

The Karl Weinhold
Library. Presented
to the University
of California by
John D. Spreckels
A.D. MDCCCCIII

LIFVET PÅ ISLAND

UNDER SAGOTIDEN.

LIFVET PÅ ISLAND

UNDER SAGOTIDEN

AF

HANS HILDEBRAND

ANDRA OMARBETADE UPPLAGAN

STOCKHOLM
JOS. SELIGMANN & C:IS FÖRLAG.

STOCKHOLM,
ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG.
1883.

FÖRORD.

På uppmaning af hrr kommitterade för vetenskapliga föredrags anordnande i hufvudstaden höll jag under februari och mars månader år 1867 fem föredrag öfver lifvet på Island under sagotiden. Föredragen trycktes, i det närmaste oförändrade, samma år och hafva mottagits så välvilligt, att en ny upplaga befunnits nödig.

Då jag skulle åstadkomma en sådan, var det först min afsigt att låta den första redaktionen åter gå ut bland allmänheten utan andra förändringar än några nödiga rättelser. Denna tanke måste jag dock snart öfvergifva. Först och främst syntes det mig nödigt att aflägsna alla minnen af skildringens karaktär att hafva från början varit mundliga föredrag. Vidare ansåg jag det vara af vigt, att sagornas skildringar framträdde i större skala och så troget som möjligt. I följd deraf kunde jag ej längre, såsom i första upplagan, blanda citat ur sagorna med försök till systematisk framställning; det blef här nödigt, då utrymmet var begränsadt, att mellan de olika ur sagorna lånade skildringarna inflicka smärre kapitel, ämnade att i största korthet sammanföra och delvis komplettera de bilder, som sagorna lemnat. Allenast i skildringen af sjelfva bosättningen har jag mera bevarat den ursprungliga planen.

Eftersom jag af sådant skäl inskränkt den systematiska behandlingen af ämnet till det minsta möjliga, behöfver jag knappast säga, att det ingalunda varit min mening att skrifva en handbok i isländsk fornkunskap. En sådan uppgift är visserligen mycket lockande, ty materielet är rikt och Europas litteratur eger ännu icke något mönstergillt arbete af sådant slag; Weinholds Altnordisches Leben måste anses vara ett i väsentlig mon föråldradt verk. Bidrag har jag väl samlat till ett sådant arbete öfver icke endast de isländska förhållandena, utan för hela det område, som den fornnordiska sagolitteraturen omfattar, men andra litterära förpligtelser hindra mig från att under den närmaste tiden egna mig åt bidragens ökande och bearbetande.

Mycket af hvad de isländska sagorna berätta kan icke uthärda ett strängt användande af den historiska kritiken, mycket finnes i dem, som icke kan kontrolleras och som derföre möjligen kan vara oriktigt. Då det emellertid icke varit mitt syfte att skrifva den isländska fristatens historia, utan endast att söka gifva en föreställning om det lif, som fordom lefdes på den sagorika ön, har jag funnit det onödigt att väga sagornas uppgifter med guldvigt. Det har synts mig nog, att uppgiften förekommit i sagorna, att den af de sagoberättande och sagoskrifvande ättleden, som bevarade så trogna minnen af förfädernas lif, ansågs vara korrekt. De tidsuppgifter, som i det följande meddelas, grunda sig på de kronologiska resultat, som Vigfússon dragit af jämförelserna mellan sagornas uppgifter i den intressanta afhandlingen Um Tímatal í Islendinga-Sögum. Meningen med dessa tidsuppgifter är blott att de skola vara till hjelp för dem, som önska en öfverblick af sammanhanget mellan de skildrade tilldragelserna. Det är för mitt närvarande syfte likgiltigt, om hvar till-

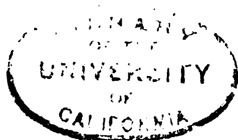
dragelse verkligen inträffat på det angifna året: årtalet angifver blott den tid, till hvilken sagan förlägger händelsen.

Med afseende på namnens rättstafning har jag i hufvudsak följt samma grunder som dr Gödecke i hans öfversättning af den poetiska eddan.

Bland arbeten, som under de senaste sexton åren utkommit rörande Islands förhållanden under sagotiden, anser jag mig böra här särskildt framhålla professor Maurers utmärkta arbete Island, äfvensom Kålunds uppsatser om Familielivet på Island i den förste sagoperioden (ned till 1030) samt om Islands Fortidslevninger, intagna i Årböger for nordisk Oldkyndighet för 1878 och 1882.

Den 31 aug. 1883.

Innehåll.

FÖRSTA KAPITLET.

Islands läge och natur.

Då man vill teckna ett folk i dess fulla egendomlighet, egnar man gerna och med skäl någon uppmärksamhet åt den natur, af hvilken folket varit omgifvet. Folket trycker väl i viss mon sin prägel på naturen, men omisskänligt är det, att folket sjelft af den luft det andas, af den jord det brukar, af de syner det ser kring sin vagga och under fortgången af sin lefnad, mottager intryck, som fortplantas från slägte till slägte och som genom denna fortplantning blifva i hög grad intensiva och derigenom mäktiga att verka på lynne och vanor.

Annorledes ställer sig saken, då vi nu gå att betrakta Islands folk under de tidigare århundradena af dess tillvara. Här finnes icke denna uråldriga gemensamhet mellan folk och land, som kan följas tillbaka till den gräns, der de äldsta af folkets minnen börja blekna. Isländingarne hafva visserligen fått sitt namn af Island och detta med rätta, eftersom de genom sin bosättning på ön blefvo en folklig enhet, men de som från början nedsatte sig der befunno sig ingalunda på den naiva ståndpunkt, hvars minnen utplånas af lifvets senare skiften, som man med fullt medvetande genomgår. Dessa nybyggare hade redan, innan de satte sin fot på den fjärran liggande ön, ett fullt utpräglADT nationelt medvetande, hade redan på annat ställe genomgått den första utbildningens period, som småningom öfvergår till ett historiskt skede, de hade redan mognat

till det medvetande af staten, som framkallar politisk öfvertygelse och handlingar, som af denna bestämmas. De första Isländingarne voro män, hvilkas barndomsminnen voro knutna till andra orter, och vi få derför icke, när vi betrakta det isländska folkets äldsta utveckling och öden, i den omgifvande naturens art söka i så hög grad som annars kan vara berättigadt en del af den förklaring, som folkets karaktär kräfver. Jag vill dermed icke hafva förnekat, att ju Islands natur på öns inbyggare utöfvat ett visst inflytande, långt derifrån, ty jag tror att detta inflytande varit ganska mäktigt, men det var icke af grundläggande betydelse. Hvad andra förhållanden hade bidragit att skapa, derpå fick den isländska naturen — det afskilda läget, den kyliga luften, det karga klimatet, de få beqvämligheterna och de många farligheterna och hvad mer vi kunna uttala för att karakterisera henne — sedan en gång bosättningen var gjord och slägte sköt upp efter slägte och i följd deraf en tradition kunde uppstå, utöfva en närmare bestämmande verksamhet, vare sig denna gick ut på att upphäfva hvad tidigare intryck skapat eller att åt detta, kanske förnämligast åt vissa sidor deraf gifva ökad skärpa.

Annars kan man mången gång känna sig frestad att säga: ''att det folket blifvit sådant det är, det kunna vi godt förstå med den omgifning, hvari det lefvat'. Med blicken fäst på Island och dess bebyggare skulle man känna sig frestad att säga: 'huru detta folk med en sådan omgifning kunnat blifva sådant det under en tid, som mätes efter århundraden, varit, det är ganska svårt att förstå', — derest man icke visste, att för detta folk de uräldsta intrycken stammade från annat håll.

Att Islands första befolkning redan under andra omständigheter mognat, innan hon i sitt blifvande land skapade sig nya bostäder, att hon från första stunden kunde gent emot naturen intaga en jämförande och pröfvande håll-

ning, är deremot en omständighet, som helt visst icke får till sin betydelse underskattas.

Island, hvars blotta namn förråder ogynnsamma yttre omständigheter, ligger strax nedanför den norra polcirkeln, fjärran från Europa och dess mäktiga bildningshärdar, vida närmare norra Amerika, hvarest civilisationen är helt ung[1]. Det blef således en vidt framskjuten förpost för europeisk odling. Landets östra och norra kuster äro blottställda för den mellan Spetsbergen och Grönland framstrykande polarströmmen, som under långa tidér blockerar stranden med sina isflottor. Bättre är det i vester och söder, der golfströmmen i någon mon mildrar det nordliga lägets obehagligheter, men just inom detta område sträcker sig den långa, ogästvänliga sydkusten, utan alla inbjudande och skyddande vikar, med en smal landremsa framför fjäll. Temperaturen är i följd af de olika strömmarnes inverkan mycket olika i norr och söder, men ingenstädes är hon sådan, att hon kan kallas lockande till bildande af nya hem. Vid Akreyri på nordkusten är medeltemperaturen lägre än vid Nordkap, vid Reykjavik i söder är sommartemperaturen mycket sämre än i det föga längre åt söder liggande Trondhjem. Vintern infinner sig i september och viker icke förr än i maj, och sommaren, sent kommen, hindras af fjällens snö att blifva så varm, som han annars kunde blifva.

Fjäll saknas icke. Landets inre upptages af en hvälfd platå, hvars rygg går i sydvest och nordost. Sjelfva platån har en höjd, som vexlar mellan 360 och 600 meter, men öfver honom lyfta sig bergmassor, af hvilka några hinna väldiga mått. Isfält hölja ansenliga delar af landet. Vatna- eller Klofajökull i det sydöstra hörnet upptager en yta af ungefär 150 geografiska qvadratmil. Bergen äro af vulkaniskt ursprung. Stelnad lava täcker vidsträckta trakter, mörk och död, ty ytan blir ej här så lätt smulad

[1] Island ligger 500 engelska mil från norra Skottland, 600 från Norge, 250 från Grönland.

som i blidare klimat och täckes derföre ej heller af en leende grönska. De ur ismassorna framströmmande vattnen breda ut öfver stora vidder ofruktbara lager af sand och grus. Allenast der en låg kustremsa funnit plats mellan berg och haf, der fjällströmmarne hunnit bilda slam, der mellan bergen dalar smyga sig in, hvilkas väggar på en gång stänga ute vinden, som annars nästan alltid blåser, och genomglödgas af solvärmen, allenast på dessa undantagsvis gynnade ställen frodas växtlifvet. Men ej ens der detta är som bäst, få vi derom göra oss några storartade föreställningar. Skog finnes ytterst sparsamt, förnämligast björk och vide, och trädens vanliga höjd är 1—2 meter; på riktigt fördelaktiga ställen kunna de skjuta upp till en höjd af 5—6 meter. Säden har ingen trefnad häruppe och odlas derföre så godt som ingenstädes; köksträdgårdarne äro dåliga; nutidens nödvändighetsvara, potatisen, förekommer endast inom några få områden. Dessutom är en dryg del af den grönklädda marken vattensjuk.

Nästan en fjerdedel af landet är fullkomligt öde, en tredjedel kan på sin höjd bjuda fårhjordarne näring, två femtedelar äro hjelpliga.

Ett land af denna beskaffenhet, med stupande branter och lavafält, förrädiska torfmossar och väldiga ismassor, kan icke bjuda på medel till beqväm samfärdsel. Visserligen har man i senaste tid börjat anlägga vägar, men de äro ännu så obetydliga, att de ingalunda kunna anses karakterisera förhållandena. Som regel finnes på Island ingen annan väg än stigen, som hästarne sjelfva trampat. Den som vill färdas mellan bygderna får rida, och alla varor, som skola forslas, måste hängas öfver hästryggen. Visserligen går en del af boskapen ute hela vintern, sökande en torftig näring under snön, ofta utsatt för vådan att sopas bort af snöstormen — boskapen är Isländingens enda rikedom! — men hö insamlas dock vid gårdarne; det föres fram på hästryggen.

Alltså: vill man på Island bygga ett hus, kan det egna landet icke bjuda på nödigt timmer, såvida icke hafvet, som här är gifmildare än jorden, drifvit från fjärran land röfvade stammar upp på stranden. Tillgången på drifved är icke ymnig och framför allt icke regelbunden, så att på honom kan icke räknas, när man gör upp sina planer. Visserligen får man af den vildt växande strandhafren njutbart bröd, men detta förslår icke långt — vill man hafva bröd, måste man hemta mjölet från annat håll. I ett kallt klimat behöfves bränsle, men ved står ej att få på ön, utan måste man taga sin tillflygt till hjelpmedel, som vi, bättre lottade, finna ganska betänkliga, kreaturens spillning, fiskafskräden o. d. Man kan dock lefva häruppe, ty boskapen, framför allt fåren, trifvas här, hafvet är rikt på fisk och själ och en lyckosam storm vräker ibland ett hvaldjur mot stranden, hafsfjällen öfverflöda på fogel och ägg. Men vigtigast af allt är dock det, att folket häruppe i grund förstår konsten att nöja sig med litet.

Så stor är förnöjsamheten, att nutidens Isländing med stolthet säger, att solen ej skiner på ett bättre land än hans Island.

Men vår tids Isländingar äro hemvane på sin ö och derföre fästa vid henne trots de lyten, som främlingen märker lättare än de. Men för oss uppstiger en annan fråga, som det är något svårare att besvara: huru kunde män och qvinnor, som dittills lefvat i mera gynnade ängder, beqväma sig till att bosätta sig i ett sådant land, hvarest, innan det af Nordmännen bebyggdes, icke funnos andra menniskor än enstaka iriske eremiter, som Nordmännen kallade *papar*. De funno här i fullaste mått hvad de sökte — ensamhet och umbäranden.

Ett sådant lif var dock ej i de gamla nordbornes smak.

ANDRA KAPITLET.

Utvandringens orsaker.

Så mycket griper jag den kommande framställningen i förväg, att jag redan här nämner, att Island fick så godt som alla sina inbyggare från Norge. Förklaring öfver utvandringens orsaker böra vi således söka uti den tidens tillstånd i Norge och i förberedelserna till detta.

Detta låter visserligen ganska enkelt, men gåtans lösning är icke så lätt funnen, ty om såväl den tidens förhållanden i Norge som de ännu tidigare är vår kunskap mycket bristfällig. Vi kunna icke säga, att Norge före 800-talet har en historia. För att lära känna den föregående tiden äro vi hänvisade till fornkunskapen, men så mycket denna än kan säga oss, om vi ställa våra frågor på ett rätt sätt, om de djupare behof, som kunde framkalla en sådan utvandring som den till Island, lemnar hon oss dock inga upplysningar.

Af de tre förhistoriska kulturperioderna är det endast den tredje, jernåldern, som vi kunna med full rätt kalla nordisk, ty först under denna tid utbildade sig sådana former, som äro för Norden, för Danmark och Skandinavien verkligen karakteristiska.

Inom denna jernålder visar sig i Norge — jag behöfver här icke inlåta mig på förhållandena i de två andra landen — en gång en genomgripande förändring. Gerna må medgifvas, att det arkeologiska materialet ännu icke ligger så rikligt framför oss, som önskligt vore, och att

det derföre är framtiden förbehållet att gifva oss upplysningar, som vi nu knappast kunna ana. Men det vore orätt att, i trög förbidan af hvad en oviss framtid bär i sitt sköte, icke redan nu söka att fatta förhållandena sådana de i närvarande stund föreligga och för dem söka den förklaring, som med nu tillgängliga medel kan erhållas. Då måste vi säga, att sedan utvecklingen en tid bortåt gått i samma riktning, med mångsidigt utbildande af en gång gifna motiv, de må hafva från början erhållits hvar som helst, kom man omsider derhän, att dessa motiv började blifva utnötta och detta utan att, hvilket alltid händer när en och samma utveckling vinner fortsatt lifskraft genom en ny insats utifrån, vid sidan af de utdöende motiven uppenbara sig nya, i hvilka fröet ligger till en kommande blomstring. Här finnes en gräns, som är omisskänlig, ehuru det är vanskligt att söka angifva de årtal, genom hvilka han löper. Vi kunna för öfrigt i detta fall med jämnmod se bort från denna svårighet. Det är tillräckligt att framhålla, att på ena sidan gränsen förekomma former, som visa en afgjord tendens till utdöende, och på den andra sidan motiv, som synas friska och lifskraftiga och stå utan skönjbart sammanhang med den tidigare utvecklingen — i enstaka fall kan möjligen ett samband uppvisas eller göras sannolikt, men skiljaktigheten är det betecknande draget. Något efter det den nya riktningen kommit till stånd, börja de nordiska folken träda ut ur deras tillbakadragna eller rättare icke uttalade ställning och få helt plötsligt en plats i andra folks historia och begynna i sammanhang dermed att få sin egen historia, i följd af den lyftning i folkmedvetandet, som den nya verksamhetsdriften framkallade.

Det är en jäsningens period, som upprullar sig för våra ögon, hvad Norge beträffar utmärkande sig genom två uppenbarelser, vikingatågen och koloniseringen af Island. Mellan de två råder en viss skiljaktighet och vi

äro derföre icke berättigade att på förhand antaga, att drifkraften i båda fallen var densamma. Vi skola derföre, så vidt utrymmet tillåter, uppmärksamma hvardera företeelsen för sig.

Om vi då först egna vår uppmärksamhet åt vikingafärderna, är det i främsta rummet en omständighet, som ådrager sig vår uppmärksamhet, nämligen den väldiga energi, som i dem finner ett uttryck, en energi, som tydligen icke finner tillräckligt spelrum i hemlandet, utan derför söker sig ett verksamhetsfält på afstånd, kanske så mycket hellre som man derigenom icke så lätt kom i kollision med intressen, som man dock i grunden måste anse som lika berättigade, nämligen landsmäns, ehuruväl de bodde i ett annat område af det gemensamma landet, mellan hvars delar, innan de blefvo af en kraftig hand förenade i ett rike, sammanhanget icke kändes så nära som nu. Afståndet, som man hade att öfvervinna, var för öfrigt icke gränslöst stort. "Knappt 35 mil, säger Gustav Storm[1], i vester om Hordaland ligga Shetlandsöarna, från deras sydspets kan man se till det temligen höga Fairhill och derifrån ser man till North Rolandsey, den nordligaste af Orkenöarna. Inbyggarne i Norges vestland — Firdafylke, Sogn, Hordaland och Rogaland — behöfde föga mer än ett dygns lyckosam segling, för att nå de skottska öarna; hade de der tagit fotfäste, kunde de följa kusten söderut antingen längs Skottlands östkust till England eller längs dess vestkust till Irland. Här måste vi alltså finna Norrmännens (vestländingarnes) äldsta hafsväg och här hafva vi att söka deras spår".

Vikingatiden var gemensam för de tre nordiska folken, hvarmed jag likväl icke vill säga, att hon för alla

---

[1] Genom anförande af dessa hans ord vill jag icke anses hafva antagit alla detaljer, som han i sammanhang med dem yttrar. Men jag anser honom hafva fullkomligt rätt i sin uppfattning, att för Nordmännen var vägen öfver norra delen af Nordsjön helt naturlig.

började samtidigt; den för alla gemensamma energien vände sig för öfrigt åt olika håll. Från Sverige vände sig, i öfverensstämmelse med naturförhållandenas anvisning, härfärderna i främsta rummet åt öster och som der, på andra sidan hafvet, funnos folk, hvilka icke hade hunnit längre än Svenskarne i konsten att skrifva historia, hafva de svenske vikingafärderna till största delen sjunkit ned i glömskans natt. Att likväl Svenskarne härvid icke stått sina fränder efter i dådkraft kunna vi sluta deraf, att en af de svenske östfararne, uppländingen Ingvar, hade vunnit sådan fräjd, att hans dödsår blifvit upptecknadt i en isländsk annal.

Äfven om bevisligen Svenskar deltogo i färderna vesterut, togs i dem lejonparten af Norrmän och Danskar och det är derför ganska förklarligt, att danske och norske forskare mer än svenske egnat sin uppmärksamhet åt vikingatidens historia. Det är egentligen två nordiske författare, som i senaste tid bragt forskningen rörande denna egendomliga period framåt, nämligen dansken Johannes Steenstrup och den nyss anförde norrmannen Gustav Storm[1]. De hafva kommit till ganska olika resultat och man kan knappt värja sig för en misstanke, att nationela sympatier väl icke bestämt uppfattningen i dennas helhet, men åtminstone i ett och annat fall i någon mon skärpt henne.

Det är icke vikingafärderna i allmänhet, som för ögonblicket intressera mig, med anledning af den uppgift, som jag här satt mig, utan allenast Norrmännens deltagande i dem.

Det är emellertid mycket svårt att utreda, huru stor del i de första vikingatågen tillkommer Norrmännen, ty i de vesterländska berättelser, som lemna oss underrättelser

---

[1] Steenstrup, *Indledning i Normannertiden* (1876); *Vikingetogene mod Vest i det 9:de Aarhundrede* (1878); *Danske og norske Riger paa de Brittiske Öer* I (1879). — Storm, *Kritiske Bidrag till Vikingetidens Historie* (1878).

om de äldsta anfallen, talas det — i England intill år 833, på Irland intill 836—840 — uteslutande om "främlingar" eller "hedningar". Efter de uppgifna årtalen, då fortsättningarna af de före dem började anfallen omtalas, uppgifvas namn, som hänvisa till Norden som hedningarnes hemland. Men Norden är vidsträckt och för de nordiske forskarne blir det derföre en angelägen uppgift att söka utröna, från hvilka delar af deras land denna rörelse utgick. När Steenstrup vill förneka, att Norrmännen hade någon andel i de första vikingatågen, då han nämligen uppfattar de utländska annalernas och krönikornas Northmanni som ett kollektivnamn, men, på grund af ett yttrande fäldt af Eginhard, snarare deruti ser en häntydning på Danskar och Svenskar än på de tre nordiska folken[1], synes han mig gå alldeles för långt. Mig synes all sannolikhet tala derför, att folket i det fjordinskurna Norge åtminstone i fullt ut samma grad som de öfriga nordiska landens inbyggare kännt maningen att söka sin lycka på hafvet, som beredde dem för inbördes samfärdsel vida beqvämare vägar än de dalområdena skiljande fjällryggarne, och ur hvilket de tidigt lärde sig att hemta en del af sitt lifs nödtorft. Att Norrmännen i äldsta tid icke hemsökte det frankiska riket, framgår af dettas historiska källskrifter, och det är derföre mycket möjligt, att inom detta rike namnet Nordmän i främsta rummet tilldelades de närmast boende Danerne, med hvilka det frankiska riket tidigt kom i beröring, och deras närmaste grannar Svenskarne, som blefvo för Frankerna närmare bekante genom det från Ludvig den fromme och Ansgar utgående omvändelseförsöket, men ur detta framgår ingalunda, att icke Norrmännen lika tidigt egnat sig åt krigisk idrott på främmande kuster, och med Storm finner jag det mycket sannolikt, att vi i

[1] Så gör han i sin *Indledning i Normannertiden;* jfr särskildt hans kapitel om "Normanniske Folkenavne".

de anonyma hedningar, som tidigast uppträda i de angelsaksiska berättelserna såsom härjande i norra England, hafva att se Norrmän, hvilka dessutom mycket väl kunna något tidigare hafva hemsökt såväl Skottland som de norr om detta land liggande öarna, ehuru sådana anfall, om de egt rum, försvunnit ur minnet, som ej i dessa trakter, för hvilka historien gryr jämförelsevis sent, hugfästes genom skriftliga uppteckningar. Att i detalj afgöra, från hvilket nordiskt land hvart särskildt anfall på brittiska och iriska kuster utgått, är omöjligt. Att bevisa att Norrmän icke från början deltagit i dem är också omöjligt. Då äro vi uteslutande hänvisade till sannolikhetens område och då blir ej möjligt annat än att åt Norrmännen tillerkänna andel äfven i de tidigaste vikingafärderna.

Det första anfall på Englands kust, hvaraf minnet är bevaradt, skedde den 8 juni 793, "då hedne män gräsligen ödelade Guds kyrka på Lindesfarne" — en ö på Northumberlands kust, helt nära den nuvarande gränsen mellan England och Skottland. Många blefvo der dräpta, helgedomen utplundrades, boskapen nedhöggs och bortröfvades.

Anfallet fyllde menniskorna med häpnad, som sedermera, då anfallen förnyades, förvandlades till fasa. Den fromme och lärde Alkuin, som fjärran vid Karl den stores hof fortfarande underhöll lifliga förbindelser med sitt hemland, mottog tidigt underrättelse om hvad som timat och skref med anledning deraf till Northumbrernas konung Etelwold: "Se, vi och våre fäder hafva nu omkring 350 år bebott detta sköna land och aldrig har under denna tid en sådan olycka inträffat i Britannien, som den vi nyligen ledo af hedningarne. Icke trodde vi att en sådan färd skulle vara möjlig. Se, sankt Kuthberts kyrka, sölad af gudsförnekares blod, sköflad på alla sina prydnader, den vördnadsvärdaste ort i Britannien, är gifven åt hedningarne till plundring, och der den kristna tron tog sin begynnelse hos vårt folk, der hafva äfven olyckan och

eländet fått sin början". Till munkarne i Wearmouth, en ort nära Sunderland, som hemsöktes det följande året, ehuru det anfallet blef för vikingarne olycksbringande, skref han: "I bon vid kusten af hafvet, hvarifrån olyckan är kommen. På oss har gått i fullbordan hvad fordom profeten sade: nordanefter skall ondt komma öfver alla dem, som i landet bo" (Jeremias kap. 1 v. 14).

Äfven vi skulle, med den obetydliga kännedom vi ega om Nordbornes tillgångar på 700-talet, kunna känna oss frestade att instämma i Alkuins utrop: "icke trodde vi, att en sådan färd skulle vara möjlig!" Det ligger något ytterst våghalsigt uti att sålunda trotsa hafvet och stormen för att på en fjärran kust öfva strandhugg. För att detta skulle ske, kräfdes en ganska stor förtrolighet med hafvet och låter derföre anfallet på Lindisfarne år 793 ana inom den föregående tiden en rik utveckling af sjöväsendet, om hvars stadier, som antagligen fyllt samtiden med stolthet, vår tid icke eger minsta kunskap, en utveckling, hvilken — dertill kunna vi sluta af tidens materiela kultur, sådan denna uppenbarar sig i fornsakerna, samt af berättelserna, som handla om en något senare tid — helt visst framkallades af och såg till godo i samma mon handelns intressen och folkets medfödda begär att utmärka sig genom manlig idrott.

Ett kraftigt intryck af denna tid och hennes manliga mod att trotsa elementen och afstånden kunna vi få, om vi ställa oss inför det vid Sandefjord funna vikingaskeppet, som med hela sin utrustning sattes i grafhögen för att tjena en ansedd höfding till den sista hvilostaden.

Till en del i följd af läget, till en del i följd deraf att Danskarne redan tidigt hade förstått att tillvälla sig en öfverväldigande makt i sydligare trakter, blef för de norske vikingarne den hufvudsakliga tummelplatsen Skottland med dess öar och Irland. Vi få naturligtvis icke föreställa oss, att någon gräns fanns dragen mellan danskt

och norskt område i vestern; vi kunna vara förvissade, att Norrmän hemsökte de södra orterna, liksom Danskar de norra, men inom de senare hade Norrmännen hufvudmakten.

Vikingafärderna voro i början isolerade, så väl deri, att de förekommo mindre ofta, och deri, att hvar skara lydde uteslutande sin ledares vilja. Under den för sjöfärd gynnsamma årstiden seglade man ut, gjorde mer eller mindre grundligt strandhugg och vände sedan åter. Det dröjde dock icke länge, innan vikingafärderna fingo en helt annan karaktär. Allt oftare styrde man sina skepp mot vester och man började att der söka provisoriska hem; det blef ej längre en sommars härjningar, utan flere års. Under sådana förhållanden blef det svårt för de olika skarorna att icke komma i närmare förhållanden till hvarandra. Ibland råkade de i strid, till hugnad för det härjade landets egna inbyggare; ibland åter handlade de efter en gemensam plan och blef då deras uppträdande i dubbelt mått fruktansvärdt. Slutligen blefvo bosättningarna i det främmande landet icke provisoriska, utan stadigvarande, och de nykomne började på vissa ställen upptaga i det främmande landet de fredliga idrotter, med hvilka de i hemlandet hade sysslat.

På Irland bildades ett norskt konungadöme före midten af 800-talet, för hvilket Irerne fruktade och hvilket de olika nordiska kolonierna på ön åtminstone tidtals erkände. Den förste af desse konungar, Torgisl, i vestern kallad Turges, afled år 845. Det norska konungadömet upplifvades år 853 af en norsk konungason Olof, kallad den hvite, och han underlade sig äfven delar af Skottland. Olof öfverlefdes af brodern Ivar, som dog år 873. Ättens makt synes till en tid varit bruten, men Ivars söner uppträdde vid pass år 888 med en väldig flotta och spridde förskräckelse i vida trakter. Slutligen lemnade en stor del

af Norrmännen ön år 892 och gick under Sigtrygg (Sihtrir) Ivarsson till Skottland.

Irland var af gammalt ett kristet land: dess kristendom går tillbaka till den aflägsna tid, då Roms kejsare innehade England. År 410 drogos legionerna bort, emedan kejsaren fann det svårt att försvara mera närliggande provinser; i dem kunde ännu det romerska väsendet och väldet räddas och för att vinna detta mål, som låg inom möjlighetens område, beslöt man sig för att släppa allt, om hvars bevarande man icke kunde hysa en grundad förhoppning.

För de brittiska öarna kom i följd häraf och i följd af de omhvälfningar, som försiggingo i vestra Europa — ty äfven der visade sig hoppet om Romareväldets bevarande vara alltför sangviniskt — en afsöndringens tid, under hvilken kyrkan visserligen å ena sidan troget bevarade de läror och vanor, som tillhörde hennes uppkomsts tid, men ock, å den andra, genom upphörandet af de lifgifvande förbindelserna med lika tänkande, led betänkligt afbräck. Förbindelserna blefvo dock, så snart å fastlandet omhvälfningens böljor började sänka sig, återknutna och deraf framkallades för Irland och Skottland en kyrklig reform af ganska märklig art[1].

Inom den romerska kyrkan hade redan tidigt munkväsendet fått en hedrad plats, såsom ett lif, hvilket vittnade om dess anhängares fromhet och i hög grad ansågs egnadt att främja gudaktigheten så inom som utom klostrets murar. I följd af inflytande från Italien planterades munkväsendets frö i Gallien, hvarest det mot slutet af 300-talet i hög grad hade omhuldats af den hel. Martin af Tours, som sedermera blef ett af den romerska kyrkans mest fräjdade helgon, hvarföre vi äfven finna hans bild mången-

[1] Om den äldsta iriska och skottska kyrkan och hennes utveckling jemfr Skenes förträffliga arbete *Celtic Scotland*, hvars andra del behandlar kyrkan och bildningen.

städes i Sverige, der den snidades och målades ända till medeltidens slut och till och med flere år efter det för Sveriges kyrkliga förhållanden afgörande Vesteråsmötet. På olika vägar nåddes Irland af det inflytande, som utgick från den hel. Martins stiftelse och i detta fjärran land intog klosterlifvet en alldeles särskild ställning — det blef för en lång tid icke, som eljes, en institution inom kyrkan, utan, måste man säga, kyrkan sjelf. Klostren, som grundades i stort antal, bestodo icke af sådana stora stenbyggnader, som vi ännu finna i de katolska landen, utan utgjordes af en flock träkojor, i hvilka bröderne bodde, med en större koja för abboten, med en träkyrka, en qvarn o. s. v., allt omslutet af en inhägnad. Här egnade man sig åt sin egen andliga utveckling, såväl i fromhet som i studier, härifrån utöfvades ett mäktigt inflytande på näjdens inbyggare, och detta utan att någon konflikt uppkom med det sekulära presterskapet — emedan ett sådant icke fanns, ty munkarne voro just presterskapet. På en ganska kort tid blef det iriska folket kristnadt och kristendomen spridde sig sedan ut öfver Skottland. Framgången visar, att den irisk-skottska kyrkans organisation var för uppfyllandet af hennes bestämmelse synnerligen lämplig och vi kunna äfven utan svårighet finna källan till hennes goda egenskaper. De keltiska inbyggarne i dessa land voro splittrade i många stammar. Inom den enskilda stammens område uppstod ett kloster, som vi med skäl kunna kalla en kristen koloni, hvilken, såsom egande flere förmoner, som stammen i öfrigt saknade, måste ganska snart vinna uppmärksamhet, aktning och sympati. I ett samhälle, som sönderslets af strider och der den svagare måste böja sig för den starkares rätt, bildade klosterområdet en fristad för den förorättade och svage. En abbot styrde klostret, och när ledighet inträffade, besattes platsen efter regler, som voro lämpade efter landets sed och i vissa fall tillerkände den kringboende

stammen vissa rättigheter, hvarigenom mellan stammen och klostret nära förbindelser knötos. Med försigtighet undvek man allt, som kunde tydas som en kränkning af stammens rättigheter. Då ett kloster skulle grundas, utbad man sig en plats, som icke för stammen kunde ega något värde, ofta en ö tätt utanför stranden. Man gick ej heller i sitt omvändelseverk anfallsvis tillväga. Det hedna folket, som var vandt vid stridigheter och grymheter, häpnade när det fann den fullkomliga motsatsen till det, som annars utmärkte lifvet, inom klostret, der man i öfrigt förde ett försakelsens lif, utan trängtan efter njutningar, utan begär efter andras egendom. Dessutom fingo de, som ledo nöd, och de torde i denna orons tid icke varit få, från klosterfolkets sida erfara en uppoffrande hjelpsamhet, som icke kunde undgå att framkalla tacksamhet. När marken på detta sätt blifvit förberedd, började munkarne att besöka bygden för att med ordets predikan vinna själar för sin tro. I massa sällade sig menniskorna till dem, furstar och konungar läto sig döpas och klosterväsendet med dess yttre anordningar upptogs bland de institutioner, som tidens primitiva statslif kände.

En af de märkligaste representanterna för detta klosterväsende var den helige Columba, en irisk konungason, född år 521 och för sin tidigt visade kyrksamhet snart känd under det förlängda namnet Columcille, d. v. s. kyrk-Columba. Han grundade år 563 ett kloster på Iona, en ö strax utanför en af Skottlands i Vesterhafvet utskjutande halföar och främjade derifrån omvändelseverket bland fränderne på Skottlands fastland. Iona blef moderkloster för en mängd likartade stiftelser på öarna, på Irland och i Skottland. Efter 34 års arbete inom sin nya verksamhetskrets afled Columba år 597.

Detta egenartade och inflytelserika klosterväsende kunde dock icke bibehålla sig under tidernas lopp. Sedan förbindelserna hade blifvit lifligare mellan den keltiska

norden och de södra landen och den keltiska kyrkans seder började blifva bekanta, ville den romerska kyrkan icke tåla de afvikelser i kyrklig sed, som funnos hos den keltiska kyrkan och öfver hvilka denna var stolt, i det hon för sig åberopade ett troget fasthållande af apostolisk sed och förebrådde kontinentens församlingar sjelfgjorda ändringar Striden blef het och krafterna voro ojämna. Den ena delen efter den andra af den keltiska kyrkan anslöt sig till Rom och dermed inträdde ock det sekulära presterskapet i de gamla klostermenigheternas ställe.

En orsak till upphörandet af deras betydelse hafva vi dessutom att söka i dem sjelfva. Ur praktisk synpunkt är intet att anmärka mot det allmänna bruket att anlägga kloster på öar, allenast dessa lågo i kustens närhet och sålunda verksamhet kunde utöfvas på det närliggande landets inbyggare. Men kloster anlades ock på orter, der en sådan inverkan icke var möjlig eller åtminstone icke lätt att åstadkomma. En sådan anläggning var mindre framkallad af begäret att gagna menskligheten än af omtanke för det egna behofvet att i ensamhet sörja för sin själs frälsning.

Denna trängtan efter enslighet, som är lätt förklarlig hos de mera bildade i tider af en genomgående brytning och under en ständig konflikt med de obildade elementen inom ett ursprungligt samhälle, gjorde sig i hög grad gällande inom den iriska och skotska kyrkan. Mången man öfvergaf till en tid sitt kloster, för att lefva i fullkomlig ensamhet, och ansågs ett sådant öfvergifvande af den menskliga sammanlefnadens fördelar och pligter som en handling af högsta fromhet. Men många voro de, som icke nöjde sig med att för en tid föra ett sådant eremitlif. Under den ofvan skildrade klosterlefnadens senare tid begåfvo sig allt flere bort till aflägsna öar för att der lefva i fullkomlig afsöndring. I förra kapitlet är redan omtaladt, att irisk-skotska eremiter hade sökt en

fristad ända bort på Island, innan detta land koloniserades af Norrmännen. I ännu större tal spridde sig sådane män öfver de mera närbelägna, men dock afsides liggande öarna, som omkransa Skottlands norra del eller af dessa grupper bilda en fortsättning, såsom Färöarna. Men såsom klostren härjades af vikingarne, så funno sig flerstädes eremiterne nödsakade att öfvergifva sina celler, när Nordmännen spridde sig öfver överlden, för att inom densamma slå sig ned för kortare eller längre tid. Då var det dem ej längre möjligt att njuta den åstundade ensamheten och deras ro torde väl alltför ofta hafva blifvit störd på ett våldsamt sätt.

Den iriske munken Dicuil, som år 825 skref ett geografiskt arbete, berättar, att han tretio år tidigare samtalat med andlige, som tillbragt sommarmånaderna på Island — han kallar det Thule — samt att Färöarna, hvarest under nästan ett århundrade skotska eremiter varit bosatte, nu af dem öfvergifvits för de nordiske röfvarnes skuld. Detta hans yttrande är af stort intresse: strömmen af vikingar måste hafva varit stor och vidt utbredd, benägenheten efter stationer eller varaktiga boplatser stark, då icke ens Färöarna kunde få för eremiterne vara en fristad.

Från 800-talets början voro Färöarna, Orkenöarna o. s. v. hemsökta af vikingar och vi hafva allt skäl att anse desse vara komne från Norge. På de nordliga ögrupperna fattade desse ock fast fot och bildade der ordnade samhällen. Ryktet om dessa och behaget att slå sig ned i dem torde i väsentlig mon hafva bidragit till Irlands frigörelse från 'Nordmännens raseri'. Inemot 870 upphörde de norska vikingafärderna till Irernes ö.

Vikingarnes uppträdande och den irisk-skotska kyrkan äro två företeelser af ytterligt skiljaktig art. De trädde dock i ett bestämdt förhållande till hvarandra. De hedne Nordmännen ödelade klostren, i hvilkas kyrkor de

snart lärt sig att finna dyrbarheter, men det slutade med, att månge af de obändige fienderna annammade kristen tro. Det nordiska lifvet fick sålunda genom denna beröring, som från början var å dess sida uteslutande fientlig, en ny och vigtig insats.

Men det är icke nog dermed. Såväl denna egendomligt utbildade kyrka i vestern som de från Norden komna krigiske främlingarne, som visserligen hade vida ädlare anlag och vida högre intressen än de krigiska idrotter, för hvilka de förnämligast blifvit kände, i början läto ana, hafva lemnat hvar sin betydande insats i nordvestra Europas stats- och kulturlif. Så fortgår civilisationens utveckling, främjad af de mest olikartade element, äfven af sådana, som synas i främsta rummet hota med upplösning eller ödeläggelse. —

Under granskningen af det tillstånd, ur hvilket utflyttningen till Island framgick som en följd, måste vi nu rikta vår uppmärksamhet på Norge och de tilldragelser derstädes, som tillhöra gryningen af det norska folkets historiska tid.

I alla de nordiska landen dels talas om, dels antydes af senare förhållanden en ganska stor splittring, hvilket icke är så att förstå, att de nordiska folken skulle hafva uppstått genom föreningen af icke sammanhörande delar. Enheten går före splittringen. Äfven de skilda delarne, de må hafva kallats fylken, folkland eller annat, de må aldrig så mycket hafva hållit på sin sjelfständighet, bibehöllo och måste, åtminstone i vissa fall, i förhållandet till främmande, bibehålla känslan af sammanhörighet. Detta hufvuddrag är gemensamt för Svear och Götar och de af bådas förening uppkomne Svenskarne, för Danskar och för Norrmän. Vi få blott icke af likheten i hufvuddraget låta oss förledas att tro likheten böra återfinnas i alla detaljer. Från en sådan oberättigad förutsättning hafva

utgått en mängd konstruktionsförsök, som gerna hade kunnat vara ogjorda.

Här är icke rätta platsen för att ingå i ett försök att utreda, hvilka olikheter i detalj som funnos eller huru de uppstått. Det är uteslutande Norges angelägenheter, som i närvarande stund kunna påkalla vår uppmärksamhet. Jag vill blott framhålla den olikheten, att föreningen af de sjelfständiga smårikena i Sverige hör till sägnens period, hvarom berättelser gå, i hvilka vi hafva svårt att urskilja hvad som kan med skäl anses vara historiskt, och för detta historiska, som återstår, när diktens tillsatser blifvit frånskilda, är det ytterligt svårt att finna några anknytningspunkter inom den vedertagna kronologien. I Norge deremot tillhör smårikenas förening den verkligen historiska periodens början.

Att den lokala sjelfständigheten varade längre i Norge än i Sverige, låt vara att i vårt land en del minnen af den förra sjelfständigheten höllo sig mycket länge, finner en fullt tillfredsställande förklaring i Norges natur. Vid bosättningen hade folket naturligtvis rättat sig efter de naturliga förhållandena och respekterat de gränser, som fjällen med tvingande nödvändighet utstakade. Om äfven inom ett område olika folkelement skulle uppträdt, komna från olika håll, så voro dessa naturliga gränser så mäktiga, att de till samlif drefvo allt, som inom dem slagit sig ned. De försvårade förbindelserna gåfvo ökad kraft åt samkänslan hos dem, som bodde inom samma område, kraften af denna samkänsla måste under tidernas lopp ökas genom vanans mäktiga inflytande.

Vi få dock icke tro på ett öfverallt genomfördt, öfverallt likmessigt system, sådant som man på teoretisk väg lätt skapar. Lifvet är rikt och medgifver många möjligheter, som, ehuru sins emellan beslägtade, framstå i verkligheten som analogier, der spekulationen gerna i deras stad ville sätta identitet. Det hände, att närboende stam-

mar i större eller mindre grad slöto sig samman, såväl på grund af den närmare sammanhörighet, som af gammalt kunde mellan dem finnas, som ock rätt och slätt i följd af den gemensamhet i intressen, som grannskapet kunde skapa. Annorstädes behöll hvar stam större sjelfständighet än der detta förhållande rådde kunde finnas. Inom ett område fanns en konung, som representerade det gemensamma; inom ett annat område kunde gemensamheten vara lika stor, ehuru en konung till namnet icke fanns. Men hvad ingenstädes saknades var ett fritt bondestånd, inom hvilket en hvar medlem gjorde anspråk på ett ganska vidt gående oberoende, grundadt på de vanor, som eganderätten till jorden, förhållandet till familjen m. m. hade skapat. Det fanns den tiden i grunden icke mer än ett stånd, som fullt korrekt betecknades med namnet allmoge, d. v. s. allt folket, och inom hvilket den fullt berättigade medlemmen hette bonde, d. v. s. bofast man eller, med andra ord, egare af jord. Graden af bildning var öfverallt densamma, förhållandet till religionen skapade ej heller någon åtskilnad, ty en särskild prestklass fanns icke.

Dermed är ingalunda sagdt, att fullkomlig jämlikhet fanns. Inom en tid, som saknar historia, kunna vi dock spåra en skilnad i det visserligen icke noggrant formulerade, men dock allmänt erkända företräde, som vissa ätter egde. Ett sådant företräde kunde vara af jämförelsevis ungt datum, skapadt genom det öfvermått af klokhet, energi eller förmögenhet, som en man egde, hvars företräde i sådant afseende kunde åt hans slägt, framför allt åt hans efterkommande, lätteligen gifva vissa rättigheter. Men företrädets uppkomst kunde icke alltid så lätt spåras, det kunde bero på ett arf från tider, hvilka ligga för långt undan åtminstone för våra iakttagelser; stundom fick detta till en aflägsen forntid gående företräde ett uttryck i sägnen, att vederbörandes ätt kunde ledas tillbaka ända till gudarne.

Men med all sjelfständighet, som den enskilde egde, och med det högre anseende, som många ätter inom ett område kunde ega, när inom ett område fanns en konung eller i allmänhet en herskare, äfven om han icke bar en konungs namn, så åtnjöt denne, så snart han icke tog sig före att kränka andras rätt, ett allmänt erkännande, ty i honom såg man representanten för den enhet, som alla, jämte medvetandet af egen sjelfständighet, kände som en lifsangelägenhet. Till denne främste man ställde man dock regelbundet ganska betydande fordringar: han skulle icke blott till namnet, utan ock till gagnet vara den främste. Han skulle vara rådig och modig, han skulle uppträda med glans, han skulle gifva skyldigt erkännande åt andras rätt genom att rikligt belöna hvad de för och med honom gjorde, han skulle hafva landets väl och heder för ögonen. Till de skandinaviska folkens tidigaste minnen hör det, att en konung, som icke gjorde sin skyldighet eller under hvilkens tid folket hemsöktes af lidanden, för hvilka vi i en mognare och mera fördomsfritt dömmande tid icke kunna gifva regenten skulden, blef afsatt eller dödad.

Sådana voro förhållandena, när en konung i södra Norge, Harald kallad den hårfagre, icke nöjde sig med herraväldet öfver dem, som hans fäder beherrskat; han icke blott fattade den dristiga tanken, utan ock genomförde honom, att göra sig till konung öfver hela Norge. Det är lätt att förstå, huru många ömtåliga känslor derigenom skulle bringas i jäsning. De som af gammalt herskat i fylkena, sågo sig förlustige sin makt och bönderne kände deras förlust som sin. Dertill kom äfven, att den nye envåldsherskaren icke skydde att direkt kränka bondens urgamla rätt.

"Harald hårfager", säger Sars[1], "nöjde sig icke med

---

1 *Udsigt over den Norske Historie*, del. 1 s. 202 f.

en till vissa bestämda tillfällen inskränkt anförarerol, utan, såsom representant för det nyare europeiska statsskicket, har han kräft en verklig regeringsmakt. I stället för fylkestidens familjeförbund ville han grundlägga en verklig stat med en bestämd skilnad mellan styrande och underordnade. Alla rikets män skulle vara honom tjenstskyldige, förpligtade att visa honom samma trohet och lydnad som om de hade gått honom till handa. Hvad förut berott på frivilligt val, blef nu en tvungen sak, som ingen kunde undandraga sig. Han och, å hans vägnar, hans jarlar skulle 'döma lag och landets rätt', och sig, som högste domare, förbehöll han rätten att indraga odaljord och egendom från dem, som undandrogo sig att göra hvad dem tillkom i egenskap af troskyldige undersåter. Han ville råda för krig och fred. Böndernas tjenstgöring i krig gjordes ovilkorlig, den var ej längre inskränkt till vissa tider och tillfällen, under det att dem i öfrigt stod fritt, om de ville eller icke ville följa konungen. Han har dessutom ställt andra kraf till sina undersåter. Det uppgifves uttryckligen, att han ålade dem en skatt och dervid lemnades bönderna icke ens skenet af frivillighet. Pålagorna hafva icke kommit till stånd genom en öfverenskommelse, utan uppenbara sig som en yttring af en i formen godtycklig myndighet, af hvilken man derföre kunde vänta en af konungens behag beroende förhöjning.“

Sådana åtgärder måste, som sagdt, framkalla missnöje. För den som icke ville foga sig, funnos två utvägar öppna. Den ena var att göra motstånd; ett sådant försöktes ärligt, men krigslyckan var de motstridige icke bevågen. Då stod ingen annan väg öppen än att afstå från strid genom att draga sig undan allt tillfälle till konflikt. Hur smärtsamt det än var att öfvergifva hemmet, så var det icke något nytt, ty många voro de som tidigare lemnat Norge, men deri låg skilnaden, att föregångarne, åtminstone i de flesta fall, hade gjort det af eget

val och sannolikt i de flesta fall utan afsigt att blifva borta för alltid. Nu deremot återstod för många endast ett val, som i grunden intet val var, att antingen underkasta sig, hvilket de alls icke ville, eller att öfvergifva allt, fäderneärfd jord och fäderneärfda förhållanden. Vägen låg öppen: de land i vester, der så många fränder och bekanta funnit nog för att hålla dem qvar, borde äfven kunna bjuda de vid hemlandet utledsne förvärfskällor. Dertill kom en ny och, som erfarenheten visar, synnerligen vigtig omständighet: Island var funnet.

Så maktlysten, så ifrig att krossa allt motstånd var emellertid Harald hårfager, att han vidtog åtgärder för att underlägga sig de land i vester, i hvilka Norrmän hade bosatt sig, och att han förbjöd all färd till Island, hvilken senare åtgärd han dock efter någon tid förändrade derhän, att Islandsfärden belades med skatt. —

Att Harald hårfagers stora gerning, att af Norges många delar göra ett Norge i hög grad befrämjat utflyttningen till Vestern samt varit ett motiv för utvandringen till Island — och det är detta, som i närvarande ögonblick är det särskilda föremålet för vår uppmärksamhet — är otvifvelaktigt. Men vesterfärderna började långt före hans tid och för dem måste vi således söka en annan anledning än hans uppträdande, och det är mer än sannolikt, att utvandringen till Island uti icke oväsentlig mon framkallats af samma orsak eller orsaker, som åstadkommit vikingafärderna åt Vestern och bosättningen derstädes. Vi måste derföre tillse, hvilka dessa orsaker voro.

Denna fråga har utförligt behandlats af Steenstrup och han besvarar henne ungefär på samma sätt som den normandiske historieskrifvaren Dudo. Denne säger, att den stora sinnligheten hos de barbariska nationerna, med hvilka han sammanställer de nordiska, hade gifvit anledning till att man lefde samman med många qvinnor och i följd deraf fick man många barn; de många barnen

tvistade regelbundet om arfvet och slutligen hade man funnit sig föranlåten att, när antalet af obesutne unge män hade blifvit så stort, att landet icke kunde föda dem alla, utdrefs genom lottkastning en del af dem, för att i främmande land göra eröfringar och vinna uppehälle. Steenstrup söker derefter, med tillhjelp af de vesterländska annalernas uppgifter rörande vikingaflottornas storlek samt de fallnes antal bevisa, att Danmark under vikingatiden varit mycket starkt befolkadt samt att man i Norden såväl haft många hustrur som ock flitigt lefvat samman med frillor. Deremot förkastar han, som mig synes med fullt skäl, att utvandringen varit bestämd genom en officielt företagen lottdragning.

Jag känner mig icke förvissad, att de utländska annalernas uppgifter rörande vikingaflottornas storlek förtjenar obetingad tillit. I vår tid, då statistiken är i hög grad utbildad och möjliggör en kontroll i flerfaldiga afseenden, visar det sig, att allmänhetens uppfattning af sifferförhållanden i otaliga fall strider mot de verkliga förhållandena. Allmänheten — det kan för öfrigt hvarje tänkande menniska vitsorda — tager lätt intryck af hvarjehanda tillfälliga förhållanden, utan att hafva den erforderliga kännedomen om de allmänna förhållandena och allmänheten tar i följd deraf miste. Mångahanda omständigheter samverka för att göra sådana misstag förklarliga. Det är icke antagligt, att forna tiders menniskor varit mera än nutidens fria från detta fel och i fråga om uppskattandet af vikingaflottornas storlek ligger det nära till hands att finna anledning till misstag. De verkningar, som vikingarne framkallade, de stora förödelser de vållade, det ringa motstånd de i många fall funno, måste hafva varit för dem, som voro utsatta för anfallen, framför allt för de tänkande menniskor, som antecknade dem, en källa till förödmjukelse. Helt naturligt fogade man sig lättare i att vara besegrad af många än af få, och jag befarar det derföre

vara sannolikt, att de i vesterlandets häfder uppgifna siffrorna för vikingaskeppens antal äro i regeln för höga. Då det talas om hundradetal af skepp, kan man icke förutsätta en samvetsgrann räkning, och om äfven egenkärleken icke drifvit till angifvande af stora tal, var redan den paniska förskräckelsen egnad att framkalla dem. Af liknande anledning kunde man känna sig benägen att öfverdrifva antalet af de Nordmän, som under striderna föllo: det låg dock alltid något stort uti att hafva fällt många. Steenstrup har på 3½ sida uppräknat exempel på uppgifter om antalen af skepp och af fallne, men endast i två fall finnas för samma tilldragelse uppgifter af båda slagen, hvadan vi icke kunna genom jämförelser anställa någon kontroll.

Det står emellertid fast, att de i Vestern härjande vikingarne kommo ofta och uträttade mycket, hvilket icke kan hafva skett, utan att deras antal varit ganska betydande, och de ute kringströfvandes eller i utlandet sig nedsättandes antal gifver, då det var stort, naturligtvis en vink derom, att befolkningen i hemlandet ingalunda var obetydlig.

Hos utlandets fredlige inbyggare måste den plötsligt sig uppenbarande strömmen naturligtvis väcka undran och derjämte framkalla försök att för densamma finna en förklaring. Och hvilken skulle väl ligga närmare till hands än den, att i vikingarnes hemland fanns en större folkmängd än landet kunde nära, och derföre måste öfverskottet söka sig verksamhet och uppehälle annorstädes? Icke endast främlingar hafva fallit på en sådan nära liggande förklaring; äfven Germaner, när de sågo tillbaka på folkvandringens oroliga tid, funno en öfverbefolkning än här än der vara det naturligaste motivet. Men derför att en sådan uppgifves som skäl, kunna vi likväl icke utan vidare anse henne hafva förekommit.

Det är egentligen för att varna mot en missuppfatt-

ning af uttrycket öfverbefolkning, som jag gör denna anmärkning. Dr Steenstrup har anmärkt, att öfverbefolkning är ett relativt begrepp. "Det land, som i vårt århundrade kallas öfverbefolkadt, skall sannolikt om tusen år kunna rymma dubbelt så många menniskor utan ringaste trångmål. I ordet öfverbefolkning uttalas allenast det på en viss tid förekommande missförhållandet mellan folkmängdens storlek samt folkets förmåga och vilja att göra landet för sin räkning fruktbart". Häruti kunna vi instämma, men det torde vara skäl att egna ett ögonblicks uppmärksamhet åt de förhållanden i Norden, som kunde göra denna oberoende af en del af sin befolkning, ty det finnes intet, som antyder att vikingaflockarnes storlek i hemlandet framkallat en tomhet, som kunde blifva för de inhemska förhållandenas utveckling hinderlig.

Låt vara att en och annan främling ansåg åkerbruket i Norden stå på en temligen låg ståndpunkt, men det finnes det oaktadt intet skäl till annan åsigt, än att åkerbruket var mannens naturliga och vanliga sysselsättning. Af den vigt, som jordbesittningen hade, följer att jordens brukande måste hafva varit en angelägenhet af främsta vigt. Men deri ligger för den fråga, som nu sysselsätter oss, ett vigtigt moment, att under denna tid, då handeln icke hade blifvit ett särskildt yrke, då stadslifvet befann sig i sin allraförsta början och då hufvuddelen af befolkningen hade egen jord, fanns det ingen anledning att af denna kräfva mera än hvad man visste behöfvas för det dagliga och rikliga uppehället, hvilket dock icke hindrade, att somlige, som med synnerlig ifver egnade sig åt sitt jordbruk, eller sådane, som af erfarenhet visste, att deras insamlade förråd skulle komma att i viss mon behöfvas för andra, hvilkas skördar ofta slogo fel eller som af en eller annan orsak icke hade egen torfva att odla och ändock icke stodo i en eller annan förbindelse till en jordegare, vinnlade sig om att i ladorna insamla äfven ett

öfverskott. Barnens antal synes i allmänhet hafva varit ganska stort och det hörde till ordningen, att bonden lika väl som stormannen hade i sitt hus såväl frie män, som bistodo honom, som trälar. Då det icke behöfdes af alla i landet ett ständigt jordbruksarbete på det alla skulle erhålla hvad för lifvets uppehälle kräfdes, blef deraf en följd, att flere händer långa tider kunde användas till annat. Att karakterisera detta förhållande som öfverbefolkning synes mig icke fullt lämpligt med afseende på den betydelse, som gemenligen tillägges detta ord. I en tid, då en yrkesfördelning ännu icke hade inträdt, då man i de flesta fall arbetade uteslutande för eget behof, måste de händer, som under en senare period egnade sig åt handverk, handel, presterlig verksamhet eller fortvarande krigstjenst, tidtals vara lediga. Förhållandet synes mig hellre böra, till undvikande af missförstånd, betecknas som en öfverflödigt stor tillgång till arbetskrafter. De gamla berättelserna om vikingatågens och utflyttningarnas orsaker togo onekligen 'öfverbefolkning' efter ordalydelsen, då de förtälja att 'landet icke kunde föda den stora myckenheten menniskor' o. d. Att förhållandet varit sådant kan jag icke föreställa mig, då i de inhemska källorna, som visserligen gälla en något senare, men dock icke mycket senare tid, icke mig veterligen gifves en antydan i denna riktning, och då i de flesta delar af Norden jorden är sådan, att hon rikligt hade lönat en tillökning i det på henne nedlagda arbetet, om en sådan varit af behofvet påkallad.

Om jag för ett ögonblick får gripa den följande framställningen i förväg, vill jag här framhäfva, att de förhållanden, som utbildade sig på Island, inlägga en fullständig protest mot talet om öfverbefolkning. Dr Steenstrup hemtar från Island ett bevis för de nordiska folkens stora fruktsamhet — denna kan man mycket väl antaga, utan att för densamma söka det skäl, som t. ex. Dudo anför och Steenstrup accepterar som godt, nämligen mång-

giftet och frillolefnaden, hvars allmännelighet synes mig vara i hög grad öfverdrifven — och framhåller i sammanhang dermed, att detta land sextio år efter de första bebyggarnes ankomst var så tätt bebygdt som det någonsin varit intill den tid då sagorna nedskrefvos eller 1200-talet, samt att man kan beräkna Islands folkmängd vid pass år 1100 till omkring 50,000 menniskor, d. v. s. lika många, som der funnos för femtio år sedan. Alltså på Island, som ingalunda var af naturen så rikt utrustadt som de flesta i forntiden bebodda delarne af de tre nordiska landen, fanns för icke fullt 800 år sedan en befolkning lika stor som vid en tidpunkt, som ligger vår egen mycket nära, och likväl klagas i sagorna icke öfver en öfverbefolkning. Det vore då mer än besynnerligt om i Norge, Danmark eller Sverige med deras vida större tillgångar en sådan skulle hafva förekommit.

Dr Steenstrup har i sin redogörelse för norrmannertågens orsaker anfört som motto följande yttrande af N. M. Petersen: "Många och mycket skiljaktiga orsaker förenade sig till en enda verkan och framkallade dessa tåg: den lägsta var begäret efter byte, den högsta begär efter heder, men starkare än båda var ett naturligt behof, som såväl i lekamligt som i andligt hänseende måste tillfredsställas". Det synes mig, som om dessa ord bragte oss närmare den förklaring vi söka.

Den sysslolöshet, som i Norden kunde uppstå i följd deraf att allas arbete icke alltid behöfdes för att vinna det för alla nödiga uppehället, måste, då folket alls icke var orkeslöst, framkalla begär att finna något, hvaråt man kunde egna sig. Under en tid, då folkets seder ännu voro ganska ursprungliga, åtnjöt den fysiska styrkan synnerligt anseende och de tillfällen, då denna kunde komma att bevisa sig, voro högt skattade. Men så rå var icke tiden, att man i fråga om strid icke tänkte på annat än kroppens krafter; rådighet och fintlighet voro egenskaper som åt-

njöto stort anseende. Tiden var för öfrigt sådan, att händerna icke bundos af noggrannt normerade förhållanden, af lagar med otaliga paragrafer och en sträng polisuppsigt — det var en tid, då sed och lag för en dråpare icke kräfde noggrann undersökning med utransakande af motiven samt en dom, i hvilken graden af brottslighet noga afvägdes för att straffet skulle efter densamma afpassas, utan i stället fordrade, att den dödades ättling skulle döda banemannen. Menniskorna voro den tiden icke mer än nu fria från benägenhet att förgripa sig på andras rättigheter, deras sinnen hejdades icke i uppbrusningens ögonblick af den sans och mildhet, som en högre odling skänker. Strider förekommo ofta, den som segrade vann heder; man vinnlade sig derför om krigisk idrott, icke en eller annan, icke flere, utan alla, ty hvar och en kunde behöfva färdighet i vapnens öfning och vana att i ett kritiskt ögonblick hafva snabb tanke och blick och kraft att utföra hvad för tillfället erfordrades.

Häraf framkallades ett egendomligt drag i den tidens lif, som ofta i sagorna omtalas, och vi hafva i detta fall icke den minsta anledning att draga sagornas vittnesbörd i tvifvelsmål. Det hörde till mannens, icke blott till framtidsmannens, utan ock ganska ofta till hvardagsmannens uppfostran att företaga en härfärd. Vi sända en yngling, för att han må afsluta sin uppfostran, på resa i främmande land och i de flesta fall torde han få med på vägen vänliga och allvarliga förmaningar att undvika allt öfverdåd, icke inlåta sig i farligheter o. s. v. Våra fäder sände ock ut ynglingen, men icke för att han under overksamt åskådande af andra lands herrligheter skulle förkofras i bildning, utan för att han skulle på egen hand uppsöka farligheter för att i dem pröfva sina krafter samt sedan, om nornorna gåfvo honom lycka och seger, vända åter erfaren och mognad, fruktad och fräjdad.

Att pröfva krafter och vinna heder var dock icke det

enda motivet, som dref mannen ut, när hans biträde ej behöfdes i det dagliga sysslandet med hus, jord och boskap. Det var en tid, då behofven voro få i jämförelse med dem vår tid känner, men bekantskapen med utlandet väckte begärelse att komma i besittning af dess egendomliga alster; man hade ock redan funnit, att rikedomen hade sina fördelar. När man ställde resan till andra kuster eller till främmande land, skedde det icke uteslutande i afsigt att kämpa och vinna heder. Man idkade äfven köpenskap, hvarvid man visserligen, i en tid som denna, icke fick lemna vapnen hemma, ty de kunde dagligen och stundligen behöfvas.

Krigisk idrott och köpenskap drefvo derför den för sysslornas skötande umbärliga, kraftiga befolkningen ut på färder. Dessa hade naturligtvis i början endast inskränkt omfång, men tre omständigheter läto dem snart nog förlängas. Dels var det grannbygderna kunde bjuda i köpenskapsväg gemenligen icke tillräckligt hvarken mycket eller ovanligt för att på längden kunna anses lönande. Dels, ju mer samhällsförhållandena vunno i stadga, desto mindre blef det lämpligt att strida mot dem, med hvilka man dock var förenad med landsmanskapets band, i all synnerhet blef det olämpligt att inom en nära befryndad befolknings område företaga härjningar; man kunde röra sig vida mera ogeneradt i främmande land, mot hvilkas inbyggare man alls inga förpligtelser hade. Dels voro sinnena sådana, att de större afstånden, det okända fjärran, det större vågspelet verkade icke afskräckande utan fastmera lockande.

En kustfärd, vare sig den företogs endast för handels eller för härverks eller för båda delarnes skuld, blef derför i tidernas lopp framskjuten allt längre — när man en gång vant sig att komma till Saksarnes land, så dröjde det icke länge innan man fortsatte till Frisernes och var man väl kommen dit, så hindrade intet att man seder-

mera tog Frankernas land till mål. Sedan man hade hunnit så långt, stod hela verlden öppen.

Men våra fäder höllo sig icke slafviskt efter kusten, när de begåfvo sig ut i sina välbyggda skepp. Med sol och stjernor till vägvisare ställde de seglet för vinden och hamnade der de funno land. Som vi i det följande få se, spelade vinden dem stundom slemma spratt. De fördes långt långt bort från de vanliga stråkvägarne. Hvem räknar huru mångas lif under sådana färder gått förlorade? Men hade de en gång funnit land och detta i ett eller annat hänseende behagat dem, då frestade de att leta sig dit tillbaka. Den som ville till Färöarna, kom till Island, och den som ville till Island kunde komma till Grönland, och den som ärnade sig upp till detta fjärran land, som högt uppe i isens regioner fått namn efter sin grönska blef någon gång drifven till Amerikas fastland. Men de, som på detta vis mot sin afsigt kommit på villovägar, förstodo att leta sig väg hem, ty annars hade vi om deras öden intet förnummit. Och på Island och på Grönland och till en tid i Amerika bildade sig nordiska kolonier.

Som orsak till vikingafärderna anser jag mig således böra räkna verksamhetslusten i förening med brist på stadigvarande verksamhet i hemmet, begär efter anseende och vinning. Bakom allt detta ligger en sådan sinnesstämning, som älskar det som är stort, och en sådan viljekraft, som äfven gör det. Sådana voro drifkrafterna. Vi behöfva icke konstruera upp dem: de återspegla sig tusenfaldigt i Nordens och dess söners historia. Men dertill att dessa drifkrafter fingo göra sig gällande och derigenom utveckla sig, bidrog som en vigtig omständighet, att folket i Norden var talrikt och landet så godt, att händer kunde umbäras från arbetet för det dagliga uppehället.

Enstaka historiska tilldragelser kunde medverka, sådana som vi äro berättigade att ana och sådana som vi verkligen känna. Omständigheter kunde inträffa, som

gjorde förhållandena i hemmet omöjliga för den ene eller andre, och för en sådan låg det nära, ja närmast till hands att söka sin lycka på eller bortom hafven. Så vidt vi veta, blefvo de historiska tilldragelserna en drifkraft af främsta ordningen först då, när k. Harald hårfager gjorde Norge till ett rike. Egendomliga omständigheter gjorde, att just vid den tiden ett fjärran land var funnet, der man kunde finna uppehälle och dervid njuta full frihet och sålunda blef föreningen af Norges fylken och land orsaken icke så mycket till ett upplifvande af vikingafärderna, utan till grundandet af ett nordiskt samhälle, som för kännedomen af Nordens forntid, af hennes förhållanden och af de i henne verkande krafterna blifvit af den största betydelse. Vi hafva svårt att tänka oss, huru vi skulle kunna umbära hvad Island i detta afseende gifvit oss.

När vi från den högre ståndpunkt som århundradens erfarenhet gifvit oss, blicka tillbaka på de utflyttningar, som k. Haralds framfart vållade, hafva vi svårt att af hjertat deltaga i deras ve, som från fädernas hem gingo ut att söka en oviss framtid. Vi behöfva dock ej alltför hårdt tillräkna oss denna brist på deltagande, ty helt visst voro i utvandrarens själ sorgen att lemna hemmet och harmen öfver att behöfva vika i rikaste mått blandade med den stolta känslan att få gå farligheter till mötes och midt bland dem på egen hand grunda nya hemvist.

TREDJE KAPITLET.

Islands upptäckt och utvandringen.

En viking vid namn Naddodd, som förhållit sig så, att han icke hade det riktigt tryggt i Norge, lemnade en sommar landet för att söka en fristad på Färöarna. Men öfver vind och våg är ej ens den erfarnaste sjöman herre. Hans skepp dref långt bort, till dess i vester mötte land, som ingen kände. Man gick i land och besteg ett fjäll, i hopp att deruppe få se en rökpelare stiga emot skyn eller finna någon annan antydan om menniskoboningar. Men intet syntes. Naddodd med de sina fann dock tillräcklig tillgång på lifsmedel och stannade till dess snön började falla. Då satte han åter sitt skepp i stånd och seglade till Färöarna. Om det nya landet, som de kallade Snöland, berättade sedan han och hans män mycket godt.

En i Danmark bosatt Svensk, vid namn Gardar Svavarsson, seglade till Söderöarna, nutidens Hebrider, men när han färdades öfver Petlandsfjärden (nu Pentlands Firth, mellan Skottlands fastland och Orkenöarna) öfverväldigades han af en storm, som jagade skeppet vester ut på det vida hafvet[1]. Äfven han blef drifven bort till Island och seglade kring landet, hvars önatur således han upptäckt. Han öfverraskades af kölden och öfvervintrade på den isiga nordkusten. När våren omsider kom, bröt han

---

[1] Så säga några handskrifter af Landnámabók; andra, som anses vara bättre, hafva den mindre sannolika uppgiften, att hans moder, som egde siaregåfva, hade uppmanat honom att uppsöka Naddodds Snöland.

upp. Vid affärden slets skeppsbåten lös och drefs i land med tre personer, som blefvo Islands förste nordiske inbyggare. Gardar sjelf kom lyckligt till Norge, der han högeligen prisade landet, som efter honom kallades Gardarsholmen.

Nu började sinnena sysselsätta sig med det nya landet. Vikingen Floke Vilgärdsson beslöt att fresta sin lycka der. Han synes hafva ämnat stanna deruppe, ty på hans skepp fanns åtminstone en qvinna, som likväl dog under färden, samt boskap. Han nådde ock lyckligt sitt mål, seglade omkring den sydvestra udden, och fortsatte färden tvärt öfver Bredfjärden, å hvars norra strand han uppförde hus åt sig och de sina. Villebrådet var ymnigt och alla egnade sig med sådan ifver åt jagten, att de under den blida tiden försummade att insamla foder åt kreaturen, som ock svulto ihjäl under den långa vintern. Den efterlängtade våren kom omsider, men var kylig, och då Floke från ett fjäll såg fjärden i norr fortfarande isbelagd, fattade han afsmak för landet, hvarest han dock blef tvungen att tillbringa ännu en vinter. Af Flokes följeslagare fanns en, som i de mest öfverdrifna ordalag prisade det nya landets egenskaper; der dröp, sade han, smör af hvart grässtrå. Han vann dock härpå intet annat än att han hädanefter kallades Smör-Torolf. Floke sjelf lemnade mera sanningsenliga berättelser och landet fick nu det namn, som det ännu eger.

Dessa voro de första beröringarna mellan Norden och Island, för så vidt sägnen vet att berätta. Det dröjde icke länge, innan landet fick en varaktig befolkning. Naddods söner bosatte sig der. Gardars son Une sändes dit af k. Harald hårfager, för att vinna landet under Norge. Till och med Floke, som hade fått afsmak för landet efter den första vintern, lyktade der sina dagar. Men innan denne der hunnit bosätta sig, hade vännerne

Ingolf och Lef kommit dit, vid hvilka minnet af Islands bebyggande i allmänhet anknytes.

Desse[1], fränder och fosterbröder, uppvuxo i vestra Norge, inom landskapet Fjalir, och umgingos der flitigt med Håsten, Härsten och Holmsten, söner af Sogn-jarlen Atle. En gång, när de vände åter ur härnad, gåfvo fosterbröderne en vetsla, vid hvilken man, efter nordisk sed, när drycken lifvat sinnena, aflade löften om kommande gerningar. Holmsten, som under gillets gång med kärliga ögon följt Ingolfs fagra syster Helga, lofvade, att han aldrig skulle äkta en annan qvinna. Ingolf, som redan lofvat henne åt fosterbrodern, svarade med det lättfattliga löftet, att aldrig dela fadrens arf med någon annan än Lef. Stickord följde genast denna förklaring och följande våren fäjd. Fosterbröderne anföllos af två af Atles söner, men den ene af dem föll i striden och den andre stupade följande år vid ett nytt anfall. Den tredje brodern hade att utkräfva hämnd efter de slagne, men fosterbröderne, som litade till hans oveld, bådo honom döma mellan sig och dem. Han förklarade då den ene brodern ligga ogild, men för den andres död fordrade han, att Ingolf och Lef skulle afstå all sin egendom och lemna landet. De reste då ut till Island för att bese landet och vände derefter åter till Norge, der Ingolf stannade för att göra sig redo, under det Lef, som då redan var gift med Helga, företog en härfärd till Irland. Bland annat omtalas från hans vistelse der, att han brutit sig in i en stor grafhög och från den högsatte tagit hans svärd, af hvilken anledning han sedermera kallades Hjör-Lef eller Svärds-Lef.

Så kom året 874. Ingolf sökte genom blotande vinna gudamakternas bevågenhet och vännerne seglade derefter ut med två skepp. Ingolf förde på sitt deras gemensamma egendom, Lef föga mera än det iriska bytet. Färden gick

[1] Om dem berättas i Landnámabók och i Flóamanna saga.

lyckligt. Först under Island skildes skeppen, Lef for längre åt vester och slog ned sina bopålar på Islands sydligaste udde. Kort blef dock glädjen i det nya hemmet. Som han ville skona den ende oxen, han hade fört med sig, lät han sina iriska trälar draga plogen, hvilket väckte hos dem en sådan harm, att de förrädiskt dödade alle männen och flyktade med qvinnorna öfver till de öar utanför Islands sydkust, som efter dem fått namnet Vestmanna-öarna.

Ingolf, som var angelägen att i det nya hemmet upprätthålla sambandet med det gamla och dettas traditioner, hade från Norge medfört de stolpar, som hade stödt hans högsäte. När skeppet var kommet nära land, kastade han stolparne i sjön, i afsigt att bosätta sig der, hvarest högre makter läto dem flyta i land. Han byggde sig derför i början allenast ett tillfälligt hus, i förbidan att högsätesstolparne skulle återfinnas. Två trälar, som han sändt ut att leta, kommo snart åter med sorgebudet, att de funnit Lefs boning öde och honom sjelf död. Det är ej svårt att inse, hvilka känslor denna underrättelse skulle väcka hos den ene af två nybyggare i ett eljes öde land. Ingolf bröt genast upp med de sina, utkräfde hämnd för fosterbroderns död och bosatte sig tills vidare på hans gård. Först den tredje sommaren efter ankomsten till Island fann han sina stolpar och, trogen deras anvisning, bosatte han sig i Reykjavik, hvarest nu Islands hufvudstad ligger. Han intog för sin del hela det sydvestra utsprånget af ön, å hvilket sedermera elfva kyrkor byggdes. Hans högsätesstolpar (öndvegissúlur) visades sedan länge som en märklighet och än i dag tror man sig kunna utpeka den hög, i hvilken hans jordiska qvarlefvor äro gömda.

Ingolfs landnam[1] var för stort för att det skulle

[1] Landnam betyder ordagrannt öfversatt landtagning.

kunna upptagas af honom och hans folk. Också fingo andra nedsätta sig der "med Ingolfs råd", hvarvid han för en hvar utstakade gränsen.

Det fanns i Sogn en ätt, som med skäl blifvit i sagorna mycket omtalad. För att underlätta läsarens besvär att följa den kommande framställningen, torde det vara skäl att meddela följande slägttafla.

Slägttaflan I[1]

Björn buna

- Kettil flatnäsa
  - Helge bjola LM
  - Björn öströne LM
  - Öd LQ g. m. k. Olof den hvite i Dublin
    - Torsten konung i Skottland
      - Olof fejlan LM
  - Torun g. m. Helge magre LM
  - Jorun g.m. Torsten LM
- Rapp
  - Tord skägge LM
  - Örlyg LM

Kettil flatnäsa lefde på Harald hårfagers tid och sändes, enligt en berättelse, af honom för att under Norges lydnad bringa Söderöarna, hvilka han ock vann, men behöll för egen räkning. Berättelsens trohet kan dragas i tvifvel. Det ser mera ut, som om Kettil under hela sin vesterhafsfärd uppträdt som konungens fiende, och för öfrigt lär han långt före k. Haralds dagar hafva kommit till vestern, ty hans dotter Öd måste redan vid midten af 800-talet hafva blifvit gift med den norske k. Olof i Dublin — för så vidt den isländska berättelsen om detta gifte är riktig[2]. Till vestern drog sig äfven den ene af Kettils söner, Helge, under det den andre, Björn, tills

---

[1] LM och LQ beteckna landnams män och -qvinnor.

[2] De iriska berättelserna gifva k. Olof en annan maka. Om Kettils ätt, jfr Landnámabók och Eyrbyggja-sagan. Om Öd talas i Laxdœla saga.

vidare stannade i Norge, der han fostrades af Jämtlands jarlen Kjallak. Gift med dennes dotter, vände han senare åter till Sogn der han å sin ätts egendomar fann kunglige förvaltare. Han förjagade visserligen främlingarne, men fick icke länge njuta af sitt odal, ty när den vredgade konungen sände en väpnad skara mot honom, fann han sig föranlåten att fly, först till den ifrige Torsdyrkaren Torolf mosterskägg och vidare till vestern, der fränderne bodde. Han fann dock icke der dem, som han mindes sedan barndomens dagar. Fadern hade dött, svågern k. Olof hade omkommit något efter år 870, systersonen k. Torsten hade fallit år 877. Öd med sonhustru och barnbarn vistades på Orkenöarna. Vänligt mottagen af de sina, kunde han likväl icke trifvas hos dem. De voro kristne, han en ifrig hedning. Sannolikt var han äfven fattad af den oro, som vid denna tid allmänt fylde sinnena, och vi kunna ej undra deröfver: fädernegodsen, öfver hvilka nordbon var så stolt, voro förlorade och i vestern hade fränderne ej längre den makt de fordom haft, slutligen kom härtill det främmande i deras tro och sed. Efter två år bröt han upp och seglade till Island, der han år 886 bosatte sig å vestra sidan, på den halfö, som från hvarandra skiljer Faxe- och Bredfjärdarne.

Hans exempel lockade till efterföljd. Helge bröt upp för att finna en varaktig stad i det nya norska landet. Brodern sökte han icke upp, utan gästade en vinter hos Ingolf och fick sedan land af honom. Ehuru han var kristen, hette hans gård Hof och var, hvad namnet antyder, ett hedet tempel.

Nu kom ordningen till systern Öd. En sondotter gifte hon på Orkenöarna bort till en förnäm Skotte, en annan gaf hon till äkta å Färöarna till stamfadern för deras förnämligaste ätt. Slutligen for hon i början af 890-talet med den unge sonsonen Olof fejlan till Island. Hennes skepp strandade vid sydöstra gränsen af Ingolfs

landman och hon uppsökte derefter brodern Helge, som visserligen borde hafva känt systerns stolta sinne, men det oaktadt kränkte henne genom att erbjuda gästfrihet åt henne och endast hälften af hennes följe. Hon drog då vidare öfver Faxefjärden, för att besöka den andre brodern Björn, som, när bud kom om hennes ankomst, mötte henne å stranden i spetsen för alla sina huskarlar och bjöd henne gästfrihet utan någon inskränkning. Hon uppslog sina bopålar på Hvam, innerst i Bredfjärdens sydligaste vik, och landet å vikens båda sidor skiftade hon ut bland sina män. Der åldrades hon i ro och blef till sist så svag, att hon icke kunde hålla sig uppe mera än några timmar om dagen. Då kom den tid, då hennes sonson Olof, ättling af tvänne konungar och nu bonde på Island, skulle träda i gifte. Fränder kommo från skilda håll och möttes af Öd, som tackade dem för deras vänlighet att, trots afstånd och besvärligheter, vilja hedra hennes hus. Under måltiden förklarade hon sig gifva Olof all sin egendom och gick derefter bort för att hvila sig. Då sonen följande dag kom in i hennes sofhus, för att spörja efter henne, fann han henne sittande bredvid bädden död. I heden omgifning hade hon bevarat kristen tro och blef, efter egen önskan, då vigd jord ej stod att finna, i hvilken hennes jordiska qvarlefvor kunde nedläggas, begrafven i hafsstranden, der floden spolade renande öfver hennes graf[1].

Kettils brorsson Örlyg hade tidigt lemnat Norge och på Söderöarna blifvit med mycken vänlighet mottagen af deras biskop Patrik. Äfven han greps af hogen att fara till Island och fick vid sin afresa af biskopen timmer till kyrkbyggnad, en jernklocka, en messbok och vigd jord, som skulle läggas under den blifvande kyrkans hörn. Månge Norrmän, som voro i vestern, följde honom. Efter en stormig resa funno de land på Islands nordvestra hörn

[1] Öd synes hafva dött vid pass 908—910.

i en vik, som benämndes efter biskop Patrik. Der stannade en del af följeslagarne, men sjelf for Örlyg söderut och erhöll af kusinen Helge på Hof jord inom hans område, af hvilken bildades gården Esjeberg. Örlyg byggde der en kyrka, och satt klockan qvar der, ehuru starkt angripen af rost[1], när Arne Torlaksson var biskop i Skalholt; denne († 1298) lät föra messboken, som hade irisk skrift, hem till sig för att laga bladen.

Långt senare kom till Island Örlygs broder Tord skägge. Han säges hafva varit gift med en dotterdotter till den engelske konungen Edmund.

Om Örlyg och om enkan Esja från Irland, som efter honom öfvertog gården, hennes fosterson Bue m. fl. förtäljes hvarjehanda i Kjalnesinga saga, som dock bevisligen är föga tillit värd.

Kasta vi nu åter en blick på slägttaflan, är det väl värdt att uppmärksamma, huru många medlemmar af en och samma ätt småningom drogo sig öfver till Island, hvilket åt invandrarne beredde förmonen, att de icke kände sig isolerade i det nya landet; äfven der kunde de glädjas åt sin "frändstyrka". Ännu andra fränder till de här nämnde nedsatte sig i deras närhet, t. ex. Kjallak, en sonson till den nyss nämnda Jämtlandsjarlen, som fick land vid sidan af Öds och blef stamfader för en ätt af den märklighet, att om henne bildades en saga (Kjalleklinga-saga), som dock gått förlorad.

På gården Berdla, icke så långt i norr om Ingolfs hembygd i Norge, bodde en man, som hette Qväll-ulf[2]. Till hälften härstammade han från trollslägt och derföre

[1] I de olika handskrifterna af Kjalnesinga-saga, som omtalar detta, säges klockan sitta än "framför" än "öfver" kyrkan.

[2] Om Qväll-ulf och hans ätt berättas i Landnámabók och i Egils-saga.

var det alltid något eget med honom och hans fränder. Han var, som det kallades, hamram, d. v. s. mycket stark och hade förmåga att skifta skepnad. Om qvällarna var han icke god att råka ut för och hade deraf fått sitt namn. Om hans slägtskapsförhållanden lemnar nedanstående tafla upplysning.

Slägttaflan II.

Qvällulf g. m. Salborg LM — **Ölve skald hnufva** — **Övind lambe g. m. Sigrid på Sandnäs**

Torolf g. m. Sigrid på Sandnäs — **Skallagrim LM** — **Romund LM** — **Finn** — **dotter g. m. Sighvat röde LM**

Torolf — **Egil** | **Gunnlög ormtunga** — **Övind skaldaspille, k. Olof Tryggvessons följeslage i Svolderslaget.** — **Nial**

Torgärd g. m Olof påfogel. — **Torsten på Borg** — **Hårek i Tjotta** — **Estrid g. m. Ragnvald i Sverige**

K. Stenkil

När k. Harald hårfager underlagt Norges land, satte sig fylkeskonungen i Fjärdarne till motvärn, han mötte till och med sin mäktige fiende utom eget område, men miste i striden rike och lif. Han hade kallat Qväll-ulf till sin här. Denne var icke hogad att strida utanför fylkets gränser, men han var lika litet hogad att hörsamma den nye herskaren, när denne, sannolikt för att hafva den genom sin makt och myndighet misstänkte hersen under ögonen, kallade honom till sin hird. I faderns stad, men mot hans vilja, gick sonen Torolf att vistas hos konungen och blidka hans vrede. Genom manligt väsende och stora idrotter vann han snart konungens välvilja. I det stora slaget vid Hafrsfjord kämpade han i framstammen af konungens skepp. Sårad i striden lemnade han nu konungen, för att gifta sig med en i slaget fallen vapenbroders enka, den rika Sigrid. Han bosatte sig på hennes fäderne-

gård Sandnäs, långt upp i det nordanfjällska Norge, men fick äfven deruppe röna prof på konungens bevågenhet, i det denne gaf honom Finnfärden, d. v. s. uppdraget att insamla den skatt, som Finnmarkens inbyggare årligen skulle gifva.

Torolf var en dugande och storsinnt man, som ock ville, att den inre storheten skulle få en värdig uppenbarelse i det yttre lifvet — en farlig egenskap i ett land der en ung konung nyss vunnit enväldet mot mångas vilja och måste vara betänkt på att skydda det. Andre hade tidigare farit efter Finnskatten med tretio män, Torolf for med nitio och lemnade derföre bättre och rikligare skatt än de som före honom haft samma uppdrag. Mindre än hundra frie män hade han aldrig på sin gård; när k. Harald kom med trehundra män för att gästa hos honom, tog han emot med femhundra och gaf vid afskedet åt sin höge gäst ett väl utrustadt drakskepp.

Konungens misstänksamhet var redan då väckt och Torolfs ovänner underblåste henne, i synnerhet Hilderidssönerne, som mente sig hafva anspråk på en del af Torolfs egendom. Denne, som ej visste något ondt med sig, förde med manlig frimodighet sin talan inför k. Harald, men miste en del af sina gårdar samt Finnfärden; båda delarne lemnades åt Hilderidssönerne. Men då desse ingalunda voro vuxne att lemna skatten så god, som den förut gifvits af Torolf, sköto de skulden derför på honom. Det lyktade så, att ett skepp, som från England förde till Torolf en dyrbar last af hvete och honung, vin och kläde, blef inom Norges skärgård öfverfallet och taget för k. Haralds räkning.

Det var från konungens sida en krigsförklaring, men Torolf fällde icke modet. Det är godt att vara bolagsman med en konung, sade han, och i stället för att sända ifrån sig några af sina hemmamän, tog han flere till sig, i stället för att lefve mera indraget — den förlust han

hade gjort var betydande —, bjöd han vänner och grannar oftare till gästning; för att kunna göra allt detta måste han pantsätta somt, sälja annat af sin jord. Men när våren kom for han i viking i Österväg med mera än hundra man på sitt långskepp. Han härjade under sommaren, men vann icke ersättning för de stora förluster han hade lidit. Han kom till Öresund just vid den tid, då de för handelns skuld ditkomna flottorna började skiljas åt för att vända hem. Han lät dem fara af, viss att de tungt lastade fartygen ej skulle kunna segla mycket fort. Också upphann han redan i en halländsk hamn en knarr (ett slags skepp), som för k. Haralds räkning var lastadt med hvarjehanda varor. Detta bemäktigade han sig, styrde sedan ett stycke upp för Götaelf och brände två sina ovänners gård. Sedan denne blifvit utplundrad, tog han ett skepp från Viken, lastadt med malt och mjöl, lade slutligen alltsom oftast i land för att "taga näsnam" och "göra strandhugg". Sedan han gjort ett besök hos sin fader, som tog synnerligen väl emot honom, styrde han med sina tre skepp hem och stannade der i stillhet. Så hämnades den tiden en undersåte på sin konung.

Men de rykande ruinerna på Hisingen och allt det öfriga ropade på hämnd. K. Harald bröt sjelf upp för att krossa den öfvermäktiges stolta mod. Strax efter solnedgången kom han till Sandnäs. Vid stranden låg ett skepp färdigt att segla, men ingen menniska syntes derute; alla voro inne för att dricka färdölet, ty Torolf ämnade för alltid lemna Norge. Då blåste plötsligen konungsluren till strid och huset var omringadt. På konungens bud trädde qvinnor och barn, gamle och trälar ut i det fria. Med hjelp af Torolfs morbröder, som voro i konungens här, utverkade Sigrid löftet, att maken skulle få frid, om han ville underkasta sig, men hans män skulle straffas. Torolf, härom underrättad, ville icke mottaga en sådan förlikning, utan bad blott att få komma ut med sina

män, för att låta stridslyckan afgöra saken mellan honom och konungen. Denne satte då eld på huset. Torolf bröt derpå ut med de sina och i den ljusa sommarnatten rasade en vild strid. Torolf trängde ända fram till sköldborgen och genomborrade märkesmannen; "nu gick jag tre fot för litet!" utbrast han. Omedelbart derefter föll han för konungens hand. Konungen afbröt genast striden och bad Torolfs fränder sörja för hans jordande. Han gick sedan omkring på sitt skepp och såg på huru männen bundo sina sår. Han fick då se en man, som förband ett lindrigt sår. "Det synes, sade Harald, att icke har Torolf gifvit detta sår, ty på annat sätt beto hans vapen. Jag tänker att få, som fingo sår af honom, nu binda dem. — Skada är det att mista sådane män."

Detta skedde år 877. K. Harald var då 27 år gammal.

Hilderidssönerne, som vållat allt detta, fingo ej länge öfverlefva striden vid Sandnäs. Kettil häng från Naumdalen, en frände och trofast vän till Torolf, drap dem och for med deras lösegendom till Island, der han intog ett stort stycke af sydkusten närmast intill Kjalarnes och det område, som Ingolf åt sig utstakat. Under det han från det ställe vid stranden, der han först slagit sig ned, flyttade sina saker till Hof, der han åt sig uppfört bostad, födde hans hustru en son, som fick namn Rafn (= korpen); "han var den förste, som sade upp lag på Island". Inom Kettils landnam bosatte sig sedan flere män, bland dem Sighvat röde, hvars maka var dotter af Sigrid på Sandnäs, som efter Torolfs fall för tredje gången trädt i äktenskap.

När budet om Torolfs död kom till Berdla, sjuknade fadern af grämelse. Den yngre sonen Skallegrim uppsökte konungen och kräfde böter för brodern. Harald böd honom träda i sin tjenst och lofvade, att om han tjenade honom till lags, skulle han i böter gifva honom samma heder, som Torolf fordom hade åtnjutit. Men Skallegrim svarade, att då det ej lyckats Torolf, som var

mycket förmer än han, att göra konungen till viljes, torde det ännu mindre lyckas honom, och gick. Vred öfver afslaget befallte konungen, att den trotsige skulle förföljas, men han var då redan långt borta, och när konungsmännen skulle kasta sig i skeppen, fanns i bottnen på hvart hugget ett hål.

Nu var det ej rådligt för Torolfs fränder att dröja i Norge. Deras jord vågade ingen köpa, sin lösegendom lastade de på två skepp och seglade af. Men innan de för alltid lemnade Norge, återstod något att uträtta. De stannade vid de hamnrika Solund-öarna, utanför Sognfjordens mynning, tills de fingo i sigte ett skepp, stort och rikt måladt, med seglet randadt i rödt och blått — Torolfs skepp, som konungen hade tillegnat sig. Ombord å detta befunno sig två af de män, som Harald hade användt mot Torolf, samt två konungens fränder. Qvällulf och Skallegrim anföllo skeppet och afrödde det; endast två eller tre fingo behålla lifvet, för att till konungen öfverföra deras afskedshelsning. Så fick Torolfs skepp följa frändernes till Island.

Dit kom likväl aldrig Qvällulf. Själsspänningen under den sista tiden och senast ansträngningen under striden hade varit för mycket för den åldrige mannen. Berserka-styrkan var borta och döden nalkades. Han bad då de sina lägga hans lik i en kista och kasta henne i sjön; han ville, att Skallegrim, som seglade på det andra skeppet, skulle bygga sig bo der han fann kistan drifven i land. Qvällulfs skepp for nu sin led fram i vester om Islands sydvestra näs och in i den stora Faxefjärden, i hvars mellersta vik besättningen steg i land. Der funno de ock snart kistan, som de förde ut på ett näs och höljde med ett röse. Skallegrim kom i land litet längre åt norr, men fann snart de sina och, trogen faderns önskan, byggde han sin gård Borg i närheten af hans grafställe. Så hade Ingolf fått mäktige grannar å ömse sidor.

År 878 kom Skallegrim till Island. Han tog i besittning låglandet intill den linie, "der vattenfallen dela till sjön". Som landet var vattensjukt fick det namnet Myrar och deraf kallades Skallegrims efterkommande Myraätten.

Inom sitt landnam uppl ät han jord åt många menniskor. Bland dem må särskildt nämnas Berse gudlös, med hvars sonson Björn kallad Hitådalens kämpe, vi framdeles få göra bekantskap, samt Rosskel från Fjärdarne; på mödernet härstammade denne från den norske skalden Brage den gamle och bland hans anhöriga finna vi två af Islands yppersta skalder Gunnlög ormtunga och Tord Hallkelsson.

Se vi på hufvuddragen af inflyttningen till Island, kunna vi i allmänhet säga, att den gick i en viss ordning. Först befolkades det sydvestra hörnet af landet. Derefter kom ordningen till dess vestsida, i hvilken två stora vikar tränga in, först Faxefjärden, sedan Bredfjärden; båda skiljas af ett smalt, långt utskjutande land, som ytterst prydes af den 6,000 fot höga, snöhöljda och af skyar omkransade Snöfjällsjökeln, kring hvilken Isländingarnes fantasi spunnit ett nät af sägner.

Jag har redan talat om Skallegrims bosättning vid Borg, som hör till Faxefjärdens område, Björn Kettilssons å Björnhamn *(Bjarnarhöfn)* på nordsidan af den de två fjärdarne skiljande halfön, samt drottning Öds vid norra ändan af Bredfjärdens södra vik.

När Björn Kettilsson måste fly för k. Haralds vrede sökte och fick han för vintern, såsom redan blifvit berättadt, en tillflykt hos Torolf på Moster, en ö ej långt i norr från Stavangerfjords mynning. När konungen förnam hvad Torolf hade gjort, förelade han honom, att antingen lemna Norge eller ock underkasta sig på nåd eller onåd.

Torolf tvekade. Som han var van att i alla vigtiga angelägenheter följa högre makters vilja, ställde han till ett stort blot och frågade Tor, som han ifrigt dyrkade, huru han skulle bete sig. Han fann, att tecknen svarade honom till Islandsfärd. Då tillrustade han ett stort hafsskepp och tog med sig alla dem, som voro skyldiga att följa honom — den s. k. skuldaliden —, dessutom många vänner samt sitt bohag och större delen af Tors tempel jämte jorden, som fanns under den ställning, å hvilken gudens bild hade sin plats. Färden gick lyckligt. Han seglade förbi den isländska vestkustens två utskjutande halföar och styrde in på Bredfjärden, åt hvilken han gaf detta namn. Här var då stranden föga eller intet bebygd; hans vän Björn hade, som vi minnas, dröjt hos sina fränder å de skotska öarna.

Högsätesstolparne som stått i det gamla templet i Norge — den ena var öfverst utskuren till en bild af Tor — kastade han i hafvet, och på näset, der de flöto upp, ungefär midt på vikens södra kust, byggde han sitt hus samt ett tempel, som, när trakten fick bebyggare rundt omkring, blef för hela näjden en vigtig helgedom.

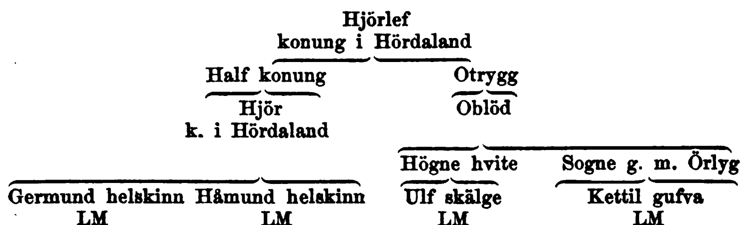
Det var år 884, som Torolf kom till Torsnäs. I vester om honom bosatte sig sedan Björn Kettilsson, som vållat hans landsflykt, åt nordost bosatte sig Öd.

Bland dem, som fingo nedsätta sig inom Torolfs landnam, var en qvinna från Hålogaland, vid namn Gerrid. Hon har blifvit beryktad för sin stora gästfrihet, som gick så långt, att hon byggde sin skåle (stuga) tvärt öfver vägen; sjelf satt hon å en stol utanför huset och inbjöd alla som kommo att stiga in och taga för sig af maten, som alltid stod framsatt å ett bord. Samma frikostighet lade i dagen en qvinna, som bodde på södra sidan af halfön.

Den förnämligaste af alle landnamsmännen, enligt Isländingarnes egen uppfattning, var Germund helskinn.

Om hans äldsta förhållanden berättas följande saga, hvars historiska karaktär synes betänklig. Hon är dock väl berättad och som hon derjämte är kort, må hon här införas[1]. Först må dock den traditionela slägttaflan införas.

Slägttaflan III.

Konung Hjör härjade i Bjärmaland (i Rysslands Ishafstrakt) och tog der Bjärmakonungens dotter Ljufvina. En gång, när konungen var borta, födde drottningen två svenner; de voro båda ofantligt stora och gräsligt fula men bestod deras största fulhet deruti, att aldrig trodde någon sig hafva sett mörkare hy än de hade. Drottningen hade liten hog till svennerna och syntes de henne föga älskvärda. Lodhatt hette en träl, som stod före de andra trälarne, han var gift och födde hans hustru, samtidigt med drottningen, en son, och denne var underbart fager, så att drottningen ej kunde se minsta lyte på honom och syntes henne nu denne svennen mycket älskligare än hennes egna. Hon föreslog då trälqvinnan ett byte; denna fann väl, liksom drottningen, sin son vackrare, men hon tordes icke säga drottningen nej, och öfvertog nu drottningen trälsonen, kallade honom Lef och sade honom vara sin son. Trälqvinnan tog mot drottningssönerne och de uppföddes i halmen som andra trälbarn, intill dess de voro tre vintrar. Men Lef lekte på allas händer och

[1] Hon finnes dels i Landnámabók dels, något olika, i Sturlungasaga.

uppmärksammades, som med konungsbarn plägar ske. Men när barnen växte upp, bråddes de allt mera på sitt fäderne.

Det berättas, att en gång kom Brage skald på besök till konung Hjör och var hos honom någon tid. En dag for konungen på jagt med sin hird och var det tomt på män hemma i hallen. Brage skald var hemma, satt på pallen, hade i handen en rörstaf, som han lekte med, och talade tyst för sig sjelf. Drottningen låg längre in på tvärpallen och var höljd af kläder, så att ingen kunde veta om att hon var der, som icke visste det förut. Lef satt i högsätet och lekte med en guldring, men Germund och Håmund suto i halmen och sågo på hur Lef lekte för sig med ringen. De sågo ingen annan i hallen. Då sade Germund till brodern: "Vill du, så fara vi på Lef och taga af honom guldet, så att vi få leka dermed en stund?" "Dertill är jag färdig", sade Håmund. Derpå lupo de båda upp i högsätet och togo guldet af Lef, som började gråta. "Hör bara", sade de andra, "hvad konungssonen tager sig till, han grinar för en guldring!" Nu grepo svennerna Lef, drogo honom ur högsätet och skrattade deråt. Då stod Brage upp och gick fram der drottningen låg, rörde henne med stafven och qvad denna visa:

Två äro inne,
tror jag båda väl,
Håmund och Germund,
åt Hjör födde,
men Lef den tredje
är Lodhatts son;
födde ej du honom, qvinna;
få äro värre.

Drottningen stod då upp, gick bort med svennerna och gjorde om bytet med trälqvinnan. Nu syntes henne, att sönerne voro mannlikare, som deras natur var. Om qvällen, när konungen kom hem och hade satt sig i sitt högsäte, gick drottningen fram för honom och ledde svennerna med sig och sade konungen, huru hon hade bytt med sin

trälqvinna och bad så konungen ej vredgas. Konungen såg på svennerna och sade: "för visso menar jag, att desse svenner äro af min ätt, men aldrig har jag förr sett sådana helskinn". Deraf fingo de namnet helskinn. Men när de vuxit upp, foro de ur landet att härja och aflade brådt mycket gods och fräjd och styrde länge med stor flotta. De kallades de störste härmän och sjökonungar på sin tid.

Ofvan stående berättelse är troget återgifven, med begagnande af båda de nyss omtalade redaktionerna.

Vigfússon finner det troligt, att desse Germund och Håmund voro äldre namner till de två landnamsmännen. Om dem vet man, att Germund var i Vestern, då slaget stod i Hafrsfjorden, och hade troligen jord såväl i Vestern, som hemma i Agdafylke, till hvars kongliga ätt han hörde. Der borta i Vestern greps han, som så månge af landsmännen, af begär efter det nya landet i norr och seglade dit i sällskap med sin frände Ulf skälge och flere andra. De styrde in i Bredfjärden och stannade vid en ö i dess inre del, hvarest de förnummo, att hela det södra landet var upptaget, hvarföre de drogo sig längre åt norr och Germund slog sig ned något bortom drottning Öds land åt norr och byggde sig der en gård, som efter honom kallades Germundsstad. Trångt fann han dock snart sitt landnam, ty han älskade att omgifva sig med konglig prakt, aldrig hade han mindre än åttio frie män i sitt hus. För att afhjelpa trångmålet tog han längre bort mera land och uppförde derå fyra gårdar, hvilka han anförtrodde åt trälar, af hvilka tvänne hade hvardera under sig tolf andra trälar. Hans svin gingo på Svinnäs, hans får på Hjordnäs och på ett tredje ställe hade han en säter (sel). "Han var gäfvast af alle landnamsmän och hade få tvister, ty han kom ut vid ganska framskriden ålder". Dock stridde han en gång med en granne om rätten att beså några åkrar.

Germund kom till Island omkring år 895. Månge fränder och vänner bosatte sig i hans närhet. En Trond bosatte sig på öarna i fjärden, och hans söner, som kommo senare ut, på norra sidan af fjärden. Den märkligare af dem var Gulltore, som kom sist. Om honom finnes en särskild saga. Ulf skälge bosatte sig närmare Germund på Reykjanäset. Till hans ätt hörde flere af Amerikafararne. Bortom Ulf bosatte sig vid Torskfjärden en son af Torolf från Moster[1]. Germunds broder Håmund deremot slog sig ned på Islands nordkust. En kusin till Ulf, som länge hade varit i vesterviking, kom långt senare ut till Island. Då var det icke godt om lämpliga boplatser och Kettil hade mycket svårt att finna ett ställe, som anstod honom. Han flyttade från ett ställe till ett annat, till dess han hade gift sig med Germund helskinns dotter och slog sig ned i Gufvufjärden i frändernas närhet.

Islands nordvestra hörn är en väldig halfö med många djupt inskärande vikar, som erbjödo de ankommande lämpliga boplatser. Der fick en fjord namn efter biskop Patrik på Söderöarna (jfr s. 41), der bosatte sig An rödfäll, som hörde till den fräjdade Rafnistaätten i det nordligaste Norge. För k. Haralds öfvermakt, berättar sagan, hade han dragit sig undan till Vestern och kom till Island, med en högboren irisk maka. — I Dyrafjorden bosatte sig Tord Vikingsson, som sagan vill till och med göra till son af k. Harald hårfager. Icke långt derifrån bosatte sig Hallvard sugande, som i Hafrsfjorden kämpade mot k. Harald. Andre af konungens fiender kommo äfven hit.

Konungen var dock i Norge ej den ende, som kunde göra hemmet olidligt eller otryggt för den svagare. I

[1] Han hade härjat i Skottland och var liksom fadern en ifrig dyrkare af Tor, hvilken ock på hans bön sände honom ett driftimmer, som uppgifves hafva varit 63 alnar långt och två famnar tjockt. Af detta gjorde han och flere andra högsätesstolpar.

Sogn bodde en man, som hette Ger. Som han var en ifrig blotman förlängdes hans namn med Vi, som betyder helgedom, och hette han således Viger. Samma namnökning gaf han alla sina barn, sönerne Vibjörn, Visten, Vidorm, Vimund, Vigäst och Vidörn samt dottern Vidis. Efter faderns död blef den äldste af bröderne oense med Håkan Jarl och för att undvika alla olägenheter beslöto sig syskonen för att allasamman flytta ut till Island. Efter en stormig färd kommo de omsider till en liten vik vid Islands nordvestra spets Horn. Vibjörn, som sade sig känna, att Håkan Jarl den dagen blotade till deras ofärd, anställde å stranden ett stort blot. Då bröderne voro ifrige att fara vidare, lät han sig emellertid förledas att försumma blotet och straffet följde skulden i hälarne: samma dag ledo de under svår storm skeppsbrott och räddade endast med svårighet lifvet. Germund helskinn hade i närheten en gård, och trälen, som skötte denne, gaf de skeppsbrutne härberge för hela vintern. Så snart Germund försport detta, gaf han trälen ett bevis på sin erkänsla för hans storsinthet genom att skänka honom friheten och gården han hittills förvaltat. Syskonen slogo sig sedan ned vid den något vestligare liggande Isfjärden. Om Vibjörn har funnits en vidlyftig saga, som dock under tidernas lopp gått förlorad.

Vi vända oss nu till Islands nordsida, vida ogästvänligare än vestkusten och derföre i allmänhet senare bebygd.

En man från Rogaland vid namn Anund[1] — hvars syster var morfarsmor till k. Olof den helige — hade varit i vesterviking och kom tillbaka till Norge just vid den tid

[1] Om honom berättas i Grettis-sagan.

då missnöjet öfver konung Haralds framfärd var som starkast. Han deltog i slaget i Hafrsfjorden. Han var med sitt skepp i hetaste striden och stod länge i sin framstam, der han manligt afvärjde anfallen från konungens eget skepp, detsamma, å hvilket Torolf Qvällulfsson befann sig. Till sist fick han ett hugg, som tog af honom benet och han bars sanslös ur striden. Sedan gick han med träben och kallades Anund träfot.

Han och andre vikingar med honom foro nu åt Vestern och uppsökte der Germund helskinn och frågade, om han icke ville återtaga sitt rike i Hördaland; i sådant fall ville de vara honom behjelplige. Men Germund var klokare än de. Han sade, att de knappast skulle få heder af den färden; för sin del hade han icke lust att bli konungsträl och tacka för det, hvartill han hade rätt. Som vi sett, flyttade han sedan till Island.

Anund fortsatte sina ströftåg, under stora faror. En gång hade han farit rätt illa med den iriske konungen Kjarval (Cearbhall) och var nära att blifva allvarsamt näpst derför af svensken Helge magre, som åtagit sig det svåra värfvet att freda och bevara konungens, sin svärfaders, rike. Till sist fann Anund sig öfvergifven af sina fleste vänner, ty en efter annan hade flyttat öfver till Island. Sedan han någon tid åter vistats i Norge, bröt äfven han upp för att möta sina dagars slut i ett främmande land. Han och en vän vid namn Åsmund följdes, hvardera på eget skepp. Vid Islands nordöstra hörn skildes skeppen af stormen och Anunds drefs i flere dygn omkring på det nordliga hafvet. När till sist vädret stillade sig och skeppet kommit närmare land, funno de af besättningen, som förut besökt Island, att de drifvits längs med hela nordkusten, till mynningen af dennas vestligaste vik. De styrde in i denna och mötte snart en båt, som de ropade an, och fingo så höra, att längre in var i det närmaste landet upptaget, men å vikens vestra sida fanns ännu plats för ny-

byggare. Anund sporde de sina om deras mening och styrde sedan till land. Der bodde en man som hette Erik; han följde Anund till den ännu ointagna sträckan der i näjden. Stor var hon icke och ett väldigt fjäll sköt ut i vattnet, betäckt af nyfallen snö; det kallades Kallbak. Anund såg på fjället och qvad:

Likt böljan är leda
lifvet för spjuthvässarn,
hafvets gångare
hastar till fjärran land.
Landen rika och vänflock
lemnar jag ock till sist
— klent är bytet — får jag
Kallbak och försmådda åkrar.

"Mången", svarade honom Erik, "har så mycket mist i Norge, att han aldrig får bot derför. Tänker jag, att det mesta landet är upptaget i de goda trakterna och derför kan jag icke mana dig hädan." Han lofvade att afstå något af sin jord, och då stannade Anund.

Det var vid pass år 900, som Anund kom ut. Ett halft århundrade senare kom till en ort, som låg längre åt norr än Anunds landnam, Erik röde, som för mandråp måst lemna sitt hem på Jädern i Norge. Det obändiga lynnet förde han med sig till det nya landet, tre gånger måste han för dråps skuld skifta bostad. Detta vore icke något märkligt att omtala, ty slikt hände ganska ofta, men denne Erik röde har vunnit verldsrykte, emedan det var han, som år 982 fann Grönland och år 983 bosatte sig der.

Den vik, vid hvilken Anund bodde, är innerst mycket smal och kallas der Rutafjärden. Vid denna bodde en Anunds stallbroder, hvars son Berse gudlös flyttade till vestkusten (jfr s. 47).

I midtfjärden, som ligger strax bredvid den förra, bosatte sig Björn Skäggesson, som vanligen kallades Skinn-Björn, emedan han tidigare farit handelsfärder till

Holmgård (Ryssland). Förkärlek för östern ärfdes af hans son Bredfjärds-Skägge, som härjade i österväg samt äfven i Danmark, hvarest han, såsom ryktet visste berätta, dristat att bryta sig in i konung Rolf krakes grafhög, ur hvilken han medfört konungens svärd Skafnung, bonden Hjältes yxa och många andra kostbarheter; Bodvar bjärkes svärd hade han dock icke funnit.

Åt öster från Midfjärden, inne i landet låg Veddalen; namnet antyder, att der funnits skog. I denna dal bosatte sig en man vid namn Audun, hvilken de isländska sagorna förse med högförnäma förfäder: hans farfar skulle hafva varit jarl i England och hans farmor en dotter af Ragnar lodbrok. Denna slägtledning må vi lemna å sidan, såsom icke varande sannolik, och Audun behöfver henne icke för att kunna berömma sig öfver sin slägt. Det kan vara nog, att hans dotterdotters dotter var moder till k. Olof den helige och genom dennes dotter Alfhild stammoder till en stor del af norra Europas furstehus.

Af förnämlig ätt, hvars anor leddes tillbaka till trollen, bosatt i Romsdalen var Ingemund Torstensson, som hade ärft sitt namn efter sin morfader, som var jarl i Götaland. Med tvänne fosterbröder Grim och Romund och med en annan vän Sämund från Söderöarna svärmade Ingemund omkring i vesterviking. Han var en af de månge, som vände åter till Norge vid den tid då k. Haralds framgångar gjorde en afgörande strid nödvändig; uti Hafrsfjordslaget stod Ingemund på konungens sida och fick derför några år senare som lön hans dotterdotter Vigdis till maka.

Under den tid, som förflutit mellan slaget och giftet, hade de fleste af Ingemunds vänner lemnat Norge. Grim styrde Qvällulfs skepp, när denne for sin dödsfärd till Island, och han bosatte sig vid Borgfjärden. Romund, fader till skalden Gunnlög ormtunga, hade också bosatt sig i vestra Island. Sämund hade deremot funnit ett hem på

Islands norra kust. Kort efter giftet följde Ingemund deras exempel — vid pass år 890. Sitt skepp lemnade han hos Grim i Borgfärden och drog derefter landvägen genom idel öde trakter till Rutafjärden, vidare till Veddalen. Der födde Vigdis en dotter, innan de ännu fått tak öfver hufvudet, och der stannade Ingemund för alltid på en gård, som han kallade Hof. Vidlyftigt berättas i sagan om sejd och spådom, som gaf anvisning om denna hans slutliga bostad.

Om Ingemunds ätt handlar Vatnsdœla-saga.

Den närmaste viken åt öster heter Skagafjärden. Innanför denne hade bosatt sig Ingemunds förre stallbroder Sämund, som hade skilts från honom af ovilja öfver hans tillgifvenhet för k. Harald. I sydost derifrån bosatte sig en Erik, som synbarligen var en mycket from man. Han byggde vid sin gård ett tempel, och fick gården deraf namnet Hof, och hela sitt landnam kallade han Guddalarne. En del af sitt område afstod han sedan åt en Redar, en tydligen något oregerlig man, som hade strandat i Skagafjärden. När han närmade sig land, hade han förklarat, att det syntes honom enfaldigt att kasta högsätesstolparne öfver bord och låta dem visa sig väg. Det vore vida bättre att lyda en vink af Tor och derest denne syftade på ett område, som redan vore upptaget, kunde man ju med vapenmakt tvinga egaren att afstå sin rätt. Så strandade skeppet och Redar var genast färdig att anfalla Sämund. För säkerhets skuld vände han sig dock först till Erik i Guddalarne med begäran om råd; denne framhöll, huru illa det vore att i ett land så folkfattigt som Island, genom våldsamheter minska inbyggarnes antal och lemnade frivilligt så mycket jord, att den pockande främlingen fann sig belåten.

En annan af invandrarne till Skagafjärden, Slätt-Björn, är af den isländska traditionen försedd med en rad af lysande förfäder. Då slägtledningen kan vara tvifvel un-

derkastad, nöjer jag mig med att här uppräkna några af namnen: konung Erik i Uppsala, hvars dotter var gift med en svensk 'herse', — Elin, dotter af k. Burislef i Gårdarike, — Ingegärd, syster till resa- eller jättnekonungen Dagstygg. Högättad var likaledes Tord Björnsson, hvilken ansågs härstamma från Ragnar lodbrok; med sin hustru, som var dotterdotter till den iriske konungen Kjarval, hade han ej mindre än nitton barn.

I högsta grad rik måste den Hjälte Tordsson hafva varit, som nedsatte sig på Hof, i sydvest från fjärden, hvilket Hof är väl att skilja från Hof i Guddalarne. När han dött, höllo hans båda söner arföl efter honom, som vida prisades såsom det herrligaste, som någonsin förekommit på Island: tolfhundra gäster voro der och hvarje betydande person bland dem erhöll vid affärden en gåfva. Skalden Odd bredfjärding framförde till minne af den döde en dråpa. Då denne Odd skulle infinna sig på tinget, för att svara i en rättssak, följde Hjältesönerna honom och uppträdde å tinget med en sådan glans, att folket trodde sig se Åsarne komma.

Bland andra nybyggare i denna näjd må nämnas Fridlef, hvars fader var från Götaland och modern från Flamland, samt den förut omtalade Floke Vilgärdsson, som bodde i öster från fjärden, och svensken Tord knapp.

Norra Island fick sålunda en och annan nybyggare från Sverige. Märkligare än desse alle, är dock den, som jag nu går att nämna.

I Götaland bodde en ansedd man vid namn Björn Rolfsson; dessvärre är icke namnet på faderns gård igenkännbart; hans hustrus farfarsfar var en konung Frode. De hade en son, som hette Övind. Björn hade med anledning af en jordatvist kommit i fiendskap med en frände till Götakonungen Sölvar och innebrände helt enkelt sin ovän med tretio man. Med tolf följeslagare drog Björn sedan till Norge, hvarest han öfvervintrade hos en herse

vid namn Grim, men, då denne sökte efter hans lif, för att komma i besittning af hans egodelar, flyttade han till en ansedd man som hette Öndott kråka. Han drog än i vesterviking, än var han i Norge, till dess han blifvit enkling och sonen Övind kommit till honom och öfvertagit härskeppen. Då gifte Björn om sig med en syster till Öndott. Övind åter, som mycket uppehöll sig på Irland, äktade en dotter af konung Kjarval och bosatte sig i Vestern; såsom född i det östligt liggande Sverige kallades han gemenligen Övind östman. Deras son Helge uppfostrades på Söderöarna, men slet der så ondt, att när föräldrarne efter ett par år besökte honom, var han så utmärglad, att han sedan för all framtid fick namnet Helge magre. Hunnen mogen ålder förvärfvade han sig mycket anseende och blef gift med en af Kettil flatnäsas döttrar. Sin äldsta dotter gifte han med Håmund helskinn, om om hvilken talats i det föregående. Då ätten är svensk, kan det vara af intresse att här meddela en slägttafla. Årtalet är infördt efter Vigfússons kombinationer.

Slägttaflan IV.

Konung Frode

Ingäld

Rolf

Björn f. omkr. 820? g. m. 1 Lif 2 Helga — Erling: Ondott kråka i Agdafylke

1 Övind g. m. Raforta k. Kjarvals dotter — 2 Trond storseglare LM — Åsmund LM — Åsgrim LM

Helge magre LM g. m. Torun, Kettil flatnäsas dotter — Snöbjörn — Turid g. m. k. Torsten röde — Berga g. m. Ulf skälge LM — Tjodhild g. m. Tord Vikingsson LM

Rolf — Ingäld — Ingun g. m. Håmund helskinn LM — Helga g. m. Håmund i hans andra gifte — Tora g. m. Gunnar, son af Islands laggifvare Ulfljot. — Torhild — Lif — Torborg holmsol

Antagligen år 890 for Helge med maka, barn och måg till Island. Han var visserligen kristen, men i kritiska ögonblick gaf han löften åt Tor. Sålunda, när han fick Island i sigte, sporde han Tor hvar han skulle slå sig ned. Guden visade honom till landets nordkust och dit styrde han, ehuru färden ej var behaglig, ty vintern var i annalkande. "Om Tor visar dig upp i Dumbshaf (d. v. s. upp i Ishafvet), sporde hans son Rolf, skulle du äfven då lyda honom?" Helge lade i land i mynningen af Öfjärden och tillbragte der vintern; der stannade Håmund qvar, men Helge bosatte sig på Kristnäs, längst in i viken. Månge bosatte sig sedermera inom hans område, hvilket han åt sig helgat med eld.

När Björn Rolfsson dog, var sonen Trond i vesterviking och då tog hans morbroder Öndott vård om hans arf, på hvilket k. Harald gjorde anspråk, efter Björn ej var infödd Norrman. Den, som fåfängt sökt i detta afseende utkräfva konungens rätt, hämnades genom att döda Öndott, men blef i sin ordning dödad af dennes söner Åsmund och Åsgrim, hvilke för öfrigt sträckte sin hämnd ännu längre. Som Norge numera var för dem osäkert, foro de till Island, der de fingo hvar sin bostad i närheten af Helge magre.

Landnamsmännen på östdelen af norra kusten voro i allmänhet af mindre betydenhet. Det kan vara nog att nämna en enda. Orkenöjarlen Torf-Enar hade en oäkta dotter. Hennes son, som hade fått morfaderns namn, begaf sig till Orkenöarna, men blef icke med synnerlig vänlighet mottagen af fränderne, hvadan han köpte samman med två andre ett skepp och seglade till Island. De stego i land i den näst östligaste fjärden på nordkusten, hvilken fjärd de tillegnade sig genom att sätta upp en oxe på ett ställe, en örn på ett annat, ett kors på ett tredje; af dessa egendomliga gränsmärken uppkommo namnen Oxfjärden, Örntufva och Korsnäs.

Östkustens bebyggare kunna i märklighet ej mäta sig med vest- och nordkustens. Med afseende på härkomsten skilja de sig från de andres derigenom, att de fleste af dem kommo till Island direkte från Norge, i synnerhet, tyckes det, från Trondhjem. Jag vill här nämna allenast några få.

Före år 900 utvandrade och bosatte sig i Fljotsdalen två bröder Kettil och Gröt-Atle, båda unge och ogifte. Efter någon tid vände Kettil åter. Han landade i Kunghäll och reste derifrån landvägen till Jämtland, der han besökte jarlen Vidorm Vimundsson. Dennes son och systerson hade under vesterfärd fångat en jarls hustru och dotter; systersonen gifte sig med den förra och reste med henne till Island. Dottern, som hette Arned, köpte Kettil för en dryg penningesumma och gifte sig med henne. Hon hittade efter någon tid under en trädrot nedgräfdt silfver och som hon derigenom hade kommit i en helt annan ställning än en krigsfånges, erböd Kettil sig att föra henne tillbaka till hennes fränder, men hon beslöt sig för att följa honom. Han kallar efter henne sin gård Arnedstad.

Islands andre upptäckare Gardars son Une for i samråd med k. Harald till Island, såsom redan är nämndt, för att bringa landet under konungens lydnad. Då han gjort i ordning en bostad åt sig, kunde han icke hålla tyst med sin hemliga beskickning och väckte genom sina planer en sådan förbittring, att ingen ville sälja honom kreatur eller mat. Han måste då flytta och hamnade slutligen hos en man Ledolf, hvilkens vänlighet han lönade med att förföra och sedan öfvergifva hans dotter. Deröfver var Ledolf vred, skyndade efter flyktingen, fällde några af hans män och tvang Une att vända åter. Då han någon tid derefter rymde, blef han åter efterjagad och dödad.

Det berättas, att jarl Ragnvald i Möre, när hans son Hallad, som styrde Orkenöarna, blifvit fördrifven, sam-

mankallade sina fyra söner Tore tigande, Rolf, Rollög och Enar, samt sporde, hvilken af dem ville begifva sig till öarna. Tore erböd sig, men fadern sade sig vilja hafva honom till arfvinge i Norge. Då gick Rolf fram och förklarade sig villig, men fadern svarade, att han väl hade duglighet dertill eljes, men han var så öfvermodig, att det icke passade honom. Då steg Rollög fram och sporde, om han ville, att han skulle fara. Fadern ansåg, att han icke dugde till jarl, ty han var alls icke af krigiskt sinnelag; 'månde dina vägar ligga till Island, der kan du finna dig ärad och ättstor'. Då gick Enar fram och mälte: 'låt mig fara till Orkenöarna och jag lofvar dig, hvad du torde finna bäst, att aldrig mera komma inför dina ögon'. Fadern svarade: 'väl behagar det mig att du far bort, men litet hopp har jag om dig, ty all din möderneätt är trälboren'. Enar for emellertid till Orkenöarna och blef jarl öfver dem, Rollög for till konung Harald och begaf sig sedan, på konungens tillstyrkan, till Island, der han bosatte sig i närheten af öns sydvestra hörn. Med konungen underhöll han fortfarande vänskapliga förbindelser samt erhöll af honom gåfvor, t. ex. ett svärd, ett ölhorn och en guldring, som vägde fem öre.

"Östfjärdarne, säger Landnámabók, var den del af Island, som blef först fullständigt bebyggd, men längst dröjde det med landet emellan Hornfjärden och Reykjanäs (d. v. s. sydkusten), ty der råda väder och flod för landstigningen, eftersom hamnar alldeles saknas. Några af de förste, som kommo, bosatte sig intill fjällen, emedan de märkte, att boskapen var ifrig att komma från hafvet till fjällen".

Bland landnamsmännen inom detta område äro följande värde att särskildt nämnas.

Den Kettil häng från Naumdalen, som var på väg att bistå Torolf Qvällulfsson, då k. Harald var snabbare än han och tog vännens lif, innan hjelpen kom, och som sedan hade utkräft hämnd på dem, hvilka genom sina egennyttiga intriger voro Torolfs egentliga banemän, for derefter med sin maka till Island, der han bosatte sig vid Rangåns mynning, på sydkustens vestra del — hvilket jag redan omtalat.

Torolfs enka Sigrid hade gift om sig med Övind lambe; deras dotter och hennes maka Sighvat röde i Hålagaland flyttade af egen drift till Island och bosatte sig inom Kettil hängs område.

I samma trakt togs land af Jorund gode, som uppförde ett stort tempel. Från honom härstamma ett par af Islands mest lysande ätter, Uddverarne och Sturlungarne.

I Telemark bodde en herse vid namn Åsgrim. Till honom kom Tororm för att å konungens vägnar utkräfva skatt, men fick till svar, att visserligen hade Åsgrim tidigare sändt k. Harald en häst från Götaland och mycket silfver, dock som gåfva och icke som skatt, sådan hade han aldrig gifvit. Tororm kom efter någon tid tillbaka med gåfvan och kräfde å nyo skatt. Åsgrim sammankallade då bönderne till ting och sporde om de voro hugade att villfara konungens begäran. Hugade voro de icke, men de förklarade sig belåtne med det svar, som han å deras vägnar afgåfve. I detta ögonblick sprang fram ur skogen, som stötte intill tingsplatsen, en träl, som följt Tororm, och drap denne Åsgrim. Trälen blef visserligen genast dödad af de förbittrade bönderne, men dermed kunde de icke återgifva sin ledare lifvet. Åsgrims äldste son var vid detta tillfälle i härnad. Så snart han kom hem sålde han allt, begaf sig sedan till Tororm, som han brände inne, och reste derpå med sin tvåårige broder och sin moster till Island. Torsten fick sedan öknamnet tjällstadingen af följande för honom hedrande anledning. Ett

skepp kom i land i närheten af hans hem med hela besättningen sjuk. Då alla andra drogo sig för att lemna de nödställde bistånd, begaf sig Torsten om bord, förde alla i land, gjorde åt dem tjäll (tält) och betjenade dem. Mycken lön för sin barmhertighet fick han icke, ty alla dogo och den som lefde längst gräfde, när han kände döden nalkas, allt deras gods ner i jorden, och har sedan dess, säger Landnámabók, skatten aldrig blifvit återfunnen.

Vi hafva i det föregående sett, huru ifrige gudatjenare voro angelägne att genom samvetsgrannt öfverflyttande af templet, så vidt sådant ske kunde, åt det nya hemmet vinna en helgd, som utgjorde en obruten fortsättning af den, som det gamla hemmet åtnjutit. Äfven på ett annat sätt visade sig aktningen för de urgamla religionstraditionerna. En landnamsman Loft måste hvart tredje år till Norge, för att å sina och sin morbroders vägnar blota i det hof, som deras morfar och far hade haft händer om.

I början af denna skildring talade jag om striderna som Ingolf och Lef hade med Atle jarls söner. Utvecklingen af de norska förhållandena var för Atle och hans ende qvarlefvande son icke gynnsam. Atle dog af de sår han hade fått i en strid mot konung Haralds anhängare. Sonen Håsten fann det rådligast att bringa sig i säkerhet och hamnade omsider längst i vester på sydkusten, i närheten af Ingolfs landnam.

Svensken Trond storseglare (jfr slägttaflan IV) och en måg till Tord skägge (jfr slägttaflan I) bosatte sig i samma trakt, den senare ett stycke från stranden, som vid hans ankomst var fullständigt upptagen. Han var så rik, att han bad sina söner i det hof, de byggde, slå ett tvärträ af silfver. De funno detta opraktiskt och gjorde invändningar, hvilket hos fadern framkallade beslutet, att de icke skulle njuta något godt af hans skatter. Han lastade derföre silfret på två oxar och begaf sig med två trälar

upp åt fjället, der han gömde silfret så väl, att det aldrig blifvit återfunnet. På det trälarne ej skulle förråda hemligheten, tog han lifvet af dem båda.

På sådant sätt blef Island befolkadt. I det föregående har jag icke omtalat andre landnamsmän än sådane, som innan de kommit till Island vunnit ryktbarhet, eller sådane, hvilkas bosättning genom omständigheter, som med densamma voro förbundna, varit egnad att sprida ljus öfver tidens sed. Berättelser af det senare slaget hade kunnat lemnas i större antal, men det har icke varit min mening att gifva en fullständig förteckning — en sådan finnes i Landnámabók — utan endast att meddela en sådan samling af enstaka fall, att läsaren kan af dem bilda sig en föreställning om en så märklig företeelse, som utflyttningen till Island.

Bebyggelsetiden omfattar en ganska kort tidrymd; redan de gamle uppskattade den till endast sextio år. Vigfússon delar den i tre perioder: bebyggelsens början 874—890, landnam vestan haf 890—900, bebyggelsens slut 900—920.

Landnámabók säger, att när landnamstiden slutade var landet lika fulltaligt bebyggdt som det någonsin sedan var — ett bevis för utflyttningens betydenhet. Dessvärre finnas icke några exakta siffror; det vore för öfrigt obilligt att vänta sig sådana. Under åren 1102—1105 ville man förskaffa sig en öfverblick af biskopsinkomsterna och gjorde på grund deraf en beräkning af de skattskyldige böndernas antal i landets olika delar. Slutsumman gick upp till 4,560. Den hjelp, som denna siffra lemnar oss vid försöket att bestämma hela inbyggareantalet, är dock ganska ringa. Först och främst är den uppgifna siffran icke fullt exakt, i det för hvar fjerding antalet af skattskyldige

uppgifves allenast i jämna hundratal (d. v. s. efter storhundraden = 120). Vidare veta vi icke, huru stort deras antal var, som voro så fattiga, att de icke kunde erlägga skatt. Slutligen är det mycket vanskligt att bestämma, huru många hufvud äro i medeltal att räkna på hvart hushåll. I förra upplagan af denna bok framställde jag följande förslag. "Om vi ville antaga, att enhvar bonde hade en hustru och tvänne barn — de isländska äktenskapen voro i allmänhet barnrika — samt t. ex. tvänne trälar — Lef kom till Island med tio, Germund hade ännu flere — och tre hemmamän — samme Germund hade åttatio — så blir den nyss uppgifna siffran nio gånger så stor d. v. s. större än 40,000, och om man dertill lägger de fattigaste på ön torde det ingalunda synas öfverdrifvet, om vi antaga Islands befolkning vid år 1100 uppgå till 50,000 själar. Likväl hade den tiden inträffat tvänne stora hungersnöder, den ena omkring år 969, den andra vid pass år 1049, och i följd af den senare en stor dödlighet". Mycket håller jag icke på den gifna siffran, då vi fullkomligt sakna möjlighet att uppskatta medelsiffran för hushållet, en siffra, för hvilken de två yttersta faktorerna böra hafva varit vidt skilda. Isländske forskare anse bondeantalet 4,560 motsvara en totalsumma af mer än 100,000 personer.

Men hvilkendera siffran vi antaga för den sannolikare eller om vi icke i en så vansklig sak våga uttala oss för någon siffra, så mycket står fast, att Norges folkmängd genom denna väldiga utflyttning fick en storartad åderlåtning, låt vara att en god del af utvandrarne redan tidigare öfvergifvit sitt fädernesland och att en icke oansenlig del af den första folkuppsättningen på Island kom från vesterlanden, utan att någonsin hafva varit i Norge, nämligen såväl de i Vestern födde Nordmannasönerne som de många hustrur och trälar, som voro af keltisk börd.

Af Isländingarne voro de fleste komna direkt eller

på omvägar från Norge. Detta land är vidsträckt och dess olika delar visa i hög grad olika förhållanden; deras andel i utvandringen måste derför äfven hafva varit mycket olika. Enligt Vigfússons sammanställning voro förhållandena följande:

Hålogaland sände inbyggare till de flesta delar af Island; största antalet af dem bosatte sig dock i landets sydvestra del.

Trondhjem. Härifrån bebyggdes i synnerhet östkusten; annorstädes på Island voro Tronderne icke många.

Romsdalen sände bebyggare till Vattendalen i norra Island (s. 56).

Möre sände inbyggare till östra delen af sydkusten.

Fjärdarne och *Fjalir* voro Skallegrims och Ingolfs hembygder.

Sogn befolkade Bredfjärden, vestsidan af sydkusten och en del af dennas östra område.

Hördaland, ehuru ett kustområde, är mycket svagt representeradt på Island.

Agder och *Rogaland* sände flere af Islands yppersta ätter.

Haddingdalen sände nybyggare, dock icke många, så väl till vestra som södra Island.

Telemarken, ehuru liggande inne i landet, har sändt enstaka familjer.

Upplanden och *Viken* äro nästan alls icke representerade.

Af de andra nordiska landen har Sverige sändt några landnamsmän, under det Danmark lemnat så godt som intet bidrag. Ättlingar af engelska och flamländska giften omtalas visserligen, men någon invandring från England och Tyskland har icke egt rum. Deremot måste framhållas det iriska eller i allmänhet det keltiska elementet, hvilket förekom på Island och varit starkt representeradt, såväl i det högre lagret af samhället — flere hustrur —

som, och i synnerhet, i det lägre, bland trälarne. Äfven de torde dock hafva kunnat på den isländska bildningens karaktär utöfva ett inflytande som icke är att förakta, genom den inverkan de kunnat utöfvå på de talrika barnskarorna. Äfven i vår tid lära sig barnen af tjenarne mycket, hvarmed de annars näppeligen hade kommit i någon beröring.

Trots den allmänna likhet, som framkallades deraf, att befolkningens hufvudstomme var från Norge, rådde i vissa afseenden en ganska brokig blandning.

Att en sådan fanns på det religiösa området har jag särskildt sökt antyda genom de i det föregående meddelade exemplen. Kristne ankommo, som i det nya landet voro angelägne att bevara sig obesmittade af hedendomens styggelser, men deras tro och deras exempel förmådde icke utöfva ett varaktigt inflytande. De kristne invandrarnes söner gingo tillbaka till hedendomen. Kristne kommo, som väl i vestern hade bekännt sig till den der rådande tron, men af denne ej tagit mer än det yttre väsendet: Helge magre sporde Tor till råd rörande bosättningen, men gaf sin gård namn efter Christus.

De fleste voro hedningar, men äfven bland dem rådde stora skiljaktigheter, som visa att den nordiska hedendomen, helt visst till en del i följd af de täta beröringarna med annorledes troende, börjat inträda i ett tillstånd af upplösning.

Många dyrkade Åsagudarne, af hvilka Tor hade de fleste anhängarne. För den ifver, med hvilken man allmänneligen hängaf sig åt gudarnes dyrkan, vittnar det stora antalet af gårdar, hvilkas namn antyda att å dem funnits tempel.

Dessvärre sakna vi, trots den isländska litteraturens rikedom, medel att vinna nödig klarhet öfver de olika strömningar, som genomgingo och beherskade de religiösa förhållandena i Nordens tre land. Särskildt sakna vi

upplysningar, hurudant förhållandet var mellan gudatron och tron på de väsen, af hvilka naturen och naturföremålen erhöllo lif. Att elfvablot förekommo i Sverige veta vi af den isländske skalden Sighvats versifierade berättelse om hans färd genom Vestergötland. Mellan de två slagen af tro behöfde visserligen icke finnas en motsats, men mer än lätteligen kunde det hända mången, att han åt naturandarne egnade all sin dyrkan, hvilket alltid måste anses som en försämring af det religiösa medvetandet. Att en sådan urartad tro icke saknades på Island antydes af sagorna. En landnamsman egnade sin dyrkan åt en lund, en annan åt två klippor, en tredje åt ett vattenfall.

Äfven på ett annat sätt yttrade sig vördnaden för de i bergen bosatta naturväsendena, som omvexlande kallades troll, resar och jättnar. Mången mäktig ätt i Norge räknade sina anor bland halfresar och resar, och hur man i sin religionsuppfattning blandade hop förhållanden, synes deraf, att man på Island kallade två af dessa bergsandar Snöfjälls- och Svinafjällsåsen — d. v. s. man gaf dessa andar, som icke voro gudar och hos hvilka man gerna tänkte sig ett mot gudarne fientligt sinnelag, gudars namn. Huru högt dyrkan af naturandarne hade stigit, synes af den vördnad man egnade landets skyddsandar. Om alla dessa förhållanden får jag tillfälle att längre fram tala något utförligare.

För öfrigt saknades icke bestämd förnekelse. I Landnámabók omtalas icke mindre än tre personer som buro binamnet 'gudlös'. Att uppgifvandet af all tro gaf anledning till deras utmärkande genom ett binamn, synes dock antyda att otron ännu icke var en allmän företeelse. Det är dock visst, att mången fanns, som delade desse 'gudlöses' uppfattning, utan att bära namn deraf. En sådan var Ingolfs fosterbroder Lef, som ansåg det onödigt och olämpligt att blota. Som föremål för de 'gudlöses' dyrkan uppgifves i två fall den egna kraften.

Någon slitning mellan de olika meningarna i religiöst hänseende synes icke haft egt rum. Visserligen omtalar Kjalnesinga-saga en förföljelse från hedningarnes sida mot en som icke ville offra, men denna saga är icke en af de trovärdiga. Det är redan omtaladt, att kristna invandrares söner blefvo blotmän, liksom att kristne män icke alltid hade afsvurit förbindelserna med de gamla gudarne. Om således vi å den ena sidan varsna, att kristendomen kunde luta åt hedendomen, så få vi å den andra sidan medgifva icke blott möjligheten, utan rent af sannolikheten, att den hedna tron under vistelsen i vesterlandet och under vistelsen på Island rönt något inflytande af kristendomen.

Äfven i politiskt och socialt hänseende funnos mellan invandrarne vissa skiljaktigheter. Konungar och drottningar, jarlssöner, storbönder och småbönder nedsatte sig på Island, somliga hade varit konung Haralds vänner, ännu flere hade befunnit sig uti öppen fiendskap till honom, andra stodo de stora politiska frågorna mera fjärran eller deras handlingar hade åtminstone icke af dem rönt någon inverkan. Dessa olikheter voro dock af obetydlig vigt, ty alla lifvades af begär att ega sjelfständighet och den allmänna basen för all betydelse inom det nya samhället var, såsom i det gamla, besittningen af jord.

Att skaffa sig sådan var naturligtvis nybyggarens första uppgift, och undergick förfaringssättet dervid med nödvändighet vissa ändringar, ju mer inflyttningarna ökades. De först kommande togo hvad och huru mycket de ville. De senare komne måste äfven häruti respektera annans rätt. Att icke alla voro hugade derför, visar sig af den gamla berättelsen om bosättningens förlopp; ett exempel af många har jag i det föregående anfört, som visar, att den nykomne, som ville hafva valrätt, fordrade att jordinnehafvaren skulle afstå från sin rätt, och då denne naturligtvis ej ville foga sig efter ett sådant maktspråk, vädjades

till en holmgång och till ödet, som bestämde dennas utgång. I öfrigt fingo de senare kommande jord på olika sätt, antingen så att de intogo land, som ännu låg öde, eller de fingo åt sig jord upplåten af andra, som hade haft försigtigheten att från början förvissa sig om ett större område än deras personliga eller deras familjs behof gjorde nödigt. Ett visst förhållande kunde naturligtvis icke underlåta att bilda sig mellan den som sålunda upplät och dem som öfvertogo jord, men detta förhållande var icke mera än moraliskt.

För öfrigt, med erkännande af de undantag, som sjelfviskhet och medvetande af egen kraft kunde skapa, egde det inflyttande folket af gammalt aktning för eganderättens helgd. Att i detta sammanhang begagna ordet 'helgd' är icke att bruka ett bildligt talesätt, ty man var angelägen att på ett sätt, som helt visst egde religiös grundval, utmärka hvad man tillegnade sig. Landnamsmannen med hans folk gick ut på morgonen[1], när solen stod i öster, och tände en eld samt sedan den ena elden efter den andra på sådana afstånd, att man från hvar eld kunde se röken af de två, som voro på hvardera sidan närmast, och härmed fortfor man till dess aftonen inbröt. Landnámabók, i hvilken detta sätt omtalas, uppgifver, att det var infördt på grund af en befallning af k. Harald hårfager. Det är orimligt, att han skulle hafva kunnat utfärda ett påbud, som på Island haft gällande kraft. Detta sätt att utstaka gränser torde hafva varit allmänt i Norden; åtminstone användes det i Sverige[2]. Om ett annat sätt att utstaka gräns är taladt s. 60. Qvinnor fingo köpa så mycket land som de på en dag kunde drifva en tvåårig qviga omkring.

[1] Huruvida bestämmelsen om en dag som frist för landnamet gällde i den äldre tiden, vill jag lemna osagdt.

[2] Jfr mitt arbete *Sveriges medeltid* del. I s. 179.

Den befolkning, som Island hade fått, var sådan att hon gaf rikliga grunder för en kommande utveckling.

När i ett land bygden är gammal, växer hvart nytt slägte in i de gamla förhållandena, och vet enhvar, huru stor makt vanan har att förslöa såväl uppmärksamheten som viljekraften. På Island var deremot bygden ny. Den vuxna generation, som flyttade ut dit, gick med fullt medvetande en ny lifsverksamhet till mötes, hon visste, att det berodde på henne att af de förutsättningar, som naturen gaf, skapa för sig och de sina ett hem. Deri låg en mäktig sporre till energisk verksamhet.

Till en sådan voro ock de män dogse, om hvilka vi ur sagorna äro i tillfälle att förvärfva närmare upplysningar. Allt det kraftiga och kloka, som låg i Nordmännens natur, hade haft det yppersta tillfälle att utbilda sig under ett lif, som för många framgick bland idel farligheter, hvilka i hvart ögonblick kräfde snabb rådighet och kraft i utförandet af det en gång fattade beslutet. En omständighet fanns dock, som innebar en fara: all denna kraft som behöfde komma i utöfning, kunde, derest ej tillräckligt tillfälle gafs till verksamhet utåt, vända sig till en upprifvande inbördes strid.

På det att något godt skulle vinnas, måste landet, som i en hast fått en myckenhet inbyggare, få ett ordnadt samhällsskick. Förutsättningarna funnos redan i allas medvetande, genom hogkomsten af det väsende, hvarvid de varit vane i det gamla hemmet. Två mäktiga faktorer bidrogo äfven till åstadkommande af det erforderliga resultatet. De många inkomna inbyggarne voro icke ett sammanrafsadt folk af olika slag; alla, som kunde komma i tillfälle att utöfva något inflytande på införande af en slutlig ordning, kände sig från början förenade af samma nationela band. Dertill kom en annan omständighet af yttersta vigt. Framstående män hade nedsatt sig i olika delar af landet, och det var naturligtvis de, som skulle för-

vandla den nya kolonien till ett verkligt samhälle, och de voro så godt som alla förbundne genom frändskap eller tidigare sammanlefnad. Deri låg en borgen för gemensamt uppträdande.

Ännu en annan omständighet bör i detta sammanhang påpekas, nämligen Islands afskilda läge, som tillät dess statsmän att genomföra sitt värf utan betänkligare rubbningar utifrån. Denna omständighet bidrog i väsentlig mon att åt utvecklingen på Island gifva en karaktär af koncentrering, som är ganska märklig och genom sin inverkan på öns litterära förhållandenländt hela Norden till oskattbar båtnad.

Utvandringen till Island står i vissa afseenden utan motstycke. Vi hafva visserligen i våra dagar ej saknat tillfälle att se utflyttningssjukdomen i rätt betydande omfång, men det är den skilnaden å ena sidan, att nutidens utvandrare icke hafva samma utpräglade verksamhetsbegär som forntidens Isländare, å den andra att vi nu hafva en månghundraårig odling och derigenom intaga en helt annan ståndpunkt än våra fäder på 800- och 900-talen. Det är derföre ovärderligt att ega om denna utflyttning så pass fullständiga uppgifter, som stå oss till buds.

Den omständigheten, att dessa noggranna underrättelser finnas, är åt ett annat håll för oss en varning att icke alltför hastigt och i alltför stort omfång uppställa den isländska utflyttningen såsom ett profstycke på folkvandringar. Särskildt är man vanligen alltför benägen att tillämpa de isländska förhållandena på förhållandena under de äldsta tiderna i *våra* bygder, utan att sedermera eftersinna, i hvilken mon det på Island kunde finnas en särskild tingens ordning.

Den isländska utvandringen var af enskild natur. Det är icke en stam eller ett folk, som under sina höfdingar bryter upp att söka sig nya boningsplatser, utan enhvar

af dem, som begåfvo sig till den fjärran liggande ön, drefs dit af ett honom enskildt bestämmande motiv. Han for dit ut i fullt medvetande af sina skäl och af sitt mål, det bestämda mål han sjelf hade satt sig. Det är icke så, när folken vandrar. Då är det massorna som röra sig — när jag säger massorna, vill jag ej dermed hafva sagt att folksiffran nödvändigt är mycket hög —, och de gå åtminstone ofta fram instinktlikt, utan att vid utgångspunkten hafva klart för sig, hvar deras väg skall sluta, närmast ledda af dem, som de hafva till höfdingar. Men derföre att den enskilde ej dervid handlar sjelfständigt, utan i öfverensstämmelse med den gemensamma, högre viljan, förlorar sig så snart och så lätt medvetandet af vandringens orsaker, förlopp och närmaste följder. Dertill medverkar för öfrigt den omständigheten, att den tid, då ett folk på detta sätt vandrar, icke ligger så nära den, då det skrifver sin historia, som händelsen var med utvandringen till Island.

I ett afseende, i en småsak, om man så vill, hvilken dock icke är utan betydelse, hafva vi ur skildringen af den isländska bosättningens gång en vigtig lärdom att hemta. I vår tid egnar man, med skäl, mycken uppmärksamhet åt studiet af våra ortnamn — en uppmärksamhet, som för öfrigt kunde vara både allmännare och verksammare — och det är att önska, att de ansatser, som i denna riktning blifvit gjorda, snart må leda till utförliga arbeten. Vid deras utarbetande måste man ständigt hafva för ögonen den omständighet, som Landnámabók på otaliga ställen framhåller, nämligen att i många fall beror en orts namn på en ren tillfällighet, som man, när en detaljerad skildring af namngifningens tid ej finnes, aldrig kan, äfven med användande af den största skarpsinnighet, utleta.

När man hade hunnit vänja sig in i förhållandena på Island, lärde man sig att varmt älska detta land, hur karg

än dess natur var i jämförelse med andra lands, t. ex. med Nordens. När Isländingen Rut Härjulfsson, hvars bekantskap vi framdeles få göra, hade vistats en tid i Konghäll hos drottning Gunhild, k. Harald hårfagers sonhustru, och af henne liksom af hennes son Harald gråfäll, Norges dåvarande konung, blifvit på alla upptänkliga sätt hedrad, och allt, som en mans hjerta vanligen mest åstundar här i verlden, ära, inflytande, rikedom, låg för honom, längtade han dock tillbaka till sitt Island och bad omsider om orlof att lemna all denna herrligheten för att åter fara dit ut.

Om Island genom sitt läge var afskildt från den öfriga verlden, var derför icke folkets intresse för denna utdöd. Redan naturomständigheterna sörjde derför. Ville man timra ett hus och icke vågade lita på den af tillfälliga omständigheter beroende tillgången på drifved, måste man hemta timmer från Norge — liksom man behöfde utifrån hemta mycket annat, som vi räkna till lifvets förnödenheter. Lifligt drefvos derför handelsfärder mellan det nya landet och den gamla verlden. Ej heller hade öborne, för hvilka mannakraften var ett arf, lust att alldeles lemna ur sigte den vida tummelplats, som den gamla verlden den tiden erböd, utan de foro ut, kämpade och härjade för egen räkning eller gästade Nordens konungar, i hvilkas tjenst deras skarpa svärd och rörliga tungor utöfvade ett ofta mäktigt inflytande öfver Nordens öden. Isländingarne kommo ej att söka en obemärkt vrå och en oansenlig tjenst hos fränderne på andra sidan hafvet. De styrde sin väg till konungarnes boningar. Ofta gick ryktet dem i förväg och de möttes då af fränder och vänner utanför staden och trädde så inför herrskarens ögon med rikt följe af hans egna mest ansedda män.

Dessa utfärder fortforo så länge Island var sjelfständigt. Men de förlorade till sist mycket af den krigiska karaktären. Skaldekonsten öfvades flitigt på Island och

den isländske skalden helsades och hedrades hvar han kom. Ej heller Sverige var af dessa fredliga segervinnare förgätet. Gunlög ormtunga kom år 1003 till Olof skötkonung och fann der före sig en annan isländsk skald Rafn Anundsson. En annan isländsk skald gästade k. Olofs hof år 1000 och när skalden Hjälte kom med det farliga uppdraget att se sig före, huru k. Olof var sinnad mot sin namne i Norge, träffade han i Sigtuna landsmän, skalderne Gissur svarte och Ottar svarte.

FJERDE KAPITLET.

Statsbildningen.

Den första ansatsen till en organisation af det isländska samhället utgick från den hedna religionen. Flere af invandrarne, sådane som af gammalt egde ett stort anseende och dels kommit ut med flere personer, åt hvilka de gåfvo land, dels i det nya hemmet egde tillfälle att skapa förbindelser genom upplåtande af jord, äfvensom andre, hvilka icke egde sådana förmoner, byggde tempel eller, som det på den tidens språk hette, hof. Äfven efter landnamstiden byggde enskilde, på grund af fri vilja, hof. En sådan byggnad var jämförelsevis betydande och var i allmänhet icke afsedd för privat bruk: de närboende eller eljes med uppbyggaren förbundne, som hyste tro till de gamla gudarne, deltogo i offren i det hof, som passade dem. Det stod enhvar fritt att bygga ett hof och att låta hvem som ville deltaga i de offer, som der företogos. Det stod likaledes hvar och en fritt att, under förutsättning af vederbörande tempelegares bifall, hålla sig till hvilket hof han ville. Tempelområdet hade således icke från början någon bestämd begränsning. Det var visserligen oftast fallet, att de som höllo sig till samma hof bodde i en samlad grupp, men undantag funnos och de kunna icke sägas hafva varit få.

Med uppbyggandet af ett hof följde med nödvändighet skyldigheten att förestå de offer, som i detsamma förekommo. Till hjelp erhöll man af dem, som begagnade

ens hof en afgift, som kallades hoftull. Vid dennes upptagande gällde det att veta, hvilka de voro, som stodo i förbindelse med hofvet, ty uppsägningsrätt tillkom så väl hofegaren som den, som begagnade sig af templet.

En sådan tempelinnehafvare kallades på Island gode eller hofgode. Namnet, som tydligen angifver, att han stod i förbindelse med gudarne, på isländska *goð*, är icke på Island uppfunnet. Dess tillvara är bevisad både för Norge och för Danmark, men det är icke fullt klart, hvilken ställning i dessa land goden intog vid sidan af de verldslige styresmännen, hvilkas frånvara på Island i den äldsta tiden gaf goden en synnerligen framstående betydelse. Godens värdighet kallades godord[1], rike eller mannaförråd; de som sällade sig till hans tempel kallades tingmän eller undermän och i förhållande till dem kallades goden öfverman, förman eller höfdinge.

Namnen af de senare slagen innebära för tempelegaren en större myndighet än han endast som sådan kunde innehafva. Anledningar till utvidgande af hans makt saknades ingalunda. Vi hafva att tänka oss ett land, hvarest fullkomlig rättslöshet råder, för så vidt som ingen lag der finnes. Men det var icke tänkbart, att alla skulle lefva fullkomligt exemplariskt, frågor om mitt och ditt kunde lätt uppstå, jag menar icke i främsta rummet stölder, hvilka den tidens Nordbor räknade bland de värsta och nesligaste förbrytelser, som kunde ifrågakomma, utan tänker närmast på de inkräktningar, som voro mycket möjliga i ett land, der gränserna ej voro utmärkta med inhägnader och ej egde det skydd, som häfden förlänar. Man kunde visserligen finna det ytterst enkelt att afgöra alla tvister, som af denna eller af annan anledning uppkommo, med vapnens makt, men å andra sidan, då man kom från ett land, hvarest utbildade rättssedvänjor funnos,

[1] Ej blott godens värdighet, utan ock den menighet, inom hvilken denna kom till gällande kraft, kallades godord.

kunde många önska att få en sak afgjord på fredligare väg. Någon annan möjlighet, under en tid, då i det nya landet något eget samhällsskick ej var utbildadt, fanns icke än att, till hvad kraft och verkan det hafva kunde, bringa saken på tal vid de tillfällen, då man samlades vid offerfesterna, eller att då eller annars enskildt vända sig till den, som vid dessa fester intog en ledares ställning, d. v. s. goden.

I denna för den blifvande samhällsordningen ytterst vigtiga fråga måste den framstående ställning som visse landnamsmän åtnjöto genom sitt anseende, på hvilken väg än detta var förvärfvadt, vara af en mycket afgörande betydelse. Det visade sig ock, att man på enskild väg sökte afhjelpa en brist, som ända ifrån första början måste varit kännbar, ja, som man måste kunna tänka sig redan innan man, med någon kännedom om de rådande förhållandena, satte fot på Islands jord. När Torolf från Moster bosatte sig, inrättade han genast, efter hvad berättas, ett Torsnästing såsom häradsting — hvarvid härad tydligen måste tagas i den allmänna betydelse det ursprungligen haft af befolkadt område — och vidtog han denna åtgärd med råd (eller instämmande) af alla grannar. Denna åtgärd gällde således blott ett grannlag och derföre måste vi tillerkänna större betydelse åt det ting, som upprättades på Kjalarnäs af Ingolfs son Torsten, såsom det uttryckligen uppgifves, under medverkan af flere höfdingar. Af detta uttryck hafva vi anledning att antaga, att detta ting skulle hafva större betydelse än en tempelsammankomst, och detta antagande styrkes deraf, att två af dem, som härvid medverkade, Helge bjola och Örlyg gamle, voro sjelfve godar.

Emellertid måste man mycket snart känna, att andra, mera systematiska åtgärder voro af nöden, för att de för samhällets bestånd erforderliga garantierna skulle vinnas. På hvad sätt insigten derom gjorde sig gällande, hvilka

åtgärder denna insigt framkallade, derom lefva vi i den fullkomligaste okunnighet, men så mycket veta vi, att landnamsmannen Ulfljot, om hvars lif i hemlandet vi ingenting förspörja, erhöll ett uppdrag att skaffa Island lag. För sådant ändamål for han år 927 — således helt kort efter landnamstidens slut — tillbaka till Norge, rådplägade der med sin lagkunnige morbroder Torolf spake, och återvände med ett lagförslag, som närmast öfverensstämde med rättsvanorna inom Gulatingslagen d. v. s. det vestanfjällska Norge, hvilka vanor voro för en stor del af Isländingarne af gammalt bekanta. Ulfljots betydelse måste hafva varit lika stor som det kända behofvet af en författning, ty redan innan något lagförslag hade framkommit, erhöll en hans fosterbroder uppdrag att färdas genom hela landet för att utleta en tingsplats, som kunde vara lämplig för alla. Till lön för sin möda i detta afseende gafs honom af hvar man en penning — hvad prägel dessa penningar buro, i början af 900-talet, vill jag lemna osagdt —; dock var han så oegennyttig, att han öfverlät hela summan att användas för religiösa ändamål.

Ulfljots lag antogs år 930, utan att vi om sättet för antagandet ega någon kännedom. Äfven om lagens innehåll äro vi temligen okunnige. Följande punkter hafva dock tillfälligtvis blifvit antecknade: ett för hela landet gemensamt ting skulle hållas, hvilket erhöll det naturliga namnet alltinget — eder skulle afläggas på ett sätt, som gaf dem religionens helgd, i det den svärjande höll i sin hand den heliga tempelringen och till sina vittnen åberopade, utom två eller flere menniskor, Frö, Njärd och den allsmäktige åsen, med hvilken torde hafva menats Odin eller Tor, hvilken senare i Norge och på Island var föremål för så flitig dyrkan, — de som kommo med hafskepp, skulle innan de fingo land i sigte, taga af det hufvud, som plägade sira framstammen, på

det att anblicken af det gapande hufvudet eller trynet ej skulle injaga landvättarne skräck, hvilket stadgande gifver oss en antydan derom, att det på framstammen anbragta hufvudet icke var tillkommet för ro skuld, utan hade någon symbolisk betydelse.

Till dessa få säkra bestämmelser kunna vi, med professor Maurer, lägga andra, som hafva för sig den största sannolikhet. Vi kunna vara förvissade derom, att den högsta så väl lagstiftande som lagskipande myndigheten icke tillkom alle de på tinget församlade bönderne, utan ett utskott, som, att döma efter en senare tids förhållanden, kallades lagrätta, samt att den enhet, som i alltinget representerades, hade ett personligt uttryck i lagsagomannen, hvars förnämsta uppgift var, såsom namnet antyder, att säga lagen, d. v. s. att offentligen förkunna densamma.

Genom Ulfljots lag var visserligen en isländsk stat bildad, men icke var derigenom tillräckligt sörjdt för reglerandet af de förhållanden, som af sig sjelfva uppstått för att tillfredsställa de billigaste krafven på en samhällsordning. Så länge hvem som helst kunde genom upprättande af ett tempel bilda ett godord och så fort hvar gode, vid utöfvandet af sin i grunden sjelftagna myndighet, icke hade annan bestämmelsegrund än eget förstånd och egen vilja, var det ej möjligt att åvägabringa ett samband mellan lokalstyrelsen och landets styrelse. Detta missförhållande synes Ulfljot icke hafva uppmärksammat; månge män af insigt torde hafva kännt denna brist, men det behöfdes ett i ögonen slående fall för att göra insigten derom allmän.

En mordbrand hade förekommit och denne framkallade en rättstvist. Käranden hette Tord gelle, en son af Olof fejlan (se slägttaflan I), svaranden Tungu-Odd, son af en landnamsman, som hade bosatt sig inom Skallegrims område (se s. 37). Målet skulle förekomma vid Tingnäs-

tinget, men Odd, som i den trakten hade stort inflytande, förmådde med våld hindra den klagande parten från att komma till tinget. Målet hänsköts derefter till alltinget, men äfven der förekom en strid. Detta hände år 965. Då föreslog Tord gelle, att åtgärder skulle vidtagas för att förebygga sådana tilldragelser, och hans framställning rönte gillande. Man beslöt att reglera förhållandet mellan landet och dess delar. Landet delades i fyra fjerdingar, hvar fjerding skulle omfatta tre tingsområden, tingsoknar, hvar tingsoken tre godord, som hvart och ett skulle hafva sitt hufvudhof. Man fann sig dock genast nödsakad att göra ett undantag: Nordländingarne kunde icke förlika sig med den eljes lämplig befunna indelningen, utan fingo de fyra tingsoknar och således tolf godord. Med godarne inträffade således den förändring, att visserligen fortfarande hvem som det ville kunde uppföra ett hof och hvem som ville, med vederbörandes lof, deltaga i der förekommande blot, och hofföreståndaren kunde öfver de hofbesökande utöfva ett betydande inflytande, men detta var af ren privat natur, såvidt han icke var en af de 39 hofgodar, som hade en plats i det isländska samhällets organisation. Godord och tingsoken voro icke geografiskt bestämda områden, utan kunde personer hörande till olika hof och ting bo om hvarandra; deremot hade fjerdingarne en gång för alla fastställda gränser.

De tre till en tingsoken hörande godarne voro skyldige att hålla ting vår och höst. Dessutom fanns ett fjerdingsting. Med alltinget gjordes den förändring, att det delades i fyra grupper, de s. k. fjerdingsdomarne, som afgjorde alla lagskipningsmål. Den lagstiftande makten hvarken behöfde eller ens kunde delas efter fjerdingar och derföre öfverlemnades denna åt en särskild grupp, som behöll det gamla namnet lagrätta. I fjerdingsdomen hade fjerdingens godar säte och stämma, till lagrättan sände hvar gode ett ombud, dock så att de tolf

Nordländingagodarne icke fingo der hafva mera än nio representanter.

Sådant var systemet. Undantag visade sig ganska snart, men det är onödigt att här för dem lemna en redogörelse. Den fortsatta utbildningen af det isländska stats- och rättväsendet faller efter kristendomens införande och skall derföre skildras i ett annat sammanhang. För att icke företaga en vansklig styckning af ämnena, uppskjuter jag äfven till dess redogörelsen för folkets ställning, för godarnes och tingens verksamhet o. s. v. — med ett ord redogörelsen för de inre förhållandena i allmänhet.

FEMTE KAPITLET.

Skallegrim och Egil[1].

Qvällulfs son Skallegrim var, som sagan säger, en mycket verksam man. Han hade hos sig många händer att sysselsätta och många munnar att mätta. Det senare kunde i början vara svårt nog, eftersom han hade alltför liten kreatursuppsättning. Han var skicklig skeppsbyggare och driftimmer fanns i ganska stor myckenhet. För att lättare komma åt hvad han behöfde, byggde han på olika ställen den ena gården efter den andra, byggde eller lät bygga. Vid Alftanäs (= Svannäset) byggde han en gård, för att vara nära till alla de förvärfskällor, som hafvet böd: säljagt, insamlande af ägg på fogelfjällen, fångst af hvaldjur, som den tiden ofta visade sig. Djuren, ännu obekanta med menniskors vanor, voro icke mycket skygga. En annan gård bildade han, vid hvilken han dref åkerbruk; gården kallades ock 'vid åkrarne' — i Sverige skulle han nu heta Åker eller Åkra. I åarna fanns lax och för att af denna få så mycket som möjligt, lät han en och annan man bosätta sig å ställen, der laxtillgången var riklig. När boskapen förökades, drefs han sommartiden åt fjällen, ty Skallegrim, som sökte göra sig förtrogen med det nya hemmets natur, fann, att djuren blefvo bättre och fetare, när de gingo å höjderna, samt att fåren sjelfmant höllo sig vintertiden i fjälldalarne.

---

[1] Efter Egilssagan.

Skallegrim var äfven en stor jernsmed och sysslade vintertiden flitigt i smedjan. Som prof på hans ifver och kroppsstyrka omtalas, att då han ej på stället kunde få en sten, som passade till städ, rodde han ensam ut i en åttaårebåt och gick ute i fjärden till bottnen, hvarifrån han hemtade upp en stor sten, som derefter fick sin plats vid smedjedörren. Då Egilssagan skrefs låg stenen, rundsvarfvad af vattnet, ännu qvar med märken af hammarslag på den öfre ytan och med en stor slagghög vid sidan.

Skallegrim var gift då han flyttade till Island. Kring honom uppvuxo två söner och två döttrar; de första barnen, som föddes dem, hade genast dött. Den äldste sonen hade ärft farbrodern Torolfs namn, utseende och egenskaper, han var hemma i mången idrott, glad och stark, mycket omtyckt af alla, framför allt af far och mor. Den andre sonen Egil var raka motsatsen: ful, svarthårig, tidig att tala och ordviss, försedd med ett obändigt lynne, så att det var svårt för jämnåriga att draga jämnt med honom. Vid tre års ålder var han så mycket försigkommen som andra vid sex eller sju.

Skallegrims svärfader Ingvar, som måst fly undan k. Haralds ovilja och tagit sin tillflygt till Island, kom en dag till Borg och bjöd fränderna till sig, Skallegrim, hans hustru och Torolf samt dem de i öfrigt ville taga med sig. Bjudningen antogs och Ingvar reste hem för att tillreda vetslan och värma ölet. Då de bjudne skulle begifva sig af, i allt femton personer, sade Egil till fadern, att han ville följa med; 'jag är lika nära slägt som Torolf', sade han. Fadern nekade: 'du är för liten att vara bland många menniskor, när det drickes starkt; du är icke god att hafva att göra med, ens när du är odrucken'. Missnöjd såg Egil deras affärd, men snart fann treåringen råd. Han gick ut från gården och hittade en af faderns hästar, på hvilken han kraflade sig upp, och red så efter de andra. Svårt var det för honom att hitta öfver myrängarna, men

hästen redde sig dock, och kom han fram om qvällen, då männen sutto och drucko. Egil helsades vänligt af morfadern och fick sitta bredvid honom. Männen roade sig med att qväda visor och äfven Egil diktade en till morfaderns lof. Som skaldelön, värdig en sådan skald, fick han dagen derpå tre snäckskal och ett andägg.

Stundom kom ett skepp till stranden med nya bebyggare; var det något bevändt med dem, blefvo de af Skallegrim inbjudne att hos honom tillbringa vintern och sålunda i god ro förbereda framtiden. Så stort än afståndet var mellan Norge och Island, kunde man på Borg få besök ur hemlandet. En herse i Sogn vid namn Björn hade under ett besök i Fjärdarne förälskat sig i en ung och fager mö, Tora, en syster till Tore herse. Han friade till henne, men fick nej, då begagnade han sig en gång af Tores frånvara och bortröfvade Tora, som han förde hem till sin fader i akt att der hålla bröllop med henne. Men detta tillstadde icke fadern, som af gammal vänskap var förbunden vid Tore; dennes syster fick emellertid stanna der hon var och behandlades som en kär dotter i huset. Förlikningsförsök gjordes, men misslyckades. Om våren bad Björn af fadern ett långskepp för att fara i viking, men fadern, som fruktade att han hade något i sinnet mot Tora, lemnade honom endast ett köpskepp och bad honom fara i handelsfärd till Dublin. Då allt var i ordning och skeppet lagt ut, lät Björn ro sig i land och gick in i moderns 'dyngja', der hon satt med många qvinnor. Björn bad Tora följa sig och modern, som tydligen var medveten om hans plan, förbjöd strängeligen de andra att bringa mannen bud; hon hade till och med lagat Toras kläder i ordning.

Färden var olycklig. Vid en af Shetlandsöarna gjorde de skeppsbrott, men räddade dock sig och lasten. Följande vår fingo de med män, som kommo från Orkenöarna veta, att Björn var förklarad fogelfri i Norge och

att k. Harald hade vidtagit åtgärder för att få honom dräpen i vestern. Då stod ej annat åter än att fara längre bort, och hvart skulle man eljes vända sig om icke till Island? Ingen ombord hade tidigare varit der, men färden gick lyckligt. De kommo in på den stora Faxefjärden och från denna in i en vik, der de från stranden sågo en befäst gård. Björn rodde då i land och fick veta, att gården hette Borg och tillhörde Skallegrim. Björn uppsökte honom, bads vara välkommen och tillspordes, hvilka i öfrigt voro på skeppet. Han nämde Tora. Skallegrim, som i Norge varit Tores fosterbroder, bad med glädje dem alla gästa hos sig. Varorna buros i land och förvarades i för tillfället uppförda bodar.

Våren kom, med denna skepp från Norge samt ryktet om det sätt, på hvilket Björn hade fått sin hustru. Skallegrim sporde honom, huru det förhöll sig; "nog trodde jag, att Brynjolfs son skulle hafva sagt mig sanningen!" "Jag har icke sagt dig annat än sanningen, genmälte Björn, men icke må du förebrå mig att jag icke svarade mera än du sporde". "Men hur kunde du vara så djerf att uppsöka mig eller visste du icke, huru stor vänskap jag hyser för Tore?" "Nog visste jag, att mellan er var fostbrödralag och kär vänskap, men icke sökte jag upp dig för annat än att jag kom just hit och icke kunde undvika dig. Jag är nu i ditt våld, men godt väntar jag af dig, ty nu är jag din hemmaman". Torolf blidkade faderns vrede, förmådde honom att sända bud till Norge, för att åvägabringa förlikning, hvilket ock lyckades, och när efter tre vintrar Björn vände åter till fädernehemmet i Sogn, var Torolf honom följaktig. En dotter hade Tora födt på Island. Vid henne hade Skallegrims hustru fäst sig så mycket, att hon fick behålla henne, då föräldrarne foro bort.

Torolf blef väl mottagen af Björns fränder. De båda vännerne företogo första sommaren en vikingafärd i öster-

väg och kommo hem med rikt byte. I ett skepp, en s. k. karfve, som roddes med 24 eller 26 åror och rymde inemot 30 man, begåfvo de sig till Tore, hos hvilken denna tid uppfostrades k. Haralds mest älskade son, Erik, sedermera känd under tillnamnet blodyxa. En dag fingo vännerna se konungssonen än gå ut på skeppet, som låg tjälladt vid stranden, än gå i land och se på det. På Björns inrådan gick Torolf fram och sade: "noga ser du på skeppet, konungason, huru synes det dig?" "Godt, sade han, skeppet är mycket fagert". "Då vill jag gifva dig det, sade Torolf, om du vill taga det". "Taga vill jag, svarade Erik, men dig torde lönen synas ringa äfven om jag bjuder dig min vänskap, fast får jag lefva, kan den väl vara godt till något". Tore och Erik uppsökte sedan k. Harald och öfvertalade honom att icke låta Torolf umgälla hvad hans fader hade gjort mot konungen.

När Erik blifvit man och af fadern fått en del af Norge att styra för, företog han en resa till Bjärmaland. Torolf var med och hade sin plats i konungsskeppets förstäf och var honom betrodt att föra konungens märke (banér). Norrmännen vunno en stor seger vid Dvina, men ännu vigtigare blef denna färd derigenom, att Erik nu gjorde bekantskap med Gunhild, en vän, klok och trollkunnig qvinna, som han tog till maka. Hon och Torolf voro goda vänner.

En sommar seglade Torolf till Island, för att besöka de sina. Stora rikedomar förde han med sig, som han vunnit under sin bortvara. Vid afskedet lemnade k. Erik honom en yxa, som han bad honom bringa, jämte konungens helsning, till Skallegrim. Yxan var stor och guldprydd, skaftet belagdt med silfver. Med glädje helsades Torolf i hemmet, dit han kom sjelf tolfte. När han lemnade fadern yxan, såg Skallegrim på henne under tystnad och hängde sedan upp henne vid sin plats. Om hösten drefvos oxarne hem, som voro bestämda att slagtas. Två

oxar ställdes invid husväggen och den enes hals lades öfver den andres och under dennes lades en stor sten. Skallegrim tog nu konungens yxa och skilde med ett hugg hufvudena från kropparna, men yxan högg i stenen och eggen brast ur. Skallegrim såg åter på yxan, utan att säga något, och lade henne sedan i eldhuset på dörrbjelken.

Om våren ville Torolf åter ut. Fadern afrådde honom: "godt är att åka hem med hel vagn, sade han. Du har gjort en stor färd, men det heter: ömse går den mycket far". Han bjöd honom så stora egodelar, som han ansåg sig behöfva. Men Torolf hade lofvat att föra Åsgärd hem till föräldrarna, och for. Vid afskedet gaf fadern honom yxan med, som i eldhuset hade fått skaftet svärtadt och bladet rostigt. Så snart skeppet kommit ut på hafvet, sänkte Torolf yxan i sjön. Egil följde denna gång sin broder, hvilken ingalunda var belåten dermed, ty Egil hade allt fortfarande gjort sig ödkänd genom sitt obändiga lynne. Ett par exempel förtjena anföras.

Skallegrim var mycket begifven på kraftprof och lekar; i synnerhet roade man sig den tiden med bollkastning. Under ett bollspel kom Egil, som då gick på sjunde vintern, i tvist med en något äldre pojke. Det slutades så, att Egil högg en yxa i hufvudet på honom. Fadern tog illa upp det, men modern sade, att han var ett vikingsämne och att han borde få ett härskepp, så snart han var gammal nog. Då utbrast sexåringen, glömsk af alla pedantiska omskrifningar, med hvilka man den tiden plägade sira sina visor:

Det mälte min moder
att mig skulle köpas
skepp och sköna åror,
att fara kring med vikingar,
stånda upp i stammen,
styra kära knarren (skeppet)

hålla så till hamnen,
hugga en och annan.

Då Egil var tolf år gammal, hände det, äfven vid en boll-lek, att hans fader råkade i bersärka-raseri och derunder dödade först Egils bäste vän och sedan hans barndoms vårdarinna. Om qvällen satte Skallegrim sig till bords med männen. Egil kom sent in, ty först gick han in i en annan af gårdens byggningar och slog der ihjäl den man, som var fadern kärast. Den vintern talade sedan far och son ej ett ord med hvarandra.

I Norge uppsökte Torolf genast Björn, som, ehuru rik och framstående, icke velat träda i konungens tjenst, och derföre kallades Björn höld (bonde). Så snart han lemnat Åsgärd i fädernehemmet, besökte han först k. Erik, hvilken han lemnade ett stort segel, under föregifvande att det var en gåfva från fadern, och sedan Tore, hos hvilken han stannade med brodern, som i Tores son Arenbjörn fick en kamrat.

Icke dröjde det länge, innan Egil visade sin obändighet. Torolf hade rest bort för att hålla bröllop med Åsgärd, alla af familjen hade följt honom, utom Egil som var hindrad af en sjukdom. Tillfrisknad långleddes han och tog sig derföre till att följa en Tores huskarl vid namn Alve, då denne skulle ut i bygden för att uppbära resterande arrendeafgifter. Efter en svår färd kommo de genomvåta till en ö, som kallades Atlö och tillhörde konungen. De uppsökte sysslomannen Bård och denne, under uttalande af mycket medlidande med deras belägenhet, förde in dem i ett eldhus, der en stor eld tändes och der det var godt om halm att sofva i samt bragte dem dessutom bröd och smör samt för att släcka törsten först skyr och sedan vassle; på det högsta beklagade han att icke kunna bjuda dem bättre dryck, af öl fanns icke en droppe i huset.

Men bristen på öl och på andra goda ting var icke

så stor. Samma afton voro nämligen k. Erik och dr. Gunhild på besök der på ön och för dem framsattes allt af bästa slag. Då konungen hörde, att några af Tores karlar hade kommit till ön, ville han att de skulle komma för att deltaga i festen. Alve fick till och med sitta midt emot konungen, bredvid honom satt Egil. Nu bars öl flitigt fram i hornen och det dracks skarpt. Egil tycktes hafva en osläcklig törst: han tömde alla horn, som räcktes såväl honom som Alve, en gammal man, hvilken snart hade fått tillräckligt. Bård gick till drottningen och klagade öfver främlingens omåttlighet. De två blandade då gift i drycken, men Egil, som måtte hafva märkt eller misstänkt det, ristade med sin knif trollrunor i hornet och färgade dem med blod ur en skåra han gjort i sin hand, med den påföljd att hornet brast och drycken rann ut i halmen, som var lagd på golfvet. Omedelbart derefter gick Alve, och Egil följde med kappan kastad öfver den venstra axeln och svärdet draget under kappan. Bård, som förmodligen också tagit för mycket till bästa, kommer efter och envisas, att Egil skulle dricka hans välfärdsminne. I dörren tömde Egil hornet, kastade det derefter i marken och genomborrade Bård, som stupade död till jorden, och öfver honom föll den medvetslöse Alve, hvars uppkastningar blandade sig med den andres blod. Egil skyndade bort, tog i eldhuset, der följeslagarne voro, i hast sina vapen, hjelm, sköld, svärd och spjut, och irrade sedan omkring, för att kunna komma öfver en båt. Då detta icke lyckades, simmade han öfver till en annan ö, der han gömde sig bland buskarne. Han blef nu allmänt letad och äfven till denna ö kom en båt med tolf man. Nio af dem gingo i tre grupper öfver ön, de tre, som bevakade båten öfverföllos och dödades af Egil, som rodde sin väg. Det dröjde innan de andre genom upptändande af eldar hunnit väcka uppmärksamhet för deras blottställda läge. Vid återkomsten till Tore helsades Egil

med glädje. Arenbjörn fann allt hvad han gjort förträffligt; Torolf, som annars icke var vänlig mot brodern, hade nu intet klander att gifva. Det lyckades Tore att öfvertala konungen att taga böter för de fyra dödade[1].

Nästa vår drogo bröderne i härnad österut. I Kurland öfverenskommo de med folket om en half månads frid, under hvilken de flitigt köpslogo; efter den tidens förlopp härjade de. En dag hade Egil med tolf man kommit för långt in i landet, de blefvo mot aftonen kringrände och kastades bundne in i ett hus. Egil visste att lossa banden, genom en tunn mellanvägg bröto de sig in i ett bredvid liggande hus, i hvars källare de funno tre Danskar från Jutland, som varit der i fångenskap sedan föregående sommar. Nu skaffade sig allesamman ut, plundrade bondens skatt och försågo sig med vapen. Men då de kommit ett stycke från byn, fick Egil samvetsbetänkligheter: att taga något utan egarens vetskap var stöld och stöld var i Nordmannens ögon något mycket skamligt. Han vände genast om, antände ett hus, dödade många af de ur lågorna utrusande och sökte sig derefter väg till skeppet.

Senare på sommaren drogo sig bröderna till Danmark, i hvars farvatten vid denna tid — år 925 — vikingar svärmade, de landstego i Skåne och brände Lund. När de kommo till Hallands kust skickade Arnfinn jarl bud för att fråga, om de kommo i frid eller om de ärnade härja. De svarade, att detta senare icke lönade mödan, då Halland icke var något rikt land, hvarpå jarlen böd dem till gästabud. Båda bröderne och tretio män begåfvo sig dit. Om qvällen skulle, som sed den tiden var, män och qvinnor dricka tvemännings, Egil med jarlens dotter. När han satte sig på hennes plats, kom hon till honom och sade:

---

[1] Det ansågs dock den tiden karlaktigt att kunna säga: jag har aldrig tagit mansbot. Jfr Egilssagan kap. 30.

Hvad skall du, sven, i säte mitt?
ty allt sällan hafver du gifvit
vargen varma rätter;
vara vill jag en om mitt.
Hörde du ej korpen i höst
hest skria öfver liken,
var icke med, när eggar
skaltunna möttes.

Egil drog henne ned vid sin sida och svarade i en annan visa, att han icke hade tillbragt sommaren dådlöst. Derefter drucko de samman. Vid skilsmessan vexlade jarlen och bröderne gåfvor.

Följande sommar voro de åter i viking i Danmark och i Frisland, och då vistelsen i Norge blef dem allt mera osäker, slogo de sig ned i England, der en mängd vikingar voro samlade hos k. Etelstan för att bistå honom i de inbördes strider, som sönderslèto landet. Torolf föll der i en strid. Egil sjelf stannade ett par år och for sedan rikt begåfvad till Norge. Han bragte Åsgärd bud om mannens död och erböd henne sin hjelp. Åsgärd blef sorgsen, men svarade vänligt. Mot hösten blef Egil sorgsen, drack litet och satt med hufvudet nedlutadt. Vännen Arenbjörn sporde honom, hvarföre han var bedröfvad. "Visst har du fått stor skada genom din broders död, men det är karlmanligt att bära sådant; man skall lefva efter man. Har du någon visa att qväda? låt mig höra". Egil qvad en visa, som han nyligen diktat, och Arenbjörn fann, att han var kär, och lockade derefter ur honom, att han önskade gifta sig med sin broders enka. Hon öfverlät åt slägten att svara på anbudet och slägten sade ja. Med hustru och stora skatter kom Egil ut till Island år 929.

Fyra år derefter finna vi Egil åter i Norge, der han skulle kräfva ut sin makas arf. Arfvet gjordes honom stridigt och han måste lemna tinget för drottning Gunhilds fiendskaps skuld. Kort derefter dödar Egil, hvars skepp hade blifvit uppbrändt af konungen, sin vederdelo-

man i arfstvisten samt konungens son, som då vistades hos denne. Nu var det för Egil orådligt att stanna i Norge, men innan han lemnade landet, reste han upp i en bergsskrefva en stång, på hvars spets var fäst ett inåt land riktadt hästhufvud, och å stången voro ristade runor, som omtalade, att nidstången var rest mot k. Erik och dr Gunhild och mot landvättarne, som i Norge bo, att de alla skulle fara vilse, till dess de ur landet drifvit konungen och hans maka. Derpå for Egil till Island år 934 och tillträdde inom kort arfvet efter sin gamle fader.

Två år derefter är Egil åter på utfärd. Han fick då pröfva lyckans ostadighet. Hans skepp förliste vid Englands östra kust, vid Humber, och när han kom i land, fick han höra, att Erik blodyxa verkligen var fördrifven ur Norge och nu vistades i York som konung öfver Northumberland. Underrättelsen var icke mycket glädjande. Att i hemlighet komma undan var omöjligt, hvadan Egil uppsökte konungen, föredrog ett lofqväde öfver honom och fick, trots dr. Gunhilds onda vilja, fara i frid. Han begaf sig derifrån till k. Etelstan, som tog mycket vänligt emot honom.

Han for dock snart derifrån till Norge att söka af Etelstans fosterson Håkan, som då regerade landet, få rätt i sin arfstvist. Han fick löfte, att lagen skulle hafva sin gilla gång. Det slutade så, att han utmanade sin motståndare på envig och segrade deri: då striden ej kunnat afgöras hvarken med spjut eller svärd, började Egil brottas och när han då hade fått sin motståndare till marken, bet han af honom strupen. Dessförinnan hade han varit på besök hos slägtingar till Arenbjörn herse. Han fann dem i stor bedröfvelse. En svensk bersärk hade friat till dottern i huset och, då han fått afslag, utmanat brodern, som icke var vuxen en sådan strid. Egil gick i hans ställe och slog bersärken. Sedan han fått i händer sin hustrus egendom, vände han åter till Island.

Fem år derefter är Egil åter ute. Erik blodyxa var död, hans söner vistades i Danmark. Meningarna i Norge voro delade, huruvida man borde hålla med k. Håkan, som väl var rättrådig och god, men som i följd af sin benägenhet för kristendomen ej var väl liden, eller om man skulle uppsöka konungssönerne i Danmark. Egil hade nya anspråk och Arenbjörn förde hans talan inför k. Håkan, men blef illa mottagen. Egil och hans vän härjade om sommaren i Tyskland och Frisland. Derefter for Arenbjörn till Erikssönerne, Egil till en af sina vänner i Norge. I dennes ställe for han med k. Håkans sändemän för att utkräfva den sedan många år oguldna skatten från Vermland. Han sveks af konungsmännen, men for sin led fram, oaktadt de stora svårigheter, som snön beredde honom. En afton kom han till ett hus, hvars egare var snål och icke unnade de uttröttade gästerna någon ordentlig välfägnad. Egil ville morgonen derpå döda honom, men skänkte honom lifvet på hustruns och dotterns förbön. En annan afton tog han in i en gård, der han blef gästfritt mottagen. Dottern i huset låg i tvärpallen sjuk. En karl i närheten hade ristat några trollrunor i ett hvalfiskben och lagt detta under henne, men hon hade endast blifvit värre deraf. Egil fann, att runorna voro felristade, skafde af dem och ristade nya, hvarefter flickan blef frisk. Till sist kom han till Vermlandsjarlen och fick af honom skatten, men måste på återvägen slå sig igenom två bakhåll, som jarlen satt för honom. Följande år drog k. Håkan dit och lade Vermland till en tid under Norge. Egil reste ut till Island.

Då han nu kom dit, år 945, var, enligt sagans vittnesbörd, allt odlingsbart land intaget och alla landnamsmännen voro döde; deras söner och sonsöner bildade den då lefvande generationen. Egil lefde länge. Hans dödsår är icke angifvet i hans saga, men det inträffade ungefär

45 år efter hans sista hemkomst. Hur tillbragte en viking återstoden af sitt oroligt verksamma lif?

Hans barn hade vuxit upp. Hans brors- och styfdotter Torgärd var vän, klok och storsinnt, men i hvardagslifvet stillsam. Till henne friade Olof påfogel, son af Höskuld Dalakullsson[1] och dotterson af en irisk konung; han bodde på Hjordhult vid en af Bredfjärdens vikar. Partiet var godt och blef derföre antaget.

En son Bödvar visade mycket goda anlag; han var frid att se på, stor och stark. Fadern älskade honom mycket och njöt af honom mycken genkärlek. En dag kom det bud, att en båt, i hvilken sonen hade färdats, sjunkit. Fadern red ned till stranden för att leta efter sonens lik. Han fann det, lade det framför sig på hästen och red dermed till faderns grafhög, som han öppnade för att deri jorda sonen. Sorgen var så hård, fast han intet ord spillde, att, enligt sagan, de tätt åtsittande kläderna brusto. Sedan vände han hem till Borg och gick genast att lägga sig i sin säng, hvars lucka han sköt för. Ingen vågade tilltala honom. Dagen derpå öppnade han icke luckan och förtärde hela dagen intet. Så kom åter en natt och ingen vågade säga honom ett ord. Den tredje morgonen, i daggryningen, sände Åsgärd ett ridande bud till Hjordhult, för att bedja Torgärd komma så fort som möjligt. Hon lät genast sadla sin häst och red hemifrån; under natten kom hon fram. Modern stod i eldhuset och sporde, om hon fått någon nattvard. 'Ingen nattvard har jag fått, lydde svaret, och ingen torde jag få förr än hos Fröja. Jag vet intet bättre råd än fader min. Jag vill ej öfverlefva fader och broder.' Så gick hon till sängen och ropade: 'fader, låt upp dörren. Jag vill, att vi fara samma led båda.' Egil öppnade, hon steg in, slöt till

[1] Denne Kull var gift med drottning Öds sondotter och kom till Island med sin svärmoder.

dörren och lade sig i den andra bädden, som fanns derinne. Då sade han: "väl gör du, dotter, att du vill följa din fader. Mycken kärlek har du bevisat mig. Hvi skulle jag vilja lefva efter denna sorg?" Sedan sade han: "hvad gör du? tuggar du på något?" "Jag tuggar på söl (en hafsväxt), ty jag tror, att det då går mig värre än annars. I annat fall tänker jag, att jag skulle lefva för länge". "Är det skadligt för en menniska?" sporde Egil. "Mycket skadligt, sade hon, vill du äta?" Efter en stund bad hon att få något att dricka. Man gaf henne vatten. Då sade Egil: "äter man söl, så blifver man törstig". "Vill du dricka, fader?" frågade hon. Han tog hornet och drack i stora drag. Då sade Torgärd: "nu äro vi lurade, detta är mjölk". Då bet Egil ut ur hornet den bit han hade mellan tänderna och kastade hornet i golfvet. Då sade Torgärd: "hvad skola vi nu göra? Vår plan är tillintetgjord. Nu vill jag, fader, att vi förlänga vårt lif, så att du kan dikta ett efterqväde efter Bödvar, som jag kan rista å kafle". Då diktade Egil ett qväde, ett af de vackraste, som den isländska litteraturen åt oss bevarat. Allenast några verser vill jag här meddela:

Ätten min
mot ändan lider
likt träden i skogen
som ljungeld slagit.
Ej med godt mod
mannen bär
frändens lik
i grafvens famn.

Han såg mest på
hvad fadern sade,
om än allt folket
annat sade,
och mig hjelpte
uti hemmet
och min styrka
mest han stödde.

Mycket har Rån
ryckt ifrån mig.
Jag är mycket arm
på kära vänner.
Hafvet slitit
min slägts bästa,
ädlaste band
bort från mitt hjerta.

Hvilken annan
orädd i striden
skall nu stånda
vid min sida?
Ofta jag det tarfvar
bland detta folket.
Stäckt är min vinge,
när vänner vackla.

Svårfunnen är
en säker vän
på hela ön,
som man kan tro;
ty svekfull
slägtingars bane
broderns kropp
för guldet säljer;
mången finner jag så
efter skatter girig.

Ej jag till Odin
offrar gerna
till Viljes broder,
jordens gud;
dock Mimes vän
mig har gifvit
böter för sorgen,
om jag det goda vill säga.

Jag hade det godt
med spjutets gud,
på honom jag trodde
och tryggt litade,
tills Valfader
vänskapen bröt,
segerns gifvare
stötte mig från sig.

Af Suttungs mjöd
han mig dricka gaf,
skaldekonsten
skänktes mig att öfva;
han mig den goda
gåfvan förlänat
att osäker vän
till ovän göra.

Egil var en af Islands mest fräjdade och rikaste män. Andre Isländingar, äfven de berömde utfararne, kommo till honom, för att höra berättelsen om hans mångskiftande öden. Norrmän kommo till honom med underrättelser och gåfvor från andra sidan hafvet. Det ser dock ut, som om den starke mannens kraft varit bruten; det berättas intet om något storverk under de sista 45 åren af hans lefnad. Han deltog en gång å sin sons vägnar i en process på tinget — det är allt.

Slutligen lemnade Egil fädernegården åt sin yngste son och flyttade till sin älskade styfdotter och hennes man. Dödens skymning sänkte sig tidigt öfver den åldrade vikingen. Han blef lomhörd och fotstyf och till sist slocknade fullkomligt ögonens ljus. Han hade svårt att gå ensam och låg derföre gerna framför elden, i vägen för kokerskorna, som med hånande speord drefvo honom undan.

Ända mot sista stunden behöll han dock sin kärlek för

larm och vapenbrak, ehuru blandad med misantropi. Kort före sin död ville han fara till alltinget med de silfverpenningar han fordom fått af k. Etelstan, och strö ut dem bland menigheten. "Då torde det blifva strid och knuffar", sade han. Då man hindrade honom från att verkställa denna föresats, blef han missnöjd och begaf sig med två trälar afsides åt fjällen, der han dolde sina två silfverfyllda kistor. Trälarne dödade han, så att de icke skulle draga fördel af eller för andra yppa hvad de visste. I nyare tider har man i närheten af det sannolika gömstället flere gånger hittat angelsaksiska mynt.

Med deltagande och vemod följer man Egils lefnadslopp. Vi få dock icke anse det i alla afseenden vara typiskt för den nordiske vikingen, ty Egil hade sitt lynne för sig och detta inverkade i hög grad på hans handlingssätt vid olika tillfällen.

Efter en kort sjukdom afled han och höglades, iförd kläder och försedd med vapen. Hans ben flyttades sedermera till en kyrka och vid dennas nedrifvande hittades de, efter hvad man trodde. Hufvudskålen var mycket tjock och en af dem, som voro närvarande då fyndet gjordes, pröfvade dess styrka med en yxhammare: benet hvitnade, men brast icke. Icke synes man hafva haft mycken pietet för sina märklige mäns jordiska qvarlefvor.

Egils son Torsten öfvergick till kristendomen; han erhåller af sagan det vackra vitsordet att hafva varit en trofast man med goda seder. Från honom härstammar Myramanna-ätten, rik på framstående män och på skalder. Styrkan och stridslystnaden voro i denna ätt ärftliga egenskaper, hos några parade med stora förståndsgåfvor. Som en egendomlighet omtalas, att hvad utseendet beträffar, uppenbarade sig inom denna ätt de största motsatser. Några voro de fridaste menniskor, som funnits på Island: Torsten Egilsson sjelf, Kjärtan Olofsson, hans systerson,

Hall Gudmundsson och Torstens dotter Helga den fagra, om hvars hand Gunnlög ormtunga och skald-Rafn tvistade. Andra deremot voro ytterligt fula. En af Torstens söner, Skule, stod i stammen på Erik jarls skepp i slaget vid Svoldern.

SJETTE KAPITLET.

Rökdalsborne. Vigaglum[1].

Vi förflytta oss nu till en aflägsen del af Island, dess nordöstra hörn. Det aflägsna läget röjer sig deri, att inbyggarne stodo de allmänna angelägenheterna mera fjärran. Det var i främsta rummet enskilda intressen och grannskapets, som togo uppmärksamheten i anspråk. Vi få således här tillfälle att studera den isländska karaktären och de isländska förhållandena från en annan synpunkt. Tilldragelserna, som i det följande berättas, kunna icke bestämmas med noggrannt angifvande af årtalen; de tillhöra emellertid den tredje fjerdedelen af 900-talet.

Mellan Öfjärden, der Helge magre hade slagit sig ned (jfr s. 60) och Yxfjärden (jfr likaledes s. 60) låg vinkelrätt mot Islands nordkust ett område som kallades Rökdalen. Gardars träl, som vid husbondens affärd hade nödgats stanna qvar på Island (jfr s. 35), hade tillegnat sig detta område. En invandrare från Hördaland tvang dock trälen att afstå detta sitt område. En son af denne inkräktare hette Eskil och var gode; han var en motsats till fadern, i det han vann aktning och tillgifvenhet genom sin fredskärlek och sin afsky för lagbrott. Han hade deremot några systersöner, som till honom bildade en fullkomlig motsats. Den af dem, som blef mest omtalad, hette Vemund[1].

---

[1] Källorna för följande berättelser äro sagorna om Rökdalingarne (äfven kallad sagan om Vemund och Vigaskuta) samt om Vigaglum.

Till denne Vemund kom en man vid namn Hånef och erbjöd sig att till uppfostran mottaga hans dotter. Fosterfadern och den verklige fadern ansågos träda i ett särskildt förhållande till hvarandra. Hånef gjorde sitt förslag af sjelfviskhet, ty han ansåg sig kunna behöfva Vemunds hjelp. Eskil klandrade aftalet, ty Hånef var icke väl känd.

Till Hånef kom en man vid namn Torlef melracke (fjällräf) och antogs å egen begäran till hemmaman. Detta förhållande blef dock snart brutet. Hånef hade en stor fårhjord och var mycket angelägen om dennes omsorgsfulla vård. En granne vid namn Rafn hade deremot olycka med sina får: flere försvunno, utan att någon kunde förstå hvart de hade tagit vägen. Torlef hade med förvåning sett, att Hånef, som oftast steg upp nattetid, gick ut och var länge borta. Han beslöt att taga reda på hvad husbonden hade för sig under sina nattliga utflygter och följde honom en gång. Under klättring i en bergsskrefva snafvade Torlef och fick händerna i några risbuskar, hvilka vid närmare efterseende befunnos vara lösa och med stor omsorg lagda så att de dolde ingången till en jordkula. I denna kröp han in och trefvande i mörkret fann han en mängd fårskinn med påsittande ull samt flere hufvud. Slutligen försporde han röklukt och fick vid en uppflammande eld, öfver hvilken en kittel hängde, se sin husbonde. Hånef, som helt visst var oangenämt öfverraskad, bad emellertid Torlef slå sig ned och värma sig vid elden, men denne uttalade sitt ogillande öfver det brottsliga förfarande han hade uppdagat och begaf sig till Rafn, till hvilken han sålde sin upptäckt. Att fåren voro Rafns kunde icke betviflas. Tillsammans gingo de ut att besöka jordhålan, men förmådde icke finna henne åter. Hånef, enskildt ställd till ansvar, nekade. Han kände sig emellertid orolig, bad Vemund om stöd och förnekade äfven för honom all vetskap om stölden. Som Hånef och Vemund voro kände för

våldsamheter, sände Rafn Torlef till sin frände Stengrim, som bodde inom Öfjärdens område och flyttade sjelf dit öfver, sedan han på Hånef hade uttagit stämning. Bevisningen var så stark, att Hånef å tinget förklarades fredlös.

Stengrim tog nu saken om hand och som man kunde vänta, att Hånef skulle söka smyga sig ombord på ett skepp för att lemna landet, der en hvar kunde taga hans lif, vakade han öfver hamnarne vid Öfjärden och lejde en man Roe att i samma syfte vaka längre åt öster. Med svårighet samlade Vemund en flock, för att skydda Hånef till stranden. De satte på färja öfver Jökelsån, som rinner ut i Yxfjärden, och blefvo på gården Åkershöfde, som låg vid färjstället, bjudne att intaga dagvard. När de kommo dit, körde en träl in på gården med ett vedlass. Så snart han sett, hvilka de främmande voro, stjelpte han i största hast af lasset och sprang det fortaste han kunde till Roe för att varsko honom; "nu vill jag löna byxvadmalet", sade han, "som du gifvit mig." Roe lade sig i försåt med tretio man, en het strid uppstod, i hvilken Hånef och andre föllo. Till sist stötte andre flockar till och lyckades det dem att åvägabringa förlikning. Vemund hade för sed att hvar gång han genom någon våldsamhet ådragit sig olägenhet vända sig till morbrodern Eskil. Denne sade honom uppriktigt, att "denna färd hade bättre varit ofaren". Vemund tog saken helt lugnt. Han svarade: "hvar och en måste följa sitt öde, hvardera kan nu vara belåten med sin lott; dö måste den som är feg"[1].

Vemund lät snart höra af sig igen. Han lånade af Eskil en färja för en fångstfärd till Flatö, en ö strax utanför kusten, och skulle han på samma gång hemta det fångstbyte, som en der bosatt man kunde hafva insamlat åt Eskil. Mannen hade emellertid redan afyttrat detta

---

[1] Feg betyder i det gamla språket "den som är bestämd att dö". Öde kallas i den isländska texten *forlög*, d. v. s. det som är förelagdt.

till ett par svågrar till Stengrim mot en ko. Vemund behandlade mannen derföre så illa, att Eskil fann sig böra gifva denne upprättelse.

En annan gång begaf sig Vemund till Grimsö, som ligger mycket långt ut i hafvet; han och Eskil hade andel i strandvrak å denna ö och hade Eskil äfven der en tillsynesman. Då Vemund icke fann der något för egen eller för morbroderns räkning, tillegnade han sig ett hvaldjur, som tillhörde Stengrims svågrar och rodde hem dermed. Eskil ville icke hafva med saken att göra, och Stengrim uppmanade de för honom sig beklagande svågrarne att hafva tålamod.

Ej långt derefter kommo till dessa trakter två norska skepp lastade med timmer. Vemund begaf sig till det ena för att åt sin broder köpa bygnadsvirke. Östmannen (= Norrmannen) svarade, att Stengrim redan varit der, köpt timret och erlagt en del af betalningen. Vemund bjöd öfver, men då Östmannen ej ville bryta redan träffadt aftal, köpte Vemund en man till att berätta, att Stengrim från det andra skeppet redan tillhandlat sig hvad han behöfde. Då gick Östmannen, som fann sig besviken, in på köpet. Brodern ville icke begagna sig af det virke, som på sådant sätt erhållits, och behöll då Vemund det för egen räkning. Han kunde ej förstå en sådan finkänslighet. "Mången är liten", sade han, "för det han låter äfven det lilla som kommer i ögat växa fast." Som han icke hade tillräckligt många hästar för att på en gång föra hem timret, lät han en del, till och med den bättre delen ligga qvar vid vägen, under bevakning af några trälar. Stengrim, som fått underrättelse om Vemunds framfart, sände dit, lät döda trälarne och hemta virket till sig.

Eskil fann sig åter manad att ställa saken till rätta. Han sände bud till Öjulf på Madrovalla i Öfjärden, en ättling i tredje led af Helge magre, och bad om ett möte; det vore bättre att de afhandlade saken än att hufvud-

personerna möttes. Öjulf var villig härtill, Stengrim lade med nöje saken i hans händer, och slutet blef, att hvarderas förluster ansågos qvittade. Trälarnes död fick tjena som straff åt Vemund. Denne förklarade sig i början nöjd, men klagade sedan att han blifvit lidande. Morbrodern, som var orolig för vidare våldsgerningar, erbjöd sig att lemna honom andra trälar i stället eller deras värde, men detta ville han dock icke antaga.

Den förut omtalade Rafn gifte sig och Stengrim var med på bröllopet. Vid detta tillfälle uppgjorde han ett köp med en man vid namn Örnolf om ett par röda sexåriga oxar, som värderades till sex hundraden (vadmal). Stengrim skulle i stället gifva två hästar och en half mark silfver. Två hans karlar aflemnade hästarne och stannade under återfärden med oxarne öfver natten i en gård. En "gångqvinna" (= tiggerska) underrättade Vemund om köpet och denne skyndade, ehuru han hade gäster hemma, till Örnolf för att köpa samma oxar. Denne svarade, att de voro sålda och bortförda. En gridqvinna (= hemmaqvinna), som synes hafva velat Vemund väl, påstod, att hon nyss sett dem å fävallen, men Örnolf förklarade, att hon hade sett hans två hvita oxar, som voro endast fem vintrar gamla. Vemund ger sig då af, letar efter oxarne, finner dem och för dem med sig. Han satte dem i ett fähus under bevakning af en karl. Stengrim, som af sina karlar blifvit underrättad om den nya våldsbragden, sände Torlef melracke och en sin "verkstyre" (= arbetsförman) efter oxarne. De hemtade dem och, fruktande att vaktkarlen skulle i otid röja dem, gåfvo de honom ett yxhugg i hufvudet, så att han blef tyst för alltid. De blefvo dock snart röjde. Kort efter deras affärd kom en qvinna för att tala vid vaktkarlen, hvilken hon, då hennes ord ej besvarades, gaf skarpa förebråelser för hans brist på vaksamhet. Så snart hon funnit honom död, underrättade hon derom i huset. Vemund följde spåren, upp-

hann de två karlarne, af hvilka den ene dödades, den andre flydde, och förde åter hem oxarne, som han slagtade, på det de åtminstone icke skulle komma Stengrim till godo. Åter uppgjorde Eskil och Öjulf förlikning. Vemund fick betala sex hundraden. Såsom förut qvittades de döde mot hvarandra: individens lif ansågs således icke ega i sig något värde, allenast för så vidt det hade värde för en husbonde eller hufvudman kom ersättning i fråga.

Isländingarne lade mycken vigt vid lekar, som gingo ut på att öfva och visa krafterna, icke blott hos menniskor, utan äfven hos hästar; Stengrim och en annan man hade kommit öfverens om att "ätja" hästar[1] och som vanligt strömmade folk samman från de närliggande bygderna, bland andra kommo Eskil gode, Vemund samt en dennes broder. Vemund sysselsatte sig mycket med en mindre vetande karl, Torger — gemenligen, derföre att han icke ville förtära annat än smör och bröd, kallad "smörring", — till harm för Eskil, som ansåg att hvarken ord eller förmoner borde spillas på en sådan. Vemund, obekymrad härom, uttalade sin glädje öfver att här hafva träffat Torger, kallade honom sin frände, lofvade att gifva honom mat så länge hösttinget varade. Slutligen lofvade Vemund honom uppehälle för vintern, ifall han ville på ljus dag, i allas närvara, kasta i ansigtet på Stengrim ett fårhufvud, som Vemund hade vetat förskaffa sig på kokplatsen; han skulle lätt känna igen Stengrim, som sjelf eggade sin häst, klädd i hvit skjorta och bärande en hufva prydd med guldband.

Så snart aftalet var gjordt höll Vemund sig ytterst stilla och fogade sig villigt efter Eskils uppmaning att den dagen hålla sig undan från kampplatsen, skrymtaktigt framhöll han till och med, huru gerna han lyssnade till morbroderns helsosamma råd. Det blef dock icke möjligt för honom att få sin andel i anfallet på Stengrim dold,

[1] Om sådana lekar lemnas framdeles utförligare upplysningar.

ty då Torger efter sin vana rusat af och an bland menniskorna, utan att dermed väcka någon uppmärksamhet, och sedan, under en hvilostund, kastat fårhufvudet på Stengrims hals, ropade han, skrämd, att Vemund skulle hjelpa honom. Om denne äfven varit hogad dertill, hade han dock ej fått tid, ty Stengrim dödade genast den olycklige idioten och vägrade sedan att ingå på förlikning, efter som han ej kunde inse nyttan af förlikningar, som blott kommo till för att brytas. Eskil ville gifva honom tre dyrbarheter, ett svärd, en mantel och en guldring, men Stengrim vägrade att taga mot dem. Under hemfärden ordade Vemund med Eskil derom, att han tänkte på att fordra böter för Torgers död, men Eskil afrådde honom från att begära sådana för en tokig menniska, så mycket mer som han derigenom skulle uppenbart visa sig hafva varit upphofsmannen till den nesliga handlingen.

Att den bragt nesa öfver Stengrim framgår tydligen af sagans framställning. Sannolikt få vi sätta tilltaget att kasta ett djurhufvud på någon i sammanhang med seden att resa nidstång d. v. s. att uppresa en stång med ett djurhufvud på toppen — så mycket mer, som Torger säges hafva haft sitt fårhufvud fäst på en stång.

I två år var det stilla. Men då hände det en dag, när Stengrim tillsade sin verkstyre att begifva sig till sätern — på isländska kallas sätern *sel* —, att denne svarade, att nog kunde husbonden gifva honom vigtigare uppdrag. Frukten af samtalet blef, att Stengrim sammankallade fränder och vänner och red in åt Rökdalen i akt att öfverfalla Vemund. Som denne emellertid blef i tid varskodd, fann man, att ett anfall icke skulle löna sig. I stället drogo tre personer sig till den gård, der Vemunds broder Härjulf — den bäste af bröderne — bodde. En af de tre kom ridande till gården med ljung- och mossäckar å hästen och bad Härjulf komma ut för att gifva honom anvisning om vägen till en annan gård. Han kom

ut och blef ögonblickligen ihjälslagen, under det dörren bevakades så att ingen kunde komma inifrån till hans hjelp. Seden kräfde att ett dråp skulle anmälas. Under hemfärden red en af de tre till Härjulfs moder, steg in i huset med bön om något att dricka och "lyste dråpet" för henne. Nu förklarade sig Stengrim villig till förlikning, hvilken ock uppgjordes så, att för dråpet skulle erläggas ett silfverhundrade, att två af dråparne skulle för alltid lemna Island, två andra skulle landsförvisas för tre år. Domen skulle gå i verkställighet tredje året derefter.

De landsförviste voro sene att fullgöra hvad dem var ålagdt. Vemund begagnade sig deraf, red till Öfjärden, dödade den ene, stympade två af de andre, och framkallade derigenom nya strider. Efter detta blef det honom dock förbudet att visa sig inom Öfjärdens område, såvida han icke kom i sällskap med Eskil gode.

Det skulle blifva för långt att förtälja alla de följande striderna. Vi må nöja oss med den sista. Vemunds broder Hals var gift, men betedde sig så illa, att hans hustru begaf sig från honom till fadern. Eskil åtog sig att åvägabringa förlikning och begaf sig till svärfadern jämte Vemund och flere andra. Då de kommo åkande — det var vinter — i närheten af Stengrims hem, kom denne rusande jämte flere män, bland dem svågern Helge, till en å, för att der anfalla de vägfarande. Stengrim ville öfver ån, men Eskil, ehuru hotad med anfall, ropade till honom att akta sig för isen, som icke var säker. Helge stötte spjutskaftet i isen och tog med hjelp deraf ett språng öfver till andra stranden, der han genast nedgjordes. Under Stengrim brast isen och han fälldes af Vemund. Nedslagne vände Stengrims män åter utom en, som på "isskridor" (troligen s. k. isläggar) gick öfver ån, sprang fatt släden, i hvilken Eskil åkte samman med Hals' återvändande maka, och gaf Eskil ett hugg i hufvudet. Eskil dog af slaget, sedan han förmanat de sina att ingå på förlikning, och blef han

jordad på en höjd, som han tidigare hade utvalt till sin sista hvilostad.

Detta hände vid pass år 970.

Betänkligt är i flere afseenden det samhällsskick, som uppenbarar sig i den föregående skildringen, egendomliga de karaktärer, som förekomma, i synnerhet motsatsen mellan den blide Eskil, som knappast kan sägas vara isländsk till sitt skaplynne, och Vemund, om hvilken sagan ej har att förtälja en enda god gerning vid sidan af de många onda. Vi finna liknande drag i följande tilldragelser, för hvilka Öfjärden är den förnämsta skådeplatsen. För att rätt förstå de något invecklade slägtförhållandena är det bäst att blicka tillbaka på slägttaflan IV samt granska den nya slägttafla, som här (s. 110) tillägges.

På Tvärå, innanför Öfjärden, bodde Helge magres son Ingäld, stor höfdinge, gode, men egensinnig, fåordig, ohanterlig och envis. Utländingar och deras anspråk afskydde han. En sommar kom ett skepp i Öfjärden. Styrmannen Redar blef god vän med Ingälds son Öjulf och bad att få vintervist i hans hem. Öjulf lofvade att beveka fadern, som gjorde invändningar, men till sist gaf vika för sonens anmärkning, att få torde akta honom, derest han icke kunde utverka så mycket. Under vilkor, att kostnaden skulle drabba fadern, allt besväret sonen, blefvo Redar och en till inbjudne att tillbringa vintern på Tvärå och varorna infördes i en utebod (uthus). Då det led mot tiden, att julvetslan skulle tillredas, bad Redar sin värd komma in och välja bland hans varor. Ingäld tackade, men sade sig ej hafva begär efter hans egendom. Redar sade då: "jag vet en sak, som du kan taga af oss; jag har varit i flere byar i trakten och väl ingenstädes sett ett bättre härberge än här, men ingalunda har du en sådan bonad, att icke dess make kan uppvisas", och så gaf han honom den bästa bonad som dittills kommit till Island. Ingäld

Slägttaflan V.

(fortsättning af slägttaflan IV.)

- Helge magre
  - Ingäld på Tvärå
    - Stenolf
      - Arnor g. m. Tordis Gissorsdtr
        - Stenolf
    - Öjolf
      - Vigfus g. m. Hallfrid Torkelsdtr
      - Glum
        - Mår
        - Vigfus
      - Helga
        - Torvald tasalde
      - Torgärd
        - Bjarne
  - Ingun g. m. Håmund helskinn
    - Tore på Esphol
      - Torarin på Esphol
      - Torvald krak
      - Torgrim g.m. Arntrud Gissorsdtr
        - Arngrim g. m. Tordis
      - Ingun
      - Vigdis g.m. Sigmund Torkelsson
  - Helge g. m. Ödun rutten
    - Enar g. m. Valgärd
      - Öjult Valgärdsson på Madrovalla
        - Enar
        - Gudmund rike på Madrovalla

Tväråingarne. *Espholingarne* *Madrovallingarne*

blef blidkad och hade intet emot att Öjulf nästa sommar följde Redar till Norge. Detta skedde vid pass år 935.

I Norge gästade Öjulf hos sin vän, fick i början lida smälek af dennes broder, som icke kunde lika Isländingar, men fann anseende sedan han fällt en björn, deltagit i vikingafärder samt mött en bersärk i holmgång. Efter fyra år vände han åter med en högättad maka Estrid och öfvertog arfvet efter fadern. Öjulf lefde icke länge och delades hans arf mellan enkan och sonen Glum samt en sonhustru Hallfrid. Hennes fader Torkel och broder Sigmund inkräktade härefter gården, de läto Glum och hans moder behålla allenast en del, å hvilken bygnader ej funnos. Glum brydde sig om ingenting, var fåordig, hög och smärt, med mörka ögonbryn, men ljust, rakt hår, mognade sent och skydde umgänge med menniskor. Vid femton års ålder sade han till modern att han ville fara bort; kanske skulle han i främmande land vinna anseende, nu var han ej dogse att afstyra Sigmunds öfvermod.

Denne Sigmund var på dubbelt sätt slägt till Glum: han var, som nyss nämndes, hans aflidne broders svåger, samt dessutom gift med hans syssling Vigdis, dotter af Tore på Esphol samt syster till den vise och vänsälle Torarin på Esphol samt den ostyrige Torvald krak.

I Norge uppsökte Glum sin morfader Vigfus, som tog ovänligt mot honom, sade sig hafva svårt att tro att hans dotterson skulle vara sådan samt anvisade honom en låg plats vid bordet. Platsen brydde Glum sig ej om; han låg jämnt med en skinnkappa öfver hufvudet och brydde sig icke om någon.

Vid vinternatten var stor vetsla och disablot på gården. Vigfus och alle hans män gingo ut att möta gästerna och hvar och en fick plats hos någon af de hemmavarande. Glum låg stilla, gick ingen till mötes, bad ingen sitta å sin plats. Då de suto till bords — de gamle sade 'under bordet' — inträdde en bersärk Björn jernskalle, sjelf tolfte, känd

för sitt öfvermod. Han vände sig till de innevarande, hvar efter annan, och sporde om de voro jämngode med honom. Ingen dristade säga annat än nej; sjelfve Vigfus fann det bäst att säga, att han ej visste, om han i sin bästa ålder, då han var i viking, kunde mäta sig med honom, nu kunde han det icke. Björn var belåten med det aftvungna smickret. Till sist fick han se Glum, som låg i pallen, och sporde hans namn. De andre svarade, att det var en karl, som ej var rätt klok och som det ej var värdt att bry sig om. Björn sparkade då till honom, sade, att han skulle sitta och sporde om han var hans jämnlike. Glum genmälte, att han intet hade med honom att skaffa, ej heller visste han hvad Björn gick för och kunde således icke besvara hans fråga, på Island skulle den, som betedde sig så, kallas en narr. Derpå springer han upp, rycker af bersärken hjelmen, fattar en eldbrand och slår honom dermed i rygg och hufvud samt jagar till slut ut honom. När Glum vände sig om, hade alle rest sig, Vigfus kallade honom sin frände, bad honom sitta bredvid sig. Glum sade sig skulle hafva antagit den platsen äfven om den tidigare blifvit honom bjuden. Vigfus ville göra honom till sin arfvinge, men Glum önskade först resa ut till Island och se till sitt arf. Han for med en rik last, med silfver och guld.

Under hans frånvara hade Torkel och Sigmund på allt sätt ofredat Estrid; bland annat hade de tillegnat sig en åker, som var så god, att han alltid bar gröda, och hade vid den tidigare delningen öfverenskommits, att hvardera parten skulle bruka den hvart annat år. Hemkommen var Glum sig lik, låg länge om morgnarne, tog ingen del i gårdens skötsel. En morgon kom Estrid till honom klagande, att Torkels boskap kommit in på deras gård och gjorde ohägn, karlarne voro vid arbetet och ensam kunde hon icke jaga bort djuren. Glum satte sig då på sin häst, tog en stör i handen och dref boskapen in på Torkels gård. Torkel

var hemma och förebrådde honom, att han slagit djuren. Glum svarade: "denna gång hafva de icke fått någon skada, men nästa gång skall jag slå dem lama." När Glum red derifrån brast han i gapskratt, blef likblek i ansigtet och strömmade från hans ögon tårar stora som hagelkorn — "detsamma, heter det i sagan, hände honom sedermera ofta när stridshogen kom öfver honom".

På hösten klagade Estrid, att Sigmund och Vigdis nu voro på den goda åkern, som den sommaren med rätta icke skulle hafva tillhört dem. Glum stod upp, klädde sig i en blå skinnkappa, tog i handen ett guldbeslaget spjut och sade sig vilja rida till sin äldre broder, som var bosatt på en annan gård. Då han kom till åkern, gick Vigdis honom till mötes och beklagade, att det var så litet umgänge mellan fränderne. "Det kan väl blifva bättre, sade Glum, jag red hit för att nålen *(dálkr)* är ur min kappa och beder jag, att du ville sy på en ögla." Hon gjorde det med nöje. Derefter tog han på sig kappan, fattade spjutet och rände det i hufvudet på Sigmund, som genast föll ned död. Glum bad Vigdis skynda hem med bud till Torkel, att hennes man icke kunde gå ensam hem från åkern, och fortsatte vägen till brodern. Då denne om en stund märkte blod på spjutet och sporde, om Glum nyligen användt det, sade Glum: "det är sannt, jag har ej kommit ihog att förtälja, att jag dräpt Sigmund Torkelsson i dag." Brodern svarade: "det månde synas nyheter för Torkel och Espholsborne." "Åja, genmälte Glum, ordspråket säger, att blodnätterna äro för enhvar de brådaste." — Torkel vände sig till svågern Torarin på Esphol för att med hans tillhjelp ställa Glum till svar, men Torarin afböjde det på grund af den obillighet, som förut visats Estrid. Glum hade några flere män än vanligt hos sig öfver vintern.

En gång drömde han, att han stod ute på sin gård och blickade ut öfver fjärden, och att han då såg en qvinna

gå mot honom, så stor att axlarne stötte i fjällen å ömse sidor; hon bjöd honom komma till sig — i detsamma vaknade han. Alla undrade på denna dröm; sjelf ansåg han den betyda, att hans morfader dött; qvinnan var dennes hamingja, som nu i stället ville hålla sig till honom. Om sommaren kom ock bud med de anländande köpskeppen, att Vigfus var död.

Torkel förmådde till sist Espholsborne att på tinget upptaga frågan om Sigmunds död, men Glum kom dit så vänstark och visade så mycken klokhet, att han gick fri och att Torkel måste fria sig från utsigten att visas från landet genom att åt Glum sälja till det pris han sjelf ville bestämma sin andel i Tvärå. Före sin afflyttning besökte Torkel Frös hof för att offra honom en oxe. "Frö, sade han, dig, som länge varit min trofaste vän, af mig fått många gåfvor och väl lönat dem, gifver jag denna oxe, på det att Glum en gång må draga från Tväråladet lika ovillig som jag, och visa genom något järtecken, om du annammar gåfvan eller icke." Oxen föll ned död och tydde Torkel detta sig till fördel.

Efter detta, som inträffade omkr. år 960, var Glum den myndigaste mannen i häradet, till stor harm för Espholsborne, och ökades hans anseende och välstånd genom ett förmonligt gifte.

Torgrim, son af Tore på Esphol, friade till Tordis Gissorsdotter, men fick afslag. På Glums bemedling blef hon sedan gift med hans kusin och vän Arnor. Espholsborne ansågo sig härigenom kränkte och önskade intet högre än att få visa sitt missnöje. Arnors bröllop skulle stå hos Glum och sjelf red Arnor till en hamn norrut, för att hemta malt till ölbrygden. Då han skulle på återvägen närma sig ån, befann sig Torgrim jämte sex huskarlar i ett bad derbredvid och funno tillfället ypperligt att spela den lycklige friaren ett spratt; "miste vi qvinnan, sade Torgrim, skola vi åtminstone icke mista

maltet.“ Arnor, som var svagare, fann motstånd omöjligt och kastade sig i ån, lemnande efter sig hästarne med deras bördor. Torgrim kom med sina män hem och gaf så fritt utbrott åt sin munterhet med anledning af det lyckade öfverfallet, att hans blinde fader sporde efter anledningen. Upplyst om förhållandet fann han detta icke så gladt, alldenstund man icke kunde vänta, att Glum skulle låta sig nöja härmed. Det kom också till strid, men medlare uppträdde och slutet blef, att Glum skaffade till maka åt Torgrim Arntrud, en syster till Tordis.

Först födde Arntrud sin man en son, som fick namnet Arngrim; två år senare födde Tordis en son som efter farfadern fick namnet Stenolf. Gården der Tordis och Arnor bodde hette Uppsala och dit flyttade äfven Tordis moder Saldis, som med mycken förkärlek omfattade sina två dottersöner, hvilka hon gerna samlade hos sig. De voro i sin barndom lofvande och höllo mycket af hvarandra. Som exempel härpå berättas, att en gång då de lekte, bad Stenolf att få låna en messingshäst af Arngrim, men denne skänkte honom genast hästen, sägande att honom såsom yngre tillkom det bättre att leka. Glädjen öfver barnens endrägt stördes dock tidigt af en spådom om kommande split.

En sommar roade man sig på alltinget med lekar. Vestländingarne stodo emot Nordländingarne och hade framgång, till dess de senares anförare Mår, en son af Glum, fick hjelp af en man, som hette Ingolf. Detta gaf anledning till vänskap dem emellan, Ingolf följde hem till Tvärå, der han sysselsatte sig med slöjd och blef slutligen af Glum antagen till verkstyre. Ingolf hade hästar med sig och deltog med dem i hästtingen och blef då vid ett tillfälle förolämpad af en man, som hette Kalf från Stocklada.

Det goda förståndet mellan Glum och Ingolf höll på att få ett tvärt slut. Ingolf hade förälskat sig i Helga, en dotter till en bonde Torkel, som väl var rik, men var

ej någon storman. Glum misstyckte, att Ingolf numera försummade sitt arbete. En qväll, då han kom sent hem, var aftonmåltiden slutad och Glum föreslog att man skulle roa sig, bland annat genom angifvande af sina bästa vänner. Sjelf uppgaf han tre: "min penningpung, min yxa och min stockabur." Under skämtets fortgång frågade Glum hvem Ingolf hade till sin bäste vän och då denne svarade Torkel på Hammar, rusade Glum upp vredgad och ropade till Ingolf: "gå du till din gode vän och säg honom, att du drap Ladu-Kalfven." Ingolf var icke hogad att säga denna lögn, men Glum gick med honom in i ladan och högg der med sitt svärd ihjäl en kalf samt tvang derpå Ingolf att gå med det blodiga svärdet till Torkel och säga honom, att han dräpt Ladu-Kalfven, ihogkommande den skymf, som denne vid hästtinget tillfogat honom. Torkel förfärades och ville icke gifva honom skydd, hvadan han vände åter till Glum, som sade sig vilja visa honom bättre vänskap. Dagen derefter spridde sig i bygden underrättelsen, att den rätte Kalf på Lada var död och Torkel skyndade sig att förtälja, att dråparen inne hos honom lyst på sig dråpet. Alle trodde Ingolf vara den skyldige. Glum styrde så till, att Ingolf kom bort från Island samt satte honom genom en större gåfva i tillfälle att drifva köpenskap; vid hans affärd lofvade Glum honom att sköta hans sak samt att se till, att Helga icke gifte sig med någon annan. Vid tinget var det för Glum lätt att utreda förhållandet och när en annan friare började besöka Helga, sade Glum öppet till denne: "jag tycker icke om dina besök på Hammar, jag har annat i tankarna för Helga; upphör du ej, så bjuder jag dig holmgång." Häpen drog sig friaren tillbaka. Vi se huru vidt en höfding "af egen nåd" på Island kunde sträcka sin myndighet. Om hösten kom Ingolf åter och Glum friade för hans räkning till Helga, hvars hand fadern ej vågade förvägra.

Eskil gode, om hvilken jag förut berättat, hade en

son Skuta, som bodde vid Myvatten (= Myggvatten) i öster om Rökdalen. Han hade blifvit en betydande man i sin trakt, såväl genom sina onda som goda egenskaper: han var nämligen på en gång hjelpsam, gästfri, oförskräckt, vildsint, förslagen och grym. Som exempel på den sist nämnda egenskapen må anföras, att en öfvervunnen fiende lät han binda fast naken på en afsides liggande holme att der förgås af svält och myggbett. Han underrättade visserligen den man, som till honom i ond afsigt sändt den olycklige, att han fanns på en viss holme, men denne vågade icke vidtaga någon åtgärd för att frälsa den arme från hans qvalfulla död — ett af de fulaste dragen i den isländska odlingens häfder.

Skuta och Glum, båda ödkände genom sina många strider och af den anledningen kallade Vigaskuta och Vigaglum, kommo i fientlig beröring med hvarandra. En Skutas frände hade dräpt en Glums systerson och den sörjande modern gaf Glum uppdrag att utkräfva hämnd. Med en stor skara redo Glum och Öjulf Valgärdsson mot Skuta, som ock mötte med mycket folk: det talas om 200 å hvardera sidan. En strid började, men ingendera parten synes hafva varit angelägen att gå bröstgänges till väga och en förlikning ingicks, på grund af hvilken Skuta blef gift med Glums dotter Torlög. Äktenskapet blef icke lyckligt, hvarjämte mellan svärfader och måg spänningen blef allt större. För ett dråp, som Skuta hade utfört på alltinget, erlade Glum böter, då mågen genast hade satt sig i säkerhet, men fick derför af honom uppbära förebråelser. Detta synes hafva blifvit den sista droppen. Skuta öfvergafs af sin hustru, som enligt en berättelse sjelfmant flyttade till fadern, enligt en annan af honom kallades tillbaka, för att snart ingå ett nytt gifte.

Mellan Glum och Skuta inträdde nu öppen fiendskap. Åsbjörn, en Torlögs frände, som hade blifvit förklarad fogelfri, kom till Skuta och begärde hjelp. Sådan lofvades

honom, derest han ville utföra ett ärende till Glum. Efter något prut gick Åsbjörn in på saken och erhöll af Skuta noggranna förhållningsbud. Åsbjörn träffade Glum, då denne skulle fara till tinget, klagade sin nöd och bad om hjelp. Glum sade sig icke hafva någon anledning att visa honom välvilja, men eftersom han sade sig sakna vänner och frukta för sitt lif, kunde han rida till Tvärå och der afbida Glums återkomst. Åsbjörn tvekade samt sade sig icke våga följa inbjudningen, emedan han var rädd att vara bland menniskor, bland hvilka han lätt kunde finna en fiende. Glum bad honom då möta sig på utsatt tid vid en afsides liggande säter. Glum var på öfverenskommen dag på sätern, men i stället för Åsbjörn kom Skuta, som blifvit underrättad om mötet. Han knackade på väggen och gick sedan bakom knuten. Glum antager att det var en blygsam besökande, går ut att leta honom, men så snart han får se hvem det är, kastar han sig utför en brant för att samla folk. Skuta ser snart en stor skara vara på väg och begifver sig till de sina, som han hade lemnat ett godt stycke derifrån. För säkerhets skull bryter han bort spjutspetsen och begagnar skaftet som käpp, binder sadeln i sin kappa och låtsar sig rida efter bortkomna får. Snart träffar han några af Glums folk, som fråga om han sett någon väpnad karl rida der förbi. Han sade sig hafva nyligen sett en, som hade mycket brådt, och när han derefter spordes om sitt namn, sade han sig heta Mången i Myvatten och Sällsynt i Fiskilökshvarf. De förebrådde honom, att han skämtade, men han sade sig hafva sagt rena sanningen. När männen underrättade Glum om mötet, förstod han genast den ordlek, som låg i de diktade namnen: i den stora sjön Myvattnet funnos många "skutor", men i den andra sjön, som var helt liten, kunde ingen skuta finnas. Senare på dagen möttes de två skarorna, men Skuta hade då intagit en så väl skyddad ställning, att allt anfall hade varit en dårskap, hvadan intet blef vidgjordt.

En Glums frigifne träl Hallvard, som fostrat hans son Vigfus, gjorde sig illa känd i trakten. En granne, Halle, blind, men mycket aktad för sin klokhet och rättsinthet, miste en gång några får och lät stämma Hallvard såsom skäligen misstänkt för stölden. Mot sin vilja, för att gå sonens önskningar till mötes, gjorde Glum målet om intet och vann derigenom föga heder. Följande år miste Halle en präktig galt och man sade, att han förmodligen gått att leta upp de stulna fåren. En af Halles söner Bård red att stämma Hallvard, men fullgjorde uppdraget på det sätt, att han slog ihjäl honom. Halle var ledsen deröfver och begaf sig till Glum, som han böd sjelf bestämma hvad böter han ville hafva. Vigfus var för tillfället borta, Glum bestämde allenast en ringa summa och betalade dessutom fåren och galten, hvilket allmänt gillades. När Vigfus kom hem, var han icke nöjd med utgången, men Glum sade, att den gjorda förlikningen skulle hållas. Efter någon tid hölls ett stort hästting; de närvarande delades i två skaror och leddes den ena af Vigfus, den andre af Bård. När det var slut, fann man att å hvardera sidan hade lika många hästar bitit väl, lika många dragit sig undan, och voro de sålunda jämnspelte. Då påstod Vigfus, att han ännu hade en god häst, och då Bård sade sig icke kunna ställa en annan mot honom, men likväl anse utslaget vara giltigt, hånade Vigfus honom, sägande, att han hade oftare hållit sig vid förrådshyllan och hulpit modern vid matlagningen än han varit med om häststrider. Halle sporde en hemkommande huskarl, huru täflingen aflupit. Han svarade, att det gick lika å båda sidor. På husbondens fråga, om Vigfus och Bård (som var känd för ett bråkigt lynne) varit ense, jakade huskarlen, men berättade dock om Vigfus' sista ord, tilläggande att denne sjelf skrattat deråt. Halle var ej belåten: "männen af den slägten pläga le, när stridshogen kommer öfver dem". För att förebygga vidare misshälligheter, öfvertalade han

Bård att fara till Norge och hemta timmer. Under tiden skötte Halle Bårds gård och fällde äfven timmer i hans skog.

Bård kom efter ett år hem och for efter någon tid för att hemta det medförda timret. Fadern afrådde honom, men han envisades. Under vägen besökte han sin svågers gård, dit hans hustru begifvit sig för att helsa på sin syster. Åter sökte man öfvertala Bård att afstå från färden, men med lika liten framgång. Systrarna följde honom ut från gården. När de skulle vända tillbaka, såg sig hustrun om och svimnade. Hon sade sedan sig hafva sett dödsmän gå Bård till mötes och var hon nu viss, att hans färd skulle blifva olycklig. Hennes aning besannades. Bård öfverfölls af Vigfus och dödades. Torarin på Esphol tog sig an hans sak och Vigfus dömdes fredlös. Glum, som var mycket missnöjd med hans tilltag, dolde honom likväl hos sig, ehuru detta var dubbelt illa, eftersom gården i följd af det der uppförda Fröshofvet ansågs helig.

De två fosterbröderne Arngrim och Stenolf äro redan omtalade. Deras vänskap fortfor. När Arngrim hade tillträdt arfvet efter sin fader och sålunda fått en egen gård, i hvilken han snart införde en hustru Tordis, hade Stenolf sitt hem der, så ofta han icke var på köpfärder. Men en sommar, då han åter kom med sitt skepp till Öfjärden, hördes ingen bjudning af och när han träffade Arngrim var denne tyst och sluten: han hade tyckt sig märka, att vännen under sina besök talade allt för mycket med hans hustru. Stenolf hade då några år sitt tillhåll hos Glum, sedan hos sin fader på Uppsala.

En höst ställde en bonde till bröllop åt sin dotter och bjöd dit alla de mest framstående bönderne i Öfjärden. Stenolf, som ock blifvit bjuden, kom att hemta Glum, men denne sade sig icke hafva lust att fara; han tyckte det var icke fullt passande, att en bonde bjöd samman så

mänge stormän, ett sådant infall hade han helt visst icke fått af sig sjelf, utan lågo andre bakom. Trots allt afrådande begaf sig dock Stenolf dit och samtalade der ofta med Enar, en son af den förut flere gånger omtalade Öjulf Valgärdsson och nu, jämte brodern Gudmund, af stor betydenhet, äfvensom med sin forne vän Arngrim. Samma dag då gästabudet skulle upplösas föll samtalet mellan de tre på "häradsstyrelsen" och på den ofrid, som vållats af en del personer; Enar bad de två andre återknyta vänskapsbandet, ty enligt hans uppfattning berodde det, som mellan dem framkallat söndring, uteslutande på lögn och ovänners förtal. Stenolf sade sig genast beredd härtill: han visste intet ondt med sig och höll icke af någon så mycket som han höll af Arngrim. Han blef ock genast bjuden att följa honom hem och der stannade han i mycken heder några dygn.

Då hände det en dag, att Arngrim frågade, om han ville följa honom till ett gille i en annan gård; de skulle stanna der två eller tre nätter. Stenolf var ej hogad, sade sig vilja vända hem och framdeles komma åter när Arngrim vore hemma. Arngrim bad honom stanna i hans hus, till dess han komme åter. Följande morgon, då Stenolf satt i eldhuset framför elden och arbetade på ett träkärl, som tillhörde Tordis, kom Arngrim oförmodadt hem och utan att säga ett ord gifver han Stenolf banehugg. Tordis trädde då fram till honom och sade: "hugg du, uslaste af män! härtill hafva klokare män rådt dig, från denna dag vill jag ej längre vara din hustru." Hon flyttade till sin broder och trädde snart i annat gifte.

I denna hemska tilldragelse hade Glum ingen andel, men den drog efter sig hvarjehanda följder, för hvilka han dukade under — hellre må vi dock säga: för sitt sätt att möta dem. I tjugu år hade han varit den främste i Öfjärden, under det derpå följande, nu nästan fyllda tiotalet hade han åtminstone icke stått efter någon annan,

ehuru de funnos denna tid, som kunde mäta sig med honom. Tilldragelserna blifva alltmera innehållsrika, ju mera dramat närmar sig sitt slut.

Sagan vet intet att berätta om att Arngrim kände någon sorg öfver sin gerning, blott att han fruktade hämnd från Glum och att han sökte skydd mot honom. Han fann detta hos Glums afundsmän af gammalt, Espholsätten; han flyttade rent af till Torarin, den bäste af dem. Glum ämnade anfalla, men fann sig vara för litet manstark. Vintern förgick stilla i det yttre, men var för Glum mycket orolig. Han iakttog den största försigtighet, låg aldrig i den bädd, som var tillredd åt honom, sof litet och när han sof hade han oroande drömmar. För sonen Mår, med hvilken han ofta hade öfverläggningar, berättade han en morgon ett par drömmar; i den ena kämpade han med Torarin på Esphol, i den andra hade han sett två qvinnor stå på en åker kallad Risategen och ur ett kärl de höllo i händerna ösa blod öfver allt häradet. Samma morgon begaf sig Mår sjelf adertonde för att stämma Arngrim för mordet. Glum stannade hemma med allenast fem män, bland dem hans systerson Torvald tasalde och två trälar.

Tidigt samma morgon red Torvard på Kristnäs (fordom Helge magres gård) öfver till Tvärå, der han fick höra att Mår ridit bort för att stämma, och att Glum hade allenast få män hemma. Derifrån red han till Esphol, hvarest folket ännu icke hade stigit upp, och öfverlade med dem; de beslöto att rida till Stenolfs fader och stämma den döde Stenolf till ohelge, d. v. s. till att ligga ogild. Derefter red Torvard vidare till en bonde vid namn Halle och berättade hvad som var i görningen. Halle klagade öfver den våldsamhet, som rådde i häradet, önskade dem olycka allesamman och sade Torvard, att han förtjente blifva dräpt. Derefter rustade han sig i ordning för att söka förekomma strid.

Torvard, som hela tiden spelade dubbelt spel, sände sin tolfårige son Gudbrand till Tvärå, för att underrätta om Espholingarnes affärd, och tillsade honom att genast vända om. "Hvarför kom icke din fader", sporde Glum. "Jag tycker det kan vara detsamma hvilken af oss kommer", sade pojken. "Din fader gjorde väl, att han sände dig hit, då vi behöfva folk", sade Glum till pojken och lyfte honom af hästen. Gudbrand sade sig hafva fått tillsägelse att genast vända om, men Glum påstod, att fadern hellre ville att han skulle stanna qvar och visa sin raskhet. Mår var ännu ej kommen tillbaka med sitt följe.

Efter en stund ser man från Glums gård Espholingaskaran rida öfver ån. Glum med sina sex män, bland dem inräknad gossen Gudbrand, skyndar ut för att hinna dem. Hans syfte var icke att inlåta sig i strid, utan att sinka dem genom ordvexling ända till dess Mår hade hunnit komma åter. Då motståndarne mycket väl förstodo denna hans mening och derföre ville fortsätta sin ridt, vredgades Glum och kastade sitt spjut mot Arngrim, så att det gick igenom båda sadelbågarne och låret. Nu gick striden löst med mycken ifver å båda sidor. Torarin satt stilla på sin häst; det syntes honom, att de voro redan väl många om de få.

I det ögonblick, då Glums systerson Torvald tasalde föll, kom framrusande en man i skinnkappa, med svärd i hand, gaf genast Torvalds motståndare banehugg och slöt sig sedan till Glums män. "Välkommen, Tundarbända", ropade Glum, "det var godt köp då jag köpte dig; i dag torde du betala priset för dig", och ville han dermed låta påskina, att hjelparen var hans träl med detta namn, men i verkligheten var det hans fredlöse son Vigfus, som varit gömd i tre år, men nu, glömsk af sin egen fara, skyndade att hjelpa de sine. Glum föll omkull, men genast kastade sig två trälar öfver honom som skydd och

blefvo de för sin trohets skull dödade. Glum rusade snart åter upp, då Mår ändtligen kom och gaf nytt lif åt striden, i hvilken nu äfven Torarin tog del.

Glums hustru Halldora tog qvinnorna i huset med sig för att binda såren på dem, som ännu kunde hafva hopp att lefva, till hvilkendera skaran de än hörde. I samma ögonblick hon kom, föll Torarin för ett väldigt hugg af hennes son Mår. Hon tog sig genast af den fallne fienden, band om hans sår och satt vid hans sida intill dess striden tog slut i följd af Halles och andra ankomnes bemedling.

Torarin kom sig och likaledes, mot all förväntan, Torvald tasalde. Glum förebrådde sin hustru, att hon hade räddat Torarins lif, sedan vände han sig till Gudbrand: "mycken fräjd har du vunnit i dag genom att fälla Torvald krak och stor hjelp har du gifvit oss." Då Gudbrand invände, att han ej gjort mera än försvarat sig, fortfor Glum: "jag såg tydligt huru det var: att ett barn dödar en sådan stark karl som Torvald, det är ett stort verk; jag vann fordom heder i utlandet genom att fälla bersärken." Så länge talade Glum med gossen, att denne icke blott trodde sig hafva dödat Torvald, utan till sist ock berömde sig deröfver. Glum var uppenbarligen glad öfver utgången och skämtade med de sina: "hård att slå var Risategen i dag, svenner", sade han. "Ja, genmälte Mår, nog må du kalla honom hårdslagen, ty nu månde du hafva slagit Tväråländet ur dina händer."

Sed var, att om i en strid lika många fallit å ömse sidor, ansågs allt vara qvittadt. Då Torvald tasalde kom sig, hade Espholingarne en fallen att fordra ersättning för och fordrade Torarin sådan för sin broder Torvald krak, men blef obehagligt öfverraskad, då han derigenom icke kunde komma åt någon annan än den obetydlige Gudbrand. Å tinget blef denne dömd fredlös och Glum

skaffade honom lägenhet att komma öfver till Norge. Derigenom hade Glum för den närmaste tiden räddat sin ställning, men han kunde dock icke hålla inne med att han var Torvald kraks verklige baneman; i en visa antydde han nämligen, att han fällt flere män än hvad han hade fått pris för.

En dag då flere män voro i Rafnagilsbadet kom en "glädjeman" Torvard gående och anmodades att roa sällskapet. Han sade sig icke veta bättre sätt att gå deras önskningar till mötes än genom att qväda några af Glums visor och framhöll särskildt den nyss omnämnda, hvilken gaf honom anledning att fråga, om icke möjligen Glum snarare än Gudbrand hade fällt Torvald krak. Sedan yppade han sina misstankar för den ännu ej fullt tillfrisknade Torarin och uppmanade honom att å tinget upptaga målet. Torarin tvekade, ty på alltinget kunde Glum räkna på mycket understöd. Till sist stämde han Glum till Hägranästinget (i Skagafjärden), hvarest förhållandena voro mera gynnsamma, alldenstund alle de godar, som hade del i detta ting, voro nära förbundne med Torarin. Dertill kom, att den hårda våren med dess knapphet på alla lifsförnödenheter skulle göra det svårt för Glum att komma manstark till tinget. Glum talade vid en broder att sjöledes begifva sig till tinget med vapen och lifsmedel, men skeppet förliste på vägen. Glum kom med hundra man, och då han skulle fram till tingsplatsen, stod fiendeskaran å båda sidor om en gång så smal, att blott en man i sänder kunde komma fram. Han svinfylkade sitt folk, stod sjelf i främsta ledet, hade två i det andra o. s. v., och så rusade de med fällda spjut in bland menigheten. Striden blef så envis, att domstolen icke kunde komma till stånd förr än långt fram på natten och då Glums mål skulle komma före, pekade han på den uppgående solen, som gjorde vidare förhandling omöjlig, efter-

som ett mål icke fick från den ena dagen dragas ut på den andre. På alltinget dömdes han emellertid att på tre ting i Öfjärden med ed fria sig från misstanken att hafva dräpt Torarins broder. Folk undrade mycket, huru Glum nu skulle reda sig. Man visste ännu icke, huru fintlig och huru hänsynslös han kunde vara.

Sommaren var det stilla i bygden. På hösten skulle Glum svärja. Då den ed han svor icke kan på ett fullgodt sätt öfversättas, återgifver jag till en början en del deraf på isländska. Han höll i silfverringen, som var doppad i offerdjurets blod, och svor: "jag tager Åsgrim och Gissor till vittnen, att jag aflägger hofsed på ringen och säger jag åsen, att 'ek vark-at þar ok vák-at þar ok raudk-at þar odd ok egg', som Torvald fick bane; pröfven nu eden, I vise, som ären närvarande." När de här meddelade isländska orden stafvas så som här skett, betyda de: jag var icke der och slog icke der och rödfärgade ej der udd och ägg som Torvald fick bane. Men om orden skrifvas på följande sätt: 'ek vark at þar ok vák at þar ok raudk at þar' o. s. v., innebära de raka motsatsen eller ett erkännande, att han verkligen var banemannen. När orden talades, kunde ingen skilnad göras, och i början tog man eden i dennas frikännande mening.

Målet blef emellertid åter instämdt och nu till alltinget. Innan Glum lemnade hemmet, såg han i drömmen guden Frö sitta å sin stol och inför honom samlades otalige män, Glums framlidne fränder, som bådo för honom, att han icke skulle blifva drifven från Tväråländet, men Frö, som kom ihog Torkels s. 114 omtalade oxoffer, gaf onådiga svar. På tinget medgaf Glum, att han var banemannen och dömdes, att han icke längre skulle få vistas i sin gamla bygd, att han skulle afstå hälften af Tvärå åt Torvalds son som fadersböter samt sälja andra hälften. Denna hälft köpte Enar Öjulfsson.

Vid pass år 990 stod striden på Risategen. Glum lefde ännu länge och blef till slut blind. Hans maktställning var förbi och efterträddes han af Enars broder Gudmund, som kallades den rike, d. v. s. den mäktige. Om honom får jag framdeles tillfälle att tala.

SJUNDE KAPITLET.

De fredlöse.

Hård Grimkelsson. Gisle Sursson.

I föregående kapitel har en och annan gång talats om fredlöse. Fredlösheten gällde antingen för ett särskildt område eller för hela Island, antingen för en viss tid eller för alltid. Den, som var dömd att lemna ön, men ändock stannade qvar, kunde af hvem som helst dödas. En sådan måste derföre föra ett besvärligt lif, söka fristad i aflägsna och otillgängliga trakter — de fredlöse kallades derföre skogsmän[1] — man skulle helt visst icke ens derigenom kunnat sätta sig i säkerhet, såvida det icke lyckades honom att för frändskaps eller gammal vänskaps skull vinna någon hemlig hjelpare. Hur mödosamt och fullt af faror de fredlöses lif kunde vara framgår bäst af följande två berättelser.

Det hände en gång på tinget[2] — fram mot slutet af 900-talets förra hälft — att en gode Grimkel från Ölfusvatten i sydvestligaste Island trädde in i den tingsbod,

[1] De kallades äfven *fjörbaugsmenn*. *Fjörbaug* kallades den *baugr* d. v. s. de penningeböter, som frälste lifvet, *fjörbaugsgardr* betyder fredlöshet utom en viss inskränkt krets, nämligen till ej längre än en dagsresa från hvarandra liggande tillflyktsorter, som den fredlöse kunde välja sig och inom hvilka han var skyddad.

[2] Följande berättelse är lånad ur Hård Grimkelssons saga, äfven kallad Holmvärjarnes saga.

som tillhörde goden Valbrand, hvars hem låg i norra Rökdalen, innanför Borgfjärden. Valbrand tog vänligt mot gästen, som han redan förut kände. De satte sig ned och under samtalets lopp sade Grimkel: "Mig är sagdt, Valbrand, att du har en dotter Signy, som är en mycket duglig qvinna; jag vill bedja om henne, om du vill gifta henne åt mig". Valbrand svarade: "jag vet väl, att du är af god ätt och har mycken egendom samt att du sjelf är mycket duglig, och vill jag svara väl på din begäran". Det lyktade så, att Grimkel, hvilken antagligen hade hunnit 50-talet och var enkling, gick ut ur tältet med löftet om Signys hand. Äfven hon hade tidigare varit gift och hade en son Grim. Ur sitt tidigare gifte hade Grimkel en dotter Turid. Valbrand härstammade från den Örlyg, som förekommer i slägttaflan nr I.

När Valbrand kom hem och omtalade förlofningen, blef hans son Torfve misslynt: han tyckte, att han hade kunnat blifva tillspord i en så vigtig angelägenhet; till systern, som tog saken lugnt, sade han sig ogerna se hennes egodelar gå ur häradet. Signy föreslog honom då en utväg, hvarigenom hans snikenhet kunde tillfredsställas, om blott hon finge med sig två dyrbarheter, som hon satte mycket värde på, nämligen ett smycke och hästen Svartfaxe.

Utsigterna till ett gladt bröllop voro få. Valbrand var för gammal att följa dottern till det nya hemmet, hvarest bröllopet skulle stå, Torfve vägrade att följa. Vid första nattqvarteret förvillade sig Svartfaxe och omkom, hvaröfver Signy blef så bedröfvad, att hon ville vända om. Detta blef visserligen afstyrdt och brölloppet firades med stor ståt, men förhållandet mellan makarne blef ej godt: han var styfsint, hon var tystlåten och den enes vänner voro icke den andres. Allenast en umgicks på samma fot med båda: mannen lill-Grim, som hade följt Signy från det gamla hemmet till det nya. Grim tröttnade dock

snart att jämnt ställa till rätta mellan makarne, men öfvertalades att stanna qvar, till dess han genom Grimkels bemedling fick ett rikt gifte samt med hans och svärfaderns hjelp en god gård. Allt gick honom väl och han räknades snart till de bäste bönderne i trakten. Han fick en son, som kallades Ger.

Signy födde en son, som fick namnet Hörd, stor, vän, men såtillvida sen, att han vid tre års ålder icke kunde gå ensam. En dag då hofhelg hölls på Ölfusvatten, satt Signy i sin stol midt på stuggolfvet och hade sitt goda smycke på knät. Då gick Hörd för första gången öfver golfvet fram till modern; vid det han kastade sig mot hennes knä, föll smycket i golfvet och gick i tre bitar. Hon vredgades storligen och sade till sonen: „ond var din första gång, många onda månde följa efter och värst blir den sista.“ I detsamma kom Grimkel in och vredgades öfver hustruns hotelse. Han lemnade sonen till lill-Grim att uppfostras, der han fick en kär vän i Ger. Missförhållandet mellan Grimkel och Signy blef allt värre.

En höst bad Signy om lof att besöka sina fränder, Grimkel medgaf, att hon skulle få vara borta en half månad. Emellertid lät hon sig af brodern öfvertalas att tillbringa vintern hos honom. Men det dröjde icke länge innan hon födde en dotter och dog i följd af barnsbörden. Brodern kunde icke lida barnet, som hade vållat sin moders död, utan lemnade det åt en man vid namn Sigurd med uppdrag att döda flickan. Denne tordes icke neka, men som han icke nändes fullgöra denna grymma befallning, begaf han sig till den gård, der Signys son i första giftet, Grim, bodde och lade flickan utanför gårdsgrinden, sedan han förvissat sig om att hon var sedd af gårdens folk. Grim tog upp halfsystern, vattenöste henne och gaf henne namnet Torborg; för att rädda Sigurd undan Torfves vrede, skaffade han honom lägenhet att lemna Island. Så snart Torfve kom under fund med att systerdottern lefde,

blef han mycket förtörnad, tog henne hem och lemnade henne åt en trälqvinna till att fostras; intet gaf han henne till kläder och intet drog han af på trälqvinnans arbete, till lön för hennes möda. Efter någon tid lemnade han barnet åt en tiggare Sigmund, som gick landet kring med hustrun och sonen Helge, och bad honom bringa barnet till Grimkel, hvilken han ville håna genom valet af öfverbringare. Sigmund tog barnet på ryggen och blef för dess skuld öfverallt väl mottagen, hvadan han aktade sig för att gå närmaste vägen till Ölfusvatten. En afton kom han fram dit, våt och frusen, och satte sig nära dörren. Grimkel satt på sin plats, med svärdet i knät, och sporde hvem det var som kommit. Sigmund namngaf sig och sade sig vara Grimkels barnfostre. Grimkel utbrast: "hören hvad gångemannen säger! Du, uslaste af alla stafkarlar, skulle vara min barnfostre. Icke visar Torfve mig fiendskap på ett sätt, då han först låter modern dö och sedan låter barnet gå husgång." Han vägrade att mottaga dottern och hotade Sigmund, om han icke genast drog från gården. Efter detta hade Sigmund bara olägenhet af barnet och lät det fara illa, till dess han en gång kom till lill-Grim, som genast kände igen Signys ögon och behöll barnet för att uppfostra det samman med dess broder Hörd och sin son Ger. När Grimkel uttagit stämning på Torfve, för det han velat döda Torborg samt ej utlemnat sin systers hemgift, och tvisten mellan dem syntes hota med mycken ofärd, uppträdde åter lill-Grim som en god man och åvägabragte, att den för godhet och vishet allmänt aktade Torkel måne kom förlikning till stånd.

Efter någon tid gifte sig Grimkel, för tredje gången, med Sigrid Torbjörnsdotter, en ädel qvinna, och lofvade derefter sin dotter Turid till maka åt en rik man Illuge, som bodde på Holm på Åkernäs (näset mellan Borgfjärden i norr och Hvalfjärden i söder).

Då Illuge kom till Ölfusvatten, der bröllopet skulle

firas, och icke bland de närvarande såg svågern Hörd, sporde han, om denne ej vore bjuden. Grimkel svarade, att hans son behöfde ej någon bjudning för att komma, och icke var honom något tillsagdt. Illuge red då öfver till lill-Grims gård Grimstad, för att bedja Hörd komma till brölloppet. Denne nekade med ovänliga ord, men öfvertalades af fosterbrodern Ger att ändra mening. Illuge gladdes åt hans ankomst och gaf honom vid skilsmessan en sköld, hvilken Hörd dock försmådde, såsom icke varande god nog. Illuge gaf honom då en dyrbar ring, hvilken Hörd vid hemkomsten skänkte åt systern Torborg, som han hade kärast af alla menniskor. Hörd var vid denna tid tolf år, stor, välvuxen, stark och klarsynt samt skicklig i alla idrotter.

En man från Viken i norr, vid namn Brynjolf, som med sitt skepp kom till Island, öfvertalade Hörd att följa sig till Norge. Med någon svårighet — på styfmoderns förbön — fick Hörd af fadern varor, så att han icke behöfde fara tomhändt. Ger följde honom, äfvensom Helge, son af tiggaren Sigmund, som en tid hade haft Torborg om händer.

Om deras öden i utlandet behöfver jag icke här tala, då det är lifvet på Island, som är föremål för vår uppmärksamhet. Ett par drag är det dock skäl att nämna.

Brynjolf och hans följeslagar landade i Bergen. När de gingo upp för en gata mötte de dr. Gunhilds godsvårdare Arntor och andra konungsmän, hvilke ville af Ger köpa den skinnkappa han bar. Från envishet gingo de till hån och våld, men det slutades så, att Ger högg armen af Arntor, som snart dog af blodförlusten. Medels blåsande i lur sammankallades bymännen, å andra sidan sände Hörd till Isländingarne, som funnos i staden, och kommo skyndsamligen till honom 24 män, af hvilke flere voro mycket framstående. Förlikning åvägabragtes. Hörd och hans vänner drogo derefter till Viken och vidare till

Götaland, der de på det vänligaste togos emot af Harald jarl. Hörd vann mycket anseende genom sina dåd, särskildt för uppbrytandet af Sotehögen, ur hvilken han vann en kostbar guldring, ett svärd och en hjelm. Under sina färder mötte han den Sigurd, som hade räddat lifvet på hans syster Torborg; denne var nu en ansedd viking och slöt sig för all tid till Hörd.

Hörd och Ger synas hafva lemnat Island vid pass år 965, fyra år senare vände Ger åter. Hörd deremot vistades i Sverige och Norge i femton år. När han kom ut, hade han länge varit gift med Helga, Harald jarls dotter. Under tiden hade Torborg blifvit gift med en man, som hette Indride, Grimkel hade plötsligen dött, sedan han, vredgad på gudarne, hade nedbränt deras tempel. Hans enka Sigrid bodde fortfarande på Ölfusvatten.

Hörd kom åter som en rik man, följd af Helga, Sigurd, Helge och tretio män. Hans halfsvåger Illuge tog vänligt emot, bjöd dem alla att gästa hos sig och undfägnade dem på bästa sätt. Af Torfve kräfde Hörd moderarfvet och fick Torfves gård med 30 kor och 30 hjon. Sjelf flyttade Torfve till gården Uppsala.

Mer än två vintrar fick Hörd ej vara der i lugn. En granne Öd hade ett par ston, som alltid slöto sig till Hörds hästar. Hörd tyckte icke om detta, flyttade sina hästar längre bort, men ändock sällade sig Öds ston till dem. En gång voro Öds son och Helge gångne att söka rätt på stona, då de kommo i ordvexling och Helge dödade gossen. Hörd tog detta mycket illa, sade sig med rätta böra dräpa Helge, af hvilken han alltid hade väntat sig olycka, men begaf sig i stället till Öd och bad honom säga, hvilka böter han önskade för sin son, och han skulle genast få dem. Tillbudet var öppet och ärligt, men Öd svarade, att han redan anmodat Torfve att sköta om saken. Hörd, förbittrad, att denne nu skulle få tillfälle att tillfredsställa sin skadelystnad, högg ned Öd och brände hans

hus, hvarvid två qvinnor förgingos i elden. Hörd sökte få svågern Indride att tala för sig å alltinget; denne gjorde svårigheter, men torde likväl hafva gjort något, såvida icke Hörds budbärare, den olycksbringande Helge, hade förargat honom. På alltinget förde ingen Hörds talan, och blefvo han och Helge förklarade fredlöse. Detta hände sannolikt år 983.

Hörd brände sin gård med allt hvad derpå fanns, så att det ej skulle komma Torfve till godo, och flyttade sedan till Ger med alla de sina. Det var ond tid och Gers gård kunde icke gifva föda åt den starkt ökade befolkningen. Han ville dock icke anmoda Hörd att flytta bort, utan for i stället med Helge till en granne för att stjäla hans kor. Under det Helge stod vakt, gick Ger in i fjöset och löste djuren. Två karlar, som suto i den tillstötande ladan och spelade vid ljussken, trodde först att qvinnorna glömt att binda djuren, eftersom de voro oroliga, gingo derefter ut en efter annan och dödades båda. Ger tog med sig en oxe. När Hörd fick veta detta, blef han ledsen och ville draga bort; skulle man lefva på andras bekostnad, vore det bättre att råna än att stjäla. Han sände bud till grannen och gaf honom skadeersättning; först sedan detta var gjordt ville han smaka det stulna köttet.

Om stölden hördes intet förr än vintertiden och då från en annan än målseganden. En granne inbjöd Gers män att taga del i lekar. Det gick dem emot och som skodonen mycket nöttes, måste de göra sig nya och använde dertill det stulna djurets hud. Det såg ut, som om man åsyftat just detta för att få visshet om stölden. Då det fortfarande gick illa för Gers män, ämnade de upphöra, men då blef Hörd vred. Han gjorde sig genast färdig och gick följande dag med till leken. Å hans sida föll ingen, men å motståndarnes sida ej mindre än sju.

Något åtal härför hördes ej af. Vid denna tid hade redan andre fredlöse slutit sig till Hörd.

Det blodiga slutet på leken grodde emellertid i de besegrades sinnen, och det förmodades, att de i hemlighet rustade sig till ett anfall. För att förekomma detta och för att, såsom Hörd tyckte, hellre råna än stjäla, hellre taga med öppet våld än i smyg, bröt Ger ned sina hus, och flyttade då Hörd och Helga jarlsdotter med deras två söner, Ger Sigurd, Helge och andre öfver till en brant holme i Hvalfjärden, der de åt sig uppförde en stor byggnad. Dit strömmade alle fredlöse, som måste svära Hörd och Ger och hvarandra trohet; alle skulle lyda fosterbrödernes bud och den som komme åter efter mer än tre dygns bortvara, skulle störtas i hafvet. När de voro som mest på ön, voro der 180 män; det minsta antalet var 80. De kallades nu efter bostaden Holmvärjarne.

Det skulle blifva för enformigt att här upprepa allt hvad sagan berättar om Holmvärjarnes utfärder och rån. Några prof må göra tillfylles.

En gång hade de hemsökt gården Hvam, hvars egare Orm var borta. De bröto upp en utebur och togo ur densamma varor, mat och en kista, i hvilken Orms dyrbarheter förvarades. Trälen Bolle, som under husbondens frånvara skulle se om allt, var förbittrad att detta skulle hafva händt och lofvade, att kosta hvad det ville, skulle han skaffa igen kistan. Klädd i usla kläder begaf han sig till bonden Torsten guldknapp, som, mot löfte att aldrig blifva hemsökt, hade lofvat Holmvärjarne att till dem föra öfver flyktingar, uppgaf sig heta Torbjörn och vara fredlös. Öfverkommen svor han fosterbröderne trohet och förstod att intala dem, att i kistan, som var svår att öppna, hade Orm allenast sina verktyg. Då ett sådant rof syntes dåligt, mottog man Torbjörns erbjudande att föra tillbaka kistan. Fem af röfvarne följde, men råkade ut för ett af Torbjörn med Orm aftaladt bakhåll. Ger

var den ende, som kom undan och ej heller hans lif hade blifvit räddadt, derest icke Hörd från holmen skyndat honom till hjelp. Bolle fick af sin husbonde till lön för sitt välförhållande frihet och jord.

En gång stego de i land på Åkernäs och förde boskap ned till sin färja. Hörd såg då i soluppgången en man komma ut från gården Holm, klädd i skjorta och linnebyxor: det var hans svåger Illuge, som genast sände ut och samlade folk. Under det fjorton män slagtade den röfvade boskapen och förde köttet ombord, höll Hörd sjelf tolfte stånd mot de anfallande, hvilke i början voro 30 och snart blefvo 40. Holmvärjarne förlorade mycket folk, men fingo dock färjan lastad och kommo undan. De andre förföljde, men måste till sist vika, då Holmvärjarne fingo hjelp från sin holme.

En vinter kort efter jul foro holmmännen tio man starke till landet och kommo i hemlighet till ett fårhus, som tillhörde Hörds andre svåger Indride. De drefvo hela hjorden mot sjön, men vägen var lång och besvärlig, ty snö hade fallit och vinden var emot dem. De två främsta fåren tröttnade och hopplöse önskade männen, att bytet skulle lemnas qvar. Det ville dock icke Hörd, som i stället gick fram, tog med hvardera handen ett af de främsta fåren och släpade dem med sig; i den gata, som sålunda bildades, drefs den öfriga hjorden fram.

Om våren gjordes en ny påhelsning på Indrides gård. En nöthjord drefs med herde och sven ned mot stranden. När denna var hunnen, dödades herden och röfvarne lade sig att hvila. Då smög sig svennen bort med hela hjorden. Hörd, som ej somnat, tittade fram under den upplyfta sköldkanten och hviskade till svennen: "far du, det är bättre, att min syster får nöten än Holmvärjarne." Svennen framförde hans ord till Torborg, men hon svarade dertill intet.

Till sist tröttnade Hörd och föreslog de sina, att de

skulle alla begifva sig till Hvitån och der sätta sig i besittning af något köpmansskepp för att komma till Norge. Han blef emellertid öfverröstad och fogade sig ovillig i de flestes beslut. I tre veckor suto de stilla på sin holme. När de derefter bröto upp, föreslog Hörd, att de skulle bränna inne någon af hans två svågrar, ty ingen af dem hade någonsin hulpit honom i hans stora nöd.

De uppsökte Indride. Hörd ryckte fram i spetsen för sitt folk och bultade på dörren. Systern Torborg öppnade, bad honom vara välkommen med de gode männen i sitt följe, men de onde skulle han skilja ifrån sig. Hörd deremot bad henne komma ut till sig och vara välkommen på holmen, derest hon ville skilja sig från Indride. Detta afböjde hon och då släpades ved fram till dörren och antändes. Torborg hade dock anat detta och sörjt för att så mycket vatten fanns, att elden kunde släckas. Med oförrättadt ärende vände röfvarne åter.

Deras framfart hade emellertid blifvit olidlig. Alle häradshöfdingar — ordet får ej tagas i dess svenska betydelse —, bönder och hemmamän kallades till ett möte för att fatta beslut i detta ärende. Då Indride skulle fara dit, sade Torborg, att hon ville följa honom. Mannen afrådde detta, ty på mötet skulle hon få höra sådant, som vore henne allt annat än behagligt. Hon red emellertid efter. På långt håll hördes från mötesplatsen höga röster, men så snart hon kom fram blef det fullkomligt tyst. Hon tog då ordet och sade: "jag vet hvad I ämnen och vill icke dölja hvad jag ämnar, nämligen att jag skall döda eller låta döda den man, som fäller min broder Hörd." Derpå red hon bort. Så snart hon försvunnit, började åter öfverläggningen, och man kom öfverens att erbjuda holmmännen förlikning, derest de ville i godo begifva sig till något annat ställe, hvilket som helst, men sedan de genom sådant tal lockats i land, skulle de öfverfallas och dödas. I smyg drogo de sammansvurne sig till stranden midt

emot holmen, af hvars inbyggare, som då trodde sig lefva i djupaste fred, några efter vanligheten rodde öfver för att hemta vatten, ty så dålig var holmen, att han ej skänkte dem medel till att stilla törsten. Landsmännen skickade 24 man mot vattenhemtarne, af hvilka sju genast flydde, under det Sigurd med fyra andre redde sig till manligt försvar. De fyra föllo efter att hafva dödat tre af fienden, sjelf hade Sigurd fällt åtta, då han möttes af Torvald blåskägg. Genomborrad af dennes spjut, kastade han sin yxa i hans hufvud, och så föllo båda.

En man vid namn Kjärtan åtog sig att bringa de andre i deras händer, så vida han skulle få ringen Sotesnöt, som Hörd egde, och blef denne honom lofvad. I Torsten guldknapps båt rodde han ut till holmen och erbjöd fredlig affärd. Ger och mänge andre lyssnade begärligt till förslaget, Hörd deremot var misstänksam, men bad dem, som voro ifrigast att fara, följa för att pröfva sin lycka, han menade att slutet af dagen skulle för dem blifva mindre glad än början. Kjärtan erböd sig att med ed bestyrka sin ärlighet, men Hörd förklarade sig ej sätta lit till hans eder; då lofvade han, att de som nu följde honom, skulle sjelfva få ro ut att hemta de qvarvarande. Först när båten svängde om en udde och de skulle stiga i land, funno de, att de voro förrådde: en stark beväpnad skara var dem till mötes och de blefvo alle nedhuggne.

Kjärtan rodde åter ut, påstående, att de landsatte blifvit så glade, att de ej hade lust att vända åter efter de sina. Förevändningen var temligen enfaldig, men troddes af flere, bland dem Ger. Allenast Hörd med hustru, två söner och sex män stannade qvar. Ger märkte försåtet innan de lade i land och kastade sig i hafvet, men träffades mellan axlarne af ett spjut och omkom.

Kjärtan for åter ut, men Hörd vägrade att följa honom, till dess Kjärtan beskyllde honom för feghet. Då sade han sig vilja fara och hafva Helga med sig. Hon

vägrade både för sin del och för de två sönerne, och såg bittert gråtande mannen fara af. Under rodden fick Hörd se fosterbroderns kropp flyta på vattnet, rusade då upp och klöf med ett svärdshugg Kjärtan, trots hans tvådubbla brynja, ned i bältestaden. Men i samma ögonblick stötte båten mot land och alle fängslades. Indride band Hörds händer. "Väl hårdt binder du nu, svåger", sade han. Indride svarade: "det lärde du mig, då du ville bränna mig inne." Ingen vågade emellertid rikta det dödande hugget mot den fräjdade och fruktade Hörd, som, begagnande sig af deras tvekan, slet upp bandet, ryckte till sig Indrides yxa och störtade ut öfver den tredubbla mannaringen, följd af Helge Sigmundsson. De förföljdes och blefvo till sist gripne. Åter bröt Hörd sig ut, bärande på ryggen den halfdöde Helge, hvilken han i de förföljandes åsyn högg ihjäl, på det ingen skulle kunna berömma sig af att vara hans hjelpares baneman. Ingen vågade sig på den rasande, ehuru morbrodern Torfve förkunnade, att den som dristade dräpa honom, skulle få Sotes ring, som Hörd bar på armen. Just då kom Torsten guldknapp gående med en mycket långskaftad yxa, hvarmed han gaf Hörd banehugget bakifrån. Tretton man hade den dagen blifvit dräpne af denne.

"Alla, säger sagan, lofvade Hörds raskhet, både vänner och ovänner, och tycktes ingen samtida varit hans öfverman i allsköns raskhet och klokhet, men man var ense derom, att han icke hade lyckan med sig.

Torsten erhöll guldringen, men hans glädje deröfver minskades, när han fick höra Torborgs hotelse.

Höfdingarne funno det vara för sent, att den dagen fara ut till holmen för att dräpa de få qvarvarande. Följande morgon funno de icke der hvad de sökte.

Om natten hade Helga kastat sig i vattnet och summit öfver till fastlandet med sin fyraårige son Björn, derefter hade hon vändt åter för att möta den åttaårige Grimkel, som

höll på att tröttna midt i sundet. Äfven honom räddade hon, och kallades sedan sundet Helgas sund. Om natten gingo de upp åt fjället, modern bar Björn, Grimkel gick vid hennes sida. De hvilade sig i en klyfta, som sedan kallades Helgas klyfta. När de kommit fram till Indrides gård, satte jarlsdottern sig ned utanför inhägnaden, och sände in Grimkel för att af Torborg bedja grid för sig och barnen. Gossen gick fram till fastern, som satt i pallen, och bad om grid. Hon stod ögonblickligen upp, ledde den lille ut och sporde ute hvem han var; han svarade öppet och berättade hvar Helga satt. Så bedröfvad var då Torborg, att hon ej kunde få fram ett enda ord. Så snart hon hemtat sig, läste hon in de olycklige i en utebur.

Om qvällen kom Indride hem med många gäster, man skröt öfver hvad man gjort och berättade, huru Torsten guldknapp dödat Hörd bakifrån. Torborg undfägnade gästerna, men när hon hade lagt sig i sängen med sin man, ville hon genomborra honom med ett svärd; Indride hejdade vapnet, men skar sig dervid i fingrarne. Derefter sporde han huru de skulle kunna förlikas. "Icke annorledes, svarade hon, än om du bringar mig Torsten guldknapps hufvud." Indride lofvade detta, och verkställde det följande dag. När han lemnade henne hufvudet, sade Torborg sig icke vara angelägen om det, så snart det var skildt från bålen, och vägrade att förlikas, såvida han icke ville lofva skydd åt Helga och hennes två söner. Indride, som tog för gifvet, att de under försök att fly från holmen omkommit, gaf det begärda löftet, och blef derföre obehagligt öfverraskad, då Torborg förde in de flygtige. Indride höll emellertid ord och ehuru det förut var aftaladt, att alla tre skulle dödas, gjorde ingen honom sak för det skydd han gaf dem. "Alla tyckte, att Torborg handlade stormanligt."

Samma höst hade en man vid namn Torolf kommit till Indrides gård. Förut hade han varit hos en af Hörds fiender Räf den gamle, men bad nu Torborg att få stanna öfver vintern. Hon svarade: "du skall få vinter-vist och ringen Sotesnöt och Helga jarlsdotter och mycket annat gods, om du dräper Räf." Torolf förklarade sig villig dertill, om han finge låna svärdet Sotesnöt. Det var svårt att villfara denna hans begäran, alldenstund Indride alltid begagnade detta svärd. Men Torborg var icke rådlös, hon tog svärdet och skar sönder skidan så att när mannen tog svärdet föll det i golfvet; han bad henne laga skidan, hvilket hon lofvade göra så snart hon finge tid, och måste sålunda Indride den dagen fara utan Sotesnöt. Torolf kom sent om aftonen till Räfs gård och gömde sig i torfbåset, så att intet mera än näsan syntes — en nödig försigtighet, ty Räf var så orolig, att han två gånger hvar qväll lät leta med ljus öfver allt huset. Om natten stod Torolf upp. Han kunde härma alla röster. Han väckte en af qvinnorna, sade sig vara fårkarlen och behöfva skinn till ett par skor, förty han skulle tidigt på morgonen till fjället. Qvinnan framförde budet till Räf, som var missnöjd öfver att blifva störd, men likväl gaf anvisning på ett stycke skinn, som kunde användas. Torolf hade smugit sig fram efter qvinnan och stod med svärdet lyft öfver Räf, men vågade icke hugga till. Räfs moder märkte honom, och varnade sonen. Då gaf Torolf honom ett hugg, så att båda benen gingo af, men ut-kommen på golfvet blef Torolf kullslagen af modern, som bet af honom struphufvudet. Så var han fallen och Sotes svärd förloradt liksom Sotes ring, som han hade på armen. Indride fick sedan igen svärdet. Hans moder återkräfde af Räfs moder ringen, de råkade i strid och sleto sönder hvarandra. Ringen var borta sedan dess, och det ansågs icke vara riktigt säkert att gå förbi de båda gummornas grafrösen.

Hörds äldste son Grimkel föll vid tolf års ålder under ett försök att hämnas fadern. Derefter for Helga med den yngre sonen öfver till Sverige, der hon fick en fristad hos brodern Roar. Björn kom som vuxen man åter till Island och fällde många till lön för deras andel i faderns olycka.

Af tonen i sagan och af bestämdt uttalade omdömen i densamma framgår, att man för Hörd hyste deltagande och fann hämndförsöken fullt riktiga. Ej mindre än 24 dråpos i hämnd efter Hörd och i de flesta fall hade Torborg andel, och vann hon deraf stort anseende. Den tiden såg och bedömde blodiga tilldragelser på annat sätt än vår tid.

Det var icke endast en obildad allmänhet, som hyste sådana känslor. Icke ens prestmannen och häfdatecknaren Styrme[1] var fri från de allmänna sympatierna, då han sade Hörd stå i främsta ledet bland fredlöse, *först* för hans klokhet och duglighet, *vidare* för det han vunnit i utlandet sådant anseende, att han kunde få en jarlsdotter till äkta, *sist* derföre att efter ingen isländsk man hafva så många blifvit dräpna i hämnd och likväl alla fått ligga ogilda.

Äfven de kristne behöllo tydligen mycket af nationallynnet.

I tredje kapitlet omtalades (s. 53) några syskon från Sogn, barn af en ifrig blotman och derföre alla med prefixet Vi- i namnet. En af dem, Visten, gifte sig med Hild, härstammande från en åldrig norsk ätt, hvars anor ledas uppåt in i de fantastiska sagornas skymning. Visten och Hild hade två barn, Visten d. y. och dottern Öd, hvilken vid unga år blef gift med en man, som hette Gisle Sursson.

---

[1] Han var Islands lagsageman åren 1210—1215. Om honom mera framdeles.

Denne hade med sina syskon Torkel och Tordis följt föräldrarne till Island långt efter det den egentliga landnamstiden tog slut, antagligen omkr. år 955. De hade köpt sig land vid Säbol i Hökadalen, som mynnar ut i Dyrafjärden på Islands nordvestra, sönderskurna halfö. När Gisle gift sig bosatte han sig på Hökadal jämte brodern Torkel, som äktat Åsgärd Torbjörnsdotter.

En gång hade Torkel rike, som varit den förste att helsa Surssönerne och deras föräldrar välkomne på Island, ett ärende på Torsnästinget (jfr s. 48) och följde Surssönerne honom. De blefvo gästfritt mottagne af Torsten torskbit, son af Torolf Mosterskägg (jfr s. 47); Torsten hade barnen Tordis, Torgrim och Bark digre. Följande vår gengäldade Torstenssönerne besöket. Torgrim fattade tycke för Tordis Sursdotter och de gifte sig genast. Han bosatte sig med sin hustru på Säbol, Surssönerne flyttade till Hol, som låg samman med Säbol. Bark bodde qvar i södern på Torsnäs.

Torgrim hade godord och var svågrarne till mycken hjelp. De voro alle framstående män.

En gång foro de till vårtinget och i följe med dem Gisles svåger Visten. De suto i Hökdalsboden och drucko, då en man kom in och sade: "det är eget med er Hökdalingar, att I icke gån till annat än att dricka, men icke viljen I komma till domar, som ere tingsmän hafva del i; så tycka alle, fast bara jag sjunger ut." Gisle föreslog, att de skulle gå till domarne, och der sporde Torgrim, om någon behöfde deras hjelp. Det var dock endast obetydliga ärenden före. Deras uppträdande väckte uppmärksamhet och samtal; man menade, att deras endrägt ej skulle blifva så långvarig. Det ordet bragtes till deras kännedom och de beslöto, för att värna sig mot framtida söndringar, att svärjas i fostbrödralag. De gingo ut på en udde och uppriste en grästorfva så lång, att de utan att lösa hennes ändar kunde hålla midten uppe med ett i

jorden nedsatt spjut. I öppningen inträdde de fyra, Torgrim, Gisle, Torkel och Visten, riste sig till blods och läto blodet rinna ned i fåran, der de rörde samman mull och blod. Derefter föllo de alla å knä och svuro, att hvar skulle hämna den andre som sin broder, och togo dertill alle gudarne till vittnen. När de till sist skulle taga hvarandra i hand, sade Torgrim, att han icke hade någon skyldighet att ingå fostbrödralag med Visten och drog sin hand tillbaka. Då drog sig ock Gisle tillbaka, sägande, att han icke ville hafva någon närmare förbindelse med den, som ej ville veta af hans svåger.

Torgrim kom i tvist med två Norrmän, som kommit in i Dyrafjärden med ett skepp, dödade båda och satte sig i besittning af skeppet. Derpå foro han och Torkel ut till Norge. Samma sommar foro Gisle och Visten till Norge. De förre uppsökte k. Harald gråfäll och blefvo hans handgångne män. De senare kommo först i slutet af december till Norge och ledo skeppsbrott vid Hördaland.

De räddade dock sig med folk och gods och foro med en välvillig Norrman i handelsfärd till Danmark, der de tillbragte sommaren i Viborg. Visten for för någon sin angelägenhet till England. Vid afskedet gaf Gisle honom en penning, som han sjelf hade gjort och som bestod af två alldeles lika halfvor, hvilka kunde sättas så samman, att ingen springa syntes: om någon af dem kom i stor nöd, skulle han sända sin hälft till den andre. Gisle for ut till Island. Strax derefter kommo äfven Torgrim och Torkel hem.

Torkel gjorde ingenting, under det Gisle arbetade dag och natt. En dag, då höskörden sköttes med alla krafter, låg Torkel efter dagvarden i eldhuset och sof. När han vaknade, hörde han ett samtal från den bredvid liggande dyngjan, i hvilken hans hustru Åsgärd och hans svägerska Öd bodde. Han stannade utanför och lyssnade.

Då hörde han Åsgärd säga: "hjelp mig, Öd, med att skära skjortan åt min man Torkel." Öd genmälte: "det kan jag icke bättre än du, och icke skulle du bedja mig om hjelp, ifall du skulle skära en skjorta åt min broder Visten." "Det synes mig icke betyda mycket, om jag tycker om Visten; mig är sagdt, att du och Torgrim träffades ofta innan du gafs åt Gisle." Öd förnekade sig hafva någon skuld. Torkel, som hade hört allt, utropade: "hör ett stort under! hör en lögn! hör stort tal! hör mans bane, ens eller fleres", och gick så in till sig. Då tog Öd till ord: "ofta kommer ondt af qvinnotal och väl må vara att detta vållar mycket; vi må söka råd." Åsgärd fann saken enkel. Genom smekningar skulle hon lätt få Torkel att glömma allt. Öd deremot ansåg det bäst att säga Gisle allt.

Om aftonen, då Gisle kom hem, såg Torkel mörk ut och tackade honom icke som vanligt för arbetet. Gisle frågade om han gjort honom något för när, men fick ett nekande svar. Torkel åt litet och lade sig före alla andra. Åsgärd gick till honom och lyfte upp sängkläderna, för att lägga sig. "Icke får du ligga här i natt och ej längre heller", sade han. Åsgärd frågade, hvad som stode på. "Båda veta vi om saken", fick hon till svar, "och icke blir din ros större om jag talar tydligare." Då förelade honom Åsgärd att välja mellan två ting: antingen att hon förklarade sig i vittnens närvara skild, i hvilket fall han finge utbetala hennes mund och hemgift, eller ock låta allt vara som det var. Torkel teg och fogade sig. När Öd och Gisle om aftonen kommit samman, berättade Öd honom samvetsgrannt hela samtalet med Åsgärd, afbad sig hans vrede och bad honom finna något godt råd. Han sade sig icke vara vred på henne, men ej heller för närvarande se något godt råd; "månde så gå, som beskärdt är." Vid fardagstid flyttade Torkel öfver till Torgrim, och Gisle bodde ensam qvar.

Gisle hade efter sin vistelse i Viborg upphört att blota, men iakttog för öfrigt gammal sed. Så hade han ock vid vinternattstid en stor vetsla, till hvilken många stormän voro bjudne. Den dagen då gästerna väntades, sade Öd till mannen: "nu fattas en, som jag gerna ville hafva här." Hon tänkte på brodern Visten, men Gisle sade sig önska, att han icke komme vid detta tillfälle. Torgrim och Torkel hade vid samma tid en vetsla. En af Gisles gäster tog honom afsides och sade, att Visten var hemkommen. Ögonblickligen sänder Gisle två huskarlar för att bedja honom stanna hemma, till dess Gisle besökt honom, och sänder, som bevis att saken var af yttersta vigt, den halfva penningen med. Karlarne ro öfver fjärden och låna af en bonde två hästar, som ansågos vara de snabbaste i hela trakten, men allt detta halp intet, ty under det de redo en väg, red Visten en annan. Gisles budbärare få veta detta, rida skyndsamt tillbaka, till dess de få se Visten rida med två Östmän. Då stupa de ansträngde hästarne, men karlarnes rop hördes. Visten fick budet, men sade det nu vara för sent att vända: alla vatten här vid lag rinna ned åt Dyrafjärden. Han bad Östmännen vända och Gisles karlar begåfvo sig sjöledes hem, för att bebåda hans ankomst. När Gisle fick budet, sade han allenast: "så varder nu att vara."

Visten uppsökte en frändqvinna, som hjelpte honom öfver fjärden, men sade: "Visten, var försigtig, det torde behöfvas." Vid Tingöre steg han i land; bonden, som han bad om en häst, villfor hans begäran och erbjöd sig att följa ända fram till Gisle. Då Visten afböjde detta, sade han: "mycket har skett i Hökadal, var du försigtig." Visten rider nu i det klara månskenet in i Hökadalen. När han färdas förbi Torgrims gård, får trälen Germund se honom, går fram och säger: "kom du icke hit till Säbol, far till Gisle och var försigtig." En trälqvinna, som ock varit ute, tyckte sig känna igen ryttaren, och de tvistade

derom ännu när de kommo in. Torgrim sporde, om de hade sett någon. Trälqvinnan sade sig hafva sett Visten rida i blå kappa med spjut i handen. Germund sade sig ej hafva sett tydligt, han trodde att det var en huskarl hos Anund i Mellandal, och att han hade Gisles kappa, Anunds sadeltyg och i handen en fiskstång. Torgrim sände då trälqvinnan att taga reda på hvem ryttaren var, men hon fick intet veta.

Följande morgon tog Visten fram ur två påsar en tapet, sextio alnar lång, en hufvudduk, tjugu alnar lång, med inväfda guldfigurer och tre fat med guldinfattning, och alla dessa dyrbarheter skänkte han till Öd, Gisle och dennes broder Torkel. Gisle gick öfver till Säbol med gåfvorna och bad Torkel välja. Han sade sig intet vilja hafva.

En natt kom en stormvind öfver Hol och slet bort en del af taken, regnet störtade in, så att Gisle och männen måste gå ut för att i hast fylla hålen. Öd och Visten voro de enda, som stannade qvar i stugan. Strax före dagningen kom någon gående in med tysta steg fram till Vistens plats och stötte ett spjut genom hans bröst. Under det den okände aflägsnade sig, söker Visten resa sig, men faller död ned. Om man lemnade vapnet i såret, kallades det icke mord, utan lönnvig. Öd ropade på en träl, som icke var riktig i hufvudet, att han skulle draga ut spjutet, men han tordes icke närma sig. Då kom Gisle in, såg genast huru der stod till, bad trälen lugna sig, drog sjelf ut spjutet och kastade det blodigt i en kista. Den som drog vapnet ur ett sår, iklädde sig förbindelsen att utkräfva hämnd. Ej blott Gisle sörjde öfver Vistens död.

Under det man tillredde begrafningen, sände Gisle sin fostermoder Gudrid, "som han trodde bäst", till Säbol för att se hvad man der hade för sig. Hon kom in, helsades, dock ej vänligt, spordes om nytt och berättade

hvad som händt. Torgrim sade, att Visten var en framstående man, värd all heder, och derföre skulle de alla infinna sig vid begrafningen. Gudrid berättade för sin husbonde, att Torgrim gode satt med hjelm och svärd och all härbonad, att Torgrim näsa (en ondskefull och trollkunnig man, som för tillfället gästade Säbol) hade i handen en yxa, Torkel hade sitt svärd litet uppdraget ur skidan, alle män voro uppstigne, några väpnade. "Slikt kunde man vänta", sade Gisle.

Då Visten skulle läggas i hög, kom Torgrim med ett stort följe dit. Då allt var färdigt, gick Torgrim till Gisle och sade: "det är sed att binda helsko på män, då de skola gå till Valhall, och vill jag göra så med Visten." När han hade gjort det, sade han: "icke kan jag binda helsko, om dessa lossna." När allt var afslutadt, satte de sig ned och talade om händelsen. Torkel sporde Gisle: "hur bär Öd broderns död, gråter hon mycket?" "Det kan du väl förstå", sade han, "hon visar litet, men tycker mycket. — Jag drömde förra natten, att en huggorm kom krypande från en gård och högg ihjäl Visten. Sedan drömde jag i natt, att en varg kom löpande ur samma gård och bet Visten till döds." Torkel sporde då; "hur bär Öd broderns död, gråter hon mycket?" Gisle sade: "ofta spörjer du detta, frände, och synes du mycket ifrig att veta detta." Under hemvägen bad Torkel Gisle icke taga sig detta för nära, utan deltaga i lekar; han ville gerna, att det nu skulle vara mellan dem, som när det varit som bäst. Gisle lofvade detta, sedan Torkel förbundit sig att bete sig på samma sätt, i fall han lede någon lika stor förlust. Arfölet firades och derefter drog Torkel tillbaka till Säbol.

Lekarne upptogos och möttes i dem vanligen Gisle och Torgrim. Männen hade svårt att säga hvem var starkare; en gång bad Torkel brodern taga i, ty man trodde, att han icke använde all sin styrka. Under leken fällde Gisle Torgrim och då denne icke ville släppa bollen,

fällde han honom så hårdt, att näsan sprang i blod, skinnet gick af knogarne och köttet af knäna. Torgrim steg långsamt upp, såg mot Vistens hög och sade:

Spjut i sår å männen
skräller; jag kan ej lasta.

Gisle tog då bollen, kastade den mellan axlarne på Torgrim och qvad:

boll å bördans ställe
brast; men jag kan ej lasta.

Torkel steg då hastigt upp och sade, att nu var det tid att sluta, nu visste man hvem som var starkast.

Till vinternatten tillagades vetslor på Säbol och Hol. Då Torgrim skulle tjälla husen, klagade han, att Torkel ej förut mottagit den tapet, som Visten hade gifvit, och bad honom nu skicka till Gisle efter den. Då Torkel vägrade, sände Torgrim å sina vägnar trälen Germund till Hol i detta ärende. Germund vägrade först, men lydde sedan han fått en örfil. På Hol fann han Gisle och Öd i begrepp att sätta upp tapeten. Han framförde sitt ärende och berättade de närmare omständigheterna. "Vill du låna dem tjällen, Öd?" sade Gisle. "Nog vet du, sade hon, att jag unnar dem hvarken den eller annat godt, som kan öka deras heder." "Hvad ville Torkel, brodern min?" sporde Gisle. "Väl tycktes honom, att jag gick." Gisle lät honom få tapeten, följde honom ut och sade, att nu hade han gjort hans färd god, en gåfva vore den andra värd, nu kunde han den aftonen taga låset från tre dörrar. "Kommer din broder Torkel att lida något?" "Allsintet", sade Gisle.

Till Säbol kommo om aftonen Bark digre (Torgrims broder) och Öjolf Tordsson med 60 män. Sedan de om qvällen druckit, lade de sig att sofva. Gisle sade till sin hustru: "jag har icke gifvit foder åt Torkel rikes häst, följ mig och lås dörren efter mig, men vaka medan jag är ute, så att du kan släppa in mig." Han tog ur kistan

det spjut, som hade gifvit Visten döden; han var klädd i blå kappa, skjorta och linnebyxor. Han gick till bäcken, som rann mellan gårdarne och ur hvilken man å båda sidor hemtade vatten till hushållet; han följde den trampade gata, som ledde från Hol, derpå vadade han i bäcken till dess han kom till gatan, som ledde upp till Säbol. Man kunde der komma in i huset genom fjöset. Dit gick Gisle allra först: tretio kor stodo å hvar sida, han knöt samman svansarne å nöten samt stängde så, att de, som funnos derinne, icke kunde öppna. Derpå gick han genom den ostängda dörren in i manhuset och stängde omsorgsfullt dörren efter sig, som om den skulle hafva blifvit läst om qvällen. Nu lyddes han, om någon skulle vara vaken, men kunde intet höra. Tre ljus brunno i skålen. Han tog en knippa af säfven, hvarmed golfvet var strödt, och kastar den på det första ljuset, så att det slocknade. Han hör efter, om någon rör sig, men det var tyst. Då släcker han på samma sätt det andra ljuset och fann då till sin häpnad, att någon var vaken, ty en hand, tydligen tillhörande en ung man, sträckte sig fram och släckte det tredje ljuset. Då gick han fram till lucksängen, i hvilken Torgrim och hans hustru hvilade, och trefvade derinne, hvarvid han kom att vidröra hennes bröst. "Hvi är din hand så kall, Torgrim?" sade hon och väckte dermed mannen. De tystnade och Gisle värmde sin hand under kläderna, vidrörde sedan sakta Torgrim, så att han vaknade, och då han vände sig mot hustrun, borrade Gisle igenom honom med spjutet, så att det fastnade i bädden. Tordis ropade: "vaknen, I män, Torgrim, min man, är dräpen!" Gisle skyndade ut genom fjöset och låste dörren efter sig med största noggrannhet, gick derpå samma väg tillbaka, så att ingen kunde märka hans spår, släpptes in af Öd och lade sig, utan att säga ett ord om hvad han gjort.

Någon förföljelse blef icke af. På Säbol voro alla ölyra; när man tände ljus, fanns ej spår af någon främ-

ling och dörren var läst; man undrade, om någon af de innevarande kunde hafva gjort det. På morgonen gick man till Hol och in i Gisles stuga. Torkel gick först in i Gisles och Öds lucksäng och såg der på golfvet Gisles skor ligga, frusna och snöiga. Han makade dem in under fotbrädet, så att ingen annan skulle se dem. Då Gisle fått höra hvad som händt, sade han, att en sådan man som Torgrim måste man hedra, och han skulle visst infinna sig vid högsättningen.

Torgrim jordades i sitt skepp. Då högen skulle kastas igen, tog Gisle en stor sten och kastade den i skeppe,t så detta knakade, och sade: "icke kan jag fästa ett skepp om vädret tager upp detta." Uttrycket väckte uppmärksamhet, emedan man deri såg ett motstycke till hvad Torgrim hade yttrat vid Vistens jordfästning. Under samtal med Torkel påminnte Gisle om deras förra samtal, sade att de skulle vara så goda vänner, som de någonsin varit, samt att de nu skulle börja med lekar.

Bark kom öfverens med Tordis att de skulle giftas. Hon födde kort efter mannens död en son, som kallades Torgrim efter fadern, men sedermera blef mera känd under namnet Snorre gode. Af lekarne uppkommo flere stridigheter. Bark lät gripa en trollkunnig qvinna, föra henne ut på en udde och stena henne. Gisle lät derefter gripa hennes trollkunnige broder, den förut (s. 138) omtalade Torgrim, binda honom i en säck, stena honom till döds och kasta upp röse öfver honom vid sidan af systerns. Denne Torgrim hade njutit mycken vänskap på Säbol.

Då Bark till sist red hem till Torsnäs, för att göra i ordning till sitt gifte och skulle skiljas från Tordis, fordrade han att få veta, hvarför hon den senaste tiden varit oglad; hon hade lofvat att säga det vid skilsmessan. Hon omtalade då, att Gisle under lekarne qvädit en visa, hvilken, enligt hennes uppfattning, innebar en antydan derom, att han var Torgrims baneman. Bark vardt ond

och ville i första ögonblicket vända om för att öfverfalla Gisle, men lugnade sig vid tanken, att "ofta äro kalla qvinnors råd." När de hade kommit ett stycke på väg, sade Torkel, som följde söderut, att han hade att tala med en person, som bodde i närheten. Så snart han kommit ur sigte, red han i hast till Hol och underrättade Gisle, att Tordis tolkat hans visa och röjt honom som baneman. Gisle sade sig icke hafva förtjent detta af systern samt sporde, i hvad mon han kunde påräkna Torkels hjelp. Denne sade sig vilja gifva honom hemliga upplysningar om motståndarnes planer, men någon aktiv hjelp ville han icke lemna; han tyckte detta vara mycket nog, med afseende på vänskapen mellan honom och Torgrim. Gisle svarade, att man icke kunde vänta, att en sådan man som Visten skulle ligga ohämnad och icke skulle han, om förhållandena varit omvända, hafva gifvit Torkel sådant svar som denne nu gifvit honom.

Någon tid derefter rider Bark åter norrut för att stämma Gisle; Torkel och månge andre äro i hans följe. Torkel skyndar i förväg, sägande sig skola i en gård, förbi hvilken de skulle fara, hemta penningar; gumman i gården lånar honom sin häst, låter Torkels stå utanför dörren med vadmal öfver sadeln och lofvar att säga, att han satt derinne och räknade silfver. Under tiden rider han fram till Gisle, som sålt sin gård och var färdig att fara bort med sin lösegendom. Han frågar åter Torkel, huru mycken hjelp han vill lemna honom, och får samma svar som förra gången.

Gisle far i en släde, dragen af två ök, till skogen, åtföljd allenast af en mindre vetande träl, kallad Tord hoglöse. Till denne säger han: "ofta har du varit mig lydig och gjort min vilja, nu vill jag lösa dig." Derpå tog han af sig den blå kappan, satte henne på Tord och lät honom sitta i slädan med tillsägelse att ej svara på tilltal och att fly inåt skogen, om han såg någon fara.

Sjelf gick han, klädd i Tords simpla klädnad, framme vid öken. Tord var mycket stolt öfver sin vackra utstyrsel och sin hedersplats.

När detta var anordnadt, får Bark med följe syn på släden och skyndar fram, Tord kastar sig ur och ilar in i skogen, förföljes, får ett spjut genom ryggen och dör. Stor blef missräkningen, när man i stället för Gisle fann Tord hoglöse. Nu skynda de efter Gisle. Två efter honom kastade spjut fångar han i luften och genomborrar dermed afsändarne. Han blef väl sårad, men de anfallande funno sina bemödanden fruktlösa och vände om. Gisle förde derefter sina egodelar ombord på ett skepp och seglade bort. På ett ställe steg han i land och tillspordes efter namn; han gaf upp ett namn på måfå, tog en sten, som han kastade ut på en utanför stranden liggande holme, och bad andre göra det efter, så skulle de förstå hvem han var. Medvetandet af sin stora förmåga i olika afseenden förlorade han aldrig. Inne vid Gertjufsfjärden byggde han ett hus åt Öd och stannade der öfver vintern.

Gisle bad sin hustrus fränder bistå honom på tinget, men de ansågos sedan deri hafva svikit hans förtroende. Också blef han år 965 förklarad fredlös. Nu började för den starke mannen en rad af år, som voro fulla på pröfningar.

Tre vintrar var Gisle än vid Gertjufsfjärden än hos en vän vid Dyrafjärden, tre vintrar irrade han omkring hela landet och bad än en, än en annan höfdinge om hjelp. Ofta tycktes det ljusna för honom, men alltid kom det något i vägen. Efter dessa sex år är han någon tid än på Öds gård, än i två gömslen i närheten.

Bark får till sist aning om Gisles vistelseort och gifver en man vid namn Öjolf grå, som bodde vid Örnfjärden, af hvilken Gertjufsfjärden är en inre vik, en stor summa penningar, på det han skulle taga rätt på Gisle. Öjolf sänder ut en skarpsynt och med trakten välbekant man, kallad spejar-Helge (*njósnar-Helgi*), som ock verkligen får

se en karl, utan att kunna afgöra, om det var Gisle eller ej; allt letande visade sig den gången fruktlöst.

Gisle hemsöktes af oroande drömmar. En gång då han tillbragte natten i hustruns gård, lät han illa i sömnen; hon väckte honom och sporde, hvad han drömde. Han berättade detta och omtalade i sammanhang dermed, att i drömmen plägade ständigt för honom uppenbara sig två qvinnor, den ena ljus, som lofvade godt, den andra mörk, som spådde ondt. Den gången hade han drömt, att hans lif skulle vara ännu sju år.

Öjolf kom en gång med några män till Öds hus för att leta efter Gisle. Då han icke fann honom der, letade de lika fåfängt i skogarne. Fåfängt bjöd han Öd penningar för att hon skulle förråda mannen. Skamsen öfver att hafva misslyckats i allt, satt Öjolf nu hemma en tid.

Men Gisle, som icke anade detta, vågade ej längre stanna vid Gertjufsfjärden. Han gjorde nattetid ett besök hos brodern Torkel, men denne vägrade fortfarande att gifva honom någon kraftig hjelp, endast lemnande honom något vadmal och silfver. Förbittrad i sinnet gick Gisle från brodern, men fann i stället skydd hos en gammal qvinna, Torgärd, som ej var ovan att taga mot skogsmän. Hon mottog flyktingen väl, lofvade honom vist, men, sade hon, det är blott ett qvinnolöfte. Gisle sade, att karlarne icke voro så gode, att icke qvinnorna kunde vara bättre.

Efter en vinter, den bästa för honom under hans kringströfvande lif, uppsökte han åter sin hustru, ty han kunde ej länge undvara hennes kärleksfulla umgänge. Mot hösten blefvo drömmarne tätare och mörkare, vintern tillbragte han åter hos Torgärd. Efter ännu en sommar uppsöker han åter brodern. Denne vill ej gå ut. Gisle kastar då in till honom en runristad pinne och får dermed ut honom, samt beder honom om ordentlig hjelp, så skall han aldrig mera besvära honom. Torkel erböd honom en häst eller en båt. Gisle valde den senare, fick äfven mat och

vadmal. Då han stigit ombord, vände han sig till den på stranden qvarstående brodern och sade: "nu tycker du dig stå med båda fötter i krubban och vara vän till månge höfdingar och har ingen oro för dig, men jag, den fredlöse, som har många fiender, säger dig, att du skall förr blifva dräpen än jag. Nu må vi skiljas, värre än vi borde, och aldrig mera ses, men det må du veta, att aldrig hade jag gjort med dig så." — "Icke bryr jag mig om dina spådomar", svarade Torkel.

Kommen till Härgilsö i Bredfjärden, tog Gisle ur båten allt löst, stjelpte kull båten och lät honom drifva. Hans afsigt lyckades: nu trodde man allmänt att han förgåtts i en från brodern stulen båt. På ön bodde en man Ingäld, som på långt håll var Gisles frände och kommit ut till Island på samma skepp som han. Han tog med största välvilja emot flyktingen. Öns bebyggare i öfrigt voro Ingälds hustru Torgärd, deras son Helge, som var idiot, trälen Svart och trälqvinnan Bothild.

Under tre vintrar var Gisle hos Ingäld — somrarne tillbragte han hos Öd — och hjelpte honom i hans arbete. Han timrade skepp, han gjorde annat, och allt hvad han gjorde var mästerligt. Som Ingäld icke hade gjort sig känd som skicklig smed, väckte de goda arbeten han hade uppmärksamhet. Man började tala om dem och till sist kom man till den slutsatsen, att Gisle ej kunde vara död, ty en annan än han kunde icke utföra sådana arbeten. Spejar-Helgi begaf sig till ön, förvissade sig om Gisles dervara och underrättade derom Bark, som icke var sen att segla dit, för att tillfredsställa sitt hämndbegär.

Ingäld och Gisle voro en dag ute på fiske vid några småöar, båda i en båt, Svart och Bothild suto i en annan. Då sågo de Bark komma seglande. "Hvad råder du nu?" sade Gisle, "låt se, om du är lika klok som du är god." Ingäld föreslog, att de skulle skynda i land, söka skydd på ett berg och der försvara sig. "Det var som jag trodde",

sade Gisle, "att bättre menniska finnes icke men icke vill jag löna dig med döden." Gisles förslag var vida finare: Ingäld och trälen skulle begifva sig upp på berget, Gisle skulle byta kläder med Svart och fara i samma båt som Bothild. Bothild fick nu ro Bark till mötes, Gisle satt i förstäfven och betedde sig som Ingälds idiotiske son. Bark ropade till Bothild för att få veta om Gisle var på ön. Hon sade sig ej veta det, men nog finnes på ön en man, som är stor och skicklig. Bark rodde då vidare, till dess han fick se de två männen på berget, men hans tro, att den ene skulle vara Gisle, blef snart häfd; han undersökte huset och ön med lika liten framgång, till dess han fann idioten, som låg i en backe och tuggade gräs. Då kunde han förstå, att den förre idioten var ingen annan än Gisle. Skyndsamt rodde han nu i samma led som denne och hann inom skotthåll, då Gisle steg i land. Ehuru faran för denne var öfverhängande, stannade han för att lemna Bothild ett fingerguld för Ingäld och ett annat för hans hustru och för att genom henne få en bön framförd om frihet för henne och Svart. I en klyfta upphanns Gisle af en man, som han fällde, skyndade derefter till stranden och kastade sig i vattnet, för att simma öfver till fastlandet. Sårad af Barks spjut, förmådde han dock i vattnet rycka det ur såret, men kunde för trötthet ej hålla svärdet under simningen. Kommen i land, sökte han skydd i en skog, men då denne snart var omringad — till all lycka var det då redan mörkt — smög han sig undan till en gård Hög, hvarest bodde en mycket slug bonde Räf, hvilken hade en hustru Alfdis, vän, men grof i orden. Räf lofvade honom hjelp, lät honom lägga sig på sjelfva sänghalmen, bredde sängkläderna öfver honom och på dem lade sig Alfdis, som han bad icke spara sina ord. Räf gick Barks utsände till mötes, förnekade all vetskap om Gisle och sade sig alls ingen hog hafva att hjelpa honom; ville de rannsaka hans hus, stode det dem fritt. De kommo in,

men letningen blef ej så noggrann som den skulle hafva blifvit, ty Alfdis var icke blid i sina uttryck. Mannens bön, att hon skulle visa någen hofsamhet, gjorde henne bara vildare. Med oförrättadt ärende fingo de vända om och folk började allt mera prisa Gisles duglighet.

Om våren foro Bark och hans vänner till Torskfjärdstinget. Då en af dem, Gäst spake, skulle segla, kommo två svenner till honom, torftigt klädde och med staf i handen. De talade i ensamhet med honom, fingo följa med på hans skepp, och släpptes i land i närheten af tinget. Der uppsökte de en tiggare Hallbjörn, som plägade vandra omkring med tio eller tolf i sitt följe och som var nog förmäten att slå upp åt sig egen bod å tinget. Denne tog väl emot dem, skröt med sin bekantskap med höfdingarne och lofvade att visa dem alla. De gingo till stranden och han sade dem egarne till de inlöpande skeppen. Torkel Sursson, klädd i en Gårdariks-hatt, grå skinnkappa, guldnål på axeln och svärd i handen, satt dernere för att se hur hans saker fördes i land. En af svennerne sporde, hvem denne ansenlige mannen var. Torkel, smickrad, nämnde sitt namn. Svennen, uppmuntrad af hans vänlighet, bad att få se på hans ståtliga svärd. Knappt hade han fått det i hand, förr än han drog det. "Dertill har jag ej gifvit dig lof", sade Torkel. "Dertill har jag ej heller bedt om lof", sade svennen och gaf Torkel banehugg. Hallbjörn rusade förskräckt undan med sitt vanliga följe och i detta inblandade sig de två svennerne. Då de hunnit upp till Barks bod och denne frågade hvad det var för en folkskockning kring Torkel, svarade den yngre af svennerne: "icke vet jag hvad ting de hålla der nere, men jag tror att de träta om, huruvida Visten hade bara döttrar eller om han också lemnat efter sig någon son." Derefter sprang han med sin stallbroder in i den närliggande skogen. Af de anförda orden drog man den slutsatsen, att de två voro Vistens söner. Bark ville mot

dem föra talan vid tinget, men Gäst, med hvilken han rådförde sig, afrådde allt åtgörande; folk misstänkte, att Gäst varit medveten om deras afsigt.

De två bröderne begåfvo sig till Gertjufsfjärden och klappade sent en afton på Öds dörr. Gisle var der, men hon gick efter vanligheten att öppna; hon plägade vid sådana tillfällen genom röstens höjande underrätta mannen om fara var å färde, i hvilket fall han skyndade in i ett jordhus, hvars ingång befann sig under sängen. De två yppade för Öd namn och gerning och sade, att de icke på tio dygn fått någon mat. Hon gaf dem mat och lofvade att med järtecken sända dem till sin morbroder; med Gisle ville hon icke tala om hjelp för dem. Ställningen var onekligen invecklad. De hade hämnats Gisles svåger och gode vän Visten, men de hade dervid dödat Gisles broder. Derefter gick Öd in till mannen och sade: "nu lyster mig veta om du vill visa mig större heder än jag är värd." "Jag vet, hvad du vill säga", sade han, "min broder Torkel är död." "Ja, sade hon, och svennerne, som dödat honom, äro här och vilja att I tre skolen hålla samman, annars veta de sig ingen råd." Gisle sade sig icke kunna skåda broderns banemän, och rusade upp för att draga sitt svärd. Öd bad honom lugna sig; "jag var nog klok, att icke låta dem stanna här." Gisle medgaf, att så var det bäst.

Förföljelserna fortforo. Spejar-Helge och en annan man vid namn Håvard sändes ut för att fälla trän i skogen, men i grunden för att spana efter Gisle. Också fingo de sent en afton, då mörker eljes rådde öfverallt, se en klar eld bland några klyftor. Helge började uppstapla ett röse på den backe, å hvilken de stodo, så att de vid dagsljus skulle kunna återfinna stället, och fortsatte med detta arbete äfven sedan Håvard lagt sig att sofva. Denne stod upp, så snart Helge efter väl förrättadt värf somnat, bar bort hvarenda sten ur röset och slog till sist en stor sten ned i marken tätt vid Helges hufvud. Förskräckt rusar

denne upp och spörjer hvad som var å färde. Håvard sade sig under natten hafva sett månge män stryka genom skogen och hade en af dem kastat stenen. Helge var så rädd, att han ögonblickligen skyndade bort, utan att märka att röset försvunnit.

Han vände sedan åter med sin hufvudman Öjolf, Håvard m. fl. Fåfängt letade de efter Gisles gömsle och efter röset. Helge kunde icke finna det, och Håvard sade sig hafva varit så sömnig, att han ej gifvit noga akt på stället; förmodligen hade Gisle funnit och rifvit det. Med oförrättadt ärende drogo de derifrån för att göra ett besök hos Öd. Öjolf erbjöd henne tre silfverhundraden, om hon ville lemna Gisle i deras händer; hon skulle slippa vara närvarande när mannen dödades, och man ville sörja för att hon sedan fick ett bättre gifte, så att hon skulle slippa ligga i denna öde fjärd, skild från alla fränder och vänner. Öd menade, att det skulle vara svårt att skaffa henne "ett jämngodt gifte", men sannt är det, att "fä är bäst efter feg",[1] låt mig se om silfret är så mycket och godt som du säger." Han stjelpte ut silfret i hennes knä, hon rörde i det med handen, under det han räknade och visade henne. Hennes fostra[2] begynner då att gråta, smyger sig ut till den vid sidan gömde Gisle och säger: "fostran min har mist förståndet och vill svika dig", men hos Gisle fattade ingen misstanke rum.

Då mön kom in igen var silfret räknadt och af Öd befunnet godt, Öjolf bad henne taga det och dermed göra hvad hon ville. Öd hällde det alltsamman i en stor pung och slår denne i ansigtet på honom, så att blodet forsade, sägande: "der har du för din lätt-trogenhet och allt ogagn, icke kunde det falla mig in att förråda min man åt dig, usling, tag detta med skammen och minns så länge du lefver, att en qvinna har slagit dig." Öjolf eggade de

[1] Fä = gods; om feg se s. 103.
[2] Fostra betyder såväl fostermoder som fosterdotter.

andre att anfalla och dräpa henne, men detta afstyrdes af Håvard, hvilken Öd vid afskedet räckte en guldring till lön för hvad han gjort för Gisle. "Icke kom jag hit för att hemta lön", sade Håvard.

Sommaren derefter höll sig Gisle vid hemmet, gömd i jordhuset, i det yttre i ro, men plågad af onda drömmar, som till sist gjorde honom, den starke mannen, så mörkrädd, att han icke tordes vara ensam.

Så kom den sista sommarnatten, vädret var lugnt och det var frost. Ingen af de tre kunde sofva och till sist ville Gisle gå bort till sitt gömsle bland klyftorna, i hopp att der finna sömn. Qvinnorna följde honom, de hade kjortlar och dessa lemnade märken efter sig på den frostöfverdragna marken, Gisle täljde under vandringen runor i en kafle och föllo spånerna på marken. I gömslet somnade han, bevakad af qvinnorna, men han spritter snart upp från en orolig slummer. Då höra de menniskoröster: Öjolf, sjelf sextonde, hade kommit till huset och derifrån af spåren blifvit ledd fram mot gömslet. Han ropade till Gisle att ej längre fly som en modlös man, Gisle, som hade en grå kufvel (öfverplagg), med ett rep sluten till lifvet, sköld vid sidan, svärd och yxa, bad honom anfalla, men komma först sjelf. Detta tordes dock icke Öjolf, utan skickade spejar-Helge främst. Denne fälldes af Gisle, och Öjolf, som då rusade upp, fick af Öd ett slag med en påk, så att han tumlade utför berget. "Länge har jag vetat, utbrast Gisle, att jag var väl gift, men att jag var *så* väl gift visste jag icke, men mindre hjelp gaf du mig än du ämnade, fast hugget var godt, ty jag hade dödat honom." Två män höllo med svårighet qvinnorna, under det tolf anföllo Gisle, som till sist hoppade upp på ett klippstycke och derifrån försvarade sig. Han sårades emellertid med spjutstygn och så svårt, att inelfvorna föllo ut; han svepte inelfvorna och skjortan omkring sig, band fast alltsammans med repet och fortsatte striden.

Till sist fann han sig icke längre kunna hålla ut, sprang åter ned från klippan, fällde i språnget en af Öjolfs fränder, men föll omedelbart derefter sjelf öfver honom död. Öjolf bad Öd följa sig, men hon vägrade. Öjolf var sårad, åtta af hans män voro döde eller sårade till döds, de andre blefvo helade.

Öjolf uppsökte Bark för att omtala, att han fullgjort hvad mellan dem hade varit aftaladt. Bark mottog underrättelsen med synbar glädje och bad sin hustru Tordis visa Öjolf all möjlig vänlighet

Ej var hon mycket angelägen derom och sporde, om det ej vore nog att bjuda dem på gröt; mannen svarade, att han bekymrade sig icke om matlagningen. Om aftonen fick Öjolf sitta i högsätet och suto hans följeslagar på ena sidan från honom; sina vapen satte de ned på golfvet. Då Tordis gick fram med maten, lutade hon sig ned efter en sked hon tappat, men i stället för att taga denna, grep hon sin broder Gisles svärd, som stod vid Öjolfs sida, och anföll honom dermed. Visserligen var bordet till hinder, men såret blef likväl betydligt. Bark rusade fram och slog sin hustru, men hon räddades undan honom af sonen, som satte henne ned vid sin sida, sägande, att hon vore tillräckligt pröfvad, äfven om hon icke blefve slagen. Bark betalade de dryga böter, som Öjolf kräfde, och Tordis förklarade äktenskapet upplöst, eftersom hon hade blifvit slagen.

Den trofasta Öd lemnade Island. I Hedaby (Slesvig) antog hon kristendomen och gick sedan, jämte en annan qvinna, till de heliga orterna i Södern. Sedan dess har man aldrig om hennes öden förnummit något.

ÅTTONDE KAPITLET.

Snorre gode.

Torolf mosterskägg, landnamsmannen, hade, såsom i det föregående redan blifvit berättadt, sonen Torsten torskbit och denne åter hade två söner Torgrim och Bark. Den förre blef, såsom i förra kapitlet berättats, gift med Tordis Sursdotter och dräptes af hennes broder Gisle; efter mannens död födde Tordis en son, som fick namnet Torgrim, efter fadern, men blef mera känd under sitt tillnamn Snorre. Derefter gifte sig Tordis med svågern Bark.

Snorre uppfostrades borta och hade af Bark fått en penningesumma för att kunna med två sine fosterbröder fara till Norge; han var då (år 977) fjorton år gammal. När han året derefter kom åter, väckte han uppseende genom sin tarfliga utstyrsel: han kom i svart kåpa, red ett svart sto, hade en gammalmodig sadel och osirade vapen. Han tillbragte vintern på Helgafjäll, vid Bredfjärden, hos modern och stjuffadern, som icke var synnerligen glad åt hans besök. Det var i början af samma vinter, som Gisle Sursson dödades och det häftiga uppträdet egde rum på Helgafjäll med anledning af dödsbudskapet (se föregående sida).

När tinget hölls nästföljande vår begärde Snorre af Bark att få ut sitt fadersarf. Bark sade sig icke vilja skifta gården, utan ville han lösa sig till Snorres andel i denna. Snorre deremot bad honom sätta värde på gården och sedan låta sig bestämma hvem som skulle lösa. Bark,

som af hela stjufsonens uppträdande tog för gifvet att han inga penningar hade, värderade halfva gården till 60 silfver, hvilka skulle erläggas ögonblickligen och icke finge uppbringas genom lån. "Nog trodde du, frände, att jag hade små tillgångar," sade Snorre, "då du skattade Helgafjäll så lågt", och räknade derpå upp ur en pung, som han dittills hållit omsorgsfullt dold, den önskade summan och hade ändock samma belopp qvar. Bark blef nu i en hast vänlig, föreslog, att de skulle lägga bort sin ovänskap och erbjöd sig att tills vidare stanna qvar på Helgafjäll, eftersom Snorre var fattig på kreatur. Men sådant tillät denne icke. Bark flyttade då öfver till andra sidan af Hvamfjärden och Tordis, som skilde sig vid honom, skötte hushållet åt sonen, under det gården förvaltades af hans frände Må (= mås) Hallvardsson.

I Eyrbyggjasaga, som ligger till grund för denna berättelse, lemnas följande teckning af sonens utseende. "Han var af medelmåttig längd och temligen smärt, frid i synen, med regelbundna anletsdrag, ljus hy och rödt skägg, i hvardagslag saktmodig; i allmänhet kunde man icke se på honom, om han tyckte väl eller illa om en sak. Han var klok och förutseende, långsint och hämndlysten." Han skötte ättens hof och kallades derföre gode.

På Måfvalid, en gård längre i vester, bodde Gerrid Torolfsdotter jämte sin son, den fule och tyste Torarin, kallad mannaförlikaren; hon var kunnig i mångahanda och besöktes derföre mycket ofta af den vetgirige Gunlög, son af Torbjörn på Fridå och Snorres halfsyster Turid. När denne skulle besöka Gerrid, gick han förbi Hult, hvars fagra, men icke riktigt väl kända egarinna Kattla sökte locka honom till sig. Ofta följdes han af hennes son Orm. En afton bad Gerrid sin lärjunge stanna öfver natten, ty hon befarade en olycka, men han ville gå och påminnte, att han hade Odd med sig, ett följe, som hon icke ansåg pålitligt. Då de kommo till Hult, bad Kattla,

som redan hade lagt sig, att Gunlög skulle stanna, men han vägrade åter och gick. Den qvällen kom han aldrig hem. Om natten vaknade fadern och när han händelsevis såg ut, fick han se sonen ligga sanslös utanför dörren, med blodiga axlar och köttet på sina ställen bortslitet från benen. Han låg hela vintern sjuk.

Odd, Kattlas son, påstod, att Gunlög den aftonen skilts från Gerrid i ovänskap, hon hade ridit honom och dermed vållat hans onda. Fadern, understödd af Snorre, stämde henne till Torsnästinget som "qvällrida"[1], men hennes broder Arnkel gode fritog henne genom en ed på tempelringen och hon frikändes.

Icke långt derefter miste Torbjörn hästar. Han lät höra efter hos en spåkunnig man, om tjufvarne funnos inom eller utom häradet; svaret var dunkelt, men han tolkade det så, att de bortkomna djuren skulle finnas hos Gerrid och Torarin. Han begaf sig då till Måfvalid för att rannsaka. Torarin, som ansåg hans begäran innehålla en skymf, vägrade tillstånd, och då Torbjörn förklarade sig anse denna vägran innebära ett erkännande af stölden, bad Torarin honom tro hvad han ville. Då Torbjörn emellertid icke aflägsnade sig, kom Gerrid ut och sade: "allt för sant är det, att du, Torarin, har mera qvinno- än karlnatur, eftersom du af Torbjörn fördrager hvar skam, icke vet jag, hvi jag har en sådan son." Då började en strid, men Torarins hustru Öd skyndade ut, ropade de andra qvinnorna till hjelp och de kastade kläder öfver vapnen, så att striden måste upphöra. Torbjörn drog sig med de sina undan för att se om såren.

Efter deras bortgång hittades på gården en hand, och när denna visades för Torarin märkte han, att det var hustruns. Hon, som gerna ville förekomma nya stridig-

[1] Qvinnor som ansågos nattetid rida omkring på käppar, menniskor eller djur, kallades qväll-, tun-, troll- eller mörkerridor, deras ridt kallades *gandreið*.

heter, låtsade intet om, men Torarin bad modern se om såret, och skyndade med några män efter de bortgångne. Snart hör han deras röster och hör hur de ironiskt prisa honom, men derjämte huru Odd Kattleson påstår, att det var han sjelf, som hade huggit af sin hustrus hand. "Är det sannt?" sade Torbjörn och Odd försäkrade "sannt som dagen," hvarpå de alla utbrusto i skratt. Då brast striden lös på nytt, Torbjörn föll jämte de fleste af hans följe.

Följande morgon sporde Öd mannen, hvad han nu ämnade göra; "icke vilja vi drifva dig bort, men jag vet, att Snorre gode månde ämna taga upp målet efter sin svåger." På qvinnornas råd begaf sig Torarin ut för att få hjelp, först till sin svåger Vermund, som dock fruktade att göra något på egen hand, "ty Snorre gode är tung i eftermål," sedan till sin morbroder Arnkel gode. Hos denne stannade Torarin öfver vintern och Vermund tillbragte långa tider hos dem. Arnkel var af gladt lynne och förebrådde Torarin, att han allt jämnt var tyst; Torbjörns enka, som för öfrigt icke synes hafva varit den stadigaste qvinna, tog saken helt gladt och skulle hon helt visst finna det löjligt, att Torarin gick sorgsen.

Under vinterns lopp skickade Gerrid bud till dem, att hon nu fått veta, att det icke var Torarin, utan Odd, som huggit af Öds hand; han hade sjelf berömt sig deröfver. Då bröto Torarin och Arnkel upp, begåfvo sig till Hult, der de efter någon svårighet fingo Odd i sitt våld. Honom hängde de och hans trollkunniga moder stenade de till döds. När våren kom, tillrådde Arnkel Torarin att fara ut, Vermund ville ej skiljas från honom och ypperlig lägenhet fanns, ty ett skepp låg i en hamn i närheten, hvars ene styrman (från Hebriderna) hade hela vintern varit Torarins gäst. Bud skickades dit, för att påskynda utrustningen. Snorre gode stämde då Torarin och hans medhjelpare till Torsnästinget och brände derefter skeppet. Torarin och Vermund köpte i hast ett annat skepp och

lemnade Island. På tinget dömdes Torarin fredlös och jämte honom flere män.

Nya ämnen till tvister saknades aldrig. En Snorres karl, som skulle hemta sin husbondes får inom en inhägnad, medtog, antagligen af förbiseende, ett får, som tillhörde en man, vid namn Vigfus. En dennes frände visade fram egarens märke, en ordvexling följde. Den klagande slog med en stång till Snorres karl, så att denne miste sansen, men han blef sjelf dödad af Snorres farbroder. Till all lycka inskränktes striden härtill. På tinget förklarades båda parterna qvitta.

När Vermund kom till Norge, gick han i tjenst hos Håkan jarl, som den tiden styrde landet. Han åtnjöt mycken vänskap af honom och när han nästa sommar ville vända åter till Island, bad jarlen honom af hans dyrbarheter utvälja sig något, som kunde vara honom till nytta och jarlen till heder. Vermund gjorde ett egendomligt val, ty han bad att få med sig två svenske bersärkar, som k. Erik segersäll någon tid förut hade skickat till jarlen. Denne fann valet oklokt, men då bersärkarne icke voro obenägne, fingo de fara. Det dröjde icke länge, innan Vermund ångrade sig. Med bersärkarne var icke att leka; man måste tillfredsställa alla deras önskningar och när nu den ene af dem fordrade, att Vermund skulle skaffa honom en hustru, hvad skulle han taga sig till? Han frågade, om icke Arnkel gode ville öfvertaga de besvärlige männen, men han nekade. Till sist öfvertogos de af Vermunds broder Styr, hvilken de hulpo vid ett öfverfall.

Vid samma tid begaf sig den nyss nämnde Vigfus till en skog för att bränna kol. Till en af trälarne, som voro med honom, sade han: "nog är det skada, att du, Svart, som är så stark och duglig skall vara träl." Detta bestridde Svart visserligen icke, men sade sig ej på egen hand kunna hjelpa saken. Då lofvade Vigfus honom fri-

heten, om han ville dräpa Snorre gode. Svart fann priset för friheten vanskligt, men lät dock öfvertala sig, sedan husbonden gifvit honom anvisning huru han skulle bära sig åt. Han kröp upp på loftet öfver Snorres förstuga, lyfte upp ett par tiljor och låg färdig med ett spjut att stöta till. Han passade dock ej bättre på än att han lät Snorre passera och sårade i stället hans frände Må. Derefter kastade han sig ögonblickligen utför ytterväggen, men halkade, blef så gripen och bekände. Med några karlar begaf sig Snorre genast ut i skogen, der han öfverraskade och dräpte Vigfus.

Dennes enka Torgärd begaf sig genast till sin frände Arnkel gode, med begäran att han ville upptaga målet. Han vägrade emellertid och visade henne till Vigfus' fränder Kjalleklingarne, framför allt till Styr. Men denne hade, då han föregående vår fått bistånd i ett mål af Snorre, lofvat att icke uppträda mot honom i en sak, der andre funnos, som voro lika nära som han. Han visade henne derföre till sin broder Vermund, hvilken medgaf sig hafva någon skyldighet att hjelpa, men skickade henne likväl till en annan frände. Denne sade sig vara alldeles för ung och för obetydlig att uppträda som hufvudman; ginge en annan i spetsen, ville han visst icke undandraga sin hjelp. Hon vände då åter till Vermund och på hans råd handlade hon på följande sätt. Hon öppnade mannens grafhög, tog ut hans hufvud, begaf sig, med hufvudet under kappan, till Arnkel gode och sade honom, att alle fränderne ville följa honom som hufvudman. Han upprepade sin förra vägran, men då drog hon fram undan kappan sin hemska börda, sägande: "här är det hufvud, som icke skulle hafva undandragit sig att tala efter dig, om så hade behöfts." Arnkel kunde nu ej längre undandraga sig. Snorre fick betala böter och Må fick lemna Island för tre år.

Äfven Styr fick ångra att han tagit mot bersärkarne.

Den ene af dem började visa hans dotter Åsdis, en duglig och stolt qvinna, mycken uppmärksamhet. Då Styr gjorde honom föreställningar härom, framställde bersärken ett ordentligt frieri. I sin nöd uppsökte Styr Snorre gode och bad om ett enskildt samtal rörande en vigtig angelägenhet. De gingo upp på Helgafjället och suto der i hemligt samtal ända till qvällen. Följande morgon gaf Styr det svar, att som den otymplige friaren ej var rik på gods, skulle han vinna sin brud genom arbete: han och brodern skulle bryta väg öfver lavabädden fram till Björnhamn, lägga gärdesmur öfver samma lavabädd samt mellan gården och lavabädden uppför en skyddsmur. Bersärken sade sig visserligen ej vara van att arbeta, men för att vinna den efterlängtade lönen ville han dock underkasta sig. Till lisa för de två, när de från sitt stränga arbete skulle återkomma dödströtte — ty sedan bersärkaraseriet gått öfver, voro alltid krafterna för tillfället borta — ställdes en badstuga i ordning. Badet gjordes emellertid så hett, att det blef outhärdligt. Bersärkarne sökte rusa ut, men blefvo då dödade. Då underrättelsen härom kom till Snorre gode, red han öfver till Styr och satt åter med honom en hel dag i hemligt samtal. Hvad under detta afhandlats, kunde man förstå, då Snorre omedelbart derefter förlofvade sig med Åsdis. Om hösten (983) stod bröllopet. "Alle sade, att af denna slägtskap vunno båda: Snorre gode var klokare, men Styr raskare, båda voro frändstore och manstarke inom häradet."

Efter Torbjörns förut omtalade död flyttade hans enka Turid öfver till sin broder på Helgafjäll. Det dröjde icke länge, innan hon blef omgift med en Torodd, som fått tillnamnet skattköpande, emedan han under en färd i de iriska farvattnen mot dryg lösen hulpit några af Orkenöjarlens uppbördsmän, som gjort skeppsbrott vid en obebodd ö. Ej dröjde det länge innan Turid gaf anledning till tal om sig, i det Björn Åsbrandsson, som tidigare

visat henne uppmärksamhet, nu besökte henne flitigt i hennes nya hem på Frodå. Mannen, hvars svartsjuka uppeggades af andra, lade sig en gång i försåt för Björn, som sårades och blef tillsvidare landsförvist. Han ingick bland Jomsvikingarne och vistades på Jomsborgen, då denna intogs af Styrbjörn starke, hvilken han äfven följde till slaget å Föresvallarne i Uppland.

Den närmaste i ordningen att ställa till oroligheter i trakten var Arnkel godes gamle fader Torolf lamfot. Han hade gifvit land åt en frigifven träl vid namn Ulfar, hvilken snart vann anseende som en mycket klok jordbrukare. Torolf kom till honom en dag och bad om goda råd för höbergseln. Ulfar sade sig ej kunna gifva honom andra råd än sig sjelf, nämligen att genast börja slå och hålla i dermed hela veckan, ty denne torde nog blifva regnig, men sedan kunde man vänta torkväder under en half månad. Allt slog in, ty Ulfar visade sig ofta kunna förstå sig på vädret. Torolf hade allt skäl att vara tacksam, men lade i dagen sin erkänsla på det sätt, att han tillegnade sig hö, som tillhörde Ulfar. Då denne kräfde igen sin egendom, fick han vreda ord till svar och Arnkel, till hvilken han vände sig, kunde ej förmå fadern att gifva honom någon ersättning. För att målet skulle nedläggas gaf Arnkel penningeersättning åt Ulfar och då fadern vägrade att gälda honom hvad han lagt ut, tog han af honom sju oxar, hvilka han slagtade och förde hem till sig. Fadern fordrade betalning för kreaturen, men fick ingen och var mycket missnöjd.

Vid julen undfägnade Torolf sina trälar på det rikligaste och lofvade dem frihet, om de ville bränna inne Ulfar på hans gård. De åtogo sig arbetet, men valde ögonblicket så illa, att Ulfar ej var hemma. Han var på besök hos Arnkel och då man från dennes gård fick se röken, skyndade man till, släckte elden och hängde

trälarne. Torolf kom till sonen och kräfde böter, men fick inga och växte då hans förbittring.

Ulfar, som sökte trygghet mot sin fiende, öfverlät allt sitt gods åt Arnkel och trädde i hans skydd, Arnkel blef, som det hette, hans varnaðarman. Härigenom invecklades emellertid Arnkel i nya stridigheter, alldenstund Snorre godes fosterbröder Torbrandssönerne i Alftafjärden, i hvilkas hem Ulfar varit träl, ansågo sig hafva arfsrätt till hans egendom. Förhållandena invecklades ytterligare derigenom, att Torolf vände sig till Snorre gode, för att få hjelp mot sonen. Snorre svarade honom afvisande och lät honom veta, att sonen var en bättre karl än fadern, men till sist lät Snorre sig vinnas, då Torolf till honom öfverlät Kråknäs med den derå växande skogen, hvilken ansågs vara en stor kostbarhet. Å tinget bragte Snorre det derhän, att Arnkel fick betala böter för de hängde trälarne. Arnkel var missnöjd med domen, Torolf var också missnöjd, emedan han ansåg, att böterna borde hafva varit större.

Så dog en broder till Ulfar, likaledes en frigifven träl. Ulfar och, på hans bud, Arnkel satte sig genast i besittning af hans qvarlåtenskap. Torbrandssönerne kommo åter med anspråk, men dessa tillbakavisades och Snorre vägrade att bistå dem. Då lejde Torolf en man att döda Ulfar och sände, så snart han förvissat sig att mordet var utfördt, en träl till Torbrandssönerne med bud, att de kunde nu sätta sig i besittning af det lediga arfvet. De kommo, men fingo intet, ty Arnkel hade händelsevis fått se huru mördaren skyndade undan, bärande en sköld, som han sjelf nyss hade gifvit Ulfar. Mördaren eftersattes och dräptes, samtidigt kom Arnkel manstark och satte sig i besittning af Ulfars gård. Åter nekade Snorre att bistå sine fosterbröder.

Snorre började vid denna tid med stor ifver hugga i skogen, som Torolf hade öfverlåtit åt honom. Denne

skyndade till honom, sade sig hafva lånat, ej skänkt honom skogen; men Snorre hänvisade honom till dem, som bevittnat uppgörelsen. Torolf beqvämade sig då att söka upp sin son och bedja honom om hjelp. Arnkel sade, att Snorre visserligen ingen rätt hade till hygget, men han ville icke nu inleda någon rättegång, på det fadern skulle få glädje öfver en tvist mellan dem. Fadern menade, att Arnkels vägran snarare berodde af modlöshet, och red så hem. Så djupt tog han sin oförmåga att tillfredsställa sitt onda lynne, att han satte sig i högsätet, smakade ingen mat och satt der när hans folk gick till sängs. När de andre om morgonen stodo upp, satt han der ännu qvar, men död. Arnkel lät sköta om den döde på öfligt sätt, lät bära ut honom genom ett hål, som öppnades i väggen bakom högsätet, och kastade upp öfver honom ett väldigt röse. Men Torolfs ondska lyktades icke med hans död. Han gick igen och gjorde trakten så osäker, att liket, som dervid befanns icke hafva undergått någon förvandling, måste tagas upp och rösas på annat ställe. Då man äfven efter detta klagade öfver den gamles hemsökelser, blef liket ännu en gång uppgräfdt och brändt å bål.

Arnkels ställning till skogen, som Snorre afverkade, blef nu en annan, ty nu hade han *sin* eganderätt att försvara. När det sist afverkade timret skulle föras till Helgafjäll af en Snorres man och några trälar, kom Arnkel ridande till platsen. Hemmamannen anföll honom med spjutet, men stygnet träffade skölden och gjorde ingen skada; Arnkel genomborrade honom till gengäld med sitt spjut. Trälarne flydde. Arnkel förde hem till sig det på tolf hästar lastade timret och släppte sedan hästarne, som letade sig väg till hemmet. Snorre tog ut stämning till vårtinget, men förlorade, eftersom Arnkel handlat till sjelfförsvar.

Snorre sände derefter en man, som hos honom sökt hjelp, för att döda Arnkel, men anslaget misslyckades och

lönnmördaren föll för Arnkels yxa. Alle gåfvo Snorre skuld, men han aktade sig för att taga skulden på sig genom att draga ombudets dråp för tinget.

Men gömdt var icke glömdt och man hade icke uppgifvit den onda seden att med eggelser pådrifva den, som syntes sen att hämnas. Vid ett stort höstgille hos Snorre började man, såsom ofta hände, afhandla frågan, hvilken var den största höfdingen i trakten. Meningarna voro delade: några nämnde Snorre, andre Arnkel, somlige till och med Styr. Då sade en af Torbrandssönerne, att om den saken kunde ingen tvista, störst vore Arnkel, ty vid hans gård lågo inga hemmamän ogilde som hos Snorre. Vid afskedet gaf Snorre åt fosterbrodern en yxa, "jag har ingen med längre skaft, men den torde ändock knappast räcka upp till Arnkels hufvud." Fosterbrodern fann det snarare vara Snorres pligt att söka hämnd för sin hemmamans död, och blef nu aftaladt, att Snorre skulle få underrättelse, när helst god lägenhet erbjöd sig att anfalla Arnkel. En vinternatt strax före jul var Arnkel sysselsatt med att köra hö från en sin gård till en annan och anfölls då af Snorre och Torbrandssönerne med stor öfvermakt. Ensam försvarade han sig länge, först med en slädmed, sedan med sina vapen, men föll till sist. Detta skedde år 993.

Arnkel lades ute på en udde vid hafvet i en väldig hög. Hans hustru skulle kräfva straff öfver hans banemän, men rättsskicket var ej sådant, att en qvinna kunde uträtta så mycket som hon borde. Den som gifvit banesåret blef landsförvisad för tre år. Man fann straffet så litet i förhållande till brottet, att landets höfdingar införde det lagstadgandet, att hädanefter en qvinna eller en son yngre än 16 år ej skulle söka ansvarstalan för dråp eller mord.

De förut flere gånger omtalade Torbrandssönerne hette Torlef kimbe, Snorre, Torodd, Torfinn och Tormod. På

Öre (Eyri)[1] bodde en man Torlak, hvilken hade barnen Stentor, Tormod, Tord blig, Bergtor och Helga. Den förut nämnde Björn Åsbrandsson, med tillnamnet Bredvikingakämpe, hade en broder Arenbjörn starke. Torgärd Torbrandsdotter var gift med Tormod Torlaksson och Tord blig var svåger till Björn och Arenbjörn.

En sommar for Torlef kimbe (Torbrandsson) till Norge i ett köpskepp, uti hvilket han hade någon del. Då de voro färdiga till afsegling kom en storvuxen man med börda på ryggen till hamnen och bad att få fara öfver med dem till Norge; han var Arenbjörn Åsbrandsson, som ville söka upp sin broder Björn, om hvilken man på länge icke hade hört något. Han fick bo i fören och äta ur egen matsäck; de öfrige bildade ett matlag och skötte hvar och en skiftesvis matlagningen. En dag, då de redan hade kommit till Norge, var ordningen hos Torlef att laga maten, och fann han då att Arenbjörn hade tillegnat sig grötkitteln. På uppmaning att lemna igen svarade Arenbjörn intet, utan stod helt lugnt och rörde i kitteln. Då Norrmännen å skeppet började förebrå Torlef hans isländska sölfärdighet, blef han ond och slog ut Arenbjörns gröt, men fick genast af dennes grötslef ett slag i nacken, som, då gröten var het, vållade ett brännsår.

Torlef samt Arenbjörn och Björn, den senare en höfdingelik man, kommo efter två år på olika vägar med några köpmän åter till Island. Genast yppade sig förebud till stundande oenighet. Vid ett möte, till hvilket köpmännen infunnit sig, träffade Björn Turid och började genast ifrigt tala vid henne. På återvägen från mötet, som ej hade aflupit utan slagsmål, varnades han af svågern Tord blig, men intet halp, Björn gjorde flitigt besök på Frodå, utan att Turids man vågade hindra det. Fär-

[1] Ungefär midt på nordkusten af landet mellan Faxe- och Bredfjärdarne.

derna till kärleksmötena voro ingalunda alltid beqväma. En gång då Björn hade dröjt hos Turid allt för länge, råkade han ut för tjocka och regn, som senare på aftonen öfvergick till full storm med yrväder. De genomvåta kläderna fröso och väg var omöjlig att se; då måste han söka skydd i en klipphåla och stanna der i tre hela dygn.

En gång vid Torsnästinget friade Torlef kimbe till Helga Torlaksdotter och vände sig med frieriet, såsom seden fordrade, till den äldste af hennes bröder Stentor. Denne svarade undvikande och ville inhemta brödernes mening; en af dem, som var gift med Torolfs syster, var för saken, men en annan, Tord blig, sade, att förr skulle grötmärkena på Torlefs hals gro igen än han finge Helga. Följande dagen roade man sig utanför Torbrandssönernes bod med torflek och flög en stor torfva i nacken på Tord blig med sådan kraft, att han föll kull. Torbrandssönerne skrattade och skymfen skulle aftvås med blod. Stentor, som ej varit med, och Snorre gode åvägabragte dock förlikning.

Samma sommar red Snorre med 15 man till en hamn, der ett norskt skepp var inkommet. Under vägen stötte han på Torbrandssönerne, fullt väpnade, som ämnade sig till samma skepp. Snorre bad dem vända om, ty de plägade endast ställa till oreda, han skulle med nöje uträtta deras ärenden. Honom svarades, att icke voro de rädde för Bredvikingarne; var han rädd, kunde han ju vända om. Snorre svarade intet. Något derefter redo Torbrandssönerne åt sidan fram till Arenbjörns gård Backa och då dörren var dem för fast, började de rifva ned huset. Deras förehafvande blef dock snart upptäckt och afstyrdt.

Vid vinternattstid hade Bredvikingarne stora bollspel, till hvilka folk strömmade från kringliggande bygder och varade lekarne så länge — fjorton dagar eller mera — att man funnit det rådligt att uppföra lekstugor. Torbrandssönerne sände dit en träl Egil med löfte om friheten,

ifall han kunde döda någon af Bredvikingarne. Under sken att leta efter får begaf han sig på väg och gömde sig i en klyfta bakom lekstugorna. Han upptäcktes der af Torlef kimbe, som åskådade lekarne, men denne kunde ej säga, om det var en fogel eller en menniska uppe i klyftan, något lefvande var det. Som ingen annan kunde se något, brydde man sig ej om saken. Tord och Björn skulle den dagen sköta hushållet, Björn gjorde upp eld och Tord gick efter vatten. När röken började bolma och af vinden drefs uppåt klyftan, smög sig Egil ned och trädde sakta in i huset, men just som han skulle stiga öfver tröskeln snafvade han på sin skorem och föll framstupa. Hoppet om frihet måste helt hastigt vika för andra utsigter. Han bekände allt och dödades.

Den tiden fordrade lagen, att den som dräpt en annans träl skulle till ersättning gifva trälsgäld, tolf öre silfver, före den tredje solen efter dråpet. Bredvikingarne utsågo bland sig tretio män att framföra trälsgälden till Torbrand. De redo norrut, tillbragte natten hos Stentor på Öre och besökte andra fränder och vänner, hvilka alla förenade sig med dem, så att de till sist voro åttio män. Stentor sände en man till Helgafjäll, för att få veta hvad man der ämnade taga sig till, när man fick höra om sammanflockningen. När budet kom fram, satt Snorre gode i högsätet och allt gick sin jämna gång, hvadan budet fick vända åter utan att kunna erhålla någon upplysning, men knappt var han borta, förrän Snorre begaf sig med starkt följe ned till stranden, der tre skepp väntade honom, och seglade i hast till Torbrandssönerne, hvilke han förmådde att i stillhet afbida Stentors ankomst. Alle män suto inne i stugan å sina bänkplatser, utom Torbrandssönerne, som hade svårt att hålla sig stilla, då Stentor kom ridande, klädd i en röd kjortel, hvars hörn voro uppdragna under bältet, försedd med fager sköld, hjelm samt silfver- och guldprydt svärd. Han steg af hästen, hängde en påse,

som innehöll de tolf örena, på den öppna dörren; i närheten stod en qvinna, som hörde Stentor uttala den formel, i hvilken ändamålet med silfrets öfverlemnande uppgafs. Nu var det slut med Torbrandssönernes tålamod, de rusade ut och andre med dem och striden upplågade på gårdsplatsen. Snorre kom till sist ut, manade till stillhet och bad Stentor genast draga bort, så skulle han icke under vägen ofredas, men detta löfte bröt han så snart han fick se, att hans son, den tolfårige Torodd, blifvit i striden sårad af Stentor. Denne märkte snart, att han var förföljd och intog med de sina en god ställning på en stenrik backe, som kommit till stånd genom ett jordskred. Efter gammal sed kastade Stentor sitt spjut öfver fiendeflocken för att genom denna handling göra sig till herre öfver dess öde, men han kastade icke nog långt, utan träffade spjutet en frände till Snorre, hvilken senare dervid utbrast: "det är bra att det synes, att det icke är alltid bäst att gå sist." Under striden märkte Snorre bland fienderne sin egen svärfader Viga-styr, till hvilken han ropade: "hämnas du så din dotterson, som Stentor sårat till döds? icke är du en medelmåttig niding." "Det är snart hulpet", sade Viga-Styr och gick genast öfver på Snorres sida. Flere kommo småningom till för att mäkla fred, men då Snorre skulle räcka fram handen för att stadfästa griden, högg Stentor förrädiskt öfver hans hand med svärdet, hvilket dock af tempelringen hindrades från att göra skada. Det oaktadt lät Snorre den gjorda öfverenskommelsen ega bestånd. Man fann denna hans mildhet besynnerlig, men förklaringen var ej svår att finna: han hade på afstånd sett en skara, som närmade sig för att gifva Stentor hjelp.

Freden varade dock ej längre än till strax före jul, då Stentor och Torbrandssönerne kämpade mot hvarandra å Vigrafjärdens is. De senare ledo mest. De sårade å Torbrandssönernes sida — alle utom en man, som fått bane-

hugg — fördes till Helgafjäll. Torodd Torbrandsson hade bak å halsen fått ett så svårt sår, att han icke kunde hålla hufvudet upprätt. En Snorres hemmaman skulle draga af honom byxorna, men det gick icke. "Icke är det lögn", sade han, "att I Torbrandssöner ären stora sprättar, eftersom I hafven så trånga kläder, att man icke kan få dem af er." Torodd mente, att han icke tog ett ordentligt tag, hvarefter den andre tog fotspjern och drog af alla krafter. Då kom Snorre gode, för att se efter hvad felades, och fann att genom benet gick ett spjut, som höll fast byxen. Snorre Torbrandsson var raskast af bröderne, han satt om aftonen vid bordet, å hvilket ost och skyr voro uppdukade. Snorre gode sporde, hvarföre han var så sen att äta osten, den andre svarade, att lammen äro trögast att äta, när de äro nyss kaflade. Då upptäcktes en pil, som gick tvärt genom strupen; så fort denne var borttagen, åt den sårade med god smak. Alla såren läktes. Då befanns det att Torodds hufvud satt snedt; han ville, att såret skulle rifvas upp igen och hufvudet sättas rätt, men afstod från sin begäran, då Snorre gode försäkrade, att hufvudet skulle komma att sitta rätt, "så snart senorna knöto sig samman".

Förlikning ingicks å nästa ting. Två af Torbrandssönerne begåfvo sig till Grönland, en af dem följde Karlsämne till Amerika. Äfven Björn Bredvikingakämpe lemnade Island, sedan Snorre gode förklarat sig ej längre vilja fördraga hans förhållande till Turid.

Vid denna tid började på Island omvändelseverket med allvar. Snorre gode förklarade sig tidigt för den nya tron. År 1008 flyttade han till Sälingdalstuga, innanför Hvamfjärden och afled der år 1031. Af hans barn hunno nitton äkta födda och tre oäkta öfver barndomsåren.

NIONDE KAPITLET.

Rut Härjulfsson. Olof påfogel. Gunnar från Lidarände.

Läsarens uppmärksamhet riktas nu på slägttaflan nr I samt på berättelsen om drottning Öds död vid sonsonen Olof fejlans bröllop inempt år 910. Olof öfvertog efter henne gården Hvam och lefde der i stort anseende.

Öd hade gifvit sin sondotter Torgärd till maka åt en man Kull, vanligen kallad Dalakull, samt med henne Laxådalen. Kull, en ansedd man, dog under 900-talets andra årtionde, och efterträddes i boet och i anseendet af sonen Höskuld, som då var omkring 20 år gammal. Torgärd flyttade efter mannens död ut till Norge, der hon blef gift med en ländman Härjolf och födde honom en son Rut, hvilken prisas som en af sagotidens skönaste män. Åter vorden enka flyttade hon tillbaka till Island och lyktade sina dagar hos sonen Höskuld. Denne, som en tid varit i k. Håkan Etelstansfostres hird, blef en driftig man på sin gård och äktade en klok, duglig och storsinnt qvinna vid namn Jorun; de två makarne trifdes väl samman, ehuru de vanligen icke hade mycket att säga hvarandra. Deras äktenskap välsignades med många barn, alla rikt begåfvade; af dem må redan här nämnas dottern Hallgärd, om hvilken jag får tillfälle att tala å de följande sidorna.

Höskuld fann sig icke hafva en bostad, som svarade mot hans ställning. Lemnande barn och gård i hustruns vård, köpte han ett skepp af en man från Shetlandsöarna

---

[1] Efter Laxdælasaga och Nialssagan.

och seglade till Norge, der han rönte ett hjertligt mottagande. Om våren 947 seglade han till Brännöarna utanför Götaelfs mynning, hvarest då, såsom hvart tredje år, var höfdingamöte och köpstämma. Här köpte sig Höskuld för tre mark silfver vägna — tre gånger det vanliga priset — en trälqvinna, som dock hade det svåra lytet att vara stum. Med henne och byggnadstimmer, en skänk af k. Håkan, seglade han om sommaren tillbaka till Island. Jorun var icke mycket belåten öfver trälqvinnan, men lät henne dock stanna, så mycket hellre, sade hon, som hon var både döf och stum. Sedan denna under vinterns lopp födt en son, stor och vacker, hvilken Höskuld efter sin nyss aflidne morbroder gaf namnet Olof, växte Joruns missnöje och hon fordrade, att trälqvinnan antingen skulle göra någon nytta eller ock begifva sig bort. Höskuld bad henne då tjena sig och hustrun samt dervid behålla sonen. Allt gick sin jämna gång under två års tid. Då gick Höskuld tidigt en vacker sommarmorgon ut på egorna och fick plötsligt höra menniskoröster: till sin förvåning fann han den stumma trälqvinnan tala med sin son. Hon kunde nu ej längre spela sin rol och uppgaf sig vara Melkorka, dotter af den iriske konungen Myrkjärtan. Höskuld egnade henne nu större uppmärksamhet, men Joruns fördragsamhet var slut. En afton, då trälqvinnan drog af matmodern skokläderna, tog denna dem och kastade dem i hennes ansigte, men fick till gengäld ett slag i ansigtet, så att näsan sprang i blod. Höskuld gjorde då i ordning åt Melkorka en gård högre upp i dalen och der uppfostrades Olof.

Det dröjde icke många år, innan hans ställning förbättrades. Under en fisk- och jagtfärd till några öar i Bredfjärden hade en man vid namn Hall, i följd af eget fel, kommit i strid med en jagtkamrat, en nyligen frigifven träl vid namn Torolf. Denne fick till en början vika, men fann snart lägenhet att fälla sin vedersåkare. Som

denne hade mäktiga slägtingar, måste Torolf söka sig hjelp och uppsökte en aflägsen frändqvinna Vigdis, dotter[1] till Olof fejlan. Hon, en duglig och modig qvinna, vågade icke lita på mannen, Tord godde, som var snål och svag, och beslöt hon derför att handla på egen hand. Hon läste in Torolf i en utebod och sade sedan mannen, att en hennes frände var kommen till gästning och ville hon gerna, om mannen så tyckte, att han skulle få stanna der. Tord sade sig icke tycka om långa besök, men öfver dagen kunde han få blifva, i fall han icke vore invecklad i någon olägenhet. Då genmälte Vigdis: "jag har redan lofvat honom gästning och ämnar jag ej taga tillbaka mitt löfte, fastän icke alle äro mot honom gode", och berättade derefter, att han hade dräpt Hall. Mannen blef vred, fruktade att härför få lida, men hustrun segrade.

Halls broder Ingäld fick snart veta Torolfs fristad och begaf sig dit. Han blef vänligt mottagen och han förstod inom kort att förjaga Tords bekymmer: ville Tord gifva upp flyktingen, skulle han genast få tre mark silfver och för alltid vara fri för eftertal. Viss om vinst i stället för förlust, gick Tord gerna in härpå, och under sken af att bringas i säkerhet, fördes Torolf till ett afsides liggande fårhus, der han lättare skulle kunna gripas. Vigdis fick dock aning om detta, hon styrde om att Torolf kom undan, tvang mannen att återlemna silfret, hvilket hon med egen hand slog i ansigtet på Ingäld, och skilde sig derefter från mannen.

Med sina dyrbarheter uppsökte hon sin ansedde broder Tord gelle. Den öfvergifne mannen, som befarade efterkraf, vände sig till Höskuld med bön om hjelp. Denne vägrade, intill dess Tord godde erbjöd sig att taga hans son Olof till uppfostran samt insätta honom till arfvinge.

[1] Enligt Landnámabok; enligt Laxdælasaga var hon Olofs sondotter.

Höskuld sände till Tord gelle gåfvor och bad honom afstå från efterkraf, eftersom Vigdis icke hade haft giltig anledning till skilsmessa. Hans bemödanden kröntes med framgång och trots moderns motvilja, som fann fosterfadern simpel, kom Olof till honom och växte upp på hans gård, fager, stor och praktälskande. Höskuld gaf honom tillnamnet påfogeln *(pá)*.

Höskulds halfbroder Rut Härjulfsson hade vid pass tjuguårig kommit ut till Island, ungefär vid den tid då Höskuld gjorde sin sista utfärd. Rut kräfde ut moderarfvet, men Höskuld var ej villig att gifva det. Alle andre stodo dock på Ruts sida och till sist talade för honom Jorun förståndiga ord, som öfvertygade mannen; då hade likväl redan strid egt rum. Rut fick hvad han hade rätt att fordra och vänskapen blef god mellan bröderne.

Alldeles ostörd blef den dock icke. Rut var en gång på besök hos brodern. Den lilla Hallgärd, frid att se på och med silkeslent hår, som räckte ned till bältet, sprang på golfvet och lekte med andra flickor. Fadern ropade henne till sig, tog henne under hakan och kysste henne. Han sporde derefter Rut, om han ej fann flickan fager. Rut satt tyst. Då Höskuld förnyade frågan, sade han: "mycket fager är hon och torde många få gälda det, men icke vet jag, hvadan tjufögon kommit i vår ätt."

Den misstämning, som detta svar vållade, gick dock öfver. En gång, år 963, redo Höskuld och Rut till alltinget. Den förre uppmanade brodern, som antagligen var enkling, att gifta sig. Rut svarade, att han nog hade tänkt derpå, men ej kommit till något beslut; han ville emellertid rätta sig efter broderns råd, om han blott finge veta, hvart han skulle vända sig. Höskuld föreslog honom Unn, en dotter af den lagkloke Mård giga.

Dagen derefter, då de gingo fram mellan bodarna, fingo de utanför Rangåbornes bod se flere väl prydda

qvinnor. Höskuld pekade ut Unn och sporde, hvad Rut tyckte om henne. "Bra", svarade han. Sedan dagens ärenden voro lyktade, gingo bröderne in i boden till Mård, som stod upp, tog Höskuld i hand och bad dem sitta. Under samtalets lopp yttrade Höskuld: "jag vill aftala med dig ett köp; min broder Rut vill köpa din dotter och blifva din måg, och icke skall jag dervid spara mitt." Sedan vilkoren blifvit aftalade, hvad Unn skulle få i hemgift och hvad Rut skulle gifva henne (tredjedelen i sin gård), samt dessutom blifvit bestämdt, att om de i sitt äktenskap fingo barn, dessa skulle hafva hälften i bot, gaf fadern bifall och fäste det med handslag. Brölloppet skulle stå hos honom fjorton dagar efter midsommar.

Då Rut och Höskuld efter tingets slut redo hemåt, sporde de, att ett skepp, som fördes af Ruts farbroder Assur, kommit in i Hvitån. De redo genast dit och Rut bjöd farbrodern till vintervist, men denne afslog detta och fordrade i stället, att Rut skulle följa honom till Norge för att sätta sig i besittning af ett honom tillfallet arf, som lätteligen kunde af andra inkräktas. Mård, hvilken Rut underrättade härom, fann, då han sporde, att fråga var om en så stor summa som 200 mark, att Rut borde fara och skulle Unn i tre år "sitta i fäste", d. v. s. vänta honom såsom hans trolofvade brud. Frampå sommaren seglade Rut och kom efter tre veckors färd till Hördaland. Derifrån begaf han sig med farbrodern till norra Viken.

I Norge regerade då k. Harald gråfäll och jämte honom modern Gunhild, som genom sin skönhet och sitt förstånd hade vunnit Erik blodyxas kärlek. Harald och Gunhild vistades i Kunghäll. Konungamodern sände en sin härbergesven till Rut och Assur samt bjöd dem till sig; hon ville bistå Rut i arfskrafvet och äfven i annat. De öfverlade, ehuru något val näppeligen fanns, ty, som Assur sade, ett nej skulle förvärfva dem Gunhilds oblid-

keliga fiendskap, ett ja deremot skulle helt visst bringa dem heder. Då Rut och Assur nalkades Kunghäll möttes de af vänner och fränder. Gudrun sände dem bud att de först af allt skulle tala vid konungen och skulle Rut dervid icke vara försagd, utan fordra en plats i konungens hird. Dagen derpå gick Rut med Assur och tio deras vänner och fränder in i huset, der konungen satt öfver drycken. De helsade. Konungen blickade länge på Rut, såg att han var väl utstyrd och frågade först efter namnet, sedan om han var isländsk, slutligen hvi han var kommen. "Att se eder värdighet, herre", sade den politiske Rut, "och så för att få er hjelp till utbekommande af ett stort arf." Konungen gaf det stolta svaret: "jag har lofvat att hvar man här i landet skall få njuta lag." Då Rut bad om plats i hirden och Gunhild understödde hans begäran, ville konungen hafva fjorton dagars betänketid och skulle under tiden hans moder sörja för Ruts underhåll. Förhållandet mellan Rut och drottningen blef mycket förtroligt, han blef efter utsatt tid hirdman och om våren seglade han med fyra långskepp, honom gifna af konungen och drottningen, till Danmark för att der uppsöka Sote, som hade satt sig i besittning af arfvet. I Öresund mötte de åtta stridsskepp, tillhöriga Atle, hvars svärfader Anund jarl i Jämtland, hade kommit i oenighet med k. Håkan Etelstansfostre och derefter flyttat till Östergötland. Atle rånade hvar han kom, var fredlös i Sverige och Danmark och kunde således icke hafva någon varaktig stad i något af de nordiska landen. Ulf otvagen, som Gunhild hade sändt med Rut, sporde denne, då de fingo se Atles skepp, hvad han ville göra. "Hålla fram", sade Rut, "icke duger det att icke försöka. Jag och Assur fara först, du kan komma när du vill." Ulf svarade: "sällan har jag haft en annan till sköld", och rodde jämnsides med Rut. När flottorna kommit inom hörhåll, ropade Atle: "I faren ovarligt, sen I icke att

här ligga härskepp? Hvem är er höfdinge?“ Rut nämnde sig. “Hvilkens man är du?“ “Hirdman hos konung Harald gråfäll.“ “Lång tid“, sade Atle, “hafva jag och de mina icke varit kära för de norske konungarne.“ “Så mycket sämre för er“, sade Rut. Derefter började striden, ur hvilken Rut gick som segrare. På hösten kom han åter till Kunghäll, der han lemnade konungen en tredjedel af allt hvad han under sommaren hade förvärfvat. Sote hade under sommaren återkommit till Norge, men Gunhild hade låtit döda honom och lemnade nu Rut hans arf. Hälften deraf skänkte han henne.

När våren kom var Rut tyst och medgaf, då Gunhild i förtrolighet sporde hvad felades honom, att han hade hemlängtan. Hon frågade, om det var någon qvinna som han längtade efter, han nekade, men hon trodde honom ej. Vid afskedet gaf hon honom en guldring, hvarvid Rut sade: “många goda gåfvor har jag mottagit af dig.“ Då lade hon sina armar om hans hals, kysste honom och sade: “har jag så mycken makt öfver dig som jag tror, så skall du icke få någon glädje med den qvinna du ämnar få på Island.“ Af konungen fick Rut så mycket mjöl han ville, ehuru det var dyr tid i landet.

Färden gick lyckligt. Skeppet drogs upp på rullarne, lasten fördes hem och sex veckor derefter red Rut till brölloppet med sextio män. Allt gick präktigt till, men bruden var dyster. I hemmet gaf Rut henne allt väldet innan stock, men förhållandet dem emellan var aldrig riktigt godt. Rut följde henne nästa vår till alltinget, der hon önskade träffa fadern. Till denne, som sporde efter orsaken till hennes nedslagenhet, och om hon ej trifdes vesterut, sade hon gråtande, att gerna ville hon gifva allt hvad hon egde, om hon hade sluppit komma dit. Då hon icke ville lemna närmare upplysningar, sände fadern efter Rut och Höskuld och sporde dem, hvarför dottern ej trifdes. Rut bad henne anföra klagomål om

hon hade några, men då hon intet sade, kallade han sina grannar, som intygade, att Unn i hemmet rådde så mycket hon ville. Fadern bad henne då fara hem och vara nöjd med sin lott. Nästa vår red hon ensam till tinget och omtalade då för fadern orsaken till sitt missnöje, nämligen att hon icke kunde hafva något äktenskapligt umgänge med mannen. Fadern bad henne vända åter till hemmet för vintern och under denne visa mannen all blidhet, men då han om våren var sysselsatt med vården om sina egodelar, skulle hon rida till tinget efter att i vittnens närvara, först vid mannens sängstock och sedan utanför karldörren, hafva förklarat sig skild från honom. På tinget förkunnade fadern skilsmessan och så gick drottning Gunhilds förbannelse i fullbordan. Vid följande ting kräfde Mård dotterns hemgift af Rut, men denne vägrade, så vida Mård ej ville gå holmgång med honom, då hvad han kräfde och lika mycket till skulle blifva segrarens lott. Mård vägrade, hvaröfver uppstod stort rop å tinget, honom till skam.

Under återfärden gästade Höskuld och Rut hos en bekant. Två gossar lekte på golfvet med en flicka. Då sade den ene gossen: "nu skall jag vara Mård och stämma hustrun från dig." Den andre sade: "Jag skall vara Rut och icke skall du af mig få något gods, om du icke törs slåss med mig." De närvarande började skratta. Höskuld vredgades och slog till gossen, som föreställde Mård, Rut deremot kallade honom till sig och gaf honom ett fingerguld. Rut fick deraf godt ord om sig.

Detta skedde år 969.

Höskuld hade då börjat åldras, öfverlät till en stor del sina egodelar åt sina äkta födda söner, samt visade mot Melkorka och Olof mindre vänlighet än förr. Hon ville, att Olof skulle resa ut för att i Irland uppsöka sina mödernefränder — hon hade för sådant ändamål lärt honom att tala iriska —, men Olof svarade, att när han

talat med fadern om en utfärd, hade denne ej velat lyssna dertill, sjelf hade han väl land och boskap, men inga isländska varor, med hvilka han kunde drifva köpenskap. För att skaffa honom varor och för att derjämte förarga Höskuld gifte sig då Melkorka med en enträgen friare och Olof seglade bort. Detta hade skett år 965.

I Norge uppsökte Olof k. Harald och blef väl mottagen. Gunhild var glad att se en frände till Rut och halp honom att fara till Irland, der han gästade morfadern, som ville göra honom till sin efterträdare. Olof föredrog dock att vända åter till Norge, der han gaf åt konungen och Gunhild stora iriska kostbarheter, och vände derefter åter till Island, hvarest fader och bröder mottogo den fräjdade ynglingen — äldre var han icke — med största vänlighet. År 970, året efter Ruts tvist med Mård, blef Olof gift med Egil Skallegrimssons styfdotter Torgärd, om hvars goda egenskaper redan förut är taladt. Hon var, säger Laxdælasaga, mycket duglig, i hvardagslifvet lade hon sig icke i allting, men hvad hon ville det "vard fram att komma".

Olof blef snart en mycket ansedd och mycket anlitad man. Han vinnlade sig mycket om skötande af gården, som han fick efter fosterfaderns död, ökade den genom inköp af närliggande jord, som kommit i ödesmål, och följde med denna jord riklig lax- och själfångst. Ingen i hela Bredfjärdsområdet hade så mycket boskap som Olof. Inom den nyköpta egendomens område, i en skogsmark, dit kreaturen plägat drifvas, uppförde han af drifved och, efter sagans påstående, af timmer hugget i skogen ett nytt hem, åt hvilket han gaf namnet Hjordhult *(Hjarðarholt)*. Då allt var färdigt, sände han bud till fadern, med begäran, att han ville åskåda flyttningen och dervid yttra något lyckobringande ord. Ett stort festtåg anordnades. Först gick fårhjorden, derefter alla mjölkdjur, så oxarne, sist de klöfjade hästarne; folk gick å

ömse sidor, så att intet af djuren kunde begifva sig på afvägar, och så lång var raden, att när de främsta kommo in på den nya gården, hade hästarne nyss lemnat den gamle, följde af Olof sjelf till häst. Höskuld stod ute med alle sine hemmamän och bad sonen vara välkommen i det nya hemmet, länge skulle hans namn lefva.

Höskulds dagar närmade sig till slutet; den stora förkärleken för den vänsälle sonen Olof hade åter blifvit mäktig och han önskade, att denne skulle i arfvet efter honom inträda med samma rätt som sönerne ur hans gifte. En af dem gjorde invändningar, Olof vore i hans tycke rik nog. List fattades icke gerna den gamle Isländingen, och Höskuld frågade den snåle sonen, huruvida han fann det vara för mycket, ifall han gåfve, efter lagen, en son, som hade så förnämt möderne, tolf öre. Då häremot ingen invändning gjordes, förklarade han sig skänka Olof guldringen Håkansnöt, som vägde en mark, och svärdet konungsnöt, som värderades till en half mark guld, och fogade till gåfvan sin och slägtens lycka. Efter faderns död skulle arföl drickas. Olof föreslog att dermed skulle uppskjutas, ty på senhösten var det svårt att få hvad man behöfde och mången torde tycka det besvärligt att då företaga en lång färd. De borde göra ett storartadt arföl, derföre vore det bättre att dröja till nästa år. Olof erbjöd sig att bekosta gillet till en tredjedel och bröderne fogade sig efter honom, men de blefvo något häpne, när Olof vid nästa allting uppträdde på lagberget och inbjöd till ett fjorton dagars gästabud alle godar, af hvilke ingen skulle lemna festen utan att få en gåfva, dessutom alle bönder och enhvar som ville komma, "säll eller usel" d. v. s. rik eller fattig. Gästerna kommo ock till ett antal af 800. För att förlika halfbrodern, som tyckte att Olof fått för mycket efter fadern, erbjöd denne sig att till uppfostran mottaga hans son Bolle: den som fostrade erkände sig derigenom ringare än fostersonens fader. Bolle växte

upp på Hjordhult under ömmaste omvårdnad och hade der en jämnårig i Olofs son Kjärtan.

Hjordhult har i ett afseende fått en större ryktbarhet än alle andre gårdar på Island. Olof fann snart det nya hemmet ej vara så praktfullt som han gerna ville. I Norge fick han af Håkan jarl godt timmer i stor myckenhet, och deraf uppförde han på Hjordhult ett eldhus större och bättre än någon hade sett. Å väggbjelkarne och i taket voro "märkta" herrliga sagor och var det så väl "smidadt", att det tycktes vara mycket bättre när bonaderna ej voro uppsatta. Om dessa utskurna och målade bilder har någon kunskap åt oss bevarats derigenom att vid ett bröllopp, som Olof anställde för en dotter, fanns bland gästerna skalden Ulf Uggesson, som föredrog ett qväde, den s. k. husdråpan, af hvilket några visor äro bevarade, så få men så vigtiga, att man väl må sörja öfver förlusten af bilderna och af dråpans öfriga visor.

Så mycket se vi, att bland utskärningarna förekommo skildringar af Balders likfärd. "Den vidt fräjdade Roptaty (Odin) rider till sonens rökande bål. — Valkyrjor och korpar följa segerguden. — Den ypperlige Hemdall rider på sin häst till det bål, som gudarne rest åt korpspörjarens fallne son. — Den stridskunnige Frö rider på galten med gyllene borst först till Odins sons bål och styr skarorna. — Den mycket starka fjällmön satte hafshästen i rörelse, men Odins svärdulfvar fingo hennes gångare att falla." Endast det sista uttrycket torde tarfva en närmare förklaring. Då Åsagudarne ej mäktade skjuta ut i hafvet det brinnande skeppet, å hvilket Balder var lagd, kallades till hjelp en jätteqvinna, som kom ridande på en varg med huggormar som tömmar. Fyra män kunde icke hålla hennes gångare förr än de kastat kull honom och jätteqvinnan sköt med sådan fart ut skeppet, att stockarne, på hvilka det hvilade, fattade eld och jorden skalf. —

Bland bilderna såg man äfven Tor tillsammans med jätten Hyme och med midgårdsormen.

Hallgärd Höskuldsdotter växte upp frid och stor; hennes hår var så långt, att hon kunde hölja sig dermed. Frikostig var hon, men hårdsinnt. Hennes fostre Tjostolf från Söderöarna var en stor slagskämpe och ansågs icke förbättra hennes sinnelag. En man vid namn Torvald Osvifversson friade hos Höskuld till dottern, och gaf denne honom ja, utan att först hafva rådgjort med Hallgärd, som deröfver fann sig sårad. "Jag har länge misstänkt", sade hon, "att du icke hade mig så kär som du ständigt säger, eftersom du ej fann det nödigt att tala med mig i detta mål, och icke synes mig detta gifte så stort som du lofvat mig." Fadern svarade, att han icke fäste sig så mycket vid hennes öfverdrifna stolthet, att denna skulle hindra ett af honom gjordt aftal, hvarpå dottern genmälte: "stor är din och dina fränders stolthet och är det icke underligt om jag ock har någon." Tjostolf tröstade emellertid dermed, att hon kunde väl få tillfälle att gifta om sig och då måste man spörja efter hennes vilja.

Höskuld redde till brölloppet, han och brudgummen redo omkring i bygden för att bjuda gäster, tillsammans ett hundratal. Höskuld bad sin broder Rut ursäkta, att han icke i denna sak sport honom till råds. Rut sade sig gerna stå utanför det hela, eftersom han af detta gifte icke väntade sig någon fromma.

Vid gästabudet var Hallgärd glad, men man fäste sig vid att Tjostolf oupphörligt hade att tala med henne och vid hennes morbroder, som icke hade det bästa anseende. Tjostolf följde de nygifta hem, gående vid sidan af Hallgärds häst, oupphörligt samtalande med henne. Under hemfärden sporde Osvifver sin son, hvad han tyckte om sitt gifte. Han svarade, att Hallgärd visat honom idel

blidhet och att hon log åt allt. Fadern fann dock hennes skratt båda ondt.

Hallgärd kunde icke hushålla. När våren kom voro alla förråd slut. Hon sade då åt mannen, att det dugde ej att han satt stilla, både mjöl och torr fisk behöfdes. Han sade, att han hade skaffat till huset denna gång lika mycket som förr och annars hade det plägat räcka till in på sommaren. Hallgärd genmälte, att hon brydde sig litet om, ifall han och hans fader af girighet brukat svälta sig, hvaröfver mannen blef så ond, att han slog henne i ansigtet. Sedan han med någre karlar farit ut till några öar, der han hade sina förråd, klagade Hallgärd sin nöd för Tjostolf. Denne rodde efter, biträdde vid pålastningen, men lagade derunder, att han kom i gräl med Torvald. Grälet öfvergick till handgripligheter och Torvald föll. Mördaren högg hål i de andres farkost, så att den sjönk, och rodde sjelf hem. Då han kom gående in på gården med sin blodiga yxa öfver axeln, sporde Hallgärd hvad han hade gjort. "Jo", sade han, "det, att du kan få gifta om dig."

Hallgärd red hem till fadern, sedan hon gifvit alla i huset gåfvor. Tjostolf sökte en fristad hos hennes morbroder. Torvalds män måste stanna på ön, tills de afhemtades af ett förbifarande skepp. Osvifver, af dem underrättad om sonens död, sökte utkräfva hämnd på dråparen, men misslyckades, vände sig derefter till Höskuld för att få mansbot. Sådan gafs honom ock på Ruts tillstyrkan, ehuru laglig skyldighet dertill ej fanns.

Lagsagoman den tiden var Torarin på Varmalök. Med honom bodde hans broder Glum, som hade gjort många resor till utlandet, men nu ville stanna hemma och gifta sig. Brodern fann hans föresats klok och föreslog honom den ena qvinnan efter den andra, men Glum ville icke hafva någon af dem. Till sist yttrade han, att han ville hafva Hallgärd och bad brodern blifva sin böneman. Denne vägrade länge, men lät sig till sist öfvertalas.

De redo till Höskuld, som tog väl emot dem och genast sände efter Rut. När denne kom, gick han ut mot honom och sade, hvilka gästerna voro. "Hvad vilja de", sade Rut. Höskuld sade, att de ännu icke framfört sitt ärende. Rut anade hvad de ville och bad brodern svara väl, men ärligt säga dem Hallgärds lynne. Strax derefter framfördes frieriet, Höskuld påminnte om huru det hade gått Hallgärds förre man, men Torarin sade sig ej finna något hinder deri, ty Tjostolf hade största skulden. Rut gaf då det rådet, att Tjostolf denna gång ej skulle få följa med och komme han på besök skulle han ej få utan Glums lof stanna längre än två nätter, gjorde han det ändock, skulle Glum hafva rätt att dräpa honom. Äfven rådde han, att Hallgärd skulle tillfrågas. Hon sändes efter och kom genast, åtföljd af två qvinnor. Hon hade blå mantel, skarlakanskjortel och ett silfverbälte; håret var å ömse sidor draget innanför bältet. Hon satte sig mellan fadern och farbrodern, helsade vänligt och sporde efter nytt. Glum omtalade sitt frieri och bad henne gifva det afgörande svaret. Hon sade ja, hvarpå Höskuld och Rut nämnde vittnen och Hallgärd sjelf uttalade den formel, med hvilken förlofningen ingicks.

När bröllopet var hållet och de nygifta kommit hem, sporde Torarin, om Hallgärd ville öfvertaga hushållet. Hon afböjde detta, men följande vår flyttade Torarin till en annan gård. Glum och Hallgärd bodde qvar och allt gick väl. De fingo en dotter, som fick namnet Torgärd och bråddes på modern.

Tjostolf, som blifvit bortjagad af Höskuld, för det han hade slagit en huskarl, sökte en tillflykt hos Hallgärd, som sade sig icke kunna lofva honom något utan att först hafva talat vid mannen. När hon träffade honom, lade hon armarne om hans hals och frågade, om han ville säga ja till hvad hon ämnade bedja honom om. Han

sade sig vilja bifalla i allt hvad skäligt var och gaf Tjostolf lof att stanna så länge han förhölle sig väl.

En höst hade fåren gått vilse. Glum bad Tjostolf följa huskarlarne för att leta, men denne fann sällskapet för simpelt: ville Glum sjelf gå, skulle han följa. De kommo i ordvexling. Glum underrättade Hallgärd härom och sade, att Tjostolf nu icke kunde få stanna längre. Hon tog hans parti, hvilket hon annars icke plägat göra, och uppstod då en tvist mellan makarna, hvilken lyktade så, att Glum gaf henne ett slag. Han gick, men hon satt qvar och brast ut i gråt. Tjostolf kom till henne och sade, att detta skulle icke ske oftare. Hon förbjöd honom att hämnas slaget och att taga någon befattning med hennes förhållande till Glum. Han gick bort hånleende. Under letandet efter fåren lemnades Tjostolf och Glum ensamme. Den förre började använda smädliga uttryck och det blef snart kamp dem emellan, i hvilken Glum föll.

Åter kom Tjostolf hem med blodig yxa, men fick nu ett annat mottagande. Hallgärd sade honom, att all skulden var hans, och bad honom uppsöka Rut. Ehuru han fann rådet osäkert, lydde han och kom nattetid till Ruts bostad. Väckt af ett väldigt slag på dörren stod Rut upp, tog på sig höga skor och en tröja; fattade svärdet och lindade en mantel om venstra armen. Utkommen såg han en storvuxen man, kände igen Tjostolf och sporde hvad han ville. Han sade, att han hade dödat Glum. "Hvi red du hit?" frågade Rut. "Hallgärd sände mig." "Då har hon ingen del i detta dråp", sade Rut och drog sitt svärd. Tjostolf var ej sen med anfall, men Rut kastade sig undan hugget och slog med sin venstra hand yxan ur Tjostolfs hand och dödade honom derefter.

Torarin kom dit för att fråga, om Höskuld ville gifva honom böter för brodern. Denne nekade, men på Ruts

inrådan gaf han honom stora gåfvor och bevarades så vänskapen.

På Lidarände *(Hliðarendi)* bodde en man, som hette Gunnar, skicklig i alla kroppsöfningar. Han kunde hugga och skjuta med båda händer och förde sitt svärd med sådan snabbhet, att man trodde sig se tre svärd i luften på en gång. Han simmade som en säl. Ingen ansågs vara hans jämnlike. Han var till utseendet vän och ljus, hade blå och lifliga ögon, röda kinder, gult hår. Han visste att skicka sig väl, var fast, gaf goda råd, gjorde gerna godt, var mild och foglig, var nogräknad i val af vänner, men vänfast. Han var dessutom rik.

På Bergtorshval bodde en man vid namn Nial, rik och vän att se på, men skägglös. Han var lagkunnig — ingen var i detta hans öfverman —, klok och förutseende, gaf goda råd och älskade det goda, han var stillsam och duglig och hade godt minne. Hans hustru hette Bergtora, mycket duglig, men något hård till sinnes. De hade sex barn, tre söner och tre döttrar.

Mård giga hade dött och hans dotter Unn förödde sina egodelar. Hon vände sig då till sin frände Gunnar som var villig att gifva henne hvad hon behöfde, men detta ville hon ej antaga, utan bad honom i stället kräfva ut hemgiften af Rut. Gunnar invände, att det hade ej hennes fader förmått, men hon svarade, att Rut hade snarare undandragit sig genom våld än genom lag och hade fadern dessutom varit för gammal; ingen funnes, som kunde hjelpa henne, om ej Gunnar hade mod dertill. Han svarade, att nog tordes han, men han insåg ej, huru han skulle taga upp målet. Hon bad honom hemta råd af sin gode vän Nial och så lät han sig till sist öfvertalas att gå hennes ärende.

Nial fann uppgiften vansklig, men han gaf efter en stunds öfvervägande dock vännen noggranna föreskrifter huru han skulle bete sig. Gunnar följde noga rådet och

gifver oss dermed tillfälle att grundligt lära känna den slughet, som utmärkte de gamla nordborne.

Öfver sina goda kläder satte han sämre och red hemifrån med två män. Hvar och en af dem red en mager häst, men hade med sig en löshäst med godt hull. Han fick med sig en mängd smide och skulle gifva sig ut för att vara Köphedin, en man från Öfjärden i norr, som plägade rida landet kring för att sälja smide och derunder hade gjort sig känd för att hafva dåligt lynne och bruka onda ord.

När Gunnar hade ridit ett stycke — han hade för säkerhets skuld hatten långt neddragen — mötte de någre män, som sporde hans följeslagar hvem den länge mannen var. De sade det vara Köphedin. "Icke kommer någon värre efter, när denne rider före", sade de andre. Öfverallt bjöd Gunnar ut sitt smide och öfverallt krånglade han. De kommo till Höskuldsstad; Gunnar satte sig långt ut med nedsänkt hufvud, Höskuld bad sine män afhålla sig från all ordvexling med honom. Följande dag tog han in i en gård nära Rutsstad och sålde tre saker, som bonden klandrade, den förmente Köphedin ryckte sakerna tillbaka och trätte. Bonden sade, att han icke kunde vänta godt af den som betedde sig illa mot alla andra. Då rusade han på honom och man sände till Rut för att bedja honom hjelpa. Rut bad Köphedin komma till sig och lät honom sitta midt emot sig. Rut sporde om han var från Nordlandet. "Ja", svarade han, "från Öfjärden". "Finnas der mänge framstående män?" "Stackare äro de." "Känner du till Rökdalen?" "Jag känner hela Island." "Finnas i Rökdalen store kämpar?" "Tjufvar finnas der och illgerningsmän." Rut log och tyckte om samtalet, som nu riktades åt Östlandet. Köphedin hade något ondt att säga om alla. Så frågade Rut om Rangåtrakten. Köphedin sade, att der fanns ingen som dugde, sedan Mård giga hade dött. Rut sporde, om han kände till deras

lagtvist. "Ja", sade Köphedin, "han tog hustrun från dig och du miste henne." "Men", invände Rut, "hvad säger du om det, att han inte kunde få ut hemgiften?" "Derpå kan jag svara, att du kallade honom till envige, men han var gammal och hans vänner afrådde, och så nedlades målet." "Men målet hade kunnat tagas upp på nästa ting, om han hade haft mod." "Det vet jag." "Känner du till lagen", sporde Rut. "Nog trodde jag mig känna den norrut, men säg mig du, huru målet skulle upptagas." Rut upprepade stämningsformuläret, Köphedin skulle säga efter, men sade orätt, så att Rut började skratta. Han repade åter upp formuläret och då sade Köphedin efter fullt riktigt och tillade med hög röst: "jag stämmer å Unn Mårdsdotters vägnar." Om natten smög Gunnar sig ut med sine två män, de satte sig upp på de gode hästarne och redo skyndsamt hemåt.

Den natten väckte Höskuld sine män och sade sig hafva drömt, att en stor björn, följd af två ungar, hade gått in till Rut. Han ville veta, huru männen tydde drömmen, samt sporde om de hade gifvit akt på den store mannen, som hade varit hos dem. En man sade sig då hafva sett rödt guldbroderadt kläde sticka fram undan ärmen på honom. Höskuld anade genast oråd, alla stego upp och redo öfver till Rutsstad. Höskuld sporde Rut, om han hade några gäster. "Ja, Köphedin är här." Höskuld sade sig misstänka, att det i stället var Gunnar, och då begrep Rut, att han hade blifvit öfverlistad.

På alltinget stämde Gunnar Rut till holmgång. Rut ville icke gerna vika, men Höskuld öfvertalade honom att hellre betala hvad som fordrades. Unn gifte sig sedan utan slägtens tillspörjande med goden Valgård, från hvars broder Sämund häfdatecknaren och Sturlungarne härstammade.

Detta skedde ungefär samtidigt med Olof påfogels förut omtalade giftermål.

Gunnar for år 972 till Norge med en man från Viken. Man föreslog honom att uppsöka Håkan jarl, som den tiden styrde landet, men han ville ej komma till honom förr än han aflagt prof på sin duglighet. Med hjelp af reskamraten och af en bonde från Hisingen fick han härskepp och vann som viking i österväg skatter och anseende. Hedrad af den danske konungen och af den norske jarlen — den förre ville förmå honom att bosätta sig i Danmark – önskade han dock vända åter till Island.

Återkommen till hemmet på våren 974 red han genast med stort följe till alltinget. Ur hvarenda tingbod skyndade folket ut för att se den glänsande skaran. Gunnar steg af i Rangåboden och fick der mottaga en mängd besök – enhvar ville höra om hans äfventyr och alla svarade han glädtigt och vänligt.

En dag, då han gick ned från lagberget, såg han några qvinnor komma sig till mötes. Ståtligast var den som gick främst. Hon helsade genast på Gunnar och bad honom berätta om sina färder. Det var Hallgärd. De satte sig ned och hade ett långt samtal. Till sist sporde Gunnar, om hon vore ogift. Hon jakade, men sade sig vara mycket nogräknad i valet af en man. Gunnar ville veta, huru hon skulle svara på ett frieri af honom. Hon hänvisade honom till fadern.

Som vanligt voro Höskuld och Rut samman. Höskuld hade naturligtvis intet att invända mot en sådan friare, men Rut fann partiet ojämnt, nämligen så, att hos Gunnar var allt godt, men hos henne vore godt och ondt blandade. När Gunnar slutligen sade, att han skulle anse ett nej bevisa, att de icke kunde glömma hans förra tvist med Rut, läto de invändningarna fara. Hallgärd fick åter fästa sig sjelf och bröllopet skulle om hösten firas hemma hos Gunnar.

Den förste som af honom underrättades om saken var Nial. Han blef icke glad; “hon“, sade han, “torde komma

att vålla mycket ondt här österut.“ “Aldrig“, invände Gunnar, “skall hon spilla vår vänskap.“ Nial trodde, att det skulle komma ganska nära derhän.

Bröllopet blef talrikt besökt. Torhild skaldqvinna och Bergtora anordnade det hela. Å pallen satt bruden i midten, på ena sidan satt hennes fjortonåriga dotter Torgärd, på den andra Torhalla Åsgrimsdotter, Nials sonhustru.

Under det Torhild skaldqvinna bar fram maten till bordet tyckte hon, att hennes man Tråen såg för mycket på den unga och fagra Torgärd, och förebrådde honom derför i en liten vers. Tråen stod genast upp och tog vittnen dertill, att han förklarade sig skild från hustrun, och förklarade sig icke vilja stanna, såvida hon icke drefs bort. Hon lemnade gillet, alla andra suto qvar och drucko gladeligen. Då vände sig Tråen till Höskuld och friade till hans dotterdotter. Höskuld kände honom icke, men på Nials ord gick han in på förslaget. Med Gunnar till böneman vände sig nu Tråen till Hallgärd och hennes dotter, hvilka inga invändningar hade. Bröllopet firades genast. Så mycket höll man på Island på etiketten, att qvinnorna genast måtte skifta platser: Hallgärd och dottern måste båda hafva lika förnämliga hedersplatser, hvadan Torhalla fick sätta sig midt emellan dem.

Gunnar och Nial hade sed att hvarannan vinter hafva stort gästabud. Ordningen var nu hos Nial. Gunnar och hans maka blefvo väl mottagna och Hallgärd fick en hedersplats. Under gillets fortgång kom Torhalla dit och Bergtora bad Hallgärd maka sig. Hon vägrade, ville icke sitta i hörnet, men måste dock vika för husmoderns rätt att ordna i eget hus. Då Bergtora derefter gick omkring med tvättvattnet, såg Hallgärd på hennes hand och sade: “du och Nial ären lika goda: du har kartnagel på hvar finger, han är skägglös.“ “Sannt är det“, sade Bergtora, “men ingen af oss gör den andra förebråelser derför;

icke var Torvald, din man, skägglös, men du vållade hans bane.“ “Icke har jag stor glädje af att hafva den raskaste mannen på Island“, sade Hallgärd, “om du icke hämnas detta, Gunnar.“ Han stod upp och sade: “jag vill fara hem. Trät du med dine hemmamän, men ej i andras hus. Jag är Nial mycken tack skyldig och icke vill jag göra mig till en dåre genom dina uppeggelser.“

Nästa vår, då Gunnar red till tinget, bad han sin hustru vara stilla och icke visa någon ovänskap mot hans vänner. “Trollen hafve dina vänner“, svarade hon. Nial med alle sönerne voro ock vid tinget.

Gunnar och Nial brukade en skog gemensamt. Under tinget högg en Nials huskarl i skogen. Hallgärd hörde det och uttalade sin förargelse. Hennes svärmoder yttrade då: “husfröjor hafva synts goda här österut, äfven om de icke lagt sig i männens angelägenheter.“ Följande morgon gaf Hallgärd en yxa åt verkstyren och sade åt honom att begifva sig till skogen och uppsöka Nials huskarl. “Hvad skall jag göra med honom?“ “Det frågar du, som är den störste illgerningsman, dräpa skall du honom; törs du icke, skall jag sända en annan i ditt ställe.“ Han värdt vred och lydde. Hallgärd sände till tinget och lät säga Gunnar hvad hon gjort. Gunnar yttrade intet, ändrade ingen min, men gick derefter med sine män till boden, der Nial vistades, och bad honom komma ut. Gunnar yttrade: “ett dråp har jag att säga dig och hafver vållat det Hallgärd, hustrun min, men dräpt har Kol, verkstyren min, men föremålet var Svart, huskarlen din.“ Nial sade om en stund: “det är nödigt för dig att icke låta henne alltid få sin vilja fram.“ Nial fick sjelf bestämma hvad han ville hafva i böter; han begärde icke mera än den vanliga trälsgälden.

När Gunnar kom hem förebrådde han sin hustru hennes åtgörande. Hon yttrade blott missnöje öfver att böter blifvit gifna, “månge bättre män ligga utan böter.“ Men

Gunnar sade, att om hon rådde för sina tilltag, skulle han åtminstone råda för uppgörelsen.

Bergtora harmades mer öfver Svarts dråp än mannen. En dag, då man och söner voro bortridne, såg hon en karl rida mot gården; han red en svart häst och hade vid bältet ett eneggadt svärd (*sax*). Tillfrågad sade han sig heta Atle och vara från Östlandet, han hade velat träffa Nial och Skarphedin för att fråga, om de ville gifva honom vist och arbete. "Hvad kan du göra?" sporde hon. "Jag kan sköta åkern och är händig i mycket, men icke vill jag dölja att jag är styfsinnt." "Icke räknar jag det som ett fel, blott du icke är feg." Atle frågade, om hon hade att säga något på stället. "Jag är Nials hustru", sade hon, "och råder öfver hjonen lika mycket som han." Hon antog honom, med vilkor, att han skulle göra allt hvad hon sade honom, äfven om det gällde att utföra ett dråp. Vid hemkomsten sporde Nial hvad det var för en karl. "Din huskarl", sade Bergtora, "jag har antagit honom, eftersom han icke tycktes vara lat i händerna." "Stort månde han göra", sade Nial, "men icke vet jag om han är lika färdig i att göra godt."

När sommaren kom red Nial med fränder till tinget. Före afresan tog han fram en penningepung. På Skarphedins fråga hvad den innehöll, svarade fadern, att det var Gunnars böter för Svart. "Det kan alltid vara godt till något", sade sonen och skrattade. Det tyckes, som om han hade haft en aning om moderns planer.

En dag sporde Atle hvad han skulle göra. Bergtora bad honom söka upp Kol och dräpa honom. "Det passar bra", sade Atle, "ty vi äro båda illgerningsmän." Uppdraget var snart fullgjordt. På hemvägen sökte han upp några arbetare från Lidarände och bad dem taga vara på Kols häst, ty Kol hade fallit af och var död. "Har du dödat honom?" sporde de. "Nog torde det synas Hallgärd som om han icke dött sotdöd." Bergtora var belåten. Hon

ville icke sända till tinget, ty hon hade alls intet emot, om Kol låge ogild. Hallgärd deremot underrättade mannen och denne Nial, som nu gaf de tolf örena tillbaka. Då han vid hemkomsten talade vid Bergtora, sade hon sig aldrig vilja vika för Hallgärd. Denna åter förebrådde sin man att han hade gått in på förlikning.

Nästa vår bad Nial Atle draga bort, emedan Hallgärd nog hade ondt i sinnet, men han ville hellre lykta sina dagar hos honom än byta om husbonde. Under det männen voro vid tinget, gick Atle att bränna kol i skogen. Hallgärd sände en sin frände Brynjolf, som hon hade antagit till verkstyre, att döda honom. Med den väldige rökpelaren till vägvisare hann denne snart målet. Atle arbetade ifrigt och hade stött ned spjutet vid sin sida i marken. Skyld af röken kom mördaren fram och fullgjorde dådet. Hallgärd sände genast bud till tinget och allt gick som förra gången, men Nial kräfde nu ett silfverhundrade, ty han hade lofvat Atle, att om han dödades, skulle han för honom kräfva böter som för en fri man.

Följande tingstermin kräfde ytterligare blod. Bergtora bad Tord, som hade fostrat alle hennes söner, dräpa Brynjolf. Han sade sig icke vara någon dråpare, "men vill du, skall jag försöka." Han red ända fram till Lidarände, bad att få tala vid Hallgärd och sporde henne hvar Brynjolf fanns. Hon frågade hvad han ville honom.

Tord sade sig vilja veta hvar han hade gömt Atles lik, ty det sades, att han hade begraft honom illa. Hallgärd bad honom gå ut på åkern. "Se till", sade han, "att det icke går Brynjolf, som det gick Atle." "Icke är du någon stridsman", sade hon, "det gör ingenting om I mötens." Han svarade: "aldrig har jag sett menniskoblod och icke vet jag hur det kan bekomma mig." Han mötte Brynjolf på vägen och bad honom försvara sig, ty han ville icke för hans skuld blifva niding. Brynjolf föll.

När underrättelsen härom kom till tinget lät Nial säga sig den tre gånger, innan han trodde den. “Flere stridskämpar finnas än jag tänkte“, sade han. Skarphedin anmärkte, att nog var den bestämd att dö, som fallit för fosterfadern. De uppsökte Gunnar som sade, att förlusten var liten, men som den döde var en fri man, borde böter gäldas i öfverensstämmelse dermed, hvilket ock skedde.

Om hösten fick Gunnar besök af sin frände Sigmund, god skald och idrottsman, men hånfull och svårhanterlig, och dennes vän Sköld, en svensk man, icke af bästa slag. De stannade öfver vintern. Gunnar bad dem icke lyssna till några eggelser af Hallgärd, ty hon tog mycket upp, som vore mot hans vilja. De slöto sig till Gunnar, men Hallgärd visade Sigmund synnerlig uppmärksamhet, hvilket icke var utan verkan. Hon tänkte ständigt på sin fiendskap och sade Gunnar uppriktigt, att hon ämnade söka hämnd för Brynjolfs död. Gunnar sände genast sin broder Kolskägg till Nial, för att bedja honom varna Tord; visst var förlikning gjord, men hon var ej att lita på.

En dag vände sig Hallgärd till sin måg Tråen och bad honom döda Tord. Han var icke hogad att ådraga sig Gunnars ovilja och för öfrigt skulle allt ondt, som tillfogades Tord, framkalla hämnd. “Hvem skall väl hämnas?“ sade Hallgärd hånande, “månne den skägglöse mannen.“ Tråen menade, att Nials söner nog skulle åtaga sig hämnden, men lät sig dock öfvertalas att vara med, om Sigmund och Sköld ville åtaga sig hufvudsaken. De utförde illdådet till Hallgärds glädje. Gunnars moder sade: “det säges, Sigmund, att handen är icke länge glad åt hugget, och så torde ock gå här, Gunnar torde väl lösa dig från detta mål, men bringar Hallgärd en annan fluga i din mun, så blir det din bane.“ Hallgärd sände bud till Nials hem och till tinget.

Den nya illgerningen grämde Gunnar djupt. Han och brodern talade i ensamhet med Nial, som ombads att

sjelf döma i saken. Han sade, att hustru och söner icke skulle tycka om att han gick in på förlikning, men då Gunnar frågade, om han icke ville låta sönerne taga del i öfverläggningen, nekade han, ty den af honom gjorda förlikningen skulle de respektera, men de skulle vara till hinder vid uppgörelsen. Han kräfde dubbel mansbot, två silfverhundraden, tilläggande, att det var ganska mycket. Gunnar sade sig icke finna anspråket öfverdrifvet och betalade. Nial ålade sönerne att icke bryta aftalet. De lofvade att icke göra det, men komme något nytt till skulle de minnas den nu bevisade fiendskapen.

Gunnar gaf Sigmund stora förebråelser, och han lofvade bättring. Förhållandet mellan de två gårdarne var spändt, men Gunnar sjelf umgicks på vänskaplig fot med Nial och hans söner.

Då hände det en gång, att farande qvinnor kommo till Lidarände, pratsamma, hellre talande ondt än godt. De gingo in i dyngjan, der Hallgärd satt omgifven af sina qvinnor, sin dotter Torgärd och hennes man Tråen samt Sigmund. Hallgärd tog väl mot dem och sporde efter nytt, men de sade sig intet veta. Hon frågade, hvar de hade tillbragt natten. De sade: "på Bergtorshval." "Hvad gjorde Nial?" "Han ansträngde sig med att sitta." "Hvad gjorde hans söner; de tycka sig nu vara män." Qvinnorna svarade: "store se de ut, men äro ännu opröfvade. Skarphedin hvässte yxan, Grim skaftade spjutet, Helge hamrade hjältet[1] vid svärdet, Höskuld nitade handtag på skölden." "De tänka då på något storverk", sade Hallgärd, men derom visste qvinnorna intet. "Hvad gjorde huskarlarne?" De visste bara, att en körde spillning på backarne, för att man der skulle få bättre hö. Hallgärd menade, att vore Nial så klok som man sade, skulle han hafva strött spillningen i skägget, så att han kunde se ut

[1] Parerstången eller svärdsknappen.

som andra karlar; "honom", tillade hon, "skola vi hädanefter kalla den skägglöse och hans söner dyngskäggen." Hon bad Sigmund qväda en visa härom. Han var icke sen dertill och erhöll loford för sin medgörlighet.

I samma ögonblick kom Gunnar in, som utanför hade hört hela samtalet. De nyss så höga rösterna tystnade, ty Gunnar var uppenbarligen vred. Han vände sig särskildt mot Sigmund, förebrådde honom hans brist på ordhållighet, och förbjöd de närvarande att sprida ut hvad under samtalets lopp förefallit.

Alla tego, utom de farande qvinnorna, som misstänkte att det kunde löna sig att för Bergtora berätta samtalet. De skyndade till henne och deras sqvaller föll i god jord. Hon gick till männen, som suto till bords, och sade: "gåfvor hafven I fått och karlar ären I ej, om I icke lönen dem: I söner hafven gemensamt fått tillnamnet dyngskägg, men mannen min heter skägglöse karlen." Skarphedin svarade, att de icke på qvinnosätt vredgades öfver allting, men hon svarade, att den godsinnte Gunnar hade vredgats å deras vägnar. "Gumman tycker om att egga oss", sade Skarphedin och log; svettdropparne brusto fram i hans panna och röda fläckar syntes på kinderna. Grim satt tyst och bet sig i läppen. Helge var orörlig. Höskuld följde Bergtora till dörren, men hon kom genast in igen, kokande af vrede. Nial sökte stilla henne: "fram kommer äfven den, som sakta far, husfröja; ofta händer, att efter hämnden komma andra tankar."

Om qvällen, sedan Nial laggt sig, hörde han en yxa slå mot väggen och saknade sköldarne, som eljes hängde på en annan lucksäng. Han frågade efter dem och fick till svar, att sönerne voro utgångne. Han skyndade ut och såg sönerne gå bort. Han ropade efter dem en fråga hvart de ämnade sig. Skarphedin svarade, att de ämnade leta efter får; då fadern invände, att dertill ej behöfdes vapen, sade han, att de, om fåren ej funnos, ville fånga

lax. "Bara fiskarne ej komma undan", sade fadern. Då han kom in, sade han till hustrun: "alle våre söner voro under vapen; du torde hafva eggat dem till något." Hon svarade blott: "mycket skall jag tacka dem, om de komma hem med underrättelse att Sigmund fallit."

I morgongryningen voro Nialssönerne i närheten af Lidarände och sågo till hvad der skedde. Sigmund och Sköld kommo ut, betslade sina hästar, som voro inne på gården, och redo bort. Sigmund var klädd i pansar, hade hjelm på hufvudet, sköld vid sidan, svärd vid bältet, spjut i handen. Innan de möttes sade Skarphedin åt sin halfbroder Höskuld, att han icke skulle taga del i striden, ty han sändes ofta ut ensam. Sjelf anföll han Sigmund, sedan denne fått sina vapen i ordning, de två andre vände sig mot Sköld. Båda de anfallne stupade.

Skarphedin högg af Sigmunds hufvud och bad en fårkarl, som kom der förbi, bringa det till Hallgärd. Han vågade icke neka, men kastade hufvudet från sig, så snart segrarne voro borta. Han skyndade hem och berättade hvad som skett, men hufvudet hade han icke tagit med sig, ty han visste icke huru Hallgärd skulle tyckt derom. Hon förebrådde honom, att han icke hade lemnat henne hufvudet, ty hon hade velat lemna det åt Gunnar för att tvinga honom att hämnas (jfr s. 167).

Deri hade hon väl knappast lyckats. Gunnar fann Sigmund hafva fått sina gerningars lön och gjorde intet åtal, trots alla påminnelser. Det första tinget förgick, utan att han gjorde någon sak af frändens död, det andra och det tredje äfven.

Gunnar kom en gång i förlägenhet, vände sig till Nial och fick goda råd. Då han åter ville fara, sade Nial till honom: "väl länge har din frände Sigmund legat obött." Nial fordrade, att Gunnar sjelf skulle bestämma böter och kräfde han då för Sigmund två silfverhundraden, men Sköld fick ligga ogild. På tinget tillkännagaf Gunnar

förlikningen och meddelade derjämte, huru saken förhöll sig; ingen skulle drista säga efter de onda ord, som Sigmund hade sagt och med hvilka han hade dragit öfver sig ett rättvist straff.

Sigmund hade fällit år 979, året efter Gisle Surssons död.

Vid denna tid invecklas flere personer i händelserna hvilka i korthet må omnämnas, utan de långa ättledningar, som förekomma i sagan: Gissur hvite (far till biskop Islef) och hans vän goden Ger, den sluge och illistige Mård, son af Valgård och Unn, hvilken till sin frände Gunnar hyste mycken afund, Otkel, som bodde på en gård, som hade namnet Kyrkoby, hans bröder Hallkel och Hallbjörn samt hans gode vän, den lögnaktige och orolige Skamkel. Hallbjörn hade en gång fört med sig till Island en irisk träl, som visade Otkel mycken uppmärksamhet och hjelpsamhet. Otkel gaf honom kläder samt en knif med bälte och ville gerna ega honom. Han fick honom till skänks af brodern, men derefter visade trälen ingen hog till arbete.

Det kom en svår tid; på de flesta ställen var brist både på hö och mat. Gunnar skänkte åt alla, som bådo honom derom, men till sist började äfven han lida brist. Han red då, följd af Kolskägg och några andre, till Otkel och bad att få köpa af honom hö och mat, ifall han hade. Han sade sig hafva, men ej vilja sälja Gunnar något. Denne frågade, om han ville skänka honom, i förbidan af en kommande gengåfva, men Otkel ville ej heller skänka. En af Gunnars följeslagare ville att de skulle taga hvad de behöfde och lägga betalning efter sig, men Gunnar ville icke höra talas derom. I stället föreslog Otkel Gunnar att köpa hans träl, hvilket ock skedde.

Då Nial fick höra detta, vredgades han öfver Otkels oginhet och beslöt, på sin hustrus uppmaning, att dela med sig åt Gunnar. En dag förde han till honom femton

hästlaster hö och fem hästlaster mat. "Goda äro dina gåfvor", sade Gunnar, "men ännu dyrbarare är för mig din och dine söners vänskap."

Under det Gunnar var vid tinget gaf Hallgärd i uppdrag åt trälen att begifva sig till Otkels gård för att der taga mat, smör och ost, sedan skulle han, för att dölja stölden, lägga eld i uteboden. Trälen gjorde invändningar, men tordes till sist ej neka. Allt aflopp väl, hunden på gården skällde icke, då en gammal bekant kom, två hästar fullastades och uthuset brann ned. På hemvägen brast en skorem för trälen, han tog fram sin knif, för att afhjelpa skadan, men glömde i hastigheten knif och bälte. Otkel, vid tinget underrättad om branden, fann den lätt förklarlig, ty eldhuset var sammanbygdt med uteboden.

Efter tinget kom Gunnar hem, åtföljd af gäster. Hallgärd satte fram mat, smör och ost. Gunnar, som visste, att sådana varor ej kunde finnas i huset, sporde hvadan de voro komna. "De äro komna", svarade hon, "från sådant ställe, att du väl må äta dem, för öfrigt hafva karlar ej att bekymra sig om matlagningen." Gunnar blef vred och gaf henne ett slag för örat, sägande, att han icke ville hafva någon andel i en stöld. Hon sade, att det slaget hoppades hon kunna löna honom, men all den framsatta maten fick bäras ut och togs i stället in kött.

Kort derefter red Skamkel utefter Rangån för att se till fåren och fick då se något glänsa i gatan. Han sprang af hästen och tog upp det. Det befanns då vara en knif med bälte och tyckte han sig känna igen båda. Han visade dem för Otkel och för flere; alle sade, att de tillhörde Melkolf träl. Otkel och Skamkel uppsökte Mård Valgårdsson, som sporde, om de ville skaffa sig upprättelse, och då de sade det vara svårt att få rätt mot så mäktige män, erbjöd dem sin hjelp mot god betalning. Han lät skicka ut qvinnor i bygden med småvaror till

husfruarna. När de efter fjorton dagar kommo åter med stora bördor af gåfvor, prisade de storligen Hallgärd på Lidarände, som hade gifvit dem ost i skifvor. Dessa lades ned i Otkels ostkista och fyllde denna jämnt. Misstanken om Hallgärds skuld grep allt mera omkring sig.

Gunnar kom med tolf män ridande till Kyrkoby och bad att få tala med Otkel. Denne gick ut och frågade, hvart Gunnar ämnade rida. "Icke längre än hit", sade Gunnar, "mitt ärende är att tala med dig om den stora och onda skada som drabbat dig. Är han vållad af min hustru och af trälen, som jag köpt af dig." Han erbjöd sig att låta de bäste männen i bygden afgöra hvad han skulle gifva i ersättning. Skamkel invände, att detta förslag vore obilligt, alldenstund Gunnar var vänsäll, Otkel deremot föga omtyckt. Gunnar önskade då sjelf få bestämma hur saken skulle bötas; då ej heller detta antogs, bad han Otkel sjelf döma. Dermed var denne belåten, men ville dock hafva något uppskof, för att få tala med Gissur hvite och Ger gode.

Otkel fick uppbära förebråelser af sin broder Hallbjörn för det han icke bättre hade bemött Gunnar. Spänningen mellan bröderne växte, då Otkel, i stället för att sjelf besöka de två af honom utsedde rådgifvarne, i sin stad sände Skamkel, som visserligen hade fått tillsägelse att vara sannfärdig, men hade föga lust att vara det.

Gissur och Ger läto honom två gånger berätta förloppet för att kontrollera hans uppgifter. Till sist sade Ger: "det är möjligt att du talat sanning, men icke har jag sett ett sämre utseende, icke betyder ytan mycket, om du är en bra karl." Båda funno, att Otkel skulle antaga Gunnars hederliga anbud. Det oaktadt framförde Skamkel från dem en helsning, att Otkel icke skulle förlikas, utan i stället fara till Lidarände och der stämma Hallgärd för stöld, Gunnar för bruk af tjufgods. Något

före alltinget framfördes stämningen. Nial lofvade att i allt bistå Gunnar.

På alltinget uppsökte Gunnar sin svärfader och Rut och bad dem säga huru han skulle bete sig. Rut rådde honom och brodern Kolskägg mana Gissur och Ger till holmgång; det vore lätt att ställa andre mot Otkel och hans bröder — allt detta såvida de icke ville låta Gunnar sjelf döma i saken. Ryktet om detta råd spridde sig och kom äfven till Gissurs öron. Han uppsökte genast Otkel och sporde, hvem som hade gifvit honom rådet att stämma Gunnar. Otkel genmälte, att Skamkel framfört detta såsom Gissurs eget råd. Rätta förhållandet kom nu i dagen, och Gissur, Otkel m. fl. uppsökte Gunnar för att fråga om han fortfarande ville nöja sig med att sjelf döma i målet. Så snart Gunnar förnummit, att de voro på väg, ställde han sig med de sine utanför boden för att mottaga dem. Gissur och Ger bekräftade med ed, att de ej tillrådt stämningen och fällde Gunnar den dom, att Otkel skulle hafva full ersättning för det nedbrunna huset och den deri förvarade maten, men sjelf gifva i böter samma belopp för det han i hånlig afsigt stämt Gunnar till tinget; trälen fick han taga igen, "ty öron passa bäst der de vuxit". Gissur sade, å de andres vägnar, att de nöjdes med domen, men önskade blott, att Gunnar ville vara Otkels vän. Härtill nekade dock Gunnar på det bestämdaste; Otkel kunde nöja sig med Skamkels vänskap, som han så länge hade hållit på. Förlikning ingicks likväl och beseglades med handslag.

Efter någon tid skulle Otkel med de sine rida på besök österut, vägen gick fram i närheten af Gunnars gård. Hästen skenade med Otkel, så att denne kom ridande i största fart öfver en åker, der Gunnar gick ensam och sådde; sin dyrbara kappa och yxan hade han lagt ifrån sig. Så nära kom Otkel, att han med sporren rispade hans öra, så att bloden började rinna. Gunnar tog

de andra till vittnen, att han blifvit sårad, och sade det vara illa gjordt, först att stämma och sedan rida öfver honom. Skamkel gaf honom ett smädligt svar. Först någon tid efteråt omnämnde Gunnar för brodern hvad som händt, och bad denne honom tala om saken för andra, så att folk visste om henne innan bot utkräfdes. Otkel sjelf gjorde ej någon hemlighet af det hela hos den vän han besökte österut. Denne sporde, huru Gunnar hade betett sig, hvarpå Skamkel sade, att vore han ej en sådan storman, skulle man kunna säga att han hade gråtit. Han fick till svar: "illa är det taladt och torde du, när I näste gång träffens, finna att gråtrösten är ur strupen; väl vore om ingen bättre man än du finge gälda för din ondska."

För att undvika Gunnar red Otkel på återvägen med sitt följe en annan väg, men de varsnades af Gunnars fårherde, som i största hast red hem och underrättade Gunnar hvar de redo och att de om honom fällt smädliga yttranden. "Ej skola vi ömma för ord", sade Gunnar, "hädanefter skall du för detta nits skuld ej syssla med annat än du sjelf vill." Gunnar sände mannen att sofva och kastade sig upp på hans häst väl väpnad. När han fattade sin stridsyxa, klang det i henne. Hans moder hörde detta och sade: "vred är du nu, sonen min, aldrig såg jag dig sådan förr." Inkommen i stugan sade hon: "högt talen I, men högre klang yxan, när Gunnar gick ut." "Det är väl", sade Hallgärd, "nu månde de röna, om han går gråtande undan för dem." Kolskägg tog sina vapen, kastade sig på en häst och red efter brodern.

Gunnar och Otkel med sin flock kommo ungefär samtidigt till vadstället. Gunnar hade stigit af hästen och manade dem till anfall, de skulle nu få se om han vore färdig att gråta. Hallbjörn närmade sig först, men honom bad Gunnar hålla sig undan; "dig vill jag minst vålla ondt, dock skall jag icke skona någon, som anfaller mig." Hallbjörn svarade: "det kan icke hjelpas, du vill dock

dräpa min broder och då är det en skam, om jag sitter och ser på.“

Hallbjörns spjut trängde igenom Gunnars sköld, men denne stötte skölden med sådan kraft ner i den leriga marken, att han stod upprätt, fattade derpå med båda händer svärdet och högg af Hallbjörns arm. Skamkel anföll bakifrån, men spetsades på Gunnars yxpik, lyftes i luften och kastades hufvudstupa i gatan. En Norrman i Otkels följe kastade sitt spjut, men Gunnar fångade det i flykten och dödade Norrmannen med hans eget vapen. Otkel ville hugga af Gunnars ben, men denne räddade sig genom att hoppa upp och fällde derefter sin fiende. Då kom Kolskägg fram och ännu fyra fälldes.

En qvinna, som åskådat kampen, skyndade till den i närheten boende Mård och bad honom komma för att skilja dem åt. Men han svarade, att det var honom likgiltigt om de stridde, och rörde sig ej ur fläcken.

Kolskägg tröstade brodern med att nu hade han utkräft en lysande hämnd. Gunnar anmärkte till sist endast: “icke vet jag om jag är såvida mindre käck än andre som jag mer än andre drager mig för att dräpa.“

Dettå skedde år 985.

Gunnar vände sig efter sin vane till Nial för att hemta råd. Vännen lofvade honom hjelp och bad honom aldrig döda mer än en gång i samma ättlinie och att aldrig bryta gjord förlikning; hölle han ej detta, skulle hans dagar snart vara räknade. Gunnar frågade honom då: “vet du hvad en gång varder din bane?“ “Det vet jag“, sade Nial. “Hvad?“ sporde Gunnar, men fick ej annat svar än “det som en hvar minst månde ana.“

Gissur och Ger drogo lott om hvilkendera skulle upptaga målet efter Otkel och föll lotten på Ger. Till en början gräfde de upp liken och togo vittnen på såren, lyste dråpen och kallade nio närboende att åtaga sig målet.

Nästa akt utspelades på alltinget. Ger gode lyste från lagberget fem dråp på Gunnar, ett på Kolskägg, och tyckte man att han hade fört sin talan väl. När fjerdingsdomarne trädde i verksamhet, ställde sig Ger med sine hjelpare å södra sidan af Rangåingarnes domplats, Gunnar och Nial stodo i norr. Ger bad då Gunnar lyssna till sin ed, förde derefter fram sitt käromål. De nio grannarne satte sig och yttrade sig öfver hvart dråp, utom om Norrmannens, med hvilken de ej hade befattning, och funno de Gunnar saker. Denne anförde då värn: han hade för naboar i vittnens närvara förklarat Otkel ligga ogild för det sår denne förut hade gifvit honom med sporren; derföre inlade han protest mot hela målet och all dom deri, men det skulle icke stanna dervid. Ger sporde, om han ville mana honom till holmgång och efter sin vane ej låta lagen få hafva sin gång. "Nej", svarade Gunnar, "i stället skall jag från lagberget stämma dig för det du för Norrmannens dråp tillkallat en nabonämnd, som ej haft med det målet att beställa och skall jag derför förklara dig fredlös." Nial och andra uppträdde då som medlare och hela saken öfverlemnades åt en förlikningsnämnd. Skamkel förklarades ligga ogild, Otkels död fick utplåna minnet af sporrhugget, för de andra dråpen bestämdes lämpliga böter, hvilka ock af Gunnar genast erlades. Ger och Gissur ingingo högtidlig förlikning med Gunnar, hvars anseende genom allt detta växte.

Ehuru Gunnar var svår att reta, men farlig när han väl blifvit retad, kunde man icke låta honom vara i fred. Månge funnos, som icke kunde tåla hans allmänt erkända öfverlägsenhet. En bonde Starkad hade en häst, som ej ansågs hafva sin like i hästkamp. Hans söner och deras vänner beslöto att inbjuda Gunnar att låta sin häst täfla. Starkads dotter Hildegunn läkeqvinna sökte afstyra det, men Starkad gaf sitt tillstånd, såvida sönerne ville bjuda ärlig lek. Gunnar var ej ifrig att antaga utmaningen,

sade sin häst ännu vara opröfvad, men lät sig dock öfvertalas. Han bad endast, att de skulle låta hetsningen vara till gamman och dem sjelfva till ingen förtret; han ämnade ej fördraga något öfvermod.

Vid hetsningen gick det helt fredligt, intill dess ett anslag af motståndarne att slå kull Gunnar misslyckades. Han dref i stället deras häst kull och föllo två af dem under honom. En het strid uppkom, under hvilken Gunnars häst fick det ena ögat utslaget. Gunnar bad brodern hugga ned hästen, så att denne skulle slippa lefva med ett lyte, och ingick gerna på fredsplaner. Nial ville hafva frid lyst öfver det hela, men dertill voro de andre, de verkligen anfallande, ej hogade. På grund af deras vägran befarade man ny ofrid; från alla håll manade man Gunnar till försigtighet.

En gång då han red från ett besök hemåt med sine två bröder, varsnade de sine ovänner i ett bakhåll. De redo i största hast förbi för att fatta stånd på ett i Rangån utskjutande näs. "Hvart skall du nu ränna, Gunnar", sporde en ur fiendehopen. Kolskägg svarade: "förtälj du det när sagan är all." Striden utföll till Gunnars fördel; visserligen miste han sin yngste broder, men af de tretio anfallande lågo fjorton döda och af de flyende voro flere sårade. Det kan synas, som om den rättsliga uppgörelsen på tinget efter detta öfverfall borde hafva varit enkel, men det erfordrades all Nials fyndighet för att göra det för Gunnar möjligt att oskadd komma från saken. Hjälte Skäggesson, samme man, som senare gästade Olof skötkonung och hos honom förde den norske konungens talan, föreslog att förlikning skulle ingås, och Gunnar antog detta förslag, sedan Hjälte lofvat att alltid vara hans vän.

Gunnars ständige framgångar väckte hans motståndares afund och ränker smiddes i tysthet mot honom. Brodern varnade honom, men han svarade endast: "döden hittar mig, hvarhelst jag är stadd, om mig är så förelagdt."

Åter råkade han ut för ett bakhåll och då han börjat striden mot de framrusande fienderne, af hvilke några dödades, de andre slogos på flykt, drogs saken inför tinget och dömde den utsedda förlikningsnämnden Gunnar och hans broder Kolskägg att för tre år lemna Island: försummade de detta, hade målsegandene mot dem rätt att taga deras lif. Nial uppmanade sin vän att troget hålla sig efter domen och Gunnars moder fann det mycket godt, att han några år skulle vara borta; under tiden kunde hans fiender träta med någon annan.

Gunnar skaffade ock plats för sig och brodern på ett skepp, som skulle segla till Norge. Varorna voro redan om bord och skeppet i det närmaste segelfärdigt, då han red på afskedsbesök hos Nial och andra vänner. Följande dag tog han afsked för alltid af sitt folk; alla följde honom ut på gården. Han stötte spjutskaftet i marken och svingade sig upp i sadeln.

När han ridit ett stycke, snafvade hästen och han föll af. Vid uppstigandet kom han att blicka upp mot liden och gården och då utbrast han: "fager är liden och aldrig har hon synts mig så fager förr; åkrarne äro gulnade och gräset slaget; — jag rider åter hem." Brodern sökte afråda honom, sjelf ville han ej bryta mot domen. Han for, men Gunnar vände åter. Hustrun helsade honom vänligt, men modern var tyst.

Vintern förgick stilla. När det vårades, bad Olof påfogel honom komma med Hallgärd till sig vesterut; gården kunde under tiden skötas af hans moder och den äldste sonen. Gunnar sade ja, men i sista stund ångrade han sig och stannade hemma. Vid alltinget förklarades han fredlös och fyratio män svuro sig samman att taga hans lif. Nial underrättade honom derom och ville sända två af sine söner till honom att vara till hjelp, men Gunnar afstyrde detta, allenast bedjande, att Nial och hans söner ville vårda sig om hans son Högne. För den yngre

sonen Grane talade han icke, ty denne, som hade moderns skaplynne, hade redan gjort mycket som var fadern emot.

På hösten skedde anfallet, vid ett tillfälle då Gunnar var ensam karl i gården: folket var ute på öarna för att slå. De sammansvurne höllo i den inhägnade gata, som ledde till Lidarände, under det en granne till Gunnar, hvilken man med hotelser tvungit till hjelp, lockade Gunnars trogne hund från gården, så att han blef dräpt.

Vid hundens dödstjut vaknade Gunnar och sade: "illa far man med dig, min trogne hund, kanske följer jag dig snart."

Gunnars hus var bygdt af timmer med brädtak. Vid öfverste väggbjelken voro gluggar, som kunde stängas med luckor. Gunnar låg med hustru och moder på loftet. En Norrman, som slutit sig till de sammansvurne, klättrade uppför väggen för att söka utröna om Gunnar vore hemma. Denne såg en röd klädnad skymta utanför en glugg, han stack ut sin spjutyxa och träffade mannen, som halkade, tappade skölden och föll ned. "Är Gunnar hemma?" sporde de andre. "Det fån I sjelfve se efter"; svarade Norrmannen, "nog vet jag att spjutyxan är hemma", hvarpå han föll död ner.

Nu stormades huset förste, andre och tredje gången. Gunnar försvarade sig med pilskott. När de efter tredje stormningen drogo sig tillbaka fick han se en af deras pilar ligga och denne ville han skjuta af; det skulle lända dem till skam att lida men af egna vapen. En af fienderne märkte hans hand, då denna sträckte sig ut för att taga pilen. Man antog, att Gunnar ej sträckt sig efter pilen, såvida ej hans egna voro slut, och man beslöt derföre att storma än en gång. Mård Valgärdsson yrkade gång efter annan, att de skulle bränna Gunnar inne, men dertill ville ingen af de öfrige lyssna. I stället begagnade de sig af några rep, som lågo på gården och brukade användas till att fästa husen med i oväder, och vindade

småningom af taket. En af de anfallande sprang upp på väggen och skar med yxan af Gunnars bågsträng, men föll sjelf död till marken, träffad af Gunnars spjutyxa. Andre frestade detsamma, men utan framgång. När Gunnar hade fällt två och sårat åtta, hade han dock fått två sår.

Då vände han sig till Hallgärd och bad henne taga två lockar af sitt hår och med moderns tillhjelp deraf sno en bågsträng. Hon sporde: "står dig något på spel?" "Mitt lif", sade han, "ty aldrig skola de komma åt mig, så länge jag kan bruka min båge." Makan genmälte: "då vill jag minnas örfilen du gaf mig — mig är det likgiltigt, om du värjer dig längre eller kortare." Gunnar sade: "af något må enhvars rykte komma, ej skall jag bedja dig mer"; modern sade: "illa ter du dig, Hallgärd, och din skam skall länge minnas."

Efter en stunds strid blef den alldeles utmattade Gunnar dödad. Gissur, som var fiendeskarans anförare, bad hans moder om lof att på egorna höglägga hans två följeslagar, som hade fallit i striden. Hon sade sig göra det så mycket hellre, som hon hade unnat dem alle att högläggas på gården. Gissur svarade: "icke kan du klandras för de orden, ty du har mist mycket."

Detta skedde år 990. Gunnar sörjdes mycket och man talade illa om hans banemän.

Högne och Nials son Skarphedin dödade någre af Gunnars banemän. En af dem, som tiggde om förskoning, tvungo de att betala böter, liksom Gunnar ej hade varit fredlös.

Gunnars broder Kolskägg kom aldrig åter till Island. I Danmark döptes han, vistades derefter någon tid i Gårdarike och blef slutligen höfdinge för väringarne i Konstantinopel.

TIONDE KAPITLET.

Kristendomens införande på Island.

I det kapitel, som handlar om utvandringen till Island, har jag efter Landnámabók, lemnat flere upplysningar om de trosformer, som nybyggarne hyllade. De öfriga sagorna, som behandla den äldre tiden, gifva ytterligare underrättelser i detta afseende. Åt det vigtigaste skola vi här egna någon uppmärksamhet, på det vi må sättas i stånd att bedöma den genomgripande förändring, som i detta kapitel skall omtalas.

Först och främst må då framhållas, att flere af invandrarne voro kristne, men deras tro gjorde icke Islands befolkning till kristen. De hade bekännt sig till kristendomen i vestern, under besök, som de der aflade, eller — hvilket väl torde hafva varit det vanligare — under längre vistelse derstädes. Huru pass djupt den kristna tron hade genomträngt deras personlighet, må vi lemna derhän. Så mycket är emellertid tydligt, att de kristne invandrarne i allmänhet icke utöfvade någon propaganda och att de i allmänhet, de eller åtminstone deras barn, återföllo i hedendomen.

Vi få derföre ingalunda antaga, att deras tro varit utan allt inflytande på den isländska kulturen. Sagorna tala om personer, som hade skilt sig från det hedna väsendet, utan att derföre öfvergå till kristendomen. Lagsagomannen Torkel måne, redan i det föregående omtalad som en ättling af landnamsmannen Ingolf, lät sig, när för

honom dödens stund nalkades, bäras ut i solskenet, för att anbefalla sig i den Guds händer, som skapat solen. Om hans föregående lif berättas, att han som hedning lefvat så rent som annars den bäste kristen. Om flere berättas, att de med öfvergifvande af den allmänna gudstron och offren, hyllat en obekant gud, hvilken de ansett böra äras i främsta rummet genom barmhertig omvårdnad om den lidande nästan. Jag vill visst icke förneka möjligheten, att hos enstaka personer med rik, vi må kanske hellre säga med djup begåfning, sådana renare föreställningar och motiv för deras handlande kunnat uppstå midt i hedendomen, men på Island, vid besinnande af de talrika beröringar, som Isländingarne hade, såväl före som efter bosättningen, med den kristna verlden, ligger det närmare till hands att tänka sig dem hafva fått direkt eller indirekt kunskap om den för hedningarne okände, milde, barmhertighet älskande Gud, som de kristne tillbådo. Det är mycket möjligt, att desse enstaka personer, som icke öfvergingo till kristendomen, voro vida djupare fattade af dennes anda än mången, som i det yttre anslutit sig till kyrkan.

Bland utvandrarne funnos flere, som voro ifrige dyrkare af de gudar vi känna från de nordiske myterne, i synnerhet af Tor och Frö. Det har i det föregående ett par gånger varit tal om Torolf Mosterskägg. Han hette egentligen Rolf, och var en ifrig dyrkare af Tor, var, som det den tiden hette, Tors 'vän'. Delar af sin guds tempel förde han med sig till Island, sin son Sten skänkte han åt Tor och kallade honom derföre Torsten. När denne fick en son, skänkte han äfven denne åt Tor och kallade honom Torgrim. En annan man, som bosatte sig på Grönland, kallade Tor sin fulltrogne vän. Bland Frös dyrkare är mest känd en man som hette Rafnkel; efter sitt åt Frö helgade tempel kallades han Frösgode. Han hade en hingst af mörkbrun färg med en svart rand öfver ryggen,

hvilken han till hälften skänkte sin vän Frö, och fick hästen deraf namnet Frösfaxe. Så helig höll Rafnkel hästen, att han hade förbundit sig att döda den, som utan lof besteg honom, och han höll sedan löftet. Detta vållade honom emellertid obehag. Hästen störtades utför en klippbrant med de orden: "tage honom den han tillhör", hvaraf vi kunna sluta, att detta nedstörtande var ett slags offer.

Äfven andre af den nordiska mytologiens gudar omnämnas i sagorna, men så vidt vi få döma af de tillfälliga omnämnandena i dessa, synes dyrkan af dessa gudar i deras utpräglade individualitet snarare hafva tillhört ett mindre antal af Islands bebyggare. Väl må medgifvas, att en mängd personnamn förekomma på ön, i hvilka åsagudarnes namn ingå som begynnelseord, hvari visserligen ligger en antydan om den betydelse man skänkte dem, men isynnerhet mycket allmän visar en dyrkan af naturen, d. v. s. af de väsenden, i hvilka man såg en personifikation af det lif, som finnes i naturens olika företeelser. Elfvablot omtalas under 1000-talet från Sverge och elfvadyrkan var på Island vanlig. Dyrkan af de gudar, hvilkes namn äro oss från eddaqvädena välbekanta och hvilke uppenbarligen äfven representerat sedliga idéer och intressen, är obestridligen högre och derföre måste vi anse det vittna om en beklaglig förvirring i den religiösa uppfattningen, när man, såsom redan blifvit omtaladt, åt de väsenden, som ansågos bo i fjällen, gaf namnet åsar. Detta förhållande är af största vigt för uppfattningen af den nordiska mytologiens ställning till det religiösa medvetandet, men denna fråga är så litet utredd, att ett ingående på densamma här skulle kräfva ett oskäligt utrymme.

Till sist må vi egna några ord åt dem, hvilkas religiösa ståndpunkt af sagorna och helt visst äfven af samtiden karakteriserades med deras tillnamn "gudlöse". I det yttre uppenbarade de sin ställning genom att underlåta alla offer. Detta berättas redan om en af de två

första landnamsmännen Lef, ehuru han icke är känd under namnet gudlös. Om ett par, som buro detta namn, uppgifves att de trodde på sin egen kraft. Helt visst är denna ringakt för fädernes tro att förklara genom bekantskapen med en främmande religion, som gällde en annan gud. Man fann, sedan umgänget med andra folk blifvit anknutet, att de icke hyllade samma gudar och tilliten till desse blef derigenom försvagad, under det man kände sig sjelf stark att verka, stark nog att vinna hvad man ville. Till ett sådant resultat kom man dock icke utan en långt gången reflexionsförmåga.

Sedan invandringen hade försiggått, underhöllo Isländingarne förbindelser med utlandet, såväl med Norge hvarest man ännu länge bekände sig till hedendomen, som med vesterlanden, i hvilka man kom i ständig beröring med kristne. Enstaka Isländingar funno det ock, om icke med sitt personliga behof, åtminstone med sina intressen öfverensstämmande, att träda den kristna religionen närmare; de läto sig antingen primsignas (med korstecken) eller till och med döpas.

En fromsinnt och vidt berest Isländing, Torvald kallad den vidfarne (*viðförli*) hade i Saksen — det saksiska landet sträckte sig den tiden till Nordsjön — kommit i beröring med en biskop Fredrik. Torvald antog kristendomen och öfvertalade Fredrik, han må haft rätt att bära biskopstiteln eller icke, att följa sig till Island, dit de ankommo år 981. Denna mission var icke utan frukt. Några läto sig primsignas, andre upphörde åtminstone med offren, men ett försök att å alltinget få den nya tron antagen, misslyckades, och motståndet förledde Torvald till hämndgerningar. År 986 vände Fredrik åter till Tyskland, Torvald begaf sig till Jerusalem och tillbragte derefter återstoden af sin lefnad i ett ryskt kloster.

Om än detta försök icke ledde till beräknad påföljd, synas dess frukter haft varaktighet. Det bragte helt

visst ett ganska vigtigt jäsningsämne in i kulturutvecklingen. Det berättas om Nial, — för att anföra ett exempel —, att han, då talet fallit på trosskiftet i Norge och flere uttalade sitt missnöje deröfver, i strid deremot yttrat: "mig synes, som om den nya tron månde vara mycket bättre och som om den vore säll, som föredrog henne. Komma några hit ut för att bjuda den nye seden, vill jag främja deras verk". Sagan tillägger, att han ofta yttrade sig i samma riktning samt att han vid denna tid ofta gick ensam och talade vid sig sjelf.

De närmast följande försöken att omvända Isländingarne utgingo från den norske k. Olof Tryggvesson, som hade mottagit dopet i England och efter sin tronsbestigning med okuflig ifver, men äfven med en stor del våldsamhet arbetade för sitt folks kristnande. Han sökte dels för kristendomen vinna de månge Isländingar, som under hans tid gästade Norge, dels sände han missionärer till deras aflägsna land. Den förste af dem hette Stefne Torgilsson, en högättad Isländing, som hade blifvit döpt i Danmark och i England slutit sig till k. Olof. Han for år 987 till Island, för att hörsamma konungens bud, ehuru han sjelf befarade, och sedermera äfven gaf prof på sin olämplighet i detta afseende. Då man icke ville lyssna till hans predikan, bröt han sönder gudabilder och förstörde tempel, hvilket gaf alltinget anledning att för gudarnes förolämpande eller hånande fastställa landsförvisning som straff samt att ålägga förbrytarens fränder att mot honom väcka åtal; att uppresa sig mot det fäderne ansett vara heligt räknades som en frändaskam. Stefnes fränder väckte ock process mot honom och han lemnade för alltid sin fäderneö för att uteslutande egna sig åt k. Olofs tjenst.

Kjärtan, Olof påfogels son, hade ock af k. Olof blifvit uppmanad att åtaga sig missionsverket, men han afböjde uppdraget, alldenstund han icke ville komma i oenighet

med sine fränder. I hans ställe for tysken Dankbrand. Denne hade, af hvilken anledning veta vi icke, lemnat hemmet och i vestern sammanträffat med k. Olof, hvilken han derefter följde som hirdprest. Efter ankomsten till Norge satte konungen honom till kyrkoherde på Moster, men inkomsterna voro små. Dankbrand fann dem vara för små och sökte vinna nödig tillökning genom att plundra den hedna bygd, som omgaf hans kyrka. Konungen vredgades öfver detta hans beteende och hotade honom med förvisning, så vida han icke ville försöka att predika kristendomen på Island. Dankbrand begaf sig dit år 997, följd af en förnäm Isländing, som var ungefär lika våldsam som han. De kommo på vanligt sätt med köpvaror i skeppet, men kunskapen om deras mission måste hafva blifvit spridd, ty ett par myndige bröder, som bodde i närheten af landningsstället, förbjödo folket i trakten att inlåta sig i köpslagan med dem. De mottogos deremot vänligt af den ansedde Hall på Sida, hvilken ock lät sig döpas, sedan han låtit först döpa ett par gamla qvinnor, för att få se om de skulle taga någon skada af akten. Med vexlande framgång skötte Dankbrand sitt värf. Han läste messor på höge festdagar och ådrog derigenom sig och sin sak uppmärksamhet. Ville en hedning utmana honom till holmgång, för att på hans kropp bevisa honom den hedna trons företräde framför den kristna, undandrog han sig ingalunda och han var icke föraktlig i kraft och i skicklighet att föra vapen. Hans verksamhet ådrog honom begabberi, hvilket han ej var sen att hämnas. En af hans nyvunne trosförvandter, den förut nämnde Hjälte Skäggesson tillät sig att på sjelfva alltinget föredraga en smädevers om gudarne. Han blef derföre förvist landet och Dankbrand fick göra honom sällskap, dock icke för sin kristna predikan, utan för de dråp han utöfvat. När han lemnade landet år 999 hade redan flere framstående män antagit dop eller åtminstone primsigning och en af

dem yttrade till honom, då han med ett visst vemod klagade, att han icke hade förmått uträtta allt hvad han velat: "du har dock gjort mest till, äfven om det varder andre beskärdt att få kristendomen lagtagen; här besannas ordet, att icke fälles trädet med första hugget."

Då Dankbrand för konungen berättade, hurudant mottagande han rönt, blef denne vred och ville i den första uppbrusningen låta döde alle hedne Isländingar, som den tiden vistades i Trondhjem, och af hvilke flere voro synnerligen framstående. Med möda mäktade deras kristnade landsmän afvända detta illdåd: det lyckades dem först sedan Hjälte och Gissur hvite[1] förbundit sig att följande sommar fara till Island för att få den kristna religionen lagligen antagen. Under denna deras mission skulle alle öfrige Isländingar i Trondhjem stanna qvar som gislar för deras säkerhet.

Uppdraget, som hade lemnats de båda, var förvisso vanskligt och svårigheter mötte dem snart. De anlände till Island strax innan alltinget skulle börjas och föregingos dit af ryktet om deras uppgift samt om de i Norge dväljande Isländingarnes farliga ställning. De två ombuden dröjde ett par dagar på en af Vestmanna-öarna, å hvilken de nedrefvo ett gammalt och ansedt hof och begynnte uppföra en kyrka, till hvilken k. Olof hade med dem sändt nödigt timmer. När de kommit öfver till fastlandet ville man icke låna dem hästar, utan måste de tillryggalägga en del af vägen till fots. Gissur hade förnummit, att hedningarne ville med vapenmakt hindra honom att beträda tingsplatsen och kallade derföre genom förutskickade bud alle sine fränder och andre som ville hjelpa honom sig till mötes. En stor skara hörsammade kallelsen och de båda missionärerne kommo i spetsen för

[1] Gissur hvite visade konungen, att de voro i slägt med hvarandra, hvilket gjorde konungen mera benägen att lyssna till honom.

en slagfärdig här till alltinget, hvarest särskildt Hjälte, såsom året förut landsförvisad, var utsatt för fara. Hedningarne rusade också till vapen, men någon strid blef likväl icke af. Gissur med sine följeslagar fick qvarter i en bod, som tillhörde hans systerson Åsgrim Ellidegrimsson.

Följande dag läste en af de andlige, som beledsagat Gissur och Hjälte, en messa och derefter gingo de alle till lagberget, med sju prester i full skrud och bärande två stora kors. Framkomne lade desse rökelse på glöder, så att den doftande röken spridde sig vida — enligt berättelsen både med och mot vinden. Under den tystnad, som härvid uppstod, tog Hjälte ordet. Han skildrade först tilldragelserna under färden, framförde konungens bud och bad derefter, understödd af de andre, landsmännen lyssna till goda råd och antaga den kristna tron, hvars stora förmoner skildrades. Då talen lyktats, uppstod på tingsplatsen ett gränslöst buller. Hedningar och kristne befunno sig i den store hopen och, under sinnenas uppbrusning, ville ingen mera hafva med den andre att göra: öfverallt tog man vittnen på, att allt lagligt samband mellan bekännarne af de två religionerna nu skulle vara slut. Plötsligt förstummades larmet: en gosse kommer springande med bud, att "jordelden" utbrutit och rann med vild fart mot en gård. Då sade en af hedningarne, att icke vore det under, om gudarne vredgades öfver att höra sådana tal, som der förekommit. Då genmälte Snorre gode: "hvaröfver vredgades gudarne, då den jord brann, på hvilken vi nu stå?" Härefter gingo alle från lagberget till tingsbodarna.

Bland menigheten funnos emellertid månge insigtsfulle män, som icke ville låta den upplösning af samhället, hvarmed gårdagen hotat, komma till stånd. De kristne bådo Hall på Sida författa lagar åt dem, men han gick i stället till lagsagomannen Torger Ljosvattninga-

gode, som då ännu var en hedning, och bad honom göra upp en lag sådan, att de kristne kunde lefva efter den; man fordrade endast att i denna lag skulle intagas följande tre paragrafer: den första, att alla på Island skulle vara kristna och de som ännu voro odöpta, skulle mottaga dopet; den andra, att alla tempel och gudabilder skulle förklaras oheliga, den tredje, att allt bevisligt offrande skulle straffas med landsflygt. De kristne måste hafva kännt sig mycket säkre om framgång, då de kunde ställa så vidtgående fordringar.

Torger gick in i sin tingsbod, lade sig ned, skylde sitt hufvud och låg der två hela dagar utan att yttra ett ord.

Under det han sålunda hängaf sig åt ett inre maktpåliggande arbete, fortfor gäsningen utanför. Hedningarne ville offra två män från hvar fjerding af landet åt gudarne, på det desse måtte afvärja den fara, som hotade den gamla tron.

När detta blef bekant, sammankallade Gissur och Hjälte de kristne och Hjälte tog åter till ordet. Hedningarne, sade han, vilja offra åt gudarne två män från hvar fjerding, för att få kristendomen afvänd. Då böra i stället vi kristna välja för hvar fjerding två män till offer för seger, icke till att gifvas i lekamlig död, utan för att sjelfve hos sig döda köttets begärelser och all svaghet; flyende verldens lustar skola de lefva i denna verlden mildeligen, tuktigt och rättskaffens. Hedningarne utkora till offer de uslaste ibland sig för att störta dem utför fjällen, de kristne deremot böra välja bland sig de ypperste, dem, som bäst passa för Guds tjenst. Han erbjöd sig och Gissur som offer för sydlandet, Hall af Sida och en Torlef, som länge varit kristen, anmälte sig för östlandet. Lenne från Öfjärden och Torvald från Skagefjärden anmälte sig för Nordlandet. När ordningen kom till Vestlandet anmälte sig endast en, den af Dankbrand

döpte Gäst Oddlefsson, som hade gifvit honom det nyss anförda tröstande afskedsordet. Då alle andre tego, uppträdde Orm Kodranson och sade: "vore min broder Torvald vidfarne här, skulle helt visst icke en man saknas för Vestlandet, som vore villig att uppfylla edert goda löfte, men eftersom han nu är borta och ingen här vet, om han nu lefver eller är död, vill jag anmäla mig i hans ställe, om I viljen använda mig, ehuru det är djerft af mig, som ännu icke är döpt, utan allenast korstecknad." Alle togo med glädje mot hans anbud och han blef genast döpt.

Den tredje dagen på morgonen reste sig Torger lagsagoman ifrån sin bädd och tillsade, att allt folket skulle kallas till lagberget. Så snart det första bullret blifvit stilladt, talade Torger bevekliga ord. Han framhöll fridens förmoner och vådorna af samhällets söndring i tvänne partier, som voro mot hvarandra fientliga. Han påminnte om den erfarenhet, man i de gamla nordiska landen hade haft, och framhöll nödvändigheten deraf, att icke något af de två partierna gaf lagar, utan måste man å båda sidor göra eftergifter. Man lät sig af honom öfvertygas och han ombads att gifva dem lag. I denna intog han de två stadganden, som de kristne från början hade fordrat, men å andra sidan måste de medgifva, att barn allt framgent fingo utsättas, att hästkött fick förtäras — som skäl för dessa bruks bevarande anfördes den allmänna uppfattningen, att landet eljes ej kunde nära befolkningen — samt att man fick offra i hemlighet[1]. Den gamla lagen skulle fortfarande gälla i alla de delar, som icke kunde anses stå i strid mot det kristna väsendet.

Alle vid tinget närvarande togo korstecknet, flere läto sig döpas. Nord- och Östländingarne gjorde dock svårigheter, emedan de icke ville stiga ned i kallt vatten; då döptes flere af dem i en varm källa. Att likväl icke

[1] Dessa tre medgifter å de kristnas sida blefvo sedan borttagna.

hos de kristne allt gammalt var bortdödt, visade sig, då Hjälte stod fadder åt Runolf gode — den man, som hade vållat hans landsförvisning. Då efter tidens sed salt stacks i munnen på Runolf, kunde Hjälte ej förgäta, att hans vedersakare kommit till korta, och sade: "nu lära vi gamle godar att gapa öfver saltet". Så mycket mera måste vi antaga, att hos folket i allmänhet mycket hedniskt dröjde qvar, sedan formerna för lifvet hade antagit kristen prägel.

De gamla templen måste nu öfvergifvas och i stället skulle kyrkor uppföras. Att göra detta öfverläts helt och hållet åt den enskilde, åt hans fromhet eller åt hans begär att utmärka sig. Den förra egenskapen sökte man locka genom att låta utsprida, att en kyrkobyggare beredde inträde i himlen för så många, som hans kyrka på jorden rymde. Det senare motivet behöfde man i allmänhet icke kalla till lif eller egga. Men det var icke nog att bygga en kyrka, hon skulle äfven förses med nödvändigt tillbehör samt underhållas; inkomster behöfde äfven beredas den prestman, som i orten omkring skulle utöfva sin verksamhet på och för själarna.

Mot slutet af 1100-talet funnos inom Öst-, Syd- och Vestlandet 220 kyrkor[1]. Sådana uppkommo tydligen ganska hastigt i tillräckligt antal. Svårare var det att få nödigt antal prestmän. I början kommo utländske prester till Island, till och med Greker och Armenier, men med dem var behofvet naturligtvis endast i svagaste mått fyldt: språket gjorde det för dem omöjligt att pläga förtroligt umgänge med åhörarne. Man måste bringa det derhän, att man bland de sine fick de erforderlige presterne. Det egna sätt, på hvilket kyrkorna kommit till stånd på Island, utöfvade härvid ett ganska stort inflytande. Den förmögne och i det borgerliga lifvet ansedde man, som låtit på sin grund uppföra en kyrka, kunde ofta finna det

[1] År 1863 funnos inom samma område endast 203 kyrkor.

svårt att erhålla en prest, som ville tjenstgöra i denna, ty inkomsterna voro i allmänhet mycket små, särskildt intill dess man år 1097 åtog sig att erlägga tionde. Då hände det, att kyrkans egare sjelf uppfyllde de villkor, som erfordrades för prestvigning, och sålunda blef sin egen kyrkoherde. Också hände det, att han tog i sin tjenst en prestman eller lät någon af sine tjenare blifva prest. Fördelarne häraf voro trenne: dels kunde han för billiga vilkor få en man, som skötte själavården, dels kunde han vara förvissad att öfver denne utöfva stort inflytande, dels kunde han af denne, när han var fri från presterlig förrättning, hafva nytta i borgerliga och hvardagliga angelägenheter — det är bevisligt, att prester under sina lediga timmar användes till och med till att valla fåren. Presten, som var en verldslig husbondes tjenare, kunde i allmänhet icke mycket bidraga till höjande af det kyrkliga väsendet; så väl i detta fall som när godsegaren sjelf var kyrkoherde, var presterskapet i hög grad upptaget af verldsliga intressen. Dessutom låg Island så aflägset och var så föga underkastadt kontroll från främmande håll, att man der i viss mon frigjorde sig från sådana kyrkans bud, som syntes obeqväma. Så vann celibatet icke ordentligt insteg på Island; till och med biskoparne voro under den första kristna tiden gifte. Äfven detta bidrog till presternes förverldsligande, emedan de lefde i ständig inblandning i slägt- och arfstvister. När sådana antogo en riktigt våldsam karaktär, t. ex. under den s. k. Sturlungatiden, hände det, då en storman inblandades i fäjd, att hans prest, liksom hans öfrige underlydande, fattade vapen och följde honom i striden.

Det var de gamla förhållandena, som i detta afseende störande ingrepo i det nya väsendet. Man var dock medveten af olägenheterna och sökte efter bästa förmåga minska dem.

Ett vigtigt steg till införande af en bättre ordning

var upprättandet af ett inhemskt biskopsdöme. Sedan flere biskopar utan stift besökt landet och der stundom varit af tvifvelaktig nytta, utsågs Islef, en son af Gissur hvite, till biskop. Fadern hade låtit honom uppfostras i ett kloster i Westfalen. Han vigdes år 1055, på påfvens befallning, af erkebiskop Adalbert i Bremen. Han hade dock att bekämpa sådana svårigheter, att han kort före sin död (år 1080) yttrade, att svårt torde det blifva att efter honom få en biskop, såvida man ej ville lofva bättre lydnad än som kommit honom till del. Efter hans död vände man sig till hans son Gissur med begäran, att han ville blifva faderns efterträdare. Denne Gissur var en framstående personlighet; k. Harald hårdråde yttrade en gång om honom, att han var lika väl begåfvad för att vara en regerande konung, en duglig vikingahöfding och en god biskop. Han åtog sig uppdraget, men fordrade, att till gengäld skulle alle landets höfdingar svärja honom lydnad. Eden gafs och hölls så, att, efter hvad berättas, "enhvar, ung och gammal, rik och fattig, qvinna och man, satt och stod allt som biskopen bjöd". Den isländska kyrkan gaf han bestånd genom att skänka sin fädernegård Skålhult till ständig egendom åt biskopen, genom att förmå folket till erläggande af tionden samt genom att låta Nordländingarne, som af gammalt ej voro hugade att draga jämnt med de andra, få ett eget stift med säte i Holar. Den förste Nordländingabiskopen vigdes i Lund år 1106. Den isländska kyrkan, som till år 1103 lydde under erkebiskopen af Bremen, lades då under Lunds erkestift och räknades från år 1152 till det norska erkebiskopsdömet, som hade sitt säte i Trondhjem.

I början af 1100-talet fick den isländska kyrkan sin lag skrifven. Något senare anlades de första klostren på Island.

Som ett berömligt drag, egnadt att förbättra kyrkans ställning, må särskildt framhållas det begär efter vetande,

som i hög grad utmärkte flere framstående Isländingar. Förmögne män gingo för att tillfredsställa sin kunskapstörst till Tyskland, Frankrike, England. Hemkomne behöllo de icke sitt vetande för sig, utan voro angelägne att sprida det inom vida kretsar.

Vid biskopskyrkorna och sedermera i klostren upprättades skolor. Derutöfver bildade sig på enskild väg undervisnings- och uppfostringsanstalter af fullkomligt enskild natur. En mycket berömd sådan fanns på Hökadal, grundad af Hall Torarinsson samt fortsatt af biskop Islefs son Tet; deras mest fräjdade lärjunge var Islands förste historieskrifvare Are frode. En annan sådan skola bildades på Udde af Sämund frode, hvilken man falskeligen uppgifvit först som författare, sedan som redaktör af den s. k. poetiska eddan. Hans sonson Jon Loftsson († 1197) räknade bland sine lärjungar en så märklig man som Snorre Sturlesson, för sin tid vigtig genom sin politik, för all tid betydelsefull genom sitt författareskap.

Som exempel på den hog för litterär idrott, som fanns på Island, anför professor Maurer, att då man från Norges 25 munkkloster känner till namnet fyra författare, äro femton kände för Islands sju munkkloster.

ELFTE KAPITLET.

Årtiondena efter kristendomens införande.

Någon synnerligen stor förändring i lefnadssätt kunde icke plötsligt inträda i följd af religionsförändringen. De nya grundsatserne för lifvet behöfde tid för att genomtränga sinnena.

Under en vistelse i Norge hade två af Nials söner lidit förlust och kort fångenskap för Hallgärds mågs Tråens skuld. Denne, som lång tid hade vistats hos Håkan jarl och af honom högt värderats först för Gunnars skuld, sedan för sin egen, hade det oaktadt, när han låg färdig att segla tillbaka till Island, tagit ombord hos sig en Isländing vid namn Rapp, en dålig man, som jarlen förklarat fredlös och ville döda. Alla skepp undersöktes. Tråen nekade att veta något om flyktingen, men hade under tiden gömt honom i två tunnor, som bundits samman sedan de två motliggande bottnarne slagits ut, under en hög säckar och till sist i det refvade seglet. Då Tråen omsider seglat, blef jarlen öfvertygad, att han af honom blifvit bedragen och lät sin hämnd gå ut öfver de alldeles oskyldige Nialssönerne. Dem lyckades det dock att fly ur bojorna och att sammanträffa med den modige Kåre Salmundsson, som tidigare hade hulpit dem i en strid i vestern. Till denna vände de nu åter med Kåre, deltogo i strider och vunno store skatter. Kåre följde dem till Island och äktade der deras syster Helga.

Efter någon tid ansågo Nialssönerne sig böra hafva upprättelse och ersättning för den skymf och förlust de oförskyldt lidit för Tråens och Rapps skuld. Uppeggad af Hallgärd, som flyttat till mågen, och hennes yngre son Grane, besvarade Tråen gång efter annan indirekta och direkta framställningar i ämnet med hånande ord. Det kom slutligen till en strid, i hvilken Tråen och Rapp föllo, men förlikning blef derefter gjord och Nial tog Tråens son Höskuld till sig för att uppfostras. Höskuld visade sig god och duglig, omhuldades mycket af Nial och rådde mellan dennes söner och Höskuld stor vänskap. Till sist ville Nial skaffa fostersonen ett godt gifte och vände sig till Flose Tordsson för att bedja om hans brorsdotter Hildegunns hand. Denna tillspordes sjelf, hade intet att anmärka mot Höskuld, men ville icke gifta sig annat än med en man, som hade höfdingeskap. Nial bad om och erhöll tre års uppskof, under hvilka han sökte genom köp förvärfva något godord åt Höskuld, dock utan framgång.

Då hände det ett år vid alltinget, att en mängd personer, som hade processer samt för dem inhemtat den vise Nials råd, fingo, när de följde dem, målen så intrasslade, att någon dom ej kunde fällas; i fjerdingsdomarne kräfdes enstämmighet bland de dömande, för att dom skulle blifva af. Följande år — 1004 — kom Nial till alltinget och sporde, hvarföre man icke kom fram med sina käromål. Härpå svarades, att sådant båtade litet, då man likväl icke kunde få något slut på målen, det vore vida bättre att söka sin rätt med udd och egg. Häremot gjorde Nial invändningar, ty med laglöshet skulle samhället gå under, och han föranledde ett sammanträde mellan alle höfdingar. De antogo hans förslag att bilda en öfverdomstol, den s. k. *femtdomen:* "dit skulle alla de mål hänskjutas, som rörde brott mot tingsordningen, falskt vittnesbörd och falskt utslag af nabonämnd, så ock de mål, som på grund af stridiga meningar ej afgjordes vid

fjerdingsdomarne; hade någon budit eller tagit mutor, skulle han stämmas inför femtdomen. Domstolen skulle bestå af fyra tolfter domare, af hvilka dock hvardera parten hade att jäfva sex. För att åstadkomma denna nya uppsättning af domare, skulle i hvar af landets fjerdingar nya godar insättas. Sedan allt detta blifvit godkändt, bad Nial om tillstånd att åt fostersonen Höskuld, hvars fader dräpts af Nials söner, upprätta ett godord å Hvitanäs. Äfven detta bifölls och Höskuld fick Hildegunn till maka.

En svåger till Tråen, vid namn Lyting, harmades, att han ej hade fått böter för frändens död. Vid ett gille, som han hade tillställt, sökte han egga sina fränder att hämnas genom att öfverfalla Nials oäkta son Höskuld, som bodde så, att han under färden till och från fadern måste rida förbi Lytings gård. Alle vägrade och lemnade, af harm öfver Lytings beteende, i förtid gården. Ej afskräckt deraf lade sig Lyting jämte två bröder och tre huskarlar samma afton i bakhåll och dödade Höskuld Nialsson, som fåfängt värjde sig mot öfvermakten. Till Nials hem bragtes i största hast underrättelsen om den föröfvade illgerningen och gingo hans söner genast ut för att utkräfva hämnd. Lyting undkom, men hans två bröder föllo. Höskuld Hvitanäsgode uppgjorde derefter förlikning på de vilkor, som Nial sjelf bestämde: Lytings bröder skulle ligga å deras gerning, sjelf skulle han få någon skadeersättning för sina sår, men deremot i mansbot för Nials son gälda två hundraden i silfver; skedde så, finge han bo qvar i bygden, men nog ansåg Nial, att det skulle å hans sida vara försigtigare att flytta bort. Nial och hans söner höllo förlikningen, men Höskuld Nialssons blinde frilloson Åmunde, som ej var upptagen i denna, dödade Lyting med ett yxhugg. Äfven efter detta ingicks förlikning.

Hemskare tilldragelser tillstundade. Valgård grå, ännu

en hedning, kom hem från en utomlandsfärd, och fann sin tingsplats förfallen: månge af hans forne följare hade hyllat sig till den nye goden, den vänsälle Höskuld. Förbittrad häröfver förpligtade Valgård sin son Mård att stifta ovänskap mellan Nialssönerne och Höskuld Hvitanäsgode.

Med mycken illistighet fullgjorde Mård faderns uppdrag. Till Nials harm förstod han att vinna sönernes vänskap. Sedan vände han sig till Höskuld och förtalade dem, men denne svarade, att hvad ondt Mård än sade om Nialssönerne skulle han icke tro det, och vordo hans ord till sanning, ville Höskuld vida hellre tåla död af Nials söner än göra dem något men. Mård lyckades det bättre, när han för desse baktalade Höskuld, och blef förhållandet till denne spändt. En natt i början af sommaren drogo Nialssönerne i sällskap med Kåre och Mård till Höskulds hem och gömde sig bakom en gärdesgård, till dess strax efter solens uppgång Höskuld kom ut, iklädd en präktig kappa, som han hade fått af Flose, i ena handen bar han en sädesskäppa, i den andra sitt svärd. Då han hade börjat så, öfverfölls han. Skarphedin gaf honom banehugget, hvar och en af de öfrige gaf honom sitt hugg.

Hildegunn vaknade och fann mannen utgången. Då han dröjde länge, gick hon ut att söka honom. När hon funnit liket, hopsamlade hon den lefrade bloden i kappan, som hon vecklade samman och lade i sin kista. Mård, en af dråparne, intalade Höskulds fränder, att han skulle få upptaga målet. Till en början kallades nio grannar tillhopa till Höskulds gård, der Mård visade dem såren och namngaf upphofsmännen till hvart utom ett — det han sjelf hade gifvit.

Nial bedröfvades, då sönerne berättade honom hvad de gjort; han sade sig hellre hafva mist två af sine söner, om blott Höskuld hade fått vara i lifvet. "Det kan förlåtas dig", sade Skarphedin, "ty du är en gammal man, som

lätt grufvar sig.“ Fadern svarade, att det kom sig mindre af hans höga ålder än deraf, att han bättre såg hvilka följder detta skulle draga efter sig, nämligen hans egen, hans hustrus och alle sönernes död. Kåre sporde hvad Nial hade att säga om hans kommande öde. Nial svarade: “svårt skall det varda dem att gå emot din lycka, ty i längden skall du vara dem alla för stark.“ Nial kunde ej tala om Höskulds död utan darrning i rösten.

Å ömse sidor rustade man sig till uppträdande å tinget. Flose begaf sig till brorsdottern Hildegunn, som tog emot honom ute å gården, der alle hennes hemmamän voro uppställde; qvinnorna hade hängt upp väggbonaden i stugan och redt i ordning ett högsäte å den ena bänken. När Flose kom fram för att få dagvard, stötte han ned högsätet; han vore hvarken en konung eller jarl och ville icke begabbas. Hildegunn sade sig hafva menat väl, slog sig ned bredvid Flose och talade länge hemligt med honom. Då borden voro framsatta och tvättvatten bars omkring, såg Flose på handklädet, som hade många hål och i ene änden var sönderrifvet. Han kastade bort det och skar i stället ut en flik ur duken, hvilken han slängde åt sine män, sedan han torkat sina händer. Då de börjat äta, ställde Hildegunn sig midt emot honom, strök håret från ögonen och började gråta. Flose sade: “nu är dig tungt i sinnet, fränka, efter du gråter; väl är det, att du begråter en god man.“ Hon sporde hvad farbrodern ville göra för att åtala dråparne, han sade sig vilja främja hennes mål så långt lag och rätt gå eller ingå på en ärofull förlikning. Hildegunn var icke nöjd härmed, hon ville hafva hämnd. För att egga Flose lade hon öfver honom den kappa, han fordom hade skänkt Höskuld, och sade sig vilja gifva honom henne åter: “jag tager Gud och alle gode män till vittnen, att jag vid din Krists hela kraft och vid din egen mandom besvärjer dig att hämnas alla de sår, som den döde Höskuld hade, eller ock skall

du vara hvar mans niding.“ Flose blef än röd, än hvit, än blå. Vredgad kastade han kappan tillbaka på Hildegunn och gick genast ut med sine män.

Tingstiden nalkades. Nial, sönerne och Kåre bröto upp. Under vägen sällade hjelpare sig till dem, bland desse Hjälte Skäggesson. De vände sig först till Åsgrim Ellidagrimsson, hvars son Torhall Nial hade fostrat. Åsgrim tog väl emot dem, lyfte den åldrige Nial af hästen och bar honom in i salen. Under måltiden afhandlades ärendet och Åsgrim förklarade sig villig att uppbjuda alle sine tingsmän att följa sig till tinget.

På tinget sökte Åsgrim skaffa understöd. Åtföljd af Nialssönerne och deras hjelpare i en lång rad, gick han från bod till bod. Den förste han besökte var morbrodern Gissur hvite, som lofvade all hjelp. Skafte Torvaldsson, som var lagsagoman, sade sig intet vilja skaffa med deras trätor. Snorre gode förklarade sig hafva svårigheter nog inom sitt eget område, men lofvade att i intet vara Åsgrims ovänner till hjelp. Hufvudmannen för Skagfjärdingarne ville intet hafva med saken att göra. Den mäktige Gudmund på Madrovalla — han hade 100 hemmamän — lofvade att intet göra emot dem. I Ljusvattningarnes bod fingo de deremot rent afslag. Skarphedin väckte öfverallt uppmärksamhet genom sin växt och sitt utseende; i alla bodarna använde han retsamma ord. Gudmund tillsade sedermera sin broder Enar på Tvärå att med allt Gudmunds folk bistå Nials söner.

Då målet skulle före i fjerdingsdomen och nabonämnden skulle fram för att yttra sig, uppträdde Torhall Åsgrimsson, som af Nial hade lärt mycken lagkunskap, och förklarade målet ogiltigt, emedan det var instämdt af Mård, som sjelf deltagit i dråpet. Då ingen kunde jäfva denna invändning, föreslog Nial sjelf, att en förlikningsnämnd skulle utses, och gick Flose slutligen in derpå.

Då nämnden, i hvilken Islands ypperste män suto,

trädde samman, sporde Gudmund den mäktige, om någon yrkade på förvisning från bygd eller land. Snorre gode afstyrkte detta, ty en sådan dom hade ofta haft beklagliga följder, fiendskap och dråp; han yrkade i stället, att för Höskuld skulle högre mansbot gifvas än för hvarje annan man på Island. Detta förslag godkändes, likaledes beloppet sex silfverhundraden. Snorre yrkade vidare, att böterna skulle gäldas på tinget. Gissur hvite fann detta orimligt, då Nial och hans söner svårligen kunde hafva så mycket silfver med sig, men Gudmund sade sig förstå hvad Snorre ville, nämligen att alle förlikningsmännen skulle lägga så mycket till, som hvars och ens ädelsinne böd, och skulle då helt säkert mången annan följa deras exempel. Hall på Sida, som af Flose var insatt i nämnden, uttalade sin tacksamhet för dem, som kommit fram med ett sådant förslag, och sade sig villig att gifva lika mycket som den frikostigaste. Deri instämde alle de andre.

Sedan menigheten genom ringning kallats till lagberget, trädde Hall på Sida fram och förkunnade domen. Hall sade, att förlikningsmännen voro villige att lemna hälften af böterna och bad menigheten äfven skjuta till, hvilket de alla lofvade. Nial tackade för domen och lemnade hvad silfver han hade med sig, ett silfverhundrade. Hans söner och Kåre lemnade lika mycket, skiljemännen lemnade sina tre hundraden och menigheten fyllde det sjette, så att icke en penning fattades. Nial tog då en röd silkeskappa och ett par kostbara stöflar och lade dem på silfverhögen. Båda stridande parterna skulle nu mötas för att med ed lofva att hålla förlikningen, men deraf blef intet, ty Flose tog sig för att smäda Nial och Skarphedin gaf honom ett ej mindre smädligt svar. Tinget upplöstes. Med Flose hade dessförinnan en mängd personer ingått en sammansvärjning mot Nialssönernes lif.

I tillrustningar och i utförande har man svårt att nu, då Island var kristnadt, se någon olikhet mot förr. Det enda nya var att Flose, innan han red hemifrån, lät en messa läsas för sig, och att då han under vägen red förbi en kyrka, gick han med sitt följe in i henne för att åter höra messan. Formerna voro nya, men sinnena oförändrade.

En dag hade Grim och Helge, Nials söner, begifvit sig till gården Holar, der deras barn fostrades. Några dit anländande tiggerskor, efter vanligheten tillsporda om nyheter, berättade att de sett flere personer rida fullrustade, "kan man nu säga, att allt är i fart och flygt här i landet." Nialssönerne anade genast, att något ondt var ämnadt mot dem och redo genast hem, ehuru de sagt sig skola stanna borta öfver natten.

Samma afton var stämningen på Nials gård högtidlig. Bergtora sade till folket: "I qväll fån I sjelfve välja er mat, så att en hvar kan få sig sitt lystmäte, ty det torde vara den sista afton som jag bär fram mat till mitt hushåll." De närvarande hoppades att så icke skulle vara men hon höll fast vid sin förutsägelse och uppgaf som tecken på dess riktighet, att Grim och Helge, trots hvad de sagt, skulle komma hem, innan de stigit från bordet.

Äfven Nial hade aningar. "Underligt kommer det mig före", sade han, "jag ser öfver hela stugan och det synes mig, som vore båda gafvelväggarna borta och som bordet och maten stode i blod." Alle blefvo förfärade utom Skarphedin.

Då kommo Grim och Helge hem. Alla ryckte till, då de på detta vis funno Bergtoras förutsägelse bekräftad. Då Nial hört hvad sönerne hade att förtälja, bad han alla de sina vaka den natten.

Fienderne komme, en manstark flock. De stannade på något afstånd och varsnades från gården. Nial gick ut med sine män och ställde sig framför husen, ett tretiotal

af män. Flose ansåg det vågadt att anfalla dem, medan de voro ute, då detta skulle vålla för stor manspillan. Å andra sidan öfvertalade Nial sönerne att försvara sig inom det starkt byggda huset. Det var endast Skarphedin, som gjorde invändningar, men han gaf dock efter, sägande: "väl kan jag göra min fader till viljes och brinna inne med honom, ty jag rädes ej för att dö."

Så snart de hade gått in, kom fiendeflocken fram och omringade huset; Flose med sine egne män stod midt för ingången. Mot Skarphedin, som icke hade någon ro inne, utan ställde sig i dörren, gick en af de sammansvurne fram och stack mot honom med sitt spjut. Skarphedin högg af spjutskaftet, sprang fram, slog yxan in i öfverkanten af hans sköld, så att skölden trycktes mot hans kropp och yxspetsen tog i hans ansigte — honom till död. En mängd af de anfallande sårades af spjut, som kastades inifrån, och på mången började modet svigta; bland dem var Grane, son till Gunnar på Lidarände, hvilken, fadern olik i allt, slutit sig till Nials och hans söners fiender. Flose fann, att med vapen kunde de intet uträtta, hvadan de blott hade två utvägar att välja mellan — att vända hem igen, hvilket helt visst skulle framdeles blifva hvars af dem bane, eller ock bränna sina vedersakare inne. "Det senare är för Gud ett ansvarsfullt dåd, då vi sjelfve äro kristne män, dock måste vi gripa till det dådet."

Då redde de anfallande till ett väldigt bål utanför dörren. Skarphedin sporde om något skulle kokas. "Ja, sade Grane Gunnarsson, hetare eld skall du icke behöfva att värma dig vid." "Din fader har jag hämnats", sade Skarphedin, "och du lönar mig nu, som du är man till."

Qvinnornas försök att med vassle och vatten släcka elden uträttade föga. Brinnande hö slungades genom en glugg in på loftet och elden rasade nu ohämmad. Qvinnorna började jämra sig. Nial sökte lugna dem, men gick

derefter fram till dörren och sporde, om Flose vore så nära, att han kunde höra honom, samt frågade, om förlikning med sönerne vore möjlig eller om några af folket derinne finge gå ut. Någon förlikning ville Flose ej höra omtalas, men väl måtte qvinnor, barn och huskarlar gå ut. Nial underrättade de sine och vände sig till svärdottern Torhalla Åsgrimsdotter med begäran, att hon skulle föregå med godt exempel. Hon sade: "nu skiljas Helge och jag på annat vis än jag väntat, men egga skall jag min fader och mine bröder att hämnas." "Nog skall du te dig väl", sade Nial, "ty du är en god qvinna." Hon gick ut och många med henne.

Åstrid från Djupåbacke och andra öfvertalade Helge att gå ut klädd som en qvinna, Torhild, Skarphedins hustru, svepte kappan omkring honom. Nials båda döttrar gingo nu ut och flere andre. Helges förklädning kunde icke skyla honom och han blef hastigt nedgjord.

Då kom Flose åter fram till dörren och bad Nial komma ut och ej brinna oskyldig inne, men denne svarade: "ut vill jag icke gå, ty jag är en gammal man, föga egnad att hämnas mine söner, och med skam vill jag icke lefva."

Flose ropade då till Bergtora: "gå ut, husfru, dig vill jag för ingen del bränna inne." Men hon svarade: "ung gafs jag åt Nial och honom har jag lofvat, att ett och samma skall gå öfver oss begge."

Nial föreslog, att de skulle lägga sig, "han hade den senaste tiden haft hvilan kär."

Bergtora vände sig till dottersonen Tord Kåresson: "dig skall man bära ut, ty du skall icke brinna inne." Men den lille svarade: "du har lofvat mig, mormor, att vi aldrig skola skiljas, så länge jag vill vara hos dig. Mycket bättre synes det mig att dö med dig och Nial än lefva efter er." Hon tog då gossen och lade honom i bädden mellan sig och mannen. De signade sig och

honom och gåfvo sin anda i Guds hand. En af tjenarne bredde en oxhud öfver dem och gick derefter ut. En Nials måg, som befann sig i fiendeskaran, frågade honom efter svärfadern.

Skarphedin, Grim och Kåre sökte försvara sig. De grepo nedfallande bränder och slungade dem mot fienden, spjut som kastades mot dem, grepo de i luften och kastade tillbaka, så att Flose till sist måste bedja de sina upphöra med vapenkastning; det vore bättre att i stillhet afbida eldens verkningar.

En af husets tvärbjelkar föll ned, afbrunnen i midten. Kåre bad Skarphedin begagna sig häraf för att komma ut, men tvangs att göra det sjelf. Han fattade en brinnande planka, sprang uppför den brant lutande bjelken, kastade plankan ned bland de utanför stående, så att de förfärade störtade åt olika håll, hoppade derefter ned, med eld i hår och kläder, och flydde under skydd af röken, till dess han i en bäck fick elden släckt, hvarefter han lade sig i en grop för att få hvila. För Skarphedin misslyckades försöken att komma ut på samma väg; han och Grim omkommo derinne.

Efter denna illgerning följde processer, som visa mera än de flesta andra, huru det isländska rättsväsendet var bundet af formaliteter, samt strid på alltinget och strid här och der i bygderna. Efter striden på alltinget förliktes alle utom Nials brorsson Torger och Kåre. Efter någon tid tillträdde den förre förlikningen. Kåre ensam var qvar oförlikt, men fast besluten att utkräfva hämnd. Alla de af honom utsedda offren fällde han, dels på Island, dels utom ön, med undantag af Flose.

Då hände det en gång, att Kåre kom seglande sent på året till Island efter flerårig vistelse i utlandet. Under en stark snöstorm strandade skeppet vid Ingolfshöfde, men manskapet bergades. Kåre beslöt då, att de skulle

vända sig till Svinafjäll och der anlita fienden Floses gästfrihet.

De vandrade i snöyran dit. Flose var inne i stugan. Så snart Kåre trädde in, kände Flose igen honom, sprang honom till mötes, kysste honom och satte honom vid sin sida i högsätet. Så blefvo de förlikte och Kåre tillbragte vintern på Svinafjäll.

Nialsbrännan egde rum år 1011, förlikningen mellan Kåre och Flose år 1017.

Skildringen af planerna och åtgärderna efter Nialsbrännan äro af största intresse, men det skulle kräfva alltför stort utrymme att här meddela dem. Så mycket mindre behöfves det för öfrigt, som af Nialssagan finnes en god svensk öfversättning[1].

Jag har redan omtalat, att på Hjordhult uppvuxo Olof påfogels son Kjärtan och brorsson Bolle. Laxdœlasaga kan icke nog prisa den förre. "Af alle å Island födde var han den vänaste, anletet var stort och välskapadt, färgen ljus, ögonen goda; håret var rikt, fagert som silke och föll i lockar. Han var stor och stark, starkare och mera vapenför än andre, färdig i alla idrotter, alls icke högmodig och så vänsäll, att hvart barn höll af honom, dertill glädtig och gifmild".

Kjärtan och Bolle, som voro oskiljaktige, foro samman till Norge, hvarest de, såsom redan blifvit berättadt, befunno sig vid den tid då Island kristnades. Kjärtan var i stor ynnest hos k. Olof Tryggvesson och hos hans syster Ingeborg, som sedan blef gift med Vestgötajarlen Ragnvald. Bolle, som tidigare vände åter till Island, gifte sig der — mot hennes önskan — med Gudrun Osvifvers-

[1] Utförd af A. U. Bååth (Stockholm 1879).

dotter, hvilken hade skänkt sin kärlek till Kjärtan, innan han for till Norge, och äfven var af honom älskad. Gudrun, af sagan prisad, men i besittning af egenskaper, hvilka vår tid är benägen att se med mindre blida ögon, kunde icke fördraga, att Kjärtan, då han vid hemkomsten fann henne vara vännens maka, gifte sig med en annan qvinna. Gudrun vållade en rad af misshälligheter, och till sist blef Kjärtan af sin fosterbroder dödad år 1002. Bolle blef dödad tre år senare.

Ljósvetníngasaga omtalar förhållandena i Öfjärden, hvarest den förut några gånger nämnde Gudmund den mäktige (jfr slägttaflan s. 110) vid år 1000 var den myndigaste mannen. Han hade ett hundrade hjon och ett hundra kor. Han hade för sed att mottaga i sitt hem söner af Islands bästa ätter och behöfde de icke, som annorstädes hemmamännen, deltaga i arbetet, utan hade intet annat att göra än att sällskapa med Gudmund. Sjelf hade han varit i tjenst hos Håkan jarl i Norge och ville tydligen uppträda på Island som en riktig storman.

Hans praktlystnad kunde för andra vara betungande. Vårarne plägade han rida omkring i de norra delarne af det område, hvars inbyggare i honom sågo sin höfdinge. Han red ofta med tretio män i sitt följe och kunde stanna hos en och samma bonde en hel vecka. Under tiden afhandlades häradets angelägenheter.

En gång var det gästabud på Skarda i Rökdalen hos en myndig man Ofeg Jerngårdsson, en god vän till Gudmund och dennes broder Enar på Tvärå. Traktens förhållanden voro på tal och man klagade öfver Gudmunds betungande besök. Ofeg föreslog då, att Gudmund skulle med allt sitt folk vistas hos honom fjorton dagar, och då kunde bönderne dit föra de gåfvor de ville gifva honom

och dermed friköpa sig från hans besök. Detta ädelmodiga förslag ville dock de andre icke antaga. Ofeg sade det då vara svårare att finna hjelp, men hittade till slut på en mycket listig utväg.

Han bad bönderne fodra sina hästar inne, så månge att de voro tjugonio, och alle skulle de vara hingstar och fete; behöfde man hö, kunde man få hemta det hos honom. Någon förklaring öfver sin plan gaf han icke, men alle lydde villigt, i förlitande på hans klokhet och hjelpsamhet.

Under sista veckan i fastan bad Ofeg alle, som hade sine hästar inne, samlas hos honom. På fredagen redo de alle derifrån, Ofeg och de tjugonio, och kommo påskaftonen till Madrovalla. Gudmund fick bud, att en stor skara var i annalkande och tog väl emot, bedjande dem stanna så länge de ville. Ofeg antog tacksamt bjudningen å egna och de andres vägnar, men anmärkte, att Gudmund torde få olägenhet af deras hingstar, som voro något ostyrige och vane att få den bästa föda. Gudmund mente, att det vore illa, om ej hans huskarlar kunde sköta hästarne på tillbörligt sätt; de skulle, om så erfordrades, få taga ut nötkreaturen, för att skaffa plats för hästarne. Fjerde dag påsk kom en af Ofegs följeslagar till honom och sporde, huru länge han ämnade stanna, och omtalade, att Gudmund hade fått sända bort för att köpa både hö och mat. Ofeg svarade, att de skulle stanna påskveckan ut och så skedde.

På måndagen derefter rustade de sig till uppbrott. Gudmund bad dem stanna och roa sig, mycket vore ännu otaladt. Då de ej läto sig öfvertalas, följde Gudmund dem på vägen och när de kommo till en höstack, bad han dem fodra hästarne, ty han ville ej att hans broder Enar skulle finna dem hungrige. Så skedde och under tiden bad Gudmund att få veta Ofegs ärende, som han alls icke hade omtalat. Denne sade då, att man norrut hade men af Gudmunds besök, derföre att han hade så

många i sitt följe och dröjde så länge. Nu hade de icke varit fullt så länge hos Gudmund, men ändock hade både mat och hö trutit för honom; hans storhet skulle ingalunda minskas, om han rede omkring i bygden sjelf tionde. Gudmund var icke belåten, att Ofeg, som han sade, var honom emot i hvad gällde hans ära, hvilket denne dock förnekade. Förhållandet mellan dem blef härefter ej så godt som det hade varit, men Gudmund rättade sig efter böndernes önskan: han kom sjelf tionde och der han förut hade dröjt en vecka, stannade han nu allenast ett par dygn.

Äfven i andra afseenden måste Gudmund något sätta ned sina anspråk på att vara allena rådande. En bondeson Brand, som hade gjort sig ofördelaktigt känd genom ett mycket bråkigt lynne, hade till allmän förvåning förhållit sig väl mot två norske skeppsstyrmän, som gästade hans fader, han hade rest vida kring bygden med deras varor och sålt dem väl. Sedan följde han dem till Norge, men kom der illa ut, dock mindre genom eget fel, och vände åter till Island. Skeppet kom i land på östkusten och Brand vände sig till Torkel Getesson på Krossavik vid Vapenfjärden, ganska långt upp mot norr i Östlandet, med begäran att få hos honom tillbringa vintern. Detta beviljades, dock icke utan påminnelser mot hans obändighet.

De förste fjorton dagarne var allt väl, men under de följande två veckorna blef Brand medelpunkten i ett stojande sällskap, som helt ogeneradt gästade Torkels hus utan att mycket fråga efter värden. Det blef hvar afton sådan trängsel, att qvinnorna hindrades i deras sysslor. Torkel gjorde Brand föreställningar, och denne förebyggde gästbesöken, men slog nu öfver på en annan ytterlighet: under lång tid yttrade han aldrig ett ord. Torkel bad honom åter vara glad, men med måtta. Derför var Brand icke hugad, han sade sig icke veta, huru han skulle vara till lags, och ville derföre draga bort. Torkel invände, att nu

vore Brand dock hans hemmaman och det skulle vara en skymf, om han lemnade honom, men detta halp icke. Hemkommen till fadern begick han en våldsamhet, hvarefter han åter uppsökte Torkel.

Denne hade väl icke mycken nytta eller glädje af Brand, men som han fortfarande ansåg honom som sin hemmaman, ville han göra allt för att hjelpa honom. Han uppsökte först Gudmund, som var målsegare, och bad honom taga böter för Brand samt sjelf bestämma deras belopp. Då Gudmund nekade, sägande det vara godt att lagen finge sin gång mot sådana ofredsmän, uppsökte han sin vän Torsten på Sida, Halls son, för att bedja honom om hjelp. Gudmund hade instämt målet till ett vårting i Nordlandet, hvilket var olagligt, alldenstund Brand i egenskap af Torkels hemmaman hörde till Östlandet — ett sådant fel ansågs vara mycket betänkligt. Som Torkel emellertid befarade, att man mot Gudmund skulle behöfva andra medel än lagens, använde han list. Då han med Torsten och sextio män anlände till Jökulsån, som bildar gräns mellan Öst- och Nordlanden, sände han femtiofem män på omvägar till tinget, under det han sjelf, Torsten och ännu tre redo den allmänna vägen till samma mål, hvarest de fingo vistas i Ofegs bod. Gudmund, som hade kommit underfund med sitt misstag, men hoppades att likväl få sin vilje fram, såvida Torkel icke brukade våld, kunde icke fatta, att denne kommit med så få hjelpare. Misstrogen sände han bud till de närmaste nattqvarteren vid den stora tingsvägen, för att få upplysningar om Torkels verkliga styrka, men ingenstädes hade man sett mera än fyra män i hans följe. Gudmund tog då saken helt lugnt, afslog Torkels anbud om förlikning samt ville ej heller bry sig om Torkels gensaga mot målets upptagande, eftersom det vore oriktigt instämdt. Då gaf Torkel ett förut öfverenskommet tecken, hans i den tillstötande skogen dolda manskap skyndade fram och domstolen upphäfdes med våld.

De två motparterna stämde hvarandra af olika skäl till alltinget. Torsten friade der för Torkels räkning, men utan hans vetskap, till Enars på Tvärå dotter Jorun, och erhöll verkligen ja, utan att Gudmund fick tillfälle att yttra sig om sin fränkas gifte. Denne fann nu motpartiet alltför mäktigt och måste beqväma sig till att antaga hvad Torkel från början hade bjudit honom, nämligen rätten att sjelf bestämma böterna för Brands förseelse. Att den myndige mannen icke var belåten med denna snöpliga utgång på målet, är lätt att förstå.

Detta ärende afgjordes på alltinget år 1003.

Om Gudmunds storsinnta uppträdande, då vid alltinget Nials angelägenheter voro före, är redan berättadt, men vi få icke uteslutande på Nialssagans skildring grunda vår uppfattning af mannen. Ljusvattningarnes saga, som skildrar en rad af tilldragelser inom Gudmunds hemtrakt, gifver oss om honom en helt annan föreställning. Han var maktlysten och fåfäng, modig så ofta han hade stort följe, men man kan nästan säga feg, så snart en verklig fara var för handen. Då han en gång på alltinget blef manad till holmgång, lade han råd, huru han skulle kunna komma ifrån saken, och den utväg han i sådant syfte valde, kan icke anses hedrande: en hans vän skulle utmana hans broder Enar till holmgång dagen före den som var utsatt för Gudmund, Enar skulle helt visst då falla i striden, men när detta inträffat, skulle säkerligen icke det på tinget samlade folket vilja tillåta, att två så förnämlige bröder som Enar och Gudmund skulle omkomma, hvadan den följande dagens holmgång skulle genom höfdingarnes mellankomst blifva inställd. En annan gång kom Gudmund till en gård på Islands nordkust och med vanlig vördnad bad värden honom taga plats i högsätet. Åt Ofeg, som ock var närvarande, visades plats vid hans sida. Då borden voro framsatta, lade Ofeg sin knutna hand på bordet och sade till Gudmund: "huru pass stor

synes dig denne näfve?“ — Gudmund medgaf, att näfven var ganska stor. “Nå, menar du, att det är styrka i honom?“ Derom var Gudmund öfvertygad. “Då tror du kanske ock, att han kan gifva ett duktigt slag?“ Gudmund antog, att slaget skulle blifva ganska försvarligt. “Tror du, att det skulle vålla någon skade?“ Gudmund antog, att det skulle vålla benbrott eller döden. “Hvad tycker du om ett slikt dödssätt?“ Gudmund fann det alls icke angenämt och ville helst slippa det för egen del. Då utbrast Ofeg: “låt då bli att sitta på min plats!“ — och Gudmund flyttade sig beskedligt undan.

De stridigheter, i hvilka han inlät sig, äro visserligen belysande för de isländska förhållandena, men det skulle föra oss för långt, om jag här ville söka teckna dem. De yppa för öfrigt samma drag, som redan flere gånger uppenbarat sig på de föregående sidorna: öfvermod, våldsamhet, slughet, men derjämte ädelt sinnelag och hjelpsamhet — allt detta hos olika personer uppenbarande sig i olika skiftningar.

Gudmund afled år 1025.

Viga-Styr, Snorre godes svärfader, hade antagit kristendomen, men bortlade icke derföre sitt obändiga och öfvermodiga lynne. Han hade dödat en man vid namn Torhalle och då man talade vid honom, att han skulle gifva dennes son Gäst någon ersättning för den stora förlust han hade tillfogat honom, sade han sig visserligen icke hafva för sed att gifva böter för de dråpslag han utöfvat — de voro ej färre än 33 — men denne gång kunde han väl afvika från sin vana, han hade ett lam, som intet dugde till, det skulle Gäst få. Vid ett annat tillfälle, då Viga-Styr uppehöll sig i det hus, der Gäst vistades, smög sig denne, liten och hittills aldrig fräjdad

genom någon bedrift, bakom den fruktade slagskämpen och gaf honom dödshugg med en yxa (år 1005). Gäst flydde och fick hjelp af sina fränder i Borgfjärden, mest af Torsten Gislesson.

Följande vår red Snorre gode med 480 man till Borgfjärden för att framföra stämning, men fienden mötte honom med omkr. 700 man vid en å; hvar part stannade å sin sida och man talades vid, icke synnerligen vänskapligt. Kort der efter begaf sig Gäst till Norge och slöt sig derefter till Väringarne i Konstantinopel. Då Gäst var borta, blef det ingen tingssak af det hela.

Snorre var ej belåten. Om hösten red han till Torstens gård, hvarest för tillfället få personer voro hemma. En af Snorres män slet i gräset på den del af taket, under hvilken Torsten hade sin säng. Denne, som trodde att en af hans hästar höll på att äta gräs från taket, gick ut för att jaga bort honom. Oväpnad anfölls han af fyra män och stupade. En hans son, som undrade öfver att fadren aldrig kom in igen, gick ut efter honom och delade hans öde. Den yngre sonen Sven, nio år gammal, gick om en stund ut efter de båda, med sömnen i ögonen, och Snorre sade till en ung son han hade med sig: "ser katten råttan? ung skall strida mot ung". Detta blef dock afstyrdt.

En kort stund efter det Snorre begifvit sig från gården, kommer Torstens hustru ridande hem från sätern för att gifva man och söner rena skjortor; två döttrar voro med henne. Så snart hon fick se mannens och sonens lik, red hon bort för att få hjelp. Folk samlades i hast, men försöket att få fatt på Snorre misslyckades. Målet drogs fram på alltinget, Snorre fick betala böter och fyra hans män förvisades från landet för tre år. Dermed var ingalunda allt bilagdt. En af Snorres följeslagar blef förföljd i Norge; han kom visserligen undan, men detta kostade två menniskors lif. Den ene, som dö-

dades, hette Hall Gudmundsson, syster- eller dotterson till Olof påfogel; Hall hade satt den ifrågavarande mannen i tillfälle att undkomma. Sjelf hade han fått löfte att följa en man, som hette Torgils, åter till Island och hade redan all sin egendom om bord, då han föll i ett bakhåll år 1011. Torgils öfverlemnade hans egendom till Halls fader, som kort derefter dog af sorg, och till hans bröder samt erhöll hälften som lön.

En broder till Hall, Barde, hade en gång satt sig å Halls plats. Modren trädde in i rummet och när hon såg hvar Barde satt, gick hon fram och gaf honom en örfil, sägande: "var ej så djerf att du sätter dig å Halls säte, sålänge han ej blifvit hämnad".

Barde gick mycket fogligt till väga. På två allting bad han om böter för brodern af dräparnes fränder, men fick afböjande svar, på det tredje tinget förnyade han sin bön, dervid vändande sig särskildt till Torsten Gislessons nyligen ur köpfärder återkomna son Gisle. Denne gaf honom det svar, att han förra sommaren sutit å ett torg i en engelsk stad med en silfverpung vid sidan, då hade en man, under det han ridit förbi, stungit sitt spjut genom pungen och tagit denne med sig; ur pungen, som innehöll sju mark silfver och nu törhända ännu förvarades ovisst hvar, kunde Barde få hemta sig böter för broderns död. Detta svar på ett billigt och fogligt ansvarspåstående blef allmänt ogilladt.

Nu nöjde sig Barde ej längre med fredliga åtgöranden. Understödd med råd af sin fosterfader, en erfaren man, red han rundtomkring i Nordlandet och uppmanade folk att följa sig; vänliga svar gåfvos i mängd och man kom öfverens att gemensamt färdas den långa vägen ned till Borgfjärden för att der, till hämnd, döda en eller annan höfding.

Bardes moder, som ej blifvit invigd i dessa planer, fortfor att egga sönerne till hämd. En morgon skiftade

hon sjelf dagvarden åt dem. De hade hvar och en sitt bord framför sig — den tiden, heter det i sagan, hade man icke tallrikar (diskar), utan lades maten på bordet. Hon styckade en hel oxbog i tre delar och lade en del för hvar son. Då desse gjorde en anmärkning öfver styckenas storlek, svarade hon: "i större stycken delades eder broder Hall, utan att I deröfver gjort någon anmärkning". Derpå lade hon bredvid hvart köttstycke en sten. På frågan hvad detta skulle betyda, svarade hon: "stenar passa sig bäst för er, som sjelfve icke ären bättre än en sten, eftersom I icke vågen hämnas er broder, utan vanslägtens". Då störtade de upp, kastade sig på sine hästar och redo bort. Modren ville följa med, men sönerne läto en karl i smyg lossa hästens bukgjord, så att gumman föll af just som hon passerade ett vatten. När hon hade hunnit krafla sig upp ur vattnet, voro de andre borta med hästen, hvadan hon var nödsakad att vända hem.

Alle, som förut blifvit vidtalte om hjelp, voro redo. Barde och hans följe funno dem antingen färdige att bestiga de å gårdarne väntande hästarne eller redan på väg till mötesplatsen. Efter en lång ridt öfver fjällheden, kommo de ned till Borgfjärdens område och dråpo der en man. Bardes följeslagar ville dräpa flere, men han förbjöd dem det och de drogo sig tillbaka till ett lätt försvaradt pass på heden, hvarest de hårdt anföllos af de förföljande Borgfjärdingarne. Denna blodiga strid, som stod år 1014, är i sagorna känd under namnet *hedviget* (kampen på heden*). Snorre gode mäklade sedermera fred.

Barde blef sedan gift med en dotter till Snorre gode och reste med henne till Norge. Deras äktenskap blef icke långvarigt. En morgon ville Barde sofva, men hustrun ville hafva honom vaken, hvadan hon kastade på honom

---

*) Hed betyder i isländskan, liksom i fornsvenskan, högländt trakt.

ett hyende. Han kastade igen det och detta skedde flere gånger. En gång råkade Barde dervid vidröra henne med handen, hvarpå hon, i vredesmod, kastade en sten på honom. Samma dag förklarade Barde sig skild från henne. Han gjorde sedermera ett godt gifte i Norge. Barde gick in bland Väringarne och stupade i en af den byzantinske kejsaren strider.

Äfven den senare gruppen af de isländska sagorna, de som skildra tiden efter kristendomens införande, lemnar en utförlig redogörelse för en fogelfri mans lidanden.

Grette Åsmundsson, en ättling af Anund träfot, var under sina barnaår illa omtyckt af sin moder. Han hade ett bredt och kort ansigte, var fräknig och rödhårig, tystlåten, ovänlig och häftig. Vid tio års ålder fick han af fadern uppdrag att vakta gässen. Dermed var den lille icke belåten; det var besvärligt att hålla samman de stora gässen och ungarne hade svårt att följa med. En vacker dag fann han på råd: af ungarne vred han halsen och på de gamla bräckte han vingarne. Fadern sade sig nu vilja gifva honom ett annat uppdrag. "Mera vet den som försöker flere ting", sade Grette, hvilken dock ej var mycket glad öfver det nya uppdraget: att gnida faderns rygg. En afton bad fadern honom gnida dugtigt. Grette tog ett par ullkardor och gned med dem. Fadern rusade upp, färdig att slå till honom, men Grette kom undan. Han skulle derefter vintertid vakta hästarne, af hvilke en, den bäste, ansågs hafva meteorologiska aningar, eftersom han aldrig om dagen ville stå i stallet, derest ej en snöstorm vore i annalkande. Grette fann det oangenämt att vakta i det fria, der han blef stelfrusen, och fick hästen att söka skydd genom att skära bort stycken af huden. Fadern, som blindt litade på hästens känningar af en

stundande väderlek, blef helt förvånad, när snöstormen uteblef. Han upptäckte knepet och Grette blef fritagen från all tjenst.

När Grette var fjorton år, deltog han i en boll-lek. Hans motståndare, något äldre och känd som mycket stark, kastade bollen med sådan kraft, att han flög förbi Grette utan att kunna af honom fångas. Denne sprang efter bollen och slog honom i sin motståndares panna. De brottades, Grette drog det kortare strået, men man fann, att han var starkare än hvad man hade antagit.

Följande vår fick Åsmund besök af sin vän goden Torkel krafla, som bragte på tal det blifvande tinget. Åsmund sade sig vara för gammal att fara och den äldste sonen behöfdes hemma för att sköta gården, men Grette kunde följa med. Grette blef ock afhemtad af Torkel, som red med sextio män, alle hörande till hans godord. De färdades öfver samma hed, som Barde under hans härnadsfärd till Borgfjärden. Efter ansträngd ridt hunno de ett ställe, der bete fanns för djuren. De lade sig att sofva, hästarne fingo gå omkring sadlade, men ströfvade långt undan, så att det om morgonen var svårt att finna dem. Grettes häst träffades sent och hade då sadeln under buken och den vid sadeln hängande matpåsen var borta. En annan man letade också sin matpåse, fann en, som han sade vara sin, men icke ville visa, hvadan tvist uppstod, som slutade med hans död. Torkel betalade böterna efter domen på tinget, men Grette dömdes dessutom till tre års landsflykt.

Innan höfdingarne efter tingets slut skildes, rastade de alle på ett ställe, hvarest Grette vann anseende genom att lyfta en mycket tung sten, som från den tiden fick namn efter honom.

Han skulle nu lemna Island. Fadern skaffade honom lägenhet att fara med en vän, som sjelf egde skepp och ofta gjorde köpfärder, men han gaf honom icke mera

med på resan än mat och litet vadmal; modern deremot förärade honom vid afskedet ett dyrbart svärd, som hade gått i arf inom hennes fäderneätt. Om bord ville Grette icke deltaga i något arbete, ej heller genom köp fritaga sig derifrån; de öfrige voro deröfver förbittrade, han svarade med hånande visor. Fartyget, ej synnerligen godt, hade redan i början sprungit läck och till sist blef nöden stor under en stickande storm. Då kom Grette fram, deltog i ösningen, som verkställdes med användande af ämbar, och arbetade så att det fordrades åtta som handlangare åt honom. På detta sätt räddade han dem, men skeppet strandade derefter inom Syd-Möres kustområde. Folket och en del af varorna räddades.

Efter någon tid reste de andre, men Grette stannade hos en ländman Torfinn. Mycket tillgänglig var gästen icke och han bevisade sin tacksamhet genom att öppna den hög, i hvilken värdens fader var satt. De ur högen tagne skatterne lemnade han åt sin värd, men bad i förtäckta ordalag att få ett dyrbart eneggadt svärd, som han hade funnit hos den döde. Han fick det dock icke genast.

Till julen drog Torfinn öfver till en gård han hade på fastlandet, för att der hålla julgille. Hans hustru och dotter, som var sjuk, Grette och åtta karlar stannade hemma. Grette roade sig julaftonen att stå vid stranden och se på skeppen, som färdades förbi åt olika håll: man for till gillen hos hvarandra. Ett skepp landade vid ön, tillhörigt två bersärkar, hvilke nu med sine män flyttade Torfinns skepp ut ur sjöboden, för att i denna sätta in sin egen farkost. Bersärkarne ville gerna komma åt Torfinn, som hade varit med om att förklara dem fredlöse. Grette tog väl emot dem, bad dem komma in, skaffade dem öl — alla andra på gården hade gömt sig — förde dem sedan in i Torfinns förrådshus, der han läste in dem — det hela lyktade så, att han blef deras baneman. Husfrun prisade

honom storligen, hvarpå han genmälte, att han icke var annorledes än han varit någre timmar tidigare, då hon hade gifvit honom idel förebråelser. Vid sin hemkomst kunde Torfinn icke nog upphöja hans duglighet och gaf honom vid afresan under påföljande vår respenningar och det eneggade svärdet.

Hans rykte ökades följande vinter, då han ensam dödade en björn, som hade varit en hel bygd till fasa.

Ville någon reta honom, var han ej hugad att bära det med tålamod. En sådan man tvang han till envige och dödade honom. Denne hade en broder i Sven jarls hird, som ville utkräfva hämnd, men Torfinn förde talan för Grette och erbjöd böter, hvilka jarlen godkände, men målseganden icke ville antaga. Denne anföll sedan Grette, men föll för honom. Jarlen blef mäkta vred, men lät sig dock öfvertalas att gifva Grette fred, till dess hans sak kunde afgöras i staden Tunsberg, hvarest en broder till de två dödade bodde. I Tunsberg blef Grette af denne brodern öfverfallen, men dödade äfven honom, hvaraf jarlens vrede ytterligare ökades. Med stor nöd förmådde den trofaste Torfinn och Grettes halfbroder Torsten dromund, som var borgare i Tunsberg, jarlen att taga böter och låta Grette vända åter till Island.

Samma år som Nial brändes inne, hade Grette lemnat sin fäderneö. År 1014 kom han åter.

I hemmet blef han temligen vänligt mottagen af fadern. Hans stora kraftprof voro kända och hade förvärfvat honom anseende, men detta gjorde honom i högsta grad öfvermodig. Han tänkte på bollspelet, om hvilket s. 252 är berättadt, och beslöt att åter pröfva sin styrka med den samme motståndaren, en frände till honom, som hette Ödun. Han red till dennes hem, släppte hästen på den ännu oslagne gården, och lade sig, då han ej fann Ödun hemma, att sofva i huset. Något senare kom Ödun åter från en säter, der han hade hemtat matvaror. Han gick in i stu-

gan bärande på ryggen en skinnsäck full af skyr. Derinne var mörkt, han snafvade öfver Grettes ben, föll kull, säckbandet gick upp och skyret for ut öfver golfvet. Han blef helt ansenligt vred. Grette presenterade sig, sade sig vara kommen för att de skulle kunna mäta sina krafter och fick en mängd af skyret kastad i sitt ansigte. Striden bröt genast ut och blef mycket våldsam. Den hade helt visst slutat med Öduns död, derest icke den nyss omtalade Barde Gudmundsson hade kommit på besök och förmått de två kämparne att skiljas åt. Grette var icke belåten öfver afbrottet och hånade Barde för det han ännu icke hade hämnats sin broder Hall. Samma höst (1014) stod hedviget. Grette hade erbjudit sig att taga del i Bardes härnadsfärd, men Barde hade icke skickat honom bud, hvaröfver Grette var mycket missnöjd.

Det är icke nödigt att här återgifva alla Grettes mannadater, som hans saga omtalar, t. ex. hans strid med ett spöke — en liflig berättelse, i hvilken helt visst ingå mytologiska element. När k. Olof Haraldsson (den helige) hade bestigit Norges tron, gjorde Grette ett andra besök i landet östan hafvet, men hade der genast från början olycka. Skeppet, å hvilket han for, kom med yttersta nöd till land, till en slät kust, å hvilken varorna och lifsmedlen öfverflyttades. Men vädret var kallt och någon möjlighet att få eld fanns icke, hvarför köpmännen, som Grette beledsagat, voro ytterst olycklige. Då framglänste plötsligt ur nattens mörker ett sken på andra sidan sundet. Man tänkte på att ro dit öfver, men fann detta omöjligt för stormens skuld. Grette sam då dit öfver; "för visso, sade de andre, har den man lycka med sig, som der kan hemta eld". De hade dock härutinnan ingalunda rätt, ty Grette egde visserligen kraft att simma öfver sundet och att gå till det hus, från hvilket ljusskenet kom, men då han trädde in genom dörren, väckte hans utseende en sådan skräck bland de innevarande, några

Isländingar, att de anföllo honon med alla möjliga tillhyggen. För att värna sitt lif slog Grette omkring sig med eldbränder. De kringflygande gnistorna tände utan hans vetskap. Medan han befann sig på återvägen, brann stugan ned med alla deri varande. Detta räknades Grette till last och skulle han inför k. Olof medels jernbörd fria sig från beskyllningen att afsigtligt hafva innebrännt de olycklige. Strax innan ceremonien skulle begynnas, kom en gosse framspringande och öfveröste Grette med oqvädinsord, så att denne, aldrig stark i tålamod, gaf pojken ett väldigt slag. Konungen förbjöd honom då att fullborda jernbörden. När ryktet kom till Island om den olyckliga branden, yrkade de innebrändes fader, att Grette skulle förklaras fredlös. Lagsagomannen svarade, att man vet blott halfva sanningen, då man icke hör mera än ena parten, men hans invändningar tjente till intet: när Grette kom åter till Island var han förklarad fredlös och ett pris var satt på hans hufvud. Visserligen funno de flesta, att lagen häri ej fått gälla hvad den bort, men domen stod det oaktadt fast. Under hans frånvara hade hans fader och äldre broder, en vänsäll man, gått bort; på fädernegården bodde hans moder och svägerska, men deras ro stördes af en öfvermodig och för tillfället öfvermäktig fiende Torbjörn.

Ingen märkte hos Grette någon nedslagenhet, då han fick de tre sorgebuden. Han lemnade hemligen skeppet, lånade på en gård, utan egarens tillstånd, en häst och red till en vän, som tog mot honom väl. Hästens egare, som blifvit underrättad om lånet, kastade sig på en annan häst, och följde efter. De träffades först i nattqvarteret, båda voro skalder, de läste upp för hvarandra de visor de under dagen diktat och gjorde upp saken i godo.

En natt kom Grette till fädernegården, gick in genom en bakdörr och väckte modern, som reste sig upp i sängen, omfamnade honom och klagade för honom

all sin sorg. Grette tröstade henne med att "sorgen stillar man bäst genom att utsätta sig för en större sorg". Han dröjde der i hemlighet och beredde sig tillfälle att döda Torbjörn och hans son, under det de voro sysselsatte med höbergningen. Snorre gode lofvade att tala för honom, men ville icke taga mot honom på sin gård. En annan höfdinge var villigare; hos honom tillbragte Grette vintern jämte två andre fredlöse; på ett berömvärdt sätt kufvade han sitt obändiga lynne och visade häpnadsväckande prof på sin styrka. Tillfrågad efteråt, huru han hade trifts der under vintern, svarade han, att ingenstädes hade han varit så glad öfver maten som der, så ofta han hade kunnat komma öfver någon.

Följande midsommar (1017) kom Grettes värd till alltinget och blef der mycket hedrad för det han hade förmått en hel vinter hålla de tre fredlöse i styr. Lagsagomannen Skafte sporde honom, hvad han tänkte om deras mod. Han svarade: "två af dem kunna blifva rädde, Tormod, ty han är from och fruktar Gud, samt Grette, som är så mörkrädd, att han inte töres vara ensam sedan mörkret faller på, men den tredje, Torger, tror jag aldrig kan blifva rädd. På tinget gjordes ansvarspåståenden mot Grette för dråpet på Torbjörn, men Skafte visade dem tillbaka på grund af Grettes fredlöshet. Han, Snorre gode och andre sökte få fredlösheten upphäfd, men deras bemödanden strandade på en mans motstånd, hvilken i stället fick satt på Grettes hufvud som pris en summa, som ansågs oerhörd.

Under det alltinget varade, gjorde Grette, som icke syntes på ringaste sätt tänka på sin säkerhet, ett besök i Isafjärden der han brandskattade hos snart sagdt alle bönder; ingen tordes vägra, men alle voro misslynnte. Till sist slog han sig ned vid en säter och upptäcktes der af en herde. Tretio bönder funno honom sofvande i skogen och det lyckades dem att binda honom. Men derefter

voro de i stor förlägenhet: hvad skulle de nu göra med honom? Någon borde bevara honom till dess Vermund, Vigastyrs broder, kom från alltinget hem till sin gård Vattenfjärd, men det fanns ingen som vågade. En sade sig hafva nödigare arbete för huskarlarne, en annan kunde det icke, ty han bodde afsides och var ensam på gården med sin hustru, en annan sade ärligt, att uppdraget öfverstege hans krafter, ej heller vore Grette gripen på hans egor. Om denna öfverläggning diktades sedermera en skämtsam visa.

Bönderne funno då det vara klokast att, medan de hade Grette i sitt våld, hänga honom. Men då kom Vermunds hustru, den myndiga Torborg, Olof påfogels dotter, ridande. "Hvad håller I för ting här?" sporde hon; "hvem är den bundne med den tjocke halsen?" Grette namngaf sig och på frågan hvarföre han hade ofredat hennes tingmän, svarade han, att man icke alltid kunde iakttaga hänsyn och någonstädes måste han vara. Hon gaf honom friheten mot vilkor, att han aldrig skulle ofreda någon i Isafjärden, allraminst stackarne, som denne gång hade bundit honom. Grette sade sedermera, att aldrig hade han utstått hårdare själsprof än då han måste afstå från att prygla bönderne, som yfdes öfver sitt stordåd.

Då Vermund kom hem från tinget, var han icke fullt belåten att finna Grette i hemmet och sporde hustrun om skälen för hennes handlingssätt. Hon sade sig haft flere skäl: dels skulle man anse Vermund för en större höfding derföre att han hade en hustru, som vågade göra sådant, dels hade hon tänkt på en gemensam slägting, dels var Grette i flere hänseenden en märklig man. Vermund fann skälen goda och tackade hustrun, men Grette fick ej stanna hos honom.

Nästa vinter vistades Grette hos en frände. Han var stilla, men ej rätt belåten, ty fränden var skicklig i träsnidande och smide och ville hafva alle på gården idoge,

men Grette var icke angelägen att arbeta. Sedan vistades han än hos en, än hos en annan, t. ex. hos Torhall Åsgrimsson, hvars uppträdande för Nialssönerne förut blifvit omtaladt. Skafte ville ej mottaga honom, emedan han såsom lagsagoman måste upprätthålla domen om fredlöshet, i all synnerhet som Grette hade — af nöd — tagit sig för att plundra vägfarande, men han ansåg sig kunna gifva honom råd, hvilka den fredlöse med tacksamhet följde.

En hade Grette sökt plundra utan framgång. På en fjällväg mötte han en väl beriden man, som hade med sig en packhäst. Det öfliga samtalet mellan två som möttes kom i gång och Grette sporde, om icke den resande ville afstå åt honom något af sitt gods. Den andre sporde, hvi han skulle göra detta samt hvilket vederlag bjödes. Grette sade, att han aldrig plägade betala, men att ändock de fleste funno det rådligast att gifva hvad han kräfde. Den andre sade, att sådana vilkor kunde han bjuda den, som nöjde sig med dem, men icke vore han villig att på sådant sätt mista sitt, hvarpå han satte hästen i gång, dervid ryckande tömmarne ur Grettes hand. Denne såg på händerna och tänkte, att många krafter funnos hos den andre, af hvilken han för öfrigt sedermera räddades ur en stor fara. Efter detta försök föresatte Grette sig att aldrig röfva.

Men det var ej en skogsman lätt att på ärligt sätt förvärfva sitt uppehälle. Grette byggde sig en koja, af hvilken qvarlefvor funnos vid den tid, då hans saga skrefs, och lefde af det rika fisket i den närliggande sjön. Tre gånger tog han upp män hos sig, men fann dem snart vara sände af ovännerne att dräpa honom. Han undkom deras försåt, men fattade ett beslut att aldrig mer mottaga någon i sin fristad, och likväl var han så mörkrädd, att han knappast kunde härda ut i mörkret ensam.

En tid fick han hjelp af den fräjdade Björn Hitdals-

kämpe[1], fick bostad i en klipphåla och lefde af rof från Björns ovänner, som jämmerligen klagade öfver den farlige granne de fått. En Gisle, som återvändande från en utlandsfärd landade i denna bygd, en praktlysten, men ej alltför modig man, ansåg, att det väl ej skulle vara så svårt att få bugt med Grette, och red med två af sine män för att uppsöka honom. Grette kom dem till mötes, tog tag i en klädessäck, som Gisle hade fäst vid sin sadel, och yttrade: "detta tager jag, ofta håller jag till godo med en obetydlighet." Gisle ville icke släppa säcken och sporde om hans person icke var bekant, hvarpå Grette svarade, att han fäste mycket litet afseende vid personen, i synnerhet i fråga om en så obetydlig sak. Derpå blef det kamp, Gisles två följeslagar föllo och sjelf flydde han så fort benen buro honom, förföljd och under flygten kastande från sig det ena efter det andra, till dess han icke hade på sig mera än underkläderna. Till slut grep Grette honom och gaf honom ett ordentligt kok stryk med ett ris, som han under förföljandet hade funnit tid att göra sig. Gisle låg derefter sjuk en vecka och Grette tog upp allt hvad han hade kastat efter sig.

Efter dessa och andra strider och plundringar kunde Björn ej längre freda Grette i hans tillflyktsort. Försedd med en kittel och elddon drog denne då bort, upp bland glaciererna, till dess han bland dem fann en lång och smal dal med varma källor och någon växtlighet. Så djup var dalen, att man i densamma ej kunde se solen mer än några få timmar. Der funnos en mängd förvildade får, alla feta. Af dem lefde han och var så samvetsgrann, att han, för att hålla kyrkans bud om återhållsamhet, under fastan icke åt kött, utan endast fett och lefver.

Slutligen sökte Grette sig en fristad på Drangö i Skagefjärden, en ö med så branta stränder, att ingen

[1] Om denne och hans strider finnes en särskild saga.

kunde komma upp på henne utan stegar. Ön var gräsbevuxen, sommartiden var der tillfälle till god fogelfångst och der funnos 80 får, tillhöriga bönderne i fjärden. Innan han drog dit, gjorde han ett besök hos modern, för hvilken han klagade sin nöd, att han inte kunde uthärda ensam i mörkret och att det var så svårt att få en pålitlig man i sitt följe. Då förklarade sig hans femtonårige broder Illuge benägen att ledsaga honom och modern tog gråtande afsked af dem, viss att aldrig mera se dem åter. Grette tröstade henne dermed, att skulle de falla i kamp, så skulle dock folk få att förtälja, att hon födt söner, ej döttrar. Under vägen sällade sig till dem en träl, känd under namnet Torbjörn pratmakare, som icke var hogad att sköta någon ordentlig tjenst. En bonde förmåddes med en penningegåfva att skaffa dem öfver till ön.

En gång besökte Grette Skagfjärdingarnes ting och deltog, sedan han okänd fått löfte om frid, i deras lekar. En annan gång simmade han i land — en mil — för att hemta eld. Slutligen öfverraskades öboarne. Trälen hade försummat att draga upp stegarne. Grette, illa sjuk, försvarade sig, men dödades. Illuge vägrade att gifva löfte om bortläggande af alla hämdplaner och blef derför dödad, ehuru man gerna hade velat gifva honom lifvet för hans mandoms skuld.

Detta skedde år 1031.

TOLFTE KAPITLET.

Isländske skalder östan hafvet.

I det föregående har jag flere gånger haft tillfälle att tala om kortare och längre besök, som Isländingar gjorde i de nordiska landen, i synnerhet Norge, i akt att vinna anseende och förmögenhet. Detaljer från deras vistelse i utlandet har jag i allmänhet icke lemnat, alldenstund min uppgift för tillfället inskränker sig till att meddela skildringar af lifvet på Island.

Af samma anledning anser jag mig nu böra lemna å sidan den isländska bosättningen på Grönland.

Deremot uppträdde vid den tid, då Isländingarne kristnades, och sedermera flere af dem under andra förhållanden i de nordiska landen, icke förnämligast hängifne åt krigets faror, utan idkande fredliga idrotter, icke i främsta rummet fikande efter ekonomisk vinning, deremot mera angelägne om anseende och ärofullt omnämnande, hvilket goda ock kom dem i rikligt mått till del. Som deras uppträdande i utlandet sprider ett ljus öfver förhållanden på deras hemö, hvilka icke uti de föregående ur sagorna hemtade skildringarna framträda i nog klar dager, vill jag åt desse fredlige resande egna ett kapitel.

En norrman Ottar hade bosatt sig i Vattendalen. Han hade en son Hallfred och en dotter Valgärd. Hallfred skildras i hans saga såsom "stor, stark, karlmanlig, med djupliggande ögon, ful näsa och brunt hår, god skald,

men med stor fallenhet för nidvisor, ombytlig och föga vänsäll“. Höfdinge i dalen var den tiden Torsten Ingemundsson. Dennes son gjorde ständigt besök hos Ottar för att träffa hans dotter. Som dylika besök hos en flicka voro farliga för hennes rykte, förbjöd Torsten, på Ottars begäran, sonen att fortsätta. Denne diktade då om Valgärd en kärleksvisa, hvarigenom saken ytterligare förvärrades. Ottar ville uttaga stämning, hvaröfver de myndige Ingemundsättlingarne harmades. Saken lyktade så, att Torsten skulle få sjelf fälla dom i saken och bestämde han, att Ottar skulle få ett halft silfverhundrade i skadestånd, men också flytta ur dalen.

Hallfred gjorde sig sedan skyldig till samma förseelse: att besöka en ung qvinna utan afsigt att äkta henne. Han kom derigenom i olägenhet och för att för framtiden afvända sådant tvang fadern honom att resa utomlands.

I Norge uppsökte han Håkan jarl och framförde för honom ett qväde, han hade diktat. Jarlen gaf honom en silfverprydd yxa och bad honom tillbringa vintern hos sig. En annan sommar kom Hallfred åter till Norge. Å Agdenäs, der han först landade, sporde han, att Olof Tryggvesson var kommen i landet och der införde en ny sed. Han beslöt då att segla bort: finge han vind, så att han kunde komma till Sverige, ville han gifva Frö stora gåfvor, komme han till Island, ville han offra åt Odin eller Tor, men kunde han icke komma från Norge, skulle konungen få råda. Vädret dref honom till Trondhjem, hvarest konung Olof då vistades.

En dag gick konungen på en gata och mötte en skara af män, af hvilke den främste helsade honom. Konungen frågade efter hans namn och han sade sig heta Hallfred. “Är du skalden?“ sporde konungen. “Jag kan dikta“, genmälte Hallfred. Konungen bad honom låta sig kristnas och Hallfred förklarade sig villig dertill, om konun-

gen ville blifva hans gudfader. Så skedde och erbjöd konungen honom derefter plats i sin hird, hvilket Hallfred dock icke ville antaga, såvida konungen ej förbunde sig att aldrig drifva honom från sig. Konungen var icke villig att gifva ett sådant löfte, då, efter hvad han förnummit, Hallfred icke vore så förståndig, att man icke af honom kunde befara handlingar, som konungen icke kunde tåla. "Dräp mig då", sade Hallfred. Konungen svarade: "du är en vandrådeskald (vansklig att hafva att göra med), men blif nu min man." Hallfred bad, att då konungen gifvit honom ett nytt namn, skulle han ock gifva honom en gåfva i namnfäste. K. Olof gaf honom då ett svärd utan skida och bad honom dikta en visa, i hvilken ordet svärd skulle förekomma i hvar rad — ett intyg om den konstlade natur, den isländska dikten ofta hade.

I hirden var Hallfred illa liden, i synnerhet som konungen alltid visade honom välvilja. Han anklagades för att i hemlighet hålla sig till de hedne gudarne och sades det, att han skulle hafva i sin pung en i valrosstand skuren bild af Tor. Pungen undersöktes, men någon bild hittades icke.

Hallfred hade dock ingen ro att länge sitta stilla. En höst for han till Konungahälla och företog derefter en resa till Götaland i sällskap med en svensk vid namn Ödgils. Hallfred hade fem klöfjade hästar och red sjelf den sjette. Han råkade ut för farligheter, men redde sig ur dem alla. Han gifte sig i Götaland, gjorde der bekantskap med Ragnvald jarl, hvars gifte med k. Olof Tryggvessons syster Ingeborg han förmedlade. Äfven besökte han Olof skötkonung.

Från det hedniska Vestergötland flyttade Hallfred med sin hustru och två söner tillbaka till Norge, hvarest han af k. Olof mottog förebråelser för det han så länge hade vistats i ett hedet land. För att bevisa sin fromhet dik-

tade Hallfred vid detta tillfälle sin dråpa om skapelsen (*uppreistar-drápa*). Att det icke var så helt med Hallfreds kristendom och att konungen således kunde haft skäl till sitt klander framgår af sagan. I ett sälohus (härberge för vägfarande) i Vestergötland hade Hallfred kommit i strid med en stigman och uttalade derunder följande bön: "hjelp du mig, hvite Krist! ifall du är så mäktig som k. Olof säger, låt icke denne man öfvervinna mig."

Hallfred vistades derefter än i Norge, än på Island, än i Sverige. Till sist vid en ålder af 40 år beslöt han att bosätta sig i vårt land hos sonen Ödgils, som nästan all sin tid lefvat hos morfadern och sedan öfvertagit arfvet efter honom. Hallfred skulle dock dessförinnan besöka Island, för att der afhemta sina egodelar. Under utresan sjuknade han och dog.

Sagan berättar, att när han låg dödssjuk i skeppet, sågo alla ombord helt plötsligt en stor brynjeklädd qvinna vandra på vågorna efter skeppet. Hallfred igenkände i henne sin följa (=skyddsande) och uppsade gemenskapen med henne. Han sporde en af de medresande, om han nu ville hafva henne till följa. Denne nekade och då förklarade Hallfreds yngre son, som erhållit fadrens namn, att han gerna ville hafva fadrens följa. Derefter försvann hon.

Hallfred Ottarsson vandrådeskald afled samma år som Nial bränndes inne.

Egil Skallegrimssons son Torsten reste en gång till tinget och sade vid afskedet sin hustru, att om hon under hans frånvara bragte till verlden ett flickebarn, skulle detta "utsättas". På det hedna Island var det visserligen tillåtet att sätta ut sina barn till att dö, men

det var ej väl ansedt och ansågs blott då kunna ske, när fadern var för fattig att uppfostra barnet. Fattig var ingalunda Torsten, men han hade hört olyckliga spådomar om en blifvande dotter och desse ville han komma på skam. Hans hustru gjorde visserligen invändningar, men de hulpo till intet. När hennes tid kom, födde hon en flicka, som var underbart fager. Modren nänndes icke döda henne, utan sände henne i smyg till sin svägerska på Hjordhult, Olof påfogels hustru, med begäran att hon ville i hemlighet uppföda barnet. Så skedde äfven. Torsten fick en gång se henne under ett besök hos svågern och blef så intagen af ungmöns skönhet, att han med glädje förlät hustrun och systern deras svek. Han tog dottern hem med sig och kallades hon Helga den fagra. Hennes guldglänsande hår var så sidt, att hon dermed kunde skyla hela sin kropp. Hon ansågs sedan hafva varit Islands fagraste qvinna.

Närmast i myndighet till Torsten bland dem, som bodde i Borgfjärden, var en man vid namn Illuge. Han hade en son Gunnlög, som kallades ormstunga. Denne, tidigt utvecklad, ville redan vid tolf års ålder företaga en utlandsfärd. Då fadren ej var benägen härför, sökte han fara utan dennes lof, tog fram ur förrådshuset en del vadmalstycken, fångade fyra hästar, men blef upptäckt just som han skulle gifva sig af. Fadern förbjöd honom all färd, och Gunnlög, missnöjd, begaf sig till Torsten på Borg, för hvilken han klagade öfver faderns ogenhet och af hvilken han blef bjuden att uppehålla sig hos honom så länge honom lyste. Af Torsten lärde han lagvishet, med Helga lekte han.

En dag, då folket var i stugan på Borg, sade Gunnlög till Torsten: "du har icke lärt mig, huru man skulle fästa sig qvinna." Torsten sade det icke vara synnerligen konstigt och sade honom, huru man dervid skulle bära sig åt. Gunnlög bad att få visa, om han rätt upp-

fattat det, tog Torsten i hand, sägande sig vilja låtsas fria till Helga, och gjorde allt riktigt. Torsten var dock försigtigare än Rut, då denne lärde Gunnar, huru man skulle stämma någon: han förklarade på förhand, att hvad Gunnlög komme att säga, skulle derefter anses som vore det aldrig sagdt. De närvarande funno detta allt vara ett godt skämt.

Icke långt derifrån uppväxte hos sin fader Rafn Anundsson, mycket begåfvad. Liksom Gunnlög blef han en god skald.

Då Gunnlög hunnit sitt adertonde år (1001) köpte fadren honom andel i ett skepp, så att han med heder skulle kunna företaga en färd till utlandet. Strax före afresan bad Gunnlög Torsten om Helgas hand, men denne var icke benägen derför. Då red Illuge till Borg och bad för sonen, han hotade till sist med upplösning af det gamla vänskapsförhållandet. Då gaf Torsten med sig så vida, att Helga skulle vara i tre år Gunnlögs löftes-, icke hans fästeqvinna.

Gunnlög kom till norra Norge och beslöt att uppsöka jarlen Erik Håkansson på Lade. Han var klädd i grå kjortel och hvita benkläder; på foten hade han en böld, ur hvilken vid hvart steg kommo fram blod och var. Han helsade jarlen och namngaf sig. En Isländing i jarlens hird bad denne väl taga mot mannen, såsom varande son af den bäste man på Island. "Hvad har du på foten, Isländing?" sporde jarlen. "En böld, herre." "Och ändock haltade du icke?" — "Hvarföre skall man halta, sade Gunnlög, då benen är lika långa?" Redan vid detta första möte retade Gunnlög jarlen så med stickord, att han icke fick stanna hos honom. Man sörjde för, att han kunde i största hast försvinna ur jarlens åsyn, och skaffade honom lägenhet att fara till England. Der gästade han k. Etelred, k. Sigtrygg i Dublin — den Sihtric, hvars mynt ofta blifvit funna i Sverige — samt jarlen å Or-

kenöarna. Om hösten 1003 for han till Sverige, landsteg i Konungahälla och red derifrån till Sigurd jarl i Skara, hos hvilken han tillbragte julen. På vårsidan färdades han uppåt landet, för att träffa Olof skötkonung. Så snart han trädde inför en höfdinge, plägade han föredraga ett till hans ära författadt qväde, hvarigenom han vann vänskap och rika gåfvor.

Hos k. Olof fann han Rafn Anundsson, som på konungens begäran vitsordade Gunnlögs goda ätt och egen duglighet. Konungen bad honom då taga plats vid sidan af Rafn. Gunnlög bad om lof att föredraga ett qväde, men konungen sade, att dertill var nu ej tid.

När allhärstinget var lyktadt, bad Gunnlög åter att få framföra sitt qväde. Äfven Rafn hade ett och de kommo i tvist om hvilkendera skulle qväda först. Konungen bestämde sig för Gunnlög och denne uppläste en dråpa. "Hurudan var den?" sporde konungen Rafn. "Stor i orden, ofager och sträf som Gunnlög sjelf", svarade denne. När Rafn fört fram sitt qväde, bad konungen att få veta Gunnlögs omdöme. Denne prisade det, men fann det besynnerligt, att Rafn icke gjort sig besvär att dikta en dråpa, utan nöjt sig med att åstadkomma en s. k. flock.

Gunnlög uppehöll sig sedan i Sverige och England, men vände till sist åter till Norge för att derifrån få lägenhet öfver till Island. Det var så sent på hösten (år 1006), att föga utsigt fanns att finna något skepp; dock var det så lyckligt, att Hallfred vandrådeskald ännu låg qvar vid Agdenäs i förbidan på vind och han tillät gerna Gunnlög att följa med. Under det denne sålunda dröjt i utlandet, gingo de tre åren, under hvilka Helga skulle vänta på honom, till ände och hennes fader hade förlofvat henne med Rafn. Deras bröllopp stod just vid den tid, då Gunnlög kom åter till fädernehemmet.

Helga älskade fortfarande Gunnlög och så snart hon sport hans återkomst, blef hennes förhållande till mannen

mycket spändt. Vid alltinget år 1006 uppträdde Gunnlög på lagberget och utmanade Rafn till holmgång efter tre nätter. Hvardera kom med stort följe, Gunnlögs broder höll skölden framför honom. Den som sårades skulle lösa sig med tre mark silfver. Rafn hade, såsom den utmanade, rätt till första hugget: hans svärd träffade Gunnlögs sköld, men brast och det afbrutna stycket träffade Gunnlög lindrigt på kinden. Båda ansågo sig som segrare, Gunnlög derföre att motparten var vapenlös, Rafn emedan Gunnlög var sårad. Fränderne förekommo stridens fortsättande. Dagen derpå bestämdes, att holmgång hädanefter ej fick förekomma på Island. I följd deraf föreslog Rafn, att han och Gunnlög skulle begifva sig till Norge, för att der, ostörde af fränderne, utkämpa striden.

Så skedde äfven. Rafn bidde Gunnlög en vinter, en sommar och en vinter i Trondhjem. Denne tillbragte förste vintern på Orkenöarna och deltog med mycken berömmelse i jarlens strider, for sedan till Erik jarl i Norge. Denne ville icke veta af någon strid mellan de två rivalerne, men Gunnlög, som märkte, att man gjorde narr af honom, för det holmgången ej kom till stånd, kunde icke vara lugn. Han begaf sig till Lefanger, der Rafn hade slagit sig ned. Han kom en afton och fick der höra, att Rafn samma dag på morgonen hade begifvit sig af på väg till Sverige. Han följde efter och hann honom i Jämtland, hvarest de ock stridde mot hvarandra. Gunnlög högg ena benet af Rafn och ville då upphöra med striden, men Rafn sade sig villig att fortsätta, om han kunde få litet vatten att dricka. Gunnlög kom med vatten i sin hjelm, Rafn sträckte ut den venstra handen efter hjelmen och använde samtidigt den högra handen till att förrädiskt gifva Gunnlög ett svårt hugg i hufvudet. Striden togs då åter upp och Rafn föll. Gunnlög fördes till Lefanger och dog der af såret (1008).

Hans fall föranledde några menniskolifs förlust på

Island. Helga trädde i nytt gifte, men kunde aldrig förgäta sin första kärlek. Hon satt en gång lutande sitt hufvud mot mannens knä. Hon sände då efter en dyrbar kappa, som Gunnlög hade skänkt henne, såg på denna länge och föll derpå ned död.

Om de skalder, som besökte k. Olof den helige, lemnas oss en del upplysningar i hans saga.

Hos honom vistades en isländsk skald vid namn Tord. Denne hade en son Sigvat, som uppfostrades på Island och derifrån kom till Norge år 1014. Han uppsökte konungen i Nidaros och bad att för honom få frambära ett prof å sin diktkonst. Konungen svarade afböjande, men Sigvat uppläste dock en visa, för hvilken han i skaldelön fick en guldring af en half marks vigt. Äfven blef han upptagen i konungens hird. Han följde konungen troget, deltog i hans strider och bevarade sedan deras minne i sina dikter.

Mellan k. Olof och hans namne i Sverige var förhållandet mycket spändt. Den isländska sagan skildrar den svenske k. Olof temligen ofördelaktigt, såsom på en gång hersklysten och svag, men vi torde ej få fästa allt för mycken lit till denna teckning, som kan vara bestämd af författarnes partiskhet för den norske konungen. Att giltiga orsaker till oenighet funnos är emellertid fullkomligt säkert. Efter Svolderslaget var den svenske konungen herre öfver en del af Norge och var lika litet hogad att afstå sina anspråk som den norske konungen var villig att erkänna dem. Det osäkra tillståndet, som de ömsesidiga anspråken skapade, känndes tyngst i det norska Viken och det svenska Vestergötland. Mellan grannarne slöts visserligen, såsom ofta hände i forna tider, separatfred, hvilket så mycket lättare gick för sig, som Ragn-

vald, Vestgötajarlen, var gift med k. Olof Tryggvessons syster Ingeborg, som icke kunde förlåta den svenske konungen hans andel i broderns olyckliga slut. Emellertid var det för alla uppenbart, att denne sjelfgjorde fred mellan grannarne, icke kunde räcka längre än intill dess de högre makterna, konungarne, ansågo sig böra uppträda, och detta kunde inträffa när som helst. Månge missnöjde Norrmän bådo den norske konungens stallare Björn hos sin herre utverka en beskickning till Sverige i syfte att åstadkomma en bestämd fred. Ogerna fullgjorde Björn uppdraget, ogerna lyssnade konungen till hans framställning och till straff utsåg han Björn att fara till Sverige — ett ganska betänkligt uppdrag.

Björn var bekymrad och klagade sin nöd för den fräjdade Isländingen Hjälte Skäggesson — i det föregående flere gånger omtalad — som under sommarens lopp (år 1017) åter var kommen till Norge. Denne förklarade sig villig att deltaga i färden, äfven Sigvat skald följde med. Sigvat roade de andre med sina visor. Då de voro nära det första målet för färden, Ragnvald jarls hem i Skara, sjöng han:

Ut månde enkor skåda
älskliga mycket, mörna
sågo rök der vi redo
Ragnvalds by igenom,
jagom springarn, så att spörjer
snart och långt i gården
hästárs traf ur husen
tungsnäll qvinna innan.

Välfägnaden hos jarlen var stor, men det var icke möjligt att slå bort oron för hvad komma skulle, när den norske konungens ärende frambars för den svenske konungen. Jarlen var försigtig, kanske försagd. Hans maka deremot ifrade för handling. Till slut erbjöd Hjälte sig att på egen hand färdas till det svenska hofvet; han

var Isländing och kunde derför icke genom sin börd väcka konungens vrede och visste han för öfrigt, att konungen visade synnerlig välvilja mot två isländske skalder, som voro i hans hird, Gissur svarte och Sigvats systerson Ottar svarte. Som han ville, så skedde. De två skalderne föreställde honom för konungen och denne visade honom mycken uppmärksamhet.

Om beskickningens vidare fortgång, om förhandlingarna å Uppsalatinget, om Torgnys uppträdande o. s. v. behöfver jag här icke tala — allt detta är för mina läsare väl bekant och gäller för öfrigt mera svenska än isländska angelägenheter. Af berättelsen framgår icke, huruvida Sigvat skald följt med ända till Sveakonungens hof.

Mot slutet af år 1018 färdades Sigvat åter till Sverige, följd allenast af två män, af hvilke den ene var hans frände. Färden var mödosam. Under öfverfarten af en elf voro de nära att drunkna. De hedniske inbyggarne i Sverige visade dem föga gästvänskap. Så mycket bättre var mottagandet hos Ragnvald jarl. Han skänkte Sigvat en guldring, hvilket föranledde en qvinna till orden, att han hade dock kommit till något med sina svarta ögon. Under denna färd gjorde han upp förslaget, att k. Olof Haraldsson skulle gifta sig med k. Olof svenskes dotter Estrid, ett förslag som sedermera förverkligades.

När Olof skötkonung hade dött, begaf sig Ottar svarte till Norge, hvarest det dock gick honom illa. Han hade nämligen om Estrid diktat ett älskogsqväde, hvilket blef allmänt bekant och derför illa omtyckt af den norske konungen, som helt enkelt satte skalden i fängsligt förvar. Sigvat besökte sin frände, bad honom läsa upp qvädet, hvilket han fann berättiga konungens vrede, samt rådde honom att dikta ett qväde till konungens lof. Detta gjorde äfven Ottar under de tre dygn han satt i fängelset. Innan han skulle afrättas, fördes han inför konungen, som tvingade honom att läsa upp qvädet om Estrid. Ottar

gjorde det till konungens harm, men fortsatte omedelbart derefter med det nya qvädet, som så behagade k. Olof, att han sade sig till lön vilja skänka honom hans hufvud. "Den gåfvan synes mig god, sade Ottar, ehuru hufvudet icke är fagert." Konungen gaf honom derutöfver en guldring. Då drog drottning Estrid en guldring af sitt finger och skänkte skalden. Konungen blef deröfver missnöjd, men blidkades af Estrids invändning, att om han belönade sitt lof, kunde väl äfven hon få belöna det som diktats till hennes heder. Derefter var Ottar hos k. Olof i stor vänskap.

Konungens ynnest för Sigvat fortfor nästan utan afbrott och tog sig Sigvat de friheter, som en erkänd gunstling icke plägar försumma att taga. Då modet svek andre, var han ej rädd för att tala till den lätt uppbrusande konungen. Som exempel härpå må följande berättelse meddelas.

En k. Olofs trälqvinna födde honom en son, som syntes mycket svag. Sigvat var närvarande jämte en prest och några andra. Då presten fann, att barnet borde genast döpas, bad han Sigvat för den sakens skuld väcka konungen. Sigvat sade sig icke våga detta, men förmådde presten att utan konungens hörande döpa svennen och gifva honom namnet Magnus. Då konungen följande morgon vaknat, berättades för honom hvad under natten timat, och genast kallade han till sig Sigvat, hvilken han sporde, huru han kunnat vara så djerf, att han vågat låta döpa konungens son utan dennes vetskap. "Jo, svarade han, hellre ville jag gifva Gud två menniskor än djefvulen en", hvilket han förklarade så, att hade barnet dött utan dop, hade det som hedet tillfallit djefvulen och sjelf vore han ej ovillig att dö, ifall konungens vrede kräfde ett sådant offer, ty han vore viss om att då komma till Gud. Konungen sporde då, hvarföre han gifvit svennen namnet Magnus, som icke förut fanns i ätten. Sigvat sade

sig hafva gifvit namnet efter den bäste man han kände, nämligen Karlamagnus (Karl den store). Konungen blef härigenom blidkad. Denne Magnus, med tillnamnet den gode, blef sedermera konung öfver Norge och Danmark.

Konung Olof upphöjde Sigvat till sin stallare. Den förnäma tjensten band honom icke för alltid vid konungens person. År 1027 företog han en handelsfärd först till Normandie, sedan till England, hvarest han, genom ett qväde, af k. Knut den store, som den tiden var fientligt sinnad mot k. Olof, utverkade sig lof att fara tillbaka till Norge. Återkommen dit sökte han genast upp k. Olof. Under det denne satt till bords, trädde han in i salen och helsade. Konungen svarade intet. Sigvat sporde då i en visa, hvilken plats konungen ville anvisa åt sin stallare. Konungen, som förnummit ett rykte om Sigvats besök i England, sade sig icke veta, om han ämnade vara hans stallare eller om han icke snarare vore k. Knuts man. Sigvat, som icke var rask i obundet tal, svarade i en visa, att k. Knut velat hafva honom i sin tjenst, men att han svarat sig icke kunna tjena mera än en konung. K. Olof lät honom då njuta sin förra ynnest.

Motståndet i Norge mot k. Olof blef så stort, att han till sist fann det rådligast att söka en fristad i Ryssland. Derifrån återvände han år 1030 till norra Norge i spetsen för en här, med hvilken han ville kufva sine upproriske undersåtar. Sigvat var då icke med honom, han befann sig på en pilgrimsfärd till södern. K. Olof var dock derföre icke utan skalder. Främst bland dem var Tormod Kolbrunsskald, så kallad efter en qvinna han hade besjungit. Efter en temligen orolig uppväxttid på Island hade han gjort ett besök hos k. Olof, derefter någon tid vistats på Grönland och slutligen åter uppsökt konungen, hvilken han följde i landsflykten och under återfärden till Norge.

Under natten före slaget vid Stiklarstad vaknade ko-

nungen tidigt efter en kort, men lugn sömn och bad Tormod qväda något. Han satte sig upp och qvad, så att hele hären hörde honom, det gamla Bjärkamål, som Rolf krakes kämpe Bödvar bjärke fordom sjungit under en liknande omständighet. Alle vaknade och prisade Tormod mycket för hans qväde.

När konungen fallit, deltog Tormod ej längre i striden: han var mycket sårad. Under det han åsåg sine vänners strid, träffades han i sidan af en pil. Han slet bort skaftet och gick undan, med ett bart svärd i handen. Han kom till en lada, utanför hvilken han mötte en man, som sade: "många onda läten äro härinne, jämmer och qvidan, det är stor skam, att raske män icke kunna tåla sina sår; det kan väl vara, att konungsmännen gingo väl fram i striden, men omanligt bära de sina sår." Mannen, som hade kämpat å böndernes sida, fick syn på en guldring, som Tormod bar på armen, och lofvade, om han finge ringen, att gömma Tormod. Denne bad honom taga ringen, men högg dervid af hans arm, då mannen genast började högljudt jämra sig.

Tormod gick derefter in i ett hus, der månge andre hårdt sårade voro. En qvinna band om deras sår. En eld brann på golfvet och hon värmde der vatten för att rentvätta såren. Tormod var mycket blek af blodförlusten. Han stod en stund vid elden. Då sade läkeqvinnan till honom att bära in mera ved. Då han kom in med ett fång, sade hon: "fasligt blek är du", och bad att få se hans sår. Hon undersökte såret i sidan, men kunde icke finna, åt hvilket håll pilspetsen hade gått. För att utröna om inelfvorna voro skadade, bad hon honom äta af en gröt, som hon hade tillagat med lök och andra örter; om löklukten märktes genom såret, kunde hon förstå, att inelfvorna voro skadade. Tormod visade från sig maten, sägande sig icke hafva grötsjukan. Han gaf henne guldringen, som han på morgonen hade fått af konungen som

lön för sitt qväde, och bad henne skära omkring pilen, så skulle han sjelf draga ut honom med en tång. Så skedde. Kring hullingarna suto tågor af hjertat, röda och hvita. . När han såg det, sade han: "väl har konungen födt oss, då jag är så fet om hjertrötterna." Derefter lutade han sig bakut och dog.

Sigvat kom åter och diktade ett qväde om konung Olofs död efter andras berättelser. I detta qväde sätter han konungens fall i samband med en solförmörkelse, som inträffade senare samma år och har derigenom bidragit till den en tid gängse felaktiga uppfattningen af dagen för Stiklarstadsslaget. [1]

De isländske skaldernes vistelse vid Nordens hof, der deras diktkonst var eftersökt och hedrad, är obestridligen en företeelse af synnerlig betydelse för det vidsträckta utbredandet af de ideer, som sysselsatte Isländingarne, ideer, hvilka, såsom i det föregående visats, dels fostrats å den aflägsna ön, dels för sin tillkomst och utbredning haft den lifliga samfärdseln med utlandet, icke minst vesterlanden, att tacka. Skaldebesöken i Norden måste dessutom hafva i viss mon återverkat på Isländingarne i hemmet genom den erfarenhet af våra beslägtade folks sed och tankar, som de till Island återvändande skalderne vunnit och voro i tillfälle att delgifva åt de sina. Jag säger "i viss mon", på grund deraf, att åtminstone under sagotidens senare del, den som i de närmast föregående kapitlen blifvit behandlad, ganska ofta skalder, som fått hof-vane, aldrig återvände till fäderneön för att der lykta sine dagar. Säkert är emellertid, att de isländske skalderne på ett kraftigt sätt bidrogo till underhållandet af den andliga samfärdseln i Norden.

[1] Jfr min öfversättning af Snorre Sturlessons Konungabok del 2 s. 272.

Under sådana förhållanden har jag ansett det kunna vara af intresse att här införa ur den "skaldeförteckning", som förekommer i den på 1200-talet skrifna Uppsalahandskriften af den prosaiska eddan, den del, som uppräknar de skalder, som besökte Sveriges konungar under den tid, som vi kunna kalla historisk. Denna del af förteckningen, med försvenskade namn, lyder sålunda:

Styrbjörn starke	Ulf Sule-jarl
Erik segersäll	Torvald Hjältesson
Olof svenske	Gunnlög ormstunga
	Rafn Anundsson
	Ottar svarte
Anund Olofsson	Sigvat skald Tordsson
	Ottar svarte
	Sigvat skald
Inge Stenkilsson	Markus Skäggesson
Sverker Karlsson	Enar Skulesson
	Halldor sqvaldre
Knut Eriksson	Hallbjörn hale
	Torsten Torbjörnsson
Sverker Karlsson	Sommarlede skald
	Torger Daneskald
Erik Knutsson	Grane Hallbjörnsson
Erik Eriksson	Olof Tordsson
Johan Sverkersson jarl	Enar Skulesson
	Halldor sqvaldre
Sune Ivarsson jarl	Halldor sqvaldre
Karl Sunesson jarl	Halldor sqvaldre [1])
Birger Magnusson jarl	Sturla Tordsson

[1] Karl Sunesson jarl gjorde 1137 infall i Norge, hans fader Sune var sonson af en mäktig man i Närike, som en gång hade tillfälle att visa k. Olof den helige gästvänskap. Med jarlen Johan Sverkersson, hos hvilken samme Halldor var skald — hvilken för öfrigt var skald hos den äldre k. Sverker — måste derföre menas denna k. Sverkers son Johan, som gaf anledning till fäjden mellan Sverige och Danmark.

TRETTONDE KAPITLET.

Den isländske fristatens undergång

Utgången af 1000-talets tredje årtionde betecknar en vändpunkt i förhållandena på Island. Icke blott dogo vid den tiden flere personer, hvilkas verksamhet och öden i det föregående blifvit mer eller mindre utförligt skildrade — t. ex. år 1030 Skofte lagsagoman, år 1031 den sluge och mäktige Snorre gode och den olycklige Grette —, vid denna tid slutar ock den sagolitteratur, som gifvit materialet till de föregående berättelserna, hvilket helt visst icke hade varit händelsen, derest icke en genomgripande förändring hade inträdt i de allmänna förhållandena. Efter denna tidpunkt följer en period, som varar intill midten af 1100-talet, om hvilken allenast få underrättelser föreligga. Denna brist visar å ena sidan, att stora personligheter och vigtiga tilldragelser icke hörde till ordningen för dagen, men antyder å den andra sidan, att utvecklingen försiggick lugnt och normalt. De stora tilldragelser, som sagorna skildra, voro ofta af en betänklig karaktär, de dem beherskande krafterna voro alltför ofta egnade snarare att hota än att befästa och främja samhällsutvecklingen. Det stilla fortgående arbetet till landets bästa, i hvilket alla handlingar voro ungefär jämlika i betydelse, lockade icke sagoberättaren.

Var denna tid i allt en lyckosam tid? När vi tänka på den period, som följde, kunna vi vara förvissade derom, att under detta lugnets tidsskede verkade vid sidan af de

uppbyggande krafterna andra, som gingo ut på att föröda, krafter, som under tiden från 1100-talets midt till 1200-talet visade sig fullt utbildade och ledde till fristatens undergång.

Vid en öfverblick af de isländska förhållandena måste vi ock medgifva, att för samhällets bestånd funnos väl få garantier. Samhällsbyggnaden hvilade på godeembetet och detta motsvarade de anspråk, som voro ställda derpå, så länge de slägten funnos, som låtit embetet uppstå, och de slägten, som ännu voro besjälade af den ursprungliga anden. När den personliga förutsättningen för godeembetets normala verksamhet saknades, egde embetet i sig, genom dess formela utbildning, icke den art, att det kunde bilda en garanti för ordningens upprätthållande. Vi minnas, att godordet icke var en territoriel indelning, att förhållandet mellan goden och hans godordsmän var rent personligt och att detta förhållande kunde af de senare egenmäktigt lösas, i det intet hindrade dem att uppgifva gemenskapen med ett godord för att ansluta sig till ett annat. Gode-institutionen stod för öfrigt i närmaste sammanhang med den hedna gudstjensten. Kristendomens införande måste derföre i sin mon verka upplösande på denna institution.

De gamle storböndernes och vikingahöfdingarnes tid lyktades vid pass år 1030. Under den följande tiden rådde ingalunda inom folket full jämlikhet: vissa ätter voro mäktigare än andra, men deras makt tedde sig ej längre på det gamla patriarkaliska sättet, mellan stormännen och de öfriga fanns i allmänhet en bestämd klyfta, bred och djup. Stormannaväldet blef, i öfverensstämmelse med den allmänna utvecklingen, mera utprägladt aristokratiskt.

Bland de stormannaätter, som funnos eller uppstodo under lugnets period, för att genomgripande bestämma det derpå följande århundradets karaktär, är ingen märkligare än Sturlungarnes ätt. Härstammande från en man, som

hade bosatt sig i Islands nordvestra del, vann ätten, ehuru hörande till de äldsta på Island, ganska sent någon betydelse. Först en medlem af ätten, som på mödernet i tredje led härstammade från Snorre gode, kom derigenom i besittning af ett godord, och dermed var ättens lycka grundad. Dennes son Sturla († 1182) kom genom köp i besittning af gården Hvam och efter honom fick ätten sitt namn. Han gifte sig med en ättling af Myramännen och hade med henne tre söner, hvilke, liksom deras barn, gjort sig bemärkte i Islands såväl politiska som litterära historia.

Slägttafla VI.

Sturla på Hvam
f. 1115 † 1182.
g. m. Gudny Bödvardotter, ättling af Egil Skallegrimsson
† 1221.

Tord f. 1165 † 1237.		Sigvat f. 1170 † 1238.		Snorre f. 1178 † 1241 norsk ländeman, lagsagoman, författare.
Olof hvitaskald författare † 1259.	Sturla m. fl. lagman, författare f. 1214 † 1284 — flere barn.	Sturla † 1238 — flere barn	Tord kakale m. fl. † 1256	flere barn

Det ena godordet efter det andra erhölls af denna ätt. Äfven andra ätter visade en liflig verksamhet i samma riktning. Den myndigaste mannen i hvar sådan ätt hade tillfälle att spela en stor rol. Hurudan denna skulle blifva, berodde på hans lynne och hans förbindelser.

Samlandet af makten hos några få personer, af hvilka ingen med blida ögon såg de andras betydenhet, ledde dock icke till upprättandet af en isländsk monarki, utan i stället till landets underordnande under den norska kronan.

För ett sådant slutresultat funnos hvarjehanda förutsättningar så på Island som i Norge.

De fleste Isländingarne ledde sina anor tillbaka till Norge och i alla tider underhöllos, såsom i det föregående visats, lifliga förbindelser med moderlandet. De betydande männen från Island, som kommo till Norge, sökte ofta ökad fräjd genom att sluta sig till dem, som för tillfället herrskade derstädes. Anslutningen kunde vara af olika beskaffenhet. Än hade den karaktären af gästbesök, än trädde man i jarlens eller konungens tjenst, och erfarenheten visade, att de norske regenterne ingalunda betraktade detta tjensteförhållande som en tom form: till desse tjenstemän, som längesedan återvändt till Island, sände de norske konungarne befallningar med anspråk på att de skulle åtlydas. Att k. Harald hårfager sökte vinna Island är redan berättadt och hans sträfvan i denna riktning är helt naturlig, då Islands bebyggande i väsentlig mon var framkalladt af begäret att trotsa hans envåldsplaner. K. Olof Tryggvesson var angelägen åtminstone om kristendomens införande på Island och, för att vinna detta syfte, tillät han sig ganska våldsamma åtgärder. K. Olof helige gick ännu längre. K. Harald hårdrådes tidiga död lät icke de af honom finare anlagda planerna på Island leda till något resultat. Derefter kom för Norge en tid af inre stridigheter, under hvilken maktens innehafvare icke kunde uppgöra några planer med afseende på ett så aflägset land, men eröfringspolitiken gjorde sig på nytt gällande, när det norska konungadömet åter blifvit starkt.

De kyrkliga förhållandena gåfvo understöd för de norske konungarnes planer, sedan Island blifvit lagdt under den trondhjemske erkebiskopsstolen. Erkebiskoparne, som hade tillfälle att sätta sig in i de isländska förhållandena, lade i dagen stor angelägenhet att bestämmande inverka på öns kyrkliga väsende, som i så många afseenden hade emanciperat sig från den kanoniska lagens bud, och de

funno dervid lätt tillfälle, i följd af det den tiden rådande nära förhållandet mellan kyrka och stat, att äfven befatta sig med angelägenheter, som vår tid anser vara af uteslutande verldslig natur.

Om den isländske fristatens sista århundrade finnes åter en utförlig sagoberättelse, Sturlúnga-saga. Då denna är genom ett stort tomrum skild från den sagolitteratur, som lemnat ämne till de föregående berättelserna, och då en redogörelse för den invecklade och i flere afseenden sorgliga Sturlungatiden skulle kräfva ett ingående i en mängd detaljer, som dels kunna trötta, dels skulle kräfva ett stort utrymme, nöjer jag mig här med att anteckna allenast hufvuddragen af de sista händelserna. De af mina läsare, som önska veta mera, hänvisar jag till min teckning af Snorre Sturlessons lif i inledningen till min öfversättning af hans Konungabok.

Stridigheter mellan norske köpmän och medlemmar af den mäktiga Uddvärja-ätten på Island hade år 1209 vållat afbrott i handelsförbindelserna mellan de två landen och framkallat tanken på en norsk härfärd till Island. Snorre Sturlesson, som den tiden vistades i Norge och erhållit en tjenst i den kraftige k. Håkan Håkanssons hof, förmådde öfvertyga konungen och den mäktige jarlen Skule, att med en härfärd kunde endast litet eller intet uträttas; man borde i stället använda fredligare medel och ansåg sig Snorre medels sådana kunna bringa Island under Norges krona. Återkommen till Island vidtog dock Snorre inga åtgärder för att fullgöra sitt åtagande och en tid nöjde sig konungen dermed, alldenstund hans uppmärksamhet helt och hållet upptogs af rent norska angelägenheter.

En brorsson till Snorre, Sturla Sigvatsson, uppehöll sig i Norge år 1235, på återväg från en pilgrimsfärd till Rom. K. Håkan vann honom för sina planer och fick nu

ett verksammare stöd, men Sturla förmådde dock icke mycket uträtta: ett par mäktiga ätter gjorde honom energiskt motstånd, Sturlungarne voro sins emellan oense, och Sturla föll i en strid år 1238. K. Håkan vände sig då till Gissur Torvaldsson, medlem af en ätt, som var mot Sturlungarne fientlig, och ålade honom att sända Snorre som fånge till Norge eller taga hans lif. Snorre blef ock dödad år 1241, men Gissur, som häraf ville vinna personliga fördelar, ådrog sig konungens missnöje och blef återkallad. K. Håkan vände sig då till Tord, en broder till Sturla Sigvatsson, men då han icke var stark nog att genomdrifva konungens planer, fick Gissur åter uppdrag att lägga Island under Norge. De isländske höfdingarne menade dock icke mycket ärligt med sina löften till den norske konungen och det stannade till en början dermed, att Tord och Gissur tillvällade sig för egen del största makten på Island. Men de kunde icke komma öfverens och hänsköto sina stridigheter till k. Håkan, som rådfrågade den påflige legaten Vilhelm af Sabina, kommen till Norge för att verkställa konungens kröning. Denne fann det orimligt, att Island skulle vara det enda land i verlden, som icke hade en konung, men ansåg Tord hafva rätt i sina anspråk mot Gissur. Tord skickades åter ut, men då det sades konungen, att han väl underlade sig landet, men för egen räkning, kallades han till Norge, och Gissur sändes ut. De oupphörliga sändningarna synas antyda, att man icke ansåg en färd mellan Norge och Island som något synnerligen märkligt.

Gissur, åter utkommen, rönte emellertid kraftigt motstånd, blef äfven anklagad för sjelfviska sträfvanden och återkallades. På Island utbröto nu stridigheter mellan höfdingarne. Gissur, upphöjd till jarl, sändes åter ut, men var lika oärlig i fullgörandet af det honom lemnade uppdraget. Till sist lyckades det en Norrman att år 1264

få hela Island skattskyldigt under Norges konung. Det rättsliga herraväldet öfver ön hade konungen vunnit genom att förmå samtlige godar att på honom öfverlåta sina godord.

År 1271 infördes norsk lag på Island.

FJORTONDE KAPITLET.

De offentliga förhållandena under sagotiden.

De spridda drag till en skildring af de isländska förhållandena under sagotiden, som de föregående berättelserna lemna, må nu till sist sammanfattas till ett. Jag har ansett det riktigast att här vinnlägga mig om stor korthet i framställningen, att angifva endast hufvuddragen, under förhoppning att läsaren har i minnet berättelserna och med deras innehåll kompletterar hvad i det följande kommer att meddelas.

Man kan visserligen säga, att på Island funnos två folkklasser, de frie och de ofrie, men att säga så innebär en oegentlighet, alldenstund de ofrie icke räknades till folket — de voro icke personer, utan saker, tillhöriga en viss egare. Ifall någon förgick sig mot en annans träl, var det derföre icke trälen som erhöll ersättning för skadan, utan hans egare. Visserligen förekommer redan i det första kapitlet af Islands historia ett mord begånget af trälar på deras husbonde, men vi få icke deraf låta oss förledas att om träldomen på Island bilda ett alltför ogynnsamt omdöme: de föregående skildringarna och många flere, för hvilka jag ej haft utrymme, visa, att förhållandet mellan träl och egare i allmänhet var godt. Vi återkomma till detta ämne i nästa kapitel.

Under tider, då man ofta gjorde härjande infall i främmande land, mot hvilkas inbyggare man icke kände förpligtelserna af en närmare eller fjärmare frändskap, var

det lätt att öka trälarnes antal, men sedan kristendomen gjort slut på detta förvärf, kunde trälklassen icke rekryteras annorledes än genom de barn, som af trälar föddes[1]. Om förvärfssättet sålunda inskränktes, så minskades äfven, å den andra sidan, trälarnes antal genom frigifning.

Den frigifne kallades lösinge *((leysíngr, leysíngi, leysíngja)*. För frigifningen fordrades två akter. Först hade egaren att genom en ceremoniel handling förklara den förre trälen fri från beroende af sig. Dermed hade den frigifne dock icke fått en fri mans rättigheter, utan måste, på det dessa skulle vinnas, en ny akt företagas: goden skulle å tinget "leda den frigifne i lag", d. v. s. högtidligen upptaga honom i de fries gemenskap. Visserligen stod den frigifne äfven derefter i ett visst förhållande till sin förre husbonde, men detta egde icke rum för att hans frihet skulle vara af en sämre grad. Den frigifne, som skulle grunda en egen fri ätt, var i början i afsaknad af de förmoner, som den frie, enligt de isländska — och för öfrigt de nordiska — rättssedvanorna egde genom besittningen af nära fränder: den frigifne stod isolerad och för den orsakens skuld var det så anordnadt, att hans förre herre trädde till honom i förvanters ställe.

Den frie kallades på Island fräls, *frjáls* (egentligen = frihals). Alle medlemmarne af de fries klass hade samma frihet till sina personer, men likvisst rådde mellan dem vissa skiljaktigheter. Grundstammen af den fria befolkningen utgjordes af bönderne (*búendr* = de boende), af hvilke de fleste skötte sin egendom eller sin hjord med tillhjelp af flere händer. Dessutom funnos s.k. envirkar, sådane, som ensamme skötte sin egendom. Skilde från bönderne voro de frie, som ingen egendom hade *(einhleypingr, lausamaðr, laúsingi*) och derföre hade plats i en

[1] Vi få ej med trälarne förvexla de "skuldmän" och "skuldqvinnor", som för oförmögenhet att gälda en skuld gjordes beroende af fordringsegaren.

bondes gård som hemmamän eller gridmän, på nutidens språk: som frie tjenare[1]. För öfrigt gjordes skilnad mellan jordegaren och arrendatorn (*leiglendíngr*).

De här uppräknade olika slagen af frie hade olika grader af rättigheter och skyldigheter, liksom för öfrigt äfven mellan bönderne olikheter i detta afseende funnos. Olikheterna gingo dock från början icke ut på att minska någres rätt på de andres bekostnad, utan ville man egentligen sörja derför, att de mindre egande togos frie från tungor, som de kunde hafva svårt att bära.

Den rättsliga skilnaden mellan bönderne berodde på förmögenheten. Alle frie hade rättighet att deltaga i tingen, men endast de som egde en viss förmögenhet voro skyldige att infinna sig vid alltinget. De kunde dock vid särskilda tillfällen genom gäldande af penningar befria sig från denna skyldighet. Beloppet, som berodde på öfverenskommelse, uppbars af goden och utbetalades till dem, som hade infunnit sig på tinget (*þíngfararkaup*)[2]. På denna klass af bönderne lades derefter andra bördor, från hvilka andre voro befriade. Så var det endast desse bönder, som i början voro skyldige att erlägga tionde.

Någon adel fanns icke på Island. Godevärdigheten kunde icke gifva upphof dertill. Goden sjelf hade visserligen en mycket stor betydelse inom samhället, men för medlemmarne af hans familj innebar detta inga företrädesrättigheter och för öfrigt kunde en gode sälja sitt godord och trädde dermed tillbaka i böndernes klass. Vid börden fäste man stor vigt, hvilket framgår af de tallösa

[1] Somlige kunde genom sitt yrke (t. ex. fiske) vara fritagne från seden att söka hemvist hos en bonde. De förde ett nomadiskt lefnadssätt och bodde i lätt flyttbara bostäder, bodar, och kallades derföre bodsetar. (*búðsetumenn*). Tiggare funnos på ön, såsom i det föregående mera än en gång blifvit berättadt; de voro i det dagliga lifvet tolererade, men betraktades ej af lagen med blida ögon och voro i allmänhet rättslöse.

[2] Man kunde äfven sända person i sitt ställe.

genealogiska uppgifterna i sagorna, men de genom hög börd utmärkte egde ingalunda några politiska företräden. Deremot kunde sådane, liksom i allmänhet de som i ett eller annat afseende voro synnerligen duglige, komma i tillfälle att utöfva ett öfvermäktigt inflytande, hvilket i allmänhet med beredvillighet erkändes af de svagare och kunde för samhällets bestånd vara än gagnande, än i hög grad skadligt.

Främlingen var rättslös, sålänge han var en främling, men för hans bosättning på Island mötte inga svårigheter, tvärtom.

Af det föregående hafva vi sett att personer kunde stötas ut ur samhället. Huru sådanes lif var fullt af lidanden är redan tillräckligt visadt.

Af största betydelse för samhällslifvet voro tingsförsamlingarna. De i författningen afsedda fjerdingstingen (jfr s. 82) kommo aldrig riktigt till stånd, hvadan vi här egna vår uppmärksamhet allenast åt de tre normala tingen, vårtinget, alltinget och höstinget, äfven kalladt led (*leið*).

Vårtinget skulle under ledning af tre samtingsgodar (jfr s. 82) på ett en gång för alla bestämdt ställe öppnas någon lördag mellan den 7 och 24 maj och slutas påföljande onsdag. Till detta ting skulle alla de bönder, vare sig mera eller mindre förmögne, som anslutit sig till de tre godarne, infinna sig, sjelfve eller genom ombud.

Alltinget hölls också på en bestämd ort. Det börjades från och med år 999 på den torsdag, som inföll mellan den 18 och den 24 juni[1], och varade två veckor.

Höstinget hölls på samma ställe som vårtinget under den senare hälften af augusti samt räckte en eller två dagar.

Alltinget utgjorde ett vigtigt afbrott i det dagliga lifvets lopp. Till de två veckor det skulle vara få vi för

[1] Dessförinnan en vecka tidigare.

inbyggarne af en stor del af landet lägga två veckor för ditfärden och ytterligare två veckor för återfärden till hemmet — sammanlagdt sex veckor, som voro uttagna ur det dagliga lifvet, men under hvilka de olägenheter, som under den förflutna tiden gjort sig gällande, framburos för att om möjligt upphäfvas.

Det behöfdes icke något starkt tvång för att förmå folk att besöka alltinget. I allmänhet omfattade man med glädje tillfället att besöka det och man färdades dit, gemenligen ridande, med qvinnor och barn, godarne ofta åtföljde af sine tingmän. Att komma till tinget med stort följe och med praktfull utstyrsel ansågs vara en heder; det stora följet var dessutom ofta en nödvändighet, derest man ville med helt skinn vända åter, ty tingsförhandlingarna voro, såsom vi redan sett, ingalunda alltid af fredlig natur. Färden fördelades i dagsresor och nätterna tillbragte man, så vidt möjligt var, hos gästvänner. De tingbesökandes hästar — ett vackert antal! — hade gemensamt bete på en allmänning i närheten. Äfven för tillgång på bränsle var det sörjdt. Tingsmenigheten bodde i bodar, byggnader med fyra af sten och torf uppförda väggar, hvilka för tingstiden försågos med tak af lärft eller vadmal. Hvem som helst synes haft rätt att bygga en bod, men alla hade ingalunda tillfälle dertill. Framstående personer hade egen bod, men i öfrigt tillhörde bodarne i allmänhet godarne, och kunde hvar och en fordra en plats i sin godes bod. Bodarna måste derföre hafva ganska stora mått. För öfrigt funnos vid tinget bodar tillhöriga ölbryggare, skomakare och andre handverkare, spelmän och tiggare.

Vi kunna lätt tänka oss, hvilken brokig tafla ett ting, framför allt alltinget, skulle bilda. All tid upptogs ingalunda af tingsförhandlingarna och af förberedelserna till dem. Man roade sig med lekar, man berättade sagor o. s. v.

När tinget skulle öppnas, lystes tingsfrid öfver ting-

vallen och tingmarken. Det senare uttrycket betecknar hela det område, som behöfdes för tingsmenigheten, bodar, hästbete o. s. v. På alltinget skulle tingsfriden lysas af någon ättling af den förste landnamsmannen Ingolf.

I lagrättan, som i början hade både lagstiftande och lagskipande myndighet, suto sedan år 965, då den senare befogenheten togs från henne, utom lagsagomannen (sedermera voro äfven biskoparne sjelfskrifne medlemmar), 144 personer. Tre gånger tre bänkar omslöto en öppen plats, som icke fick beträdas af andre än dem som dertill kallades. På den mellersta raden suto landets 39 godar samt ytterligare nio personer, som voro tillagda på det icke Nordländingarnes stora antal af godar skulle vålla olägenhet. Hvar och en af dessa 48 personer valde två bisittare, som togo plats den ene på bänken framför honom, den andre på platsen bakom. Lagsagomannen presiderade. Här gåfvos nya lagar, här tolkades de gamla, när stridigheter uppstått om deras rätta mening, här kunde i särskilda fall lagens bud mildras, här vidtogos äfven administrativa anordningar, här valdes, när så erfordrades, lagsagomannen o. s. v.

För hvar landsfjerding fanns, såsom redan omtalats, å alltinget en fjerdingsdom, i hvilken godarne ej togo del, men väl af dem utsedda ombud, nio för hvar fjerding. Sedan parterna haft tillfälle att anföra jäf mot de utsedde domarne, suto desse domstolar flere gånger under tingsterminerna. Blefvo domarne icke ense och minoriteten räknade åtminstone sex medlemmar, kunde ett mål icke afgöras. Såsom redan är nämndt, ledde de olägenheter, som häraf uppkommo, år 1000 till införande af femtdomen, som bestod af 48 af godarne utsedde medlemmar, af hvilka dock tolf skulle af parterna jäfvas, så att de dömandes antal äfven i detta fall blef 36. Femtdomen, som sammanträdde å lagrättans plats, upptog sådana mål, som i följd af bristande enighet inom fjerdingsdomen icke kun-

nat af denne afgöras, frågor rörande falsk edgång o. d. samt senare äfven andra frågor, som det skulle blifva för långt att här uppräkna.

Af vigt å alltinget var äfven lagberget, från hvilket lagsagomannen förkunnade hvad han hade att säga menigheten och hvarifrån äfven andre hade rätt att göra tillkännagifvanden m. m.

När tingets slutdag var inne, förkunnade lagsagomannen hvilka domar och beslut blifvit fattade, och synes menigheten, efter gammal nordisk sed, hafva med upplyftande och förmodligen äfven sammanslående af sina vapen gifvit sin stadfästelse. Vapentak (vapentagande) blef derföre en benämning på tingets afslutning, men förekom sedermera under en annan betydelse, nämligen såsom rätt och slätt upptagande af de under tinget bortlagda vapnen.

Vårtinget kunde efterföljas af ett skuldting, vid hvilket penningeaffärer reglerades.

Lagsagomannen valdes för tre år, men kunde återväljas. Han var skyldig att under sin embetstid en gång uppläsa hela den gällande lagen. Den del deraf, som gällde tingsväsendet, skulle uppläsas vid början af hvart allting. Nya lagar, som af lagrättan antagits, skulle hvart tredje år uppläsas, såvida de skulle behålla rättslig giltighet. Lagsagomannen var skyldig att på begäran afgifva utlåtanden rörande tvistiga lagfrågor. Som lön uppbar han årligen 200 alnar vadmal och fick i allmänhet hälften af de böter, som på alltinget ådömdes. Förseelser å hans sida voro belagda med stränga straff, och han kunde afsättas.

År 1116 uttalades på Island en önskan, att den gällande lagen skulle nedskrifvas. Från en senare tid, förra hälften af 1200-talet, hafva vi en skrifven isländsk lag, gemenligen kallad grågåsen. År 1271 infördes, såsom redan är sagdt, norsk lag på ön.

Isländingarne voro mycket intresserade för lagen och flere personer vunno under den tid sagorna skildra stort anseende genom sin lagkunskap, men å andra sidan måste medgifvas, att det isländska rättsväsendet var behäftadt med stora brister. Icke nog dermed, att mången gång våldet trädde i lagens ställe, redan att meddela en stämning kunde ofta vara farligt. Man sökte med vapenmakt hindra en motståndare att komma till tinget. Man hindrade med vapenmakt en domstol att sköta sitt värf. Man kunde befara väpnadt motstånd, när det var fråga om att verkställa en fälld dom. Men ännu mera: lagen var i många fall sådan, att det friaste spelrum lemnades för list och intriger. Exempel i tillräckligt antal äro i det föregående meddelade. Det betänkligaste af allt är att efter berättelsen huru en storman hade med våld eller list gjort möjligt det som syntes omöjligt och dermed kränkt rätten, om än med iakttagande af alla yttre former, heter det ganska regelbundet: "och han hade stor heder häraf". Att vinna hvad man ville ernå, gaf heder, oafsedt hvad det var och huru det vanns, äfven om man för att vinna gjorde sig till herre öfver andras lif eller efter godtycke sig till fördel vände lagens föreskrifter. Af allt detta kunde icke annan frukt uppkomma än öfvertygelsen, att den personliga viljan betydde mera än lagen, att herraväldet i sak, om än ej i form, tillkom den starkaste. Det var dessa lärdomar, som i rikaste mått tillämpades under den isländske fristatens yttersta tider, hvilket Sturlungasagan låter oss se, det var dessa lärdomar, som undergräfde denna fristats bestående och dömde henne till bråd undergång.

Om godevärdigheten har jag redan förut talat i olika sammanhang, såväl om hennes uppkomst som om det sätt på hvilket hon handhades och verkade. Här böra allenast några ord tilläggas för att afsluta behandlingen af detta ämne.

Genom sin ställning, framför allt när denna uppbars

af en kraftig och klok personlighet, utöfvade goden i sin bygd ett stort inflytande, men han spelade äfven en rol i behandlingen af hela landets öden. Innehafvarne af de gamla godorden voro sjelfskrifna medlemmar af lagrättan och deltogo således i lagstiftningsarbetet, i utdelandet af hvarjehanda förmoner, i de vigtigaste politiska och administrativa frågorna. I fjerdingsdomarne och i femtdomen deltogo visserligen icke godarne, men de tillsatte efter eget godtfinnande deras medlemmar.

Med kristendomens införande bortföll naturligtvis godens skyldighet att företaga offer och vårda templet, utan att någon annan skyldighet trädde i stället. Visserligen blef en och annan gode kristen prest, men detta berodde på hans fria val och stod icke i något direkt sammanhang med godevärdigheten.

Om de specielt kyrkliga förhållandena anser jag det vara öfverflödigt att här meddela några upplysningar, då jag icke har tillfälle att egna någon uppmärksamhet åt den del af Islands forntid, då det kristna väsendet hade kommit till fullt bestånd, på bekostnad af de tidigare förhållandena.

FEMTONDE KAPITLET.

Hemlifvet.

De många i de föregående berättelserna förekommande antydningarna om hus och hem, om inbyggarne, deras drägter och vapen, deras arbeten och förlustelser o. s. v. må här i största korthet sammanföras, för att gifva läsaren tillfälle att få en öfverblick af allt detta.

På Island kallades visserligen gården *bœr* d. v. s. by, men vi få icke af namnet låta oss förledas till tron, att i den isländske byn funnos flere grannar. Det sätt, på hvilket invandringen försiggick, gjorde detta omöjligt[1]. Men derföre saknades ingalunda på gården många hus. Man hade på Island, liksom i den öfriga Norden — i olikhet med det tyska bruket — för sed att uppföra lika många hus som man för olika ändamål behöfde rum. I de nordiska landen var timret det vanliga byggnadsämnet; på Island användes äfven timmer, ehuru man, då det behöfdes af större mått, var hänvisad till driftimret eller till införsel från Norge. Helt visst var man under sagotiden åtminstone ofta tvungen att bilda husets ytterväggar af torflager vexlande med stenlager. Väggen var låg och saknade fönster; någongång synas dock små öppningar hafva funnits under takkanten. Ljuset fick tillträde, röken och

[1] Ett grannelag kan dock sägas stundom hafva funnits, men berodde derpå att två gårdar blifvit byggda tätt intill hvarandra — således allenast en tillfällig likhet.

andra dunster, som bildades i huset, sluppo ut genom det i taket anbragta fönstret.

Det är icke möjligt att uppställa ett bestämdt skema för anordnandet af byggnadsförhållandena på den isländska gården. Efter olika förmögenhetsvilkor, efter olika begär efter beqvämlighet varierade man i det oändliga. Utan att försöka systematisera vill jag här allenast omtala några af de vanligare slagen af hus.

Ofta förekommer ordet *skåle*. Ordet har haft betydelsen skjul och har i Norge liksom i det fordom norska Jämtland bevarat denna betydelse. På Island menades vanligen med skåle ett större hus, hvarest om aftnarna husfolket var samladt, för att få värme och ljus från de på golfvet, i eller längs dess midt, flammande eldarne. I den ene änden af skålen fanns en tvärgående upphöjning, *pall* (ett främmande ord, som dock tidigt fick burskap i det nordiska språket), å hvilken qvinnorna hade sin plats. Inom återstoden af skålen gingo längs långväggarna bänkar, hvar och en med ett högsäte (*öndvegi*) i midten; högsätet å den norra långväggen var hedersplatsen i salen. Vid festliga tillfällen hängdes väfda tapeter kring de åtminstone ofta brädklädda väggarna och golfvet ströddes med säf o. d. Bänkarne voro så byggde, att man kunde hvila i dem. Dessutom funnos kringbyggda sängar, med brädväggar och en ingång kallad lucka — sådana bäddar kallades *lokhvílur* eller *lokrekkjur* — och fanns i dem vanligen sängplats för två personer, af hvilka den ena låg vid väggen, den andra ut vid "stocken". Äfven afstängdes sängplatser från det öfriga rummet medels anbringande af förhängen. Vapnen hängde å sängväggarna eller öfver sittplatserna.

En skåle hade gemenligen två dörrar, den ena karlarnes, den andra qvinnornas. Ibland funnos flere, som vi i det föregående sett — förmodligen endast i de fall

att skålen var sammanbyggd med ett annat hus. Ibland fanns ett förhus, kallad *önd* eller *anddyri*.

Som eldar brunno i skålen kallades denne stundom eldhus, men detta namn gafs äfven åt den mindre byggnad, i hvilken eld brann för matlagningens skuld.

Stugan (*stofa*) synes stundom hafva användts på samma sätt som skålen, men ofta brukas ordet i motsats till skålen och synes då beteckna ett rum, i hvilket gårdens qvinnor sysslade med sina arbeten. Qvinnohuset förekommer äfven under namnet *dyngja*.

Ofta fanns i gården en mindre byggnad, kallad skämma (af *skammr*, kort), som än användes till frustuga, än till sofrum, för en ensam person eller flere. Ofta hade man nämligen särskilda sofrum, så att utrymmet i den förnämsta byggnaden på gården icke behöfde upptagas af sängplatser.

De till bostäder afsedda byggnaderna kallades hemmahus och sattes i motsats till uthusen, i hvilka man bevarade sina förråd och hade husdjuren, så ofta dessa icke gingo i det fria.

Gårdsplatsen kallades tun och var inhägnad. Som tiden var orolig och öfverfall ofta att befara, sökte man stundom skydda sig genom uppförande af en befästning, kallad *virki*, samt genom inrättandet af underjordiska rum, kallade jordhus.

Af hvad redan blifvit berättadt framgår, att den isländske ynglingen blef tidigt mogen. Han blef under den äldsta tiden myndig redan vid tolf års ålder och synes då hafva varit i besittning såväl af goda krafter som af stor tilltagsenhet.

Ungdomstiden var för de fleste full af äfventyr, vare sig skådeplatsen för dessa söktes på Island eller utom lan-

det. När ungdomen hade rasat ut, då man förvärfvat anseende som en man och ofta äfven rikedom, började man tänka på att sätta bo.

Ett förtroligare umgänge mellan mannen och den ogifta qvinnan ansågs otillåtligt, betraktades af hennes anhöriga med mycken ovilja och gaf icke sällan anledning till långvariga stridigheter. I de flesta fall kunna vi icke finna motivet till ett äktenskap uti en mognad eller ens en uppvaknande kärlek mellan de två, utan ansågs ett gifte gemenligen höra till de nödiga handlingarna inom den borgerliga sammanlefnaden; till dess fullgörande skred man, när man sjelf eller ens anhöriga funno tiden vara inne, och dervid öfvervägde man noga ekonomiska och andra fördelar.

Frieriet framställdes vanligen af en böneman till flickans målsman och gafs svaret ofta, kanske oftast, utan att hon blifvit tillfrågad. Allenast en enka hade rätt att hafva ett afgörande ord med i laget.

Om frieriet blef välvilligt upptaget, skred man till fästmålet, då friaren tillkännagaf hvilken gåfva (mund) han var villig att gifva brudens målsman. Denne mund tillföll efter brölloppet bruden, hvilken till gengäld plägade till det nya hemmet få med sig en gåfva af de sine, kallad hemfölja. Vid fästemålet afgjordes ock, huru stor del bruden skulle hafva i det blifvande hemmet, vanligen en tredjedel, stundom till och med hälften.

Bröllopet stod antingen hos brudens fader eller hos brudgummen, oftast så pass sent på året, att sommararbetets frukter kunde visa sig i stora förråd, men så pass tidigt, att icke färden blef för svår för de ofta aflägset boende fränder, som man satte en heder i att samla till den vigtiga tilldragelsen. I förnämligare hus var antalet gäster mycket stort och omkostnaderna voro så mycket större, som bröllopet vanligen stod i flere dagar och dess-

utom åtminstone de ansenligare af gästerne skulle ledas ut med gåfvor.

Makan, såsom nyss sades, gift utan att hafva varit tillspord om sitt bifall, synes i allmänhet hafva fört ett exemplariskt lif. Hon hade rikt tillfälle till verksamhet och blef, när hon uppenbarade en sådan, mycket hedrad. Hennes myndighet utöfvades "inom stock", d. v. s. inom huset, i allt som hörde till hushållet. Hon kunde, som Bergtora, på egen hand antaga tjenare; hon kunde i mannens frånvara eller under hans sjukdom styra det hela, hon kunde, derest hon eljes var dertill dogse, äfven blanda sig i de offentliga angelägenheterna, såsom när Torborg gaf Grette friheten. Exempel finnas, att qvinnan sökt mildrande inverka på omgifningens obändiga lynnen, men, om jag icke misstager mig, omtala sagorna ännu flere fall, då qvinnan, makan eller modern, eggat de sine till hämnd och våldsamheter, ja hon lät stundom på egen hand utföra våldsgerningar.

Man har sagt, att de gamle nordborne ofta lefde i månggifte. Mig veterligt finnes i sagorna intet enda fall af sådant omtaladt. Deremot hände det icke sällan, att mannen hade vid sidan af hustrun en älskarinna, hvilken hustrun väl stundom såg med oblida ögon. Oftast torde älskarinnan varit en trälqvinna. Hennes barn och fränder omtalade öppet sin slägtskap till hennes älskare, och voro de förbindelser, som förhållandet mellan honom och henne skapade, allmänt ansedda som berättigade.

Ett ingånget äktenskap var lätt upplöst. I vittnens närvara förkunnade den missnöjda parten äktenskapet upplöst först vid den gemensamma bädden, sedan utanför karldörren. Ofta voro anledningarna mycket obetydliga. Efter skilsmessan försiggick boskifte, så vida icke anledningen varit så obetydlig, att hon svårligen kunde anses laglig.

När barnet var födt, fick det i de flesta fall af fadern

namn (aldrig mera än ett)[1] och vattenöstes. En fader kunde vägra att uppfostra ett barn, i hvilket fall det blef utsatt för att omkomma, men äfven om rättigheten härtill skattades så högt, att hon måste bibehållas när kristendomen infördes på Island, användes hon icke ofta, och ansågs dervid allenast ett motiv som giltigt, nämligen stor medellöshet. Gåfvor torde hafva gifvits då namnet bestämdes och då första tanden kom. Ett inom familjen användt namn bibehölls i flitigt bruk; i namnen sökte man ock under den hedna tiden angifva, hvilken gud man i främsta rummet egnade sin dyrkan.

Då barnet uppfostrades hemma, synes i allmänhet någon af husfolket fått i uppdrag att hafva tillsyn öfver den lille och kallades derföre fostre; mellan denne och den en gång åt hans vård anförtrodde synes stor vänskap hafva rådt, så länge de båda lefde. Det var mycket vanligt, att man lät sina barn uppfostras borta. Den som fostrade ansågs stå lägre än fostersonens fader och stod ofta lägre än han. Mången, som icke på annat sätt kunde skaffa sig ett stöd mot mäktige motståndare, vann det genom att mottaga en fosterson, som derjämte ofta fick utsigt på arf. Man ville dock icke gerna, att fosterfadern skulle vara af alltför mycket underordnad ställning.

Sönerne fingo en kraftig uppfostran, egnad att öfva kroppens och själens spänstighet. Tidigt fingo de öfvervara offentliga angelägenheter och dagens brännande frågor genljödo stundom i barnens lekar. Barnen mognade, såsom sagorna visa och hvarom för öfrigt redan blifvit påmindt, tidigt och började uppträda på egen hand. Mest umgingos de naturligtvis med de sine. Genom fosterbrödralaget, hvars högtidliga ingående blifvit omtaladt, kunde man emellertid knyta en ny förbindelse, som i de

[1] Många personer omtalas i sagorna med två namn, men det senare är då allenast ett öknamn.

flesta fall visade sig närmare än den som naturlig slägtskap åstadkom.

För de ungdomligt brusande krafterna var dock Island icke den rätta skådeplatsen: der skulle de framkallat en oreda månge gånger större än den som sagorna för oss skildra och som stöter oss, af gammalt vane att njuta ett noggrannt ordnadt samhälles välsignelser. Man gick ombord på ett skepp, för att i utlandet finna fält för öfningen af sina krafter, för att der vinna erfarenhet och allt annat, som man den tiden skattade som lifvets goda. Den som var fattig på gods och på fränder, som kunde och ville bidraga, kom bönfallande till skepparen, för att få en plats för sig och sin matsäck. Den lyckligare lottade köpte andel i skeppet och fyllde det, så mycket hans andel medgaf, med egna varor, hvilka han i utlandet skulle utbyta mot andra, som han och de honom tillhörde kunde behöfva å det i flere afseenden vanlottade Island.

Hvarhelst man såg sig om inom de förmögnare husen, i den utstyrsel salen fick vid högtidliga tillfällen, i de skatter, som dessemellan gömdes i kistor och askar, i drägt och smycken och vapen, fann man rikliga vittnesbörd om den utländske samfärdselns frukter.

I detta sammanhang torde det vara skäl att nämna några sammanförande ord om drägten.

Närmast kroppen bar man en skjorta eller särk, männen med liten, qvinnorna med stor öppning kring halsen. Bar mannen en skjorta med vid öppning, var det tillräcklig orsak för hans hustru att söka skilsmessa.

På benen bar man byxor (*brækr*) och hosor, som i nyare tid krympt samman till strumpor; dessa motsvarades redan under sagornas tid af sockor, som torde hafva varit mycket trånga, eftersom Melkorka måste töja dem af sin matmoder. På fötterna bar man skor.

Hufvudklädnaden var kjorteln, sid för qvinnorna,

kortare för männen. Han hölls samman om lifvet med ett bälte, vid hvilket man bar pungen och knifven. Deröfver bars, när så erfordrades, en mantel eller kappa, i sagorna omtalad under många namn, fäll, mantel, kåpa, vesl, skickja o. s. v.

På hufvudet buro qvinnorna en duk, på olika sätt fastsatt, och kunde för öfrigt skyla hufvudet med en flik af manteln, männen buro hatt. Händerna skyddades mot kölden af vantar.

Kläderna voro förfärdigade af linne och vadmal, pelsverk användes mycket; genom handeln erhöll man siden, skarlakan och andra dyrbara tyger.

Af smycken omtalas i sagorna oftast ringar för armen och fingret och en sorts spänne, som kallades dolk, antagligen en stor nål med en upptill fäst ringprydnad. Hade vi icke jordfynden, skulle vi icke kunna göra oss en föreställning om den rika mångfald af smycken, som vår forntids män, ännu mera qvinnorna, buro, om den smak och om den färdighet, männen vid deras arbetande ådagalade. Sagorna säga oss härom så godt som intet.

Förträffliga voro vapnen och väl utsirade. Många af dem hade särskilda namn och voro vida bekanta. Svärden voro en- eller tveeggade, fästena ofta af ädel metall. Många former kunde icke svärdet få; så mycket fler hade yxorna och spjuten, att döma efter de många specialbenämningarna samt de skiftande beskrifningarna. Svärd, yxa och spjut användes i strider på nära håll; på afstånd kastade man spjut och sköt pilar. Stor färdighet hade man i vapnens bruk. Ofta uppfångade man ett kastadt spjut i luften och kastade det tillbaka. En gång då Grette ville anfalla en fiende med spjut och ville förebygga dess återkastande, tog han på förhand ut nageln, som fäste spetsen vid skaftet, men det gick honom illa, ty spetsen föll af för tidigt.

Till värn hade man å hufvudet hjelmen, ibland för-

sedd med nässkydd, för kroppen brynjan, på den venstra armen skölden, som oftast synes hafva varit aflång och nedåt spetsad. Skölden var målad, stundom prydd med en bild.

Äfven hästen försågs med rik utstyrsel, såväl å betseltyget som å sadeln.

Om de vapen, redskap och smycken, som den hedna tidens Isländingar använde, kan man erhålla en föreställning genom att granska fornsaksmuseerna i Norden, framför allt i Norge, hvarest, liksom å Island, ett vesterländskt inflytande på kulturen är mera märkbart. Särskildt må nämnas, att de för Norden, i synnerhet för Sverige och Norge, så karakteristiska qvinnoprydnaderna, som vanligen kallas ovala spännbucklor, förekomma i isländska fynd.

Af sagorna framgår fullkomligt klart, att de fredliga yrkena voro för Isländingarne det normala, att dessa ingalunda, såsom man verkligen i en icke aflägsen tid påstått, ansågos vara under den frie mannens, icke ens under höfdingarnes värdighet.

Den korta sommaren tvang Isländingen till ett koncentreradt arbete, hvilket dock icke saknade afbrott, som kunde tjena till vederqvickelse. Så snart väderleken sådant medgaf, började vårarbetet, åkrar plöjdes, der sådana funnos, gödsel fördes ut på fälten, för hvilkas vattning man ock hade att sörja, stenar brötos, för att tjena som material vid husbyggnader, husen lagades, gärdesgårdar sattes upp, gatorna förbättrades o. s. v. Efter allt detta kom tiden för vårtingen med deras allvarliga förhandlingar och med deras följd af nöjen. När tingen voro slut, kom fardagen för arrendatorer och tjenare och efter honom den lagliga betalningsterminen samt tiden, då alla husdjur skulle förses med egarens märke, innan de drefvos bort till de aflägsnare betena. Just när alla

dessa vårarbeten voro afslutade, var tiden inne att fara till alltinget och när de sex veckor, som detta tog i anspråk förlupit, måste man med ifver gripa sig an med höskörden. Först slog man å de gräsvallar, som lågo gården närmast och som ej sällan voro gödslade, till frambringande af rikligare skörd; till slåtter å de aflägsnare gräsmarkerna kom man först efter hösttingets hållande. Knappt var höt fullständigt bergadt, förr än man måste tänka på att drifva boskapen tillbaka från de aflägsnare betena. Slagten inledde den långe vintern, hvars enformighet bröts af gästabud, som ofta räckte mycket länge, och af lekar, åt hvilka såväl ynglingar som män med mycken ifver hängåfvo sig.

Åkrar funnos på Island under sagornas tid, men åkerbruket var obetydligt. Af landmannanäringarna stod boskapsskötseln främst. Husdjur medförde redan de förste bebyggarne; hvad de betydde för menniskornas uppehälle och huru de voro föremål för deras uppmärksamhet, visar sig af otaliga yttranden i sagorna, visar sig äfven deri, att så många ortnamn på Island blifvit uppkallade efter djuren, dels i allmänhet, såsom Hästfjärd, dels efter det särskilda namn, som gifvits något visst djur. Att de rike hade stor uppsättning af kreatur, framgår t. ex. deraf, att för Snorre Sturlesson dogo under en enda vinter på en enda gård 120 djur, utan att denna förlust i märkbar grad inverkade på hans förmögenhetsförhållanden. Under samfärdseln med utlandet infördes ofta kreatur. De förökades rikligen å den på goda beten rika ön, hvars klimat i öfrigt var så blidt, att boskapen, åtminstone delvis, kunde tillbringa hela vintren i det fria. Lagar och sagor omtala nötkreatur, getter, som under forna tider förekommo vida allmännare på Island än nu; svin omtalas i sagorna såsom något ganska vanligt, men finnas ej längre på ön, äfven omtalas höns och gäss: Grettes fader hade ej mindre än femtio gäss.

Hästen och fåret spelade en stor rol i den isländska hushållningen. För samfärdseln å den glest befolkade ön var hästen nödvändig och man var synnerligen angelägen om uppfödandet af en god, stark och vacker ras. Om en isländsk bonde, som icke hörde till de förnämste, omtalas att han hade 160 hästar. Hästen ansågs hafva stor klokhet, hvadan man stundom åt honom uppdrog valet af boplats; ej sällan omtalas hästar, som voro helgade åt gudarne, i synnerhet åt Frö. Om fårens talrikhet vittnar berättelsen i Landnamaboken om en man, som tog sig för att räkna sin hjord: sedan han räknat 2,400 stycken, fick återstoden löpa bort oräknad [1]). Under forntiden var man icke så uteslutande hängifven åt fårafveln som nutidens Isländingar, liksom man fordom skötte sina husdjur med vida större omtanke än nu.

Island är och var fattigt på nyttigt villebråd, utom på foglar, som i stor myckenhet lefva på vissa berg; så vigtig ansågs fogeljagten, att man i lagen införde bestämmelser till hennes reglerande, så att icke tillgången genom missbruk skulle alltför mycket minskas. Så mycken uppmärksamhet egnades sötvattensfisket, att till och med fiskodling förekom. Invattensfisket var dock obetydligt i jämförelse med hafsfisket, som flerstädes drefs i stor skala; sill och torsk voro de fiskar, som flitigast fångades. Med ifver jagades själ och hvalross, en strandad hval gaf mycken vinning och ofta anledning till häftiga strider.

För samfärdseln inom landet sörjde man ganska träget genom anläggande af vägar och bryggor, samt genom underhållande af färjor. Om handeln på utlandet äro i de föregående berättelserna strödda upplysningar meddelade.

---

[1]) Renar förekomma visserligen nu på Island (dock ej som husdjur). De blefvo först under 1700-talet införda till ön och hafva sedan fortplantat sig der.

Den döde sköttes och kläddes. Liket bars ut antingen genom dörren eller genom ett hål brutet i väggen; åtminstone mera framstående personer lades i hög eller röse. Hos den döde lades vapen, dyrbarheter, skodon, redskap, hästar och trälar. Ibland lades den döde ned i en farkost, ibland sattes han i högen. Det hände, att flere på en gång jordades i samma hög, äfvensom att en äldre hög öppnades för att mottaga ett nytt lik. Trollkarlar och liknande missgerningsmän blefvo stenade och fingo öfver sig ett röse uppkastadt. Enligt sagorna förekom likbränning på Island allenast i det fall, att man ville hindra en redan begrafven menniska från att gå igen.

Den nuvaranda isländska befolkningen har icke bevarat någon äkta tradition om de forngrafvar, som ännu äro bevarade. Som de gemenligen äro små, har folkmeningen i stället gifvit namn och värdighet af grafvar åt naturbildade backar. Ej heller vet traditionen att skilja mellan det, som tillhör de hedna grafvarnas tid och det som icke tillhör henne: man har åtminstone hört än om ett, än om ett annat, som förefaller nutidens menniskor egendomligt, på grund deraf ogrundadt berättas, att det blifvit funnet i grafhögar, ehuru det uppenbarligen tillhört de kristna kyrkorna på ön och icke hennes hedna bebyggare. Således samma kritiklöshet och samma ogenerade hopsättande af skenbart trovärdiga uppgifter som hos oss, och dessutom samma inbillade vaksamhet af hemliga makter öfver grafhögarne: äfven på Island säges mången grafplundring hafva blifvit förekommen genom synvillor.

Undersökningar af hednagrafvar på Island hafva icke bragt i dagen några brända lik. I detta afseende hafva således sagornas uppgifter blifvit bekräftade, under det deremot erfarenheten visar, att äfven andra än illgerningsmän begrafts i stenrösen. Ofta har man funnit hästen

jordad samman med husbonden, antingen i samma graf eller i en graf vid sidan af hans. Äfven hunden har ofta följt sin herre i grafven.

Det vore för studiet af de nordiska landens fornförhållanden af yttersta vigt att få en utförlig, med goda teckningar ledsagad skildring af de fornsaker, som funnits på Island.

SEXTONDE KAPITLET.

Sagorna.

När man i Sverige började under 1600-talet med berömlig ifver studera den isländska litteraturen, samlade handskrifter och sörjde för deras utgifvande, råkade man rätt illa ut med sitt val. Med förkärlek egnade man sin uppmärksamhet åt de mest vidunderliga, de mest otillförlitliga af alla sagorna, Götreks och Rolfs, Herröds och Boses, 'Orvar-Odds' o. d. — idel sagor, som vi med den kännedom vi nu ega om det forntida lifvet i Norden och om våra äldsta historiska förhållanden, måste anse som verk från en jämförelsevis ung tid, då man hvarken rätt mindes eller rätt förstod forntiden. Så mycket större fröjd hade man af dessa sagor, som de hade mycket att bestyra med Sverige, under det de äkta isländska sagorna endast i förbigående omtala vårt land. En af dessa sagor, den om Fridtjuf, hvars skådeplats hufvudsakligen är förlagd till Norge, har af alla blifvit den mest bekanta genom den poetiska omklädnad Esaias Tegnér gifvit henne i sin Fritjofs saga.

De isländska sagorna, som skildra förhållandet på Island, behandla, såsom redan blifvit framhållet, tiden ifrån bosättningen intill år 1030, men sjelfva sagorna hafva tillkommit senare. De hafva dessutom en tid berättats, innan de genom nedskrifning bevarades åt efterverlden. Vigfússon har derför uppställt tre åldrar: sagotiden, sagoberättandets

tid, den lugna perioden efter hjeltetiden, då sagorna under det de berättades fingo gestalt, och slutligen sagoskrifningens tid, som började ungefär med 1100-talet.

Sagoberättande förekom redan under hjeltetiden. Isländingarne roade sig med stärkande kroppsliga lekar, med diktande af visor, med berättande af sagor, hvilka senare bilda en motsvarighet till andra folks episka dikter. Berättandet af sagor kallades sago-skämtan. Vid jultiden, heter det i Erik rödes saga, roade man sig med spel och berättandet af sagor. På alltinget satt en gång en man utanför sin bod och berättade om k. Harald hårdrådes bedrifter; en af hans åhörare inpräglade så väl sagan i sitt minne, att han kunde återberätta henne för konungen sjelf. Andre berättade om sina egna öden eller om mytiska stordåd. När många menniskor voro samlade till en fest, förtäljdes sagor. Under sjöfärder, då man kastat ankar för att tillbringa natten i land, satt man kring den flammande elden och en sagokunnig man började berätta. Med ett ord, närhelst sinnena voro lediga att egna sig åt angenäma förströelser, fick sagoberättaren tillfälle att uppträda. Namnen af gode sagoförtäljare bevarades i trogen hogkomst.

Till nedskrifvande af sagorna kom man naturligtvis icke förr än medeltidens odling vunnit så stort insteg på ön, att skrifkonsten kommit riktigt till användning. De af raka streck bildade runorna, som icke kunde med hvarandra förbindas i en fortlöpande skrift, voro ej gynnsamma för längre uppteckningar.

Islands förste sagoskrifvare var presten Are, född 1067. Han var af ädel börd, ty han härstammade från dr. Öd. Af hans förfäder voro fem födde på Island, två under hedendomens dagar (blott den ene var heden intill sin död), tre under den kristna tiden. Vid sju års ålder kom han till Hökadal, hvarest han uppfostrades af Hall Torarinsson, då gammal, men minnesgod: han kom i hog,

huru han vid tre års ålder döptes af Tångbrand. Fjorton år var Are på Hökadal och lärde der mycket af sin fosterbroder Tet, son af biskop Islef och sonson af den i det föregående ofta omtalade Gissur hvite. Äfven fick han veta mycket af Snorre godes dotter Turid. Sagoskrifningens förste man fick sålunda ganska direkta upplysningar om den senare sagotiden och hvad han hörde föll i ett synnerligen mottagligt sinne. Om Ares senare öden är icke mycket kändt. Han var gode och prest samt afled år 1148. Han hedrades med namnet frode d. v. s. den kunskapsrike.

Af Ares arbeten är endast ett bevaradt, som med säkerhet kan tillerkännas honom, Isländingaboken. "Henne skref jag, säger han i företalet, först för våra biskopar Torlak och Kettil och visade henne för desse två och för presten Sämund, men eftersom de funno för godt att hafva så eller tillöka, skref jag detta och tillade det, som sedan vard mig kunnigt. Om något är orätt, må man hellre taga det, som befinnes vara sannare." Ordalagen, som särskildt framhålla tilläggen, synas antyda, att den bevarade ganska korta redaktionen varit utförligare än den tidigare nu förlorade redaktionen, men andra omständigheter göra det ganska visst, att den förra redaktionen varit den utförligare. Are har dessutom genom andra arbeten åtminstone grundlagt Landnamaboken och en Norges konungars historia; den handskrift af konungasagan, som kallas Frisboken, inledes med orden: "här börjar boken om konungarne efter presten Are frodes berättelse." Vigfússon tillerkänner Are icke allenast det grundläggande arbetet, utan äfven det verkliga utarbetandet af denna redaktion af Konungaboken och af Landnama.

Det exempel, som Are gifvit, manade tidigt till efterföljd. Under 1100- och 1200-talet skrefvo namngifne författare på Island den ena skildringen efter den andra af

Norges öden. Vid dem och deras arbeten få vi dock icke här uppehålla oss, alldenstund vi för närvarande icke hafva att befatta oss med andra sagor än med dem, som skildra lifvet på Island, och deras författare äro icke namngifna.

Om tiden, då de specielt isländska sagorna nedskrifvits, hafva meningarne varit delade. På grund af en felaktig tolkning af ett yttrande (till på köpet i en falsk läsart) i Sturlungasagan har man påstått, att flertalet af dessa sagor voro nedskrifna under loppet af 1100-talet. Det riktiga förhållandet är, att den isländska sagoskrifningens glansperiod börjar vid pass 1220 och fortgår till inemot århundradets slut.

En sak måste vi härvid äfven ihogkomma, nämligen att sedan en saga en gång hade blifvit nedskrifven, kunde hon omarbetas, och det är derför ingalunda alltid säkert, att den redaktion, som blifvit till vår tid bevarad, är den ursprungliga.

Af de vigtigare isländska sagorna meddelas här, efter Vigfússon, en öfversigt.

Bandamannasaga, norra Island, 1050–1060 – således senare än den egentliga sagotiden.

Sagan om Björn Hitdalskämpen och hans strider, sydvestra Island, 1010–1024.

Sagan om Droplögs söner, östra Island, 980—1006.

Sagan om Egil Skallegrimsson, Norge, England, vestra Island, 870–980, ur hvilken i det föregående utförligt berättats — en af de bästa och konstnärligast författade sagorna. Tolf till fjorton handskrifter finnas, af hvilka dock endast två äro fullständiga. Ett fragment, dock ej af den bästa redaktionen, synes vara skrifvet på 1240-talet.

Sagan om Finnboge den starke, norra Island, omkr. 950.

Fosterbrödra-sagan, vestra Island 1010–1030, handlar om Tormod Kolbrunskald.

Gisle Surssons saga, vestra Island, 960—980, förekommer i två redaktioner; i det föregående finnes ett längre utdrag.

Gulltores saga, äfven kallad *Torskfjärdingarnes saga*, Norge, Finland, vestra Island, omkr. 930. Ämnet tillhör således en tidig period, men den bevarade redaktionen är ganska sen.

Grettes saga, norra Island och Norge, 1010—1031. Denna saga, ur hvilken i det föregående berättats, består af olikartade element och synes hafva fått sin till oss bevarade form i första början af 1300-talet.

Sagan om Gunnlög ormstunga, vestra Island, England och Norge, 980—1008, delvis begagnad för den föregående skildringen; den bästa handskriften tillhör k. Biblioteket i Stockholm.

Sagan om Hallfred vandrådeskald, norra Island, Norge och Sverige, 988—1008, i det föregående refererad.

Sagan om Hedviget, norra och vestra Island, 990—1014, endast en del bevarad.

Sagan om Håvard Isfjärding, vestra Island, 997—1002, finnes endast i sena kopior af en nu förlorad handskrift.

Sagan om Höns-tore, sydvestra Island, omkr. 993.

Sagan om Hörd och Holmvärjarne, sydvestra Island, omkr. 980, i sammandrag meddelad i det föregående.

Kormaks saga, norra Island, 930—960, en af de ålderdomligaste sagorna med utförlig redogörelse för holmgången.

Sagan om Laxdalborne (Laxdœla-saga), vestra Island, 910, 982, 1003—1026, till en del refererad i det föregående; delvis konstnärligt utarbetad, författad antagligen på 1230-talet.

Sagan om Ljusvattningarne eller om *Gudmund den mäktige*, norra Island, 990—1050, i det föregående refererad.

Nials saga, södra Island, 970—993, 1000—1014, i det föregående refererad, i stilistiskt hänseende ypperlig, författad efter 1230, något omarbetad vid pass år 1300.

Sagan om Rafnkel (Hrafnkell) *Frösgode*, östra Island, omkr. 960, särskildt af mytologiskt intresse.

Sagan om Rökdalsborne (Reykdœla-saga), äfven kallad *Sagan om Vemund och Vigaskuta*, norra Island omkr. 990.

Sagan om Svarfdalborne, norra Island, 900-talet.

Tidrandes saga, östra Island, omkr. 996.

Sagan om Torsten hvite, östra Island, omkr. 900.

Sagan om Torsten Sidu-Halls son, östra Island, omkr. 1014.

Sagan om Torsten stånghugg, östra Island, omkr. 995.

Sagan om Valla-Ljot, norra Island, omkr. 1010.

Sagan om Vapenfjärdingarne, östra Island, slutet af 900-talet.

Sagan om Vattendalingarne, norra Island och Norge, 890–980.

Sagan om Viga-Glum, norra Island, midten och slutet af 900-talet.

Sagan om Örbyggarne (Eyrbyggja-saga), vestra Island, omkr. 890, 920, 1010, 1—1021.

Som bakgrund för alla de specialberättelser, som dessa sagor innehålla, kunna vi betrakta Landnamaboken, som redogör för invandrarne och deras ättlingar. Slutet af hela sagoskrifvandet bildas af den vidlyftiga Sturlungasagan, hvars hufvuddel författats af Sturla Tordsson, Snorre Sturlessons brorson.

Om nybyggarne på Grönland handla

Sagan om Erik röde, 990—1000,

Floamannasagan, 985—990 och den förut nämda

Fosterbrödrasagan.

Vigfússon skildrar på följande sätt karaktären af den isländska sagan: "Hon skildrar en Isländings öden under någon del af 900- eller 1000-talet. Hon berättar först om hans ätt, hvarvid hon går tillbaka till den inom ätten, som bosatte sig på Island, och redogör derefter för sin hjeltes uppväxt, för de löften, som denna gifver om kom-

mande dåd, intill dess han lemnar fadrens hus, för att i främmande land vinna den uppfostran, som ansågs anstå en nordisk yngling. Efter år använda på handel och vikingafärder eller i någon nordisk konungs hof, vänder hjelten, pröfvad, åter till Island och nu börjar den egentliga sagan, som vidlyftigare än förut skildrar i tidsföljd hans lif på Island, hans förbindelser och hans strider, hans höfdingaskap och hans processer, hans bedrifter och rykte samt till sist hans död; vanligen bildas afslutningen af en redogörelse för den hämnd, som togs för hans död. Berättelsen är enkel och allvarlig, liksom i muntlig framställning, affattad i korta meningar. Sagan inlåter sig icke på någon analys af karaktären, de handlande personerna uppträda fullkomligt objektivt. Dialogen, som inskränker sig till några få ord, användes aldrig onödigt och gör i följd deraf så mycket större verkan. Är sagans hjelte skald, inflickas på synnerligen lämpliga ställen många af hans extemporerade visor. Hela framställningen, grupperad kring en person och ett ställe, är så väl afvägd och så naturligt utvecklad, bit för bit, att hennes konstnärliga art stundom i början icke upptäckes af läsaren. Sagoförtäljaren är så upptagen af sitt ämne, att han ej låter beskrifningar af skådeplatsen och egna reflexioner afbryta berättelsens gång. Med hedningen är han en hedning, med hämnaren ond, med den sörjande sorgsen. Ämnet är så godt som alltid tragiskt och som oftast dystert; en angenäm kontrast bildas af gladare och mera idylliska skildringar af lifvet i hemmet och dess arbete samt af den patos och den naiveté, som hela framställningen andas.“

“De upprepade episka hänsyftningarna på de gamla dagar, de ständiga hänvisningarna till lagen, det kraftiga och realistiskt verkande införandet af det öfvernaturliga elementet, berättarens egen moraliska ståndpunkt, som låter honom så fullt uppskatta sina hjeltars bördsstolthet, hederskänsla, skarpa förstånd, raska hand och okufliga mod,

samt slutligen och ingalunda minst, qvinnornas ständiga uppträdande i berättelsen — alla dessa drag äro karakteristiska för den isländska sagan."

"Men liksom hvarje framställningssätt, vare sig dramatiskt, lyriskt eller hvad det vara må, har sin särskilda skönhet och förtjenst, så har det ock sina brister och svagheter. Detta gäller äfven den isländska sagan: ämnet är ofta enformigt: blodsutgjutelser, hämnd, lagfrågor, framställningssättet blir stundom för bredt, ja just de egenskaper, som tillhöra den *muntliga* berättelsen, verka ofta i den skrifna tröttande på en läsare, som i sagan saknar det konstnärliga jämnmått, som utmärker de litterära skolor, vid hvilka han är van. Men man får aldrig förgäta, att sagan måste bedömas från *åhörarens* ståndpunkt, ty endast från denna kan man förstå motivet för det som stör *läsaren.* Åhörarens uppmärksamhet behöfver hållas vid makt genom en mängd uppskakande skildringar; den isländske berättaren i forna tider kände lika väl som den moderne arabiske berättaren nödvändigheten af ett enkelt framställningssätt, som icke onödigt belastar minnet och icke drager uppmärksamheten från sjelfva ämnet. Och hvad detta beträffar voro fejder, enskilda eller allmänna, något idealt för niohundratalets Isländingar, och väckte större intresse än allt annat utom lagspörsmål, som väl äro mindre romantiska, men kanske mera fängslade eftertanken; de lokala tvistigheter, som hos oss tilltala allenast fantasien, rörde på det närmaste alla hans intressen. Den aristokratiska ättstoltheten, de ärftliga agg och vänskapsförbindelser, som inspirera sagorna, voro fortfarande verksamma lifsmotiv för dem, som lyssnade till berättelsen om hvad tidigare timat inom hemtrakten."

Om tonen i de isländska sagorna torde de i det föregående meddelade berättelserna kunna gifva någon föreställning, ehuru icke en tillfyllesgörande. Väl tåla dessa sagor mången gång vid att förkortas, men att af

dem göra sammandrag, hvarvid de för öfrigt från sitt i syntaktiskt hänseende synnerligen karakteristiska modersmål flyttas öfver i ett annat tungomål, är icke att göra dem rättvisa.

Den isländska sagolitteraturen utgör en mycket egendomlig kulturföreteelse. På en tid, då man i Sverige skref så oändligt litet, så att vi ur egna urkunder icke kunna sammanleta annat än enstaka notiser om konungarnes verksamhet och folkets öden, bildade sig på det afsides liggande Island en litteratur, som icke allenast var rik, utan äfven i besittning af synnerligen förtjenstfulla egenskaper — en litteratur, som icke blott uthärdar jämförelse med det bästa, som utlandet vid samma tid kom å stad, utan än i dag eger berättigade anspråk på att läsas för sin egen skuld.

I förutsättningar för en litteraturs uppkomst var Södern vida rikare än Island. Medeltidens kultur hade i södra, vestra och mellersta Europa utvecklat sig ur flere olika rötter, germanska element blandade sig med antika och med kristna, Germanerne, som med en lägre grad af bildning, men med stor bildningsförmåga jämförelsevis sent gingo in i arfvet af en rik föregående kulturutveckling, trädde hos sina föregångare i skola och förkortade derigenom den förberedande utvecklingens faser. Nordbon trädde ännu senare in i historien. I följd af landets afskilda läge var han i hög grad hindrad från att ryckas med i den söderut föregående kulturutvecklingen, af hvars resultat han tidigare endast vid mer eller mindre korta besök kom att blifva ett vittne. Annorledes gestaltade sig visserligen förhållandena sedan kristendomen blifvit införd i Norden, men äfven då verkade det afskilda läget derhän, att, trots de numera ständigt fortgående förbindelserna, mycket af medeltidens väsen icke hos oss kom till sin fulla utveckling. Hvad vi kunna säga om det

landfasta Norden, det samma gäller naturligtvis i ännu högre grad om det afsides liggande Island.

De nordiska och isländska förhållandena borde i följd deraf stå icke så litet efter dem, som i utlandet hade tagit gestalt. Vilja vi anställa jämförelse mellan den isländska kulturen och motsvarande utländska förhållanden äro vi berättigade att vända oss till sådana, som ligga något längre tillbaka i tiden. Men vi behöfva icke begagna oss af denna rättighet, vi kunna frimodigt vända oss till den sydeuropeiska litteratur, hvars nedskrifningstid sammanfaller med den isländska litteraturens.

Den isländska poesien under 1200-talet må vi gerna lemna å sidan, ty hon saknar framstående egenskaper, för att i stället uteslutande hålla oss till sagan, den historiska berättelsen.

Geoffroy de Ville-Hardouin, deltagare i det korståg, som slutade icke med Jerusalems eröfring, utan med upprättandet af det latinska kejsardömet i Konstantinopel, har skildrat det märkliga förloppet af denna tilldragelse i ett utförligt arbete. Som han afled vid pass år 1213 tillhör således hans verk början af 1200-talet, tiden närmast före den isländska sagoskrifningens blomstringstid.

Mot slutet af denna lefde och skref konung Ludvig den heliges ädle medkämpe och häfdatecknare Jean de Joinville, som afled år 1317.

De bästa af de isländska sagorna kunna sättas vid sidan af dessa franska historiska berättelser såsom i samma mon egande anspråk på efterverldens uppmärksamhet. Att man med fog kan fälla ett sådant omdöme är icke ett ringa beröm för namnlösa Isländingars berättande konst.

I sagans förhållande till Joinvilles *Histoire de Saint-Louis* och till Ville-Hardouins *Conquête de Constantinople* finnes dock någon skiljaktighet. I Joinvilles arbete är det subjektiva elementet fullt utpräglat. Han säger hvad

som händt och säger det synnerligen väl, men derjämte förtäljer han ständigt hvad han sjelf tänker och tycker. Han står sjelfständig framför de tilldragelser han skildrar, är medveten af de intryck de framkalla och är mäktig af att uttala dessa intryck. Vi minnas, huru Gunnar från Lidarände, när han red ned till skeppet i akt att för alltid lemna Island, kom att se upp till gården han lemnade, och hvad han då yttrade. Eget nog förekommer ett liknande drag hos Joinville, af honom berättadt om honom sjelf: "när jag färdades till Blécourt och till Saint-Urbain ville jag aldrig vända mina ögon mot Joinville af fruktan att mitt hjerta skulle vekna öfver det vackra slottet, som jag lemnade, och öfver mina små barn." Det är för öfrigt stor skilnad mellan de samhällen, som Joinville och som den isländska sagan skildrar: det förra ridderligt, ljust, gladt, förfinadt, stundom öfverförfinadt, det andra hårdt, obändigt, fullt af kontraster, dystert i sin fatalism.

Mellan sagan och Ville-Hardouins författareskap finnes deremot en mycket stor frändskap. Han har icke vunnit den förfining i uppfattning, i skildringens och uttryckets konst som Joinville. I olikhet med denne låter Ville-Hardouin, liksom Islands sagoförtäljare, sin personlighet ej blanda sig uti berättelsens gång; han låter endast någon gång det uttryck, som känslorna hos honom väcka, uttala sig i tillrop till läsaren sådana som: "hören ett af de största under I någonsin hört!", "nu kunnen I höra ett underbart dåd" o. s. v.

Jag påminte nyss derom, att den tid, då på Island sagorna nedskrefvos, i Sverge är ytterst fattig på litteratur. De sagor, som helt visst berättades i Sverige under föregående tider, hafva småningom gått in i glömskans rike, de hafva ej åt efterverlden bevarats i skrift. När

vår tid är angelägen att sätta sig in i de förgångna åldrarnes lif, är hon nödsakad att med afseende på vårt folks hedna tid och första kristna skede bekänna omöjligheten att af egna tillgångar åstadkomma en sådan bild, som hon vill hafva. Det är nödigt att från annat håll skaffa ersättning.

Dén isländska sagan har för oss den stora betydelsen, att hon visar oss ett nära beslägtadt folk med till en stor del samma förutsättningar och med enahanda anlag vid samma tid. Vi äro visserligen icke berättigade att helt enkelt omplanta de isländska förhållandena på svensk botten, ty det är visst, att skiljaktigheter funnos. Det är derföre ej rätt att utan vidare skildra lifvet i Sverige under äldre tider med idel drag lånade från Islands sagor. Det är ärligare och bättre att låta den svenska allmänheten blifva så bekant med sagotidens lif på Island, att allmänheten sjelf, vid studiet af det lilla vi kunna meddela om lifvet i eget land, omedvetet förser det med en bakgrund af isländska minnen.

Att bidraga till detta är syftet med denna bok.

Rättelser:

Sid.	14	r.	1.	står	Sihtrir	läs	Sihtric
„	55	r.	34.	„	midtfjärden	„	Midtfjärden
„	56	r.	8	„	Midfjärden	„	Midtfjärden
„	—	r.	10,14	„	Audun	„	Ödun
„	—	r.	33.	„	fader	„	stamfader
„	62	r.	19.	„	sydvestra	„	sydöstra
„	63	r.	13.	„	Jorund	„	Järund

vet på Island.

FEB 2 1920	Fredham	
1-16-20		
18	Behrens	MAR 5 1920
2-1-23	11 Sm	FEB 1 192
SEP 6 1929	Carlson	SEP 2 1929